T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARNAVUTÇA VE TÜRKÇEDEKİ YAPIM EKLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

TOLGA DİLLİOĞLU

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AHMET GÜNŞEN

EDİRNE 2017

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

BALKAN ÇALIŞMALARI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tolga DİLLİOĞLU tarafından hazırlanan "Arnavutluk ve Türkçedeki Yapım Ekleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme" Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10. maddeleri uyarınca 05.07.2017 Çarşamba günü saat 14.00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. Ahmet Güneş (Danışman)	Kabul Edilmeliye	
Doç.Dr. Abas JAHIJA	Kabul Edilmeliye	
Yrd. Doç.Dr. İlker TOSUN	Kabul Edilmeliye	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10155010
Yazar Adı / Soyadı	TOLGA DİLLİOĞLU
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 17087482568
Telefon	5434305875
E-Posta	tolgadillioglu@trakya.edu.tr
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Arnavutça ve Türkçedeki Yapım Ekleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme
Tezin Tercümesi	Constructive Affixes in Albanian and Turkish Languages: A Comparative Analysis
Konu	Dilbilim = Linguistics ; Batı Dilleri ve Edebiyatı = Western Linguistics and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İnterdisipliner Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2017
Sayfa	275
Tez Danışmanları	PROF. DR. AHMET GÜNŞEN 32281415938
Dizin Terimleri	Arnavutça=Albanian ; Türkçe=Turkish ; Yapım ekleri=Constructive affix
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 10.07.2020 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

10.07.2017

İmza:.....

ÖZET

Tezin Adı: Arnavutça ve Türkçedeki Yapım Ekleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Hazırlayan: Tolga DİLLİOĞLU

Bu çalışmanın amacı, Arnavutçanın kelime türetme yollarının önemli bir dalı olan eklerle türetme alanının, Türkçe yapım ekleriyle ortaklıklarını ve farklılıklarını tespit etmektir. Yapısal olarak Türkçe eklemeli, Arnavutça ise bükümlü bir dildir. Fakat Arnavutçada Türkçede bulunmayan ön ek ve ön-son ek kavramları da bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Arnavutçanın yapım ekleri ve tüm eklerin diyalektlerdeki sesteş yapıları da ele alındığında sayı ortalama 250 ekin üzerindedir. Dolayısıyla Arnavutça bükümlü bir dil olmasına rağmen neredeyse eklemeli bir dil kadar eklerle türetme özelliğine sahiptir. Çalışmamızın amacını uygun bir doğrultuda sürdürebilmek için giriş bölümünde Arnavutçanın dil tarihini, geçirdiği evreleri ve dünya dilleri arasındaki yeri ile diyalektal farklılıklarını alanda araştırmalar yapmış önemli Albanalogların tespitleriyle aktarmaya çalıştık. Birinci bölümde ise Arnavutçanın sözcük türetme yollarını kendi kuralları çerçevesinde ele alarak açıkladık. İkinci bölümde ise dilde tespit edilen bütün yapım ekleri tek tek incelenmiştir. İncelemelerimizin neredeyse tümünde konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından örnek cümleler kullanılmıştır. Eklerin dilde işlekliği bizi kimi yerde eş zamanlı kimi yerde ise art zamanlı araştırmalara yönlendirmiş ve örnekler bu çerçevede tercih edilmiştir. İncelemenin sonucunda ise Türkiye Türkçesiyle ortaklığı tespit edilen bir yapım ekine rastlandığında gerekli açıklama yapılmıştır. Sonuç bölümünde Arnavutça ve Türkçenin yapım ekleri arasında tespit edilen bütün ortak yanlar, farklıklar ve tartışmalı noktalar değerlendirilmiştir. Son olarak, çalışmamızda yararlandığımız bütün kaynaklar ve Arnavutça sözcükler, kaynakça ve dizin başlığı altında gösterilmiştir.

Anahtar Kelime: Arnavutça, Türkçe, Sözcük Türetme

ABSTRACT

Name of Thesis: Constructive Affixes in Albanian and Turkish Languages: A Comparative Analysis

Prepared by: Tolga DİLLİOĞLU

The aim of this study is to determine the similarities and differences of the field of lexicalizing with affixes which is an important field of lexicalizing in Albanian. Constructively, Turkish is an agglutinative, Albanian is an inflected language. However, the concepts of prefix and prefix-suffix which don't exist in Turkish exist in Albanian. In addition, considering all the constructive affixes and the allophones of the affixes in dialects in Albanian, the number of the affixes is over 250 in average. Consequently, Albanian has the feature of lexicalizing with affixes almost as much as an agglutinative language although it is an inflected language. In order to maintain the aim of the study in an appropriate direction, in the introduction part we tried to convey the language history of Albanian, the phases it got through and the place of it among world languages and its dialectical differences along with the findings of important Albanalogists studied in the field. In the first part, we explained the ways of lexicalizing in Albanian within the scope of its own rules. In the second part, all derivational affixes determined in the language have been examined. Sample sentences have been used in almost all of our examinations in the sense of understanding the subject better. The activity of the affixes in language has directed us to sometimes simultaneous and sometimes diachronic studies and the examples have been preferred in this framework. In the end of the examination, necessary explanations have been made when a derivational affix which is determined to be similar with the Turkey Turkish is found. In the conclusion part, all similar features, differences and controversial points determined among the derivational affixes of Turkish and Albanian have been considered. Finally, all resources and Albanian words that we have made use of have been presented under the heading of references and index.

Key Words: Albanian, Turkish, Lexicalizing

ÖNSÖZ

Arnavut dili, kendine has dil bilgisi özellikleri ile dünyada öğrenilmesi en zor diller arasında gösterilmektedir. Hint-Avrupa dilleri arasında yaşayan herhangi bir dille de akrabalığı bulunmamaktadır. Köken olarak ise hakkında birçok kuram vardır. Fakat genel kanı Arnavutların İlir toplumunun devamı ve İlircenin mirasçısı olduğu yönündedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaklaşık 600 yıl Arnavut ve Türk toplumları birlikte yaşamışlardır. Dil, din ve kültür bakımından sayısız etkileşim içinde olmuşlardır. Yüzyıllar boyunca iç içe geçmiş iki toplumun birçok ortak özelliği bulunmasına rağmen Türkiye'de Arnavutça üzerine yapılan çalışmalar çok az sayıda karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmamızın Arnavutça ve Türkçe arasındaki ortaklıkların ve farklılıkların tespitine başka bir yönden ışık tutmasını amaçlamaktayız. Aynı zamanda bu çalışma, ana dili Türkçe olan toplumların Arnavutçayı öğrenebilmesi açısından da yararlı bir kaynakça niteliğinde olacaktır.

Çalışmamızın hazırlık sürecinde hem yurtiçinden hem de yurtdışından gerekli kaynaklar temin edilmiştir. Bu süreç içerisinde Arnavutluk, Kosova ve Makedonya'nın belirli yerlerinde üniversiteler, enstitüler, kütüphaneler ve kitap evleri gibi birçok mekânda çalışmalar yürüttük. İsmini sayamayacağımız birçok Arnavut bürokrat, akademisyen, gazeteci ve kitapçı gibi halkın her kesiminden insanlarla tanışma, görüşme ve fikirlerinden istifade etme fırsatı bulduk. Her birine ayrı ayrı teşekkürleri borç bilirim.

Çalışmamızın belirli aşamalardan geçerek şekillenmesinde danışmanlarımın katkısı çok önemliydi. Öncelikle çalışmamda bir yol haritası çizmeme ve Türkçe kısımlarının şekillenmesinde bana yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN'e ve Arnavutça eksikliklerimin giderilmesinde hep yanımda olan ikinci danışmanım Prof. Dr. Arbër ÇELIKU'ya şükranlarımı sunarım.

Tezimizin Arnavut dili ve tarihi ile ilgili giriş kısmında emeği geçen Doç. Dr. Oğuzhan DURMUŞ'a ve Arnavutça eklerimizin yazımında bilgilerine başvurduğum Doç. Dr. Abas JAHJAI'ye ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak çalışmamın başından sonuna kadar hep yanımda olan ve her konuda yardımlarını hiç esirgemeyen eşim Ece DİLLİOĞLU'na desteği için teşekkür ederim.

Tolga DİLLİOĞLU
Edirne, 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xviii**

KISALTMALAR ..... **xxii**

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ ..... **xxiii**

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ ..... **xxvi**

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLAMALAR ..... **xxvii**

GİRİŞ ..... **xxix**

1. BÖLÜM: ARNAVUTÇA SÖZCÜK TÜRETME YOLLARI **1**

1.1. Arnavutça Sözcük Türetme Yolları Alanındaki Önemli Çalışmalar 1

1.2. Arnavutça Sözcük Türetme Yolları ve Özellikleri 5

1.2.1. Eklerle Türetme Yolları 6

1.2.1.1. Ön Eklerle Türetme Yolları 6

1.2.1.1.1. İsimlerde Ön Eklerle Türetme 9

1.2.1.1.2. Fiillerde Ön Eklerle Türetme 11

1.2.1.1.3. Sıfatlarda Ön Eklerle Türetme 13

1.2.1.1.4. Zarflarda Ön Eklerle Türetme 14

1.2.1.1.4. Diyalektlerde Ön Eklerin Uğradığı Değişimler 15

1.2.1.2. Son Eklerle Türetme Yolları 16

1.2.1.2.1. İsimlerde Son Eklerle Türetme 18

1.2.1.2.2. Fiillerde Son Eklerle Türetme 22

1.2.1.2.3. Sıfatlarda Son Eklerle Türetme 24

1.2.1.2.4. Zarflarda Son Eklerle Türetme 26

1.2.1.2.5. Diyalektlerde Son Eklerin Uğradığı Değişimler 27

1.2.1.3. Ön-Son Eklerle Türetme Yolları 29

1.2.1.3.1. İsimlerde Ön-Son Eklerle Türetme 30

1.2.1.3.2. Fiillerde Ön-Son Eklerle Türetme 32

1.2.1.3.3. Sıfatlarda Ön-Son Eklerle Türetme 33

1.2.1.3.4. Zarflarda Ön-Son Eklerle Türetme 35

1.2.1.4. Eksiz Türetme Yolları 35

1.2.2. İlgeçlerle Türetme Yolları 36

1.2.3. Birleştirme Yöntemiyle Türetme Yolları 39

1.2.3.1. Birleşik İsimler 40

1.2.3.2. Birleşik Fiiller 42

1.2.3.3. Birleşik Sıfatlar 43

1.2.3.4. Birleşik Zarflar 44

1.2.3.5. Birleştirme Yöntemiyle Oluşan Kısaltmalar 46

1.2.4. Yapıştırma Yöntemiyle Türetme Yolları 46

1.2.5. Tür Değiştirme Yöntemiyle Türetme Yolları 48

1.2.6. Karışık Durumlarda Türetme Yolları 51

1.2.6.1. İlgeç ve Son Ekle Türetme 51

1.2.6.2. İlgeç ve Ön-Son Ekle Türetme 53

1.2.6.3. İlgeç ve Yapıştırma Yöntemiyle Türetme 53

1.2.6.4. İlgeç, Yapıştırma Yöntemi ve Son Ekle Türetme 54

1.2.6.5. Yapıştırma Yöntemi ve Son Ekle Türetme 54

1.2.6.6. Birleştirme Yöntemi ve Son Ekle Türetme 55

2. BÖLÜM: ARNAVUTÇA YAPIM EKLERİ 56

2.1. Arnavutça Ön Ekler 56

2.1.1. Arnavutçada İşlek Olan Ön Ekler 56

2.1.1.1. {ç-} ön eki 56

2.1.1.2. {mbi-/+} ön eki 58

2.1.1.3. {mos+} ön eki 59

2.1.1.4. {nën-/+} ön eki 60

2.1.1.5. {para-/+} ön eki 61

2.1.1.6. {pas+} ön eki 62

2.1.1.7. {për-/+} ön eki 63

2.1.1.8. {prapa+} ön eki 64

2.1.2. Arnavutçada İşlek Olmayan Ön Ekler 65

2.1.2.1. {a+} ön eki 65

2.1.2.2. {akë+} ön eki 66

2.1.2.3. {anti+} ön eki 66

2.1.2.4. {b(ë) +} ön eki 67

2.1.2.5. {c-/+} ön eki 67

2.1.2.6. {ciri+} ön eki 68

2.1.2.7. {çarra-/+} ön eki 69

2.1.2.8. {çili+} ön eki 69

2.1.2.9. {d(ë)-} ön eki 70

2.1.2.10. {dis-/+} ön eki 70

2.1.2.11. {e+} ön eki 71

2.1.2.12. {f-} ön eki 71

2.1.2.13. {jo+} ön eki 72

2.1.2.14. {k(ë)-/+} ön eki 73

2.1.2.15. {kaca+} ön eki 73

2.1.2.16. {kakë+} ön eki 74

2.1.2.17. {kala+} ön eki 74

2.1.2.18. {kata+} ön eki 74

2.1.2.19. {katra+} ön eki 75

2.1.2.20. {ko+} ön eki 75

2.1.2.21. {koco+} ön eki 76

2.1.2.22. {kolo+} ön eki 76

2.1.2.23. {kor(r)o+} ön eki 77

2.1.2.24. {kse-/+} ön eki 77

2.1.2.25. {l(ë)-/+} ön eki 77

2.1.2.26. {ma+} ön eki 78

2.1.2.27. {me+} ön eki 78

2.1.2.28. {n-/+} ön eki 79

2.1.2.29. {ndër-/+} ön eki 79

2.1.2.30. {nëpër+} ön eki 80

2.1.2.31. {nj+} ön eki 80

2.1.2.32. {pa+} ön eki 81

2.1.2.33. {pala+} ön eki 81

2.1.2.34. {pici+} ön eki 82

2.1.2.35. {pili+} ön eki 82

2.1.2.36. {pro+} ön eki 82

2.1.2.37. {q+} ön eki 83

2.1.2.38. {që+} ön eki 83

2.1.2.39. {r(ë)-/+} ön eki 84

2.1.2.40. {ri-/+} ön eki 84

2.1.2.41. {së(r)-/+} ön eki 85

2.1.2.42. {spër-} ön eki 85

2.1.2.43. {stër-/+} ön eki 86

2.1.2.44. {shpër-} ön eki 86

2.1.2.45. {tej+} ön eki 86

2.1.2.46. {tu+} ön eki 87

2.1.2.47. {v+} ön eki 87

2.2. Arnavutça Son Ekler 88

2.2.1. Arnavutçada İşlek Olan Son Ekler 88

2.2.1.1. {-/+ak} son eki 88

2.2.1.2. {+an} son eki 89

2.2.1.3. {-/+anik} son eki 91

2.2.1.4. {+ar} son eki 91

2.2.1.5. {-/+as} son eki 93

2.2.1.6. {-së} son eki 94

2.2.1.7. {+shë} son eki 95

2.2.1.8. {-/+(ë)s} son eki 96

2.2.1.9. {-/+(ë)si} son eki 97

2.2.1.10. {+(ë)to-} son eki 98

2.2.1.11. {+(ë)zo-} son eki 98

2.2.1.12. {+i} son eki 99

2.2.1.13. {-im} son eki 100

2.2.1.14. {-(i)më} son eki 101

2.2.1.15. {+(i)sht} son eki 102

2.2.1.16. {+(i)shtë} son eki 103

2.2.1.17. {-je} son eki 104

2.2.1.18. {+llëk} son eki 105

2.2.1.19. {-m(ë)} son eki 105

2.2.1.20. {+o-} son eki 106

2.2.1.21. {+or} son eki 107

2.2.1.22. {+osh} son eki 108

2.2.1.23. {-/+shëm} son eki 109

2.2.1.24. {+tar} son eki 110

2.2.1.25. {+uk} son eki 111

2.2.1.26. {+ush} son eki 111

2.2.1.27. {+xhi} son eki 112

2.2.2. Arnavutçada İşlek Olmayan Son Ekler 113

2.2.2.1. {-/+ac} son eki 113

2.2.2.2. {-/+acak} son eki 114

2.2.2.3. {-/+aç} son eki 115

2.2.2.4. {+aj} son eki 116

2.2.2.5. {+ajë} son eki 116

2.2.2.6. {+ajkë} son eki 117

2.2.2.7. {+al} son eki 118

2.2.2.8. {+all} son eki 118

2.2.2.9. {-/+amë} son eki 119

2.2.2.10. {-/+anak} son eki 119

2.2.2.11. {+anjak} son eki 120

2.2.2.12. {+anjar} son eki 120

2.2.2.13. {+anjos} son eki 121

2.2.2.14. {-/+aq} son eki 121

2.2.2.15. {+ari} son eki 122

2.2.2.16. {-/+ash} son eki 122

2.2.2.17. {+ashkë} son eki 123

2.2.2.18. {+at} son eki 123

2.2.2.19. {+atak} son eki 124

2.2.2.20. {-/+atë} son eki 124

2.2.2.21. {-/+avec} son eki 125

2.2.2.22. {-/+avel} son eki 126

2.2.2.23. {+avë(t)} son eki 126

2.2.2.24. {+avik} son eki 127

2.2.2.25. {-/+c(ë)} son eki 127

2.2.2.26. {-/+ckë} son eki 127

2.2.2.27. {-/+ç(ë)} son eki 128

2.2.2.28. {+çe} son eki 128

2.2.2.29. {+çinë} son eki 130

2.2.2.30. {+çkë} son eki 130

2.2.2.31. {+dan} son eki 131

2.2.2.32. {+dhë} son eki 131

2.2.2.33. {+el} son eki 132

2.2.2.34. {-/+ell} son eki 132

2.2.2.35. {-/+ellë} son eki 133

2.2.2.36. {+eme} son eki 133

2.2.2.37. {+en} son eki 134

2.2.2.38. {+er} son eki 134

2.2.2.39. {-es} son eki 134

2.2.2.40. {-esh} son eki 135

2.2.2.41. {+et} son eki 135

2.2.2.42. {-/+ën} son eki 136

2.2.2.43. {+(ë)ni} son eki 136

2.2.2.44. {+(ë)ro-} son eki 137

2.2.2.45. {+ërr} son eki 138

2.2.2.46. {-/+(ë)sinë} son eki 138

2.2.2.47. {+(ë)so-} son eki 139

2.2.2.48. {+(ë)sor} son eki 139

2.2.2.49. {+(ë)zi} son eki 140

2.2.2.50. {+gan} son eki 140

2.2.2.51. {-/+icë} son eki 141

2.2.2.52. {+iç} son eki 142

2.2.2.53. {+ik} son eki 142

2.2.2.54. {-/+inë} son eki 142

2.2.2.55. {+iq} son eki 143

2.2.2.56. {+it} son eki 143

2.2.2.57. {-/+kë} son eki 144

2.2.2.58. {+ko} son eki 144

2.2.2.59. {+l(ë)} son eki 144

2.2.2.60. {+li} son eki 145

2.2.2.61. {+linë} son eki 146

2.2.2.62. {-/+man} son eki 146

2.2.2.63 {+nik} son eki 147

2.2.2.64. {+oç} son eki 148

2.2.2.65. {+ok} son eki 148

2.2.2.66. {+ole} son eki 148

2.2.2.67. {+onjë} son eki 149

2.2.2.68. {-onjës} son eki 149

2.2.2.69. {+os} son eki 150

2.2.2.70. {+ot} son eki 150

2.2.2.71. {+ovinë} son eki 151

2.2.2.72. {-/+qar} son eki 151

2.2.2.73. {-së} son eki 152

2.2.2.74. {+skë} son eki 153

2.2.2.75. {+sh} son eki 153

2.2.2.76. {+shkë} son eki 153

2.2.2.77. {+shor} son eki 154

2.2.2.78. {+shtë} son eki 154

2.2.2.79. {-/+shti} son eki 155

2.2.2.80. {+tari} son eki 156

2.2.2.81. {-/+të} son eki 156

2.2.2.82. {+ti} son eki 157

2.2.2.83. {+tinë} son eki 157

2.2.2.84. {+tor} son eki 158

2.2.2.85. {+th} son eki 159

2.2.2.86. {+thi} son eki 159

2.2.2.87. {+uc} son eki 160

2.2.2.88. {-/+ues} son eki 160

2.2.2.89. {+ull} son eki 161

2.2.2.90. {-/+ung(ë)} son eki 162

2.2.2.91. {-uq} son eki 162

2.2.2.92. {+urina} son eki 163

2.2.2.93. {+ushkë} son eki 163

2.3. Arnavutça Ön-son Ekler 164

2.3.1. {n} -/+ {esë} ön-son eki 164

2.3.2. {n} + {(ë)s} ön-son eki 164

2.3.3. {n} + {je} ön-son eki 165

2.3.4. {n} -/+ {o-} ön-son eki 165

2.3.5. {për} -/+ {(ë)s} ön-son eki 166

2.3.6. {për} + {(ë)si} ön-son eki 166

2.3.7. {për} + {(ë)so-} ön-son eki 167

2.3.8. {për} -/+ {je} ön-son eki 167

2.3.9. {për} + {o-} ön-son eki 168

2.3.10. {për} + {sh} ön-son eki 168

2.3.11. {për} + {shëm} ön-son eki 169

2.3.12. {sh} -/+ {(ë)s} ön-son eki 169

2.3.13. {sh} + {(ë)so-} ön-son eki 170

2.3.14. {sh} + {(ë)zo-} ön-son eki 170

2.3.15. {sh} -/+ {je} ön-son eki 171

2.3.16. {z} + {(ë)s} ön-son eki 171

2.3.17. {z} + {o-} ön-son eki 172

2.3.18. {z} + {shëm} ön-son eki 172

2.3.19. {zh} + {o-} ön-son eki 173

SONUÇ 174

DİZİN 177

KAYNAKÇA 200

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Arnavut Alfabesinin ve Türkiye Türkçesinde Ses Karşılıkları xxiii

Tablo 2: Arnavutça Ünlüler xxiv

Tablo 3: Arnavutça Ünsüzler xxv

Tablo 4: İsimden İsim Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 9

Tablo 5: İsimden Fiil Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 10

Tablo 6: İsimden Sıfat Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 11

Tablo 7: İsimden Zarf Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 11

Tablo 8: Fiilden Fiil Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 12

Tablo 9: Sıfattan Sıfat Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 13

Tablo 10: Sıfattan Fiil Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 14

Tablo 11: Zarftan Zarf Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları 14

Tablo 12: Diyalektlerde Ön Eklerin Uğradığı Fonetik Değişimler 15

Tablo 13: İsimden İsim Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 18

Tablo 14: İsimden Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 19

Tablo 15: İsimden Sıfat Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 20

Tablo 16: İsimden Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 21

Tablo 17: Fiilden İsim Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 22

Tablo 18: Fiilden Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 23

Tablo 19: Fiilden Sıfat Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 23

Tablo 20: Fiilden Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 23

Tablo 21: Sıfattan İsim Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 24

Tablo 22: Sıfattan Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 25

Tablo 23: Sıfattan Sıfat Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 25

Tablo 24: Sıfattan Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 26

Tablo 25: Zarftan Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 26

Tablo 26: Zarftan Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 26

Tablo 27: Diyalektlerde Son Eklerin Uğradığı Fonetik Değişimler 27

Tablo 28: İsimlerden İsim Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları ... 30

Tablo 29: İsimlerden Fiil Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 31

Tablo 30: İsimlerden Sıfat Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları .. 32

Tablo 31: Fiilden İsim Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 32

Tablo 32: Fiilden Fiil Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 33

Tablo 33: Fiilden Sıfat Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 33

Tablo 34: Sıfattan İsim Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 34

Tablo 35: Sıfattan Fiil Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 34

Tablo 36: Sıfattan Sıfat Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları 34

Tablo 37: Eksiz Türetme Yoluyla Türeyen Arnavutça Sözcükler ve Türkçe Karşılıkları……...35

Tablo 38: Düzenli Fiillerden Oluşmuş Fiilimsilerin İlgeçlerle Türemesi ve Türkçe Karşılıkları 37

Tablo 39: Düzensiz Fiillerden Oluşmuş Fiilimsilerin İlgeçlerle Türemesi ve Türkçe Karşılıkları 38

Tablo 40: Ünlü ile Biten Fiillerden Oluşmuş Fiilimsilerin İlgeçlerle Türemesi ve Türkçe Karşılıkları 39

Tablo 41: İki İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları 40

Tablo 42: Bir Zarf ve Bir İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları 40

Tablo 43: Bir Sayı ve Bir İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları 41

Tablo 44: Bir İsim ve Bir Sıfattan Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları 41

Tablo 45: Bir Fiil ve Bir İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları 41

Tablo 46: Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller ve Türkçe Karşılıkları 42

Tablo 47: Bir Zarf ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller ve Türkçe Karşılıkları 42

Tablo 48: İki Sıfattan Oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları 43

Tablo 49: Bir İsim ve Bir Sıfattan Oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları 43

Tablo 50: Bir Zarf ve Bir Sıfattan Oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları 44

Tablo 51: Bir Sayı ve Bir Sıfattan Oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları 44

Tablo 52: İki İsimden Oluşan Birleşik Zarflar ve Türkçe Karşılıkları 45

Tablo 53: Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Zarflar ve Türkçe Karşılıkları 45

Tablo 54: Bir Sayı ve Bir İsimden Oluşan Birleşik Zarflar ve Türkçe Karşılıkları 45

Tablo 55: Birleştirme Yöntemiyle Oluşan Kısaltmalar ve Türkçe Karşılığı 46

Tablo 56: Yapıştırma Yöntemiyle Türemiş İsimler ve Türkçe Karşılıkları 47

Tablo 57: Yapıştırma Yöntemiyle Türemiş Sayılar ve Türkçe Karşılıkları 47

Tablo 58: Yapıştırma Yöntemiyle Türemiş Ünlemler ve Türkçe Karşılıkları 48

Tablo 59: Tür Değiştirme Yöntemiyle İsimden Türemiş Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları……...……49

Tablo 60: Tür Değiştirme Yöntemiyle İsimden Türemiş Zarflar ve Türkçe Karşılıkları……..... 49

Tablo 61: Tür Değiştirme Yöntemiyle Sıfattan Türemiş İsimler ve Türkçe Karşılıkları…….. 50

Tablo 62: Tür Değiştirme Yöntemiyle Soru Zamirinden Türemiş Bağlaçlar ve Türkçe Karşılıkları 50

Tablo 63: İlgeç ve Son Ek ile İsimden Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları 51

Tablo 64: İlgeç ve Son Ek ile Fiilden Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları 52

Tablo 65: İlgeç ve Son Ek ile Zarftan Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları 52

Tablo 66: İlgeç ve Ön-son Ek ile İsimden Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları 53

Tablo 67: İlgeç ve Yapıştırma Yöntemi İle Türetme ve Türkçe Karşılıkları 53

Tablo 68: İlgeç, Yapıştırma Yöntemi ve Son Ek ile Türetme ve Türkçe Karşılıkları…54

Tablo 69: Yapıştırma Yöntemi ve Son Ek ile Türetme ve Türkçe Karşılıkları 54

Tablo 70: Birleştirme Yöntemi ve Son Ek ile Türetme ve Türkçe Karşılıkları 55

KISALTMALAR

a.g.e.	:	aynı geçerli eser
Arn.	:	Arnavutça
b.k.z.	:	bakınız
çev.	:	çeviren
Geg	:	Gegërisht
gös. yer.	:	gösterilen yer
T.	:	Türkçe
Tosk	:	Toskërisht
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve diğerleri

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Tablo 1: Arnavut Alfabesi ve Türkiye Türkçesinde Ses Karşılıkları

Arnavut Alfabesi	**Türkçe Telaffuz**	**Arnavut Alfabesi**	**Türkçe Telaffuz**
A, a	A,a	N, n	N,n
B, b	B,b	Nj, nj	*
C, c	*	O, o	O,o
Ç, ç	Ç,ç	P, p	P,p
D, d	D,d	Q, q	*
Dh, dh	*	R, r	R,r
E, e	E,e	Rr, rr	*
Ë, ë	I,ı	S, s	S,s
F, f	F,f	Sh, sh	Ş,ş
G, g	Gg	T, t	T,t
Gj, gj	*	Th, th	*
H, h	H,h	U, u	U,u
I, i	İ,i	V, v	V,v
J, j	J,j	X, x	*
K, k	K,k	Xh, xh	C,c
L, l	*	Y, y	Ü,ü
Ll, ll	*	Z, z	Z,z
M, m	M,m	Zh, zh	J,j

C, c: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dil dişetine yapışıkken /t/ ve /s/ seslerinin birbiri ardına çıkarılmasından oluşan /ts/ sesidir.

Dh, d: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dilin ucu ön dişlerin arasına getirilmiş durumda iken /d/ sesinin çıkarılmasıyla oluşur. Peltek /d/ sesi de denilebilir.

Gj, gj: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dil sert damağa yaslıyken çıkan /c/ sesidir.

L, l: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dilin dişetine dokundurulmasıyla /l/ sesinin çıkarılmasıyla oluşur.

Ll, ll: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dilin ucu ön dişlerin arasına getirilmiş durumda iken /l/ sesinin çıkarılmasıyla oluşur

Nj, nj: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, sert damakta kapanma yoluyla /n/ ve /y/ birbiri ardına çıkarılmasından oluşan /ny/ sesidir.

Q, q: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, sert damakta kapanma yoluyla /q/ sesinin çıkarılmasıyla gerçekleşir.

Rr, r: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dilin dişetlerine çarpması sonucu çıkan /r/ sesinin daha sert vurgulanarak çıkarılması sonucu birbirini tekrar eden kalın, titreşimli /r/ sesidir.

Th, th: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dilin ucu ön dişlerin arasına getirilmiş durumda iken /t/ sesinin çıkarılmasıyla oluşur. Peltek /t/ sesi de denilebilir.

X, x: Türkiye Türkçesinde bu sesin karşılığı, dil dişetine yapışıkken /d/ ve /z/ seslerinin birbiri ardına çıkarılmasından oluşan /dz/ sesidir.

Tablo 2: Arnavutça Ünlüler[44]

	Ön		**Sabit-Merkezi**	**Art**
	Dudaksız	**Dudaklı**	**Dudaksız**	**Dudaklı**
Kapalı	i	y	-	u
Yarı Kapalı	-	-	-	-
Yarı Açık	e	-	ë	o
Açık	-	-	a	-

[44]Asllan Hamiti, *Fonetika dhe Fonologjia e Gjuhës Standarde Shqipe*, Interdiskont Yayınevi, Shkup 2005, s. 103.

Tablo 3: Arnavutça Ünsüzler[45]

			ÇIKIŞ YERLERİNE GÖRE								
ÇIKIŞ BİÇİMLERİNE GÖRE			**Çift Dudak**	**Diş-Dudak**	**Diş Arası**	**Diş**	**Dişeti**	**Dişeti-Damak**	**Damak**	**Yumuşak Damak**	**Gırtlak**
	Kapanma Ünsüzleri	**Ötümsüz**	p			t	c	ç	q	k	
		Ötümlü	b			d	x	xh	gj	g	
	Daralma Ünsüzleri	**Ötümsüz**		f	th		s	sh			h
		Ötümlü		v	dh		z	xh	j		
	Burun Ünsüzleri		m				n		nj		
	Yan Ünsüzleri				ll		l				
	Titreşim Ünsüzleri	**Tek Titreşim**					r				
		Çok Titreşim					rr				
DİL POZİSYONU			↓	↓	↑	↑	↑↓	↑	↓	↓	↓

[45]Bahri Beci, *Fonetika e Gjuhës* Shqipe, EDFA Yayınevi, Tiranë 2004, s. 44.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Arnavutça, Hint-Avrupa Dil Ailesinin içinde yer alan bükümlü bir dildir. Türkçe ise Altay Dil Ailesi içinde yer alır ve biçim açısından bağlantılı diller sınıfındadır. Arnavutça ve Türkçe her ne kadar farklı dil ailelerine ait olsalar da sözcük türetme yolları alanında birbirleri ile bağdaşan birçok yapısal özelliklere sahiptirler. Arnavutçanın yapım ekleri tümüyle incelendiğinde, özellikle Türkçe ödünçlemeler aracılığıyla dile giren ve günümüzde de işlek olan birçok Türkçe kökenli son eke rastlamaktayız. Arnavutçanın, Türkçe son ekleri ödünçlemelerden ayırarak fonetik ve morfolojik açıdan kendi dil yapısına uyumlu hale getirmesi, bükümlü diller içinde sınıflandırılmasının yanı sıra bağlantılı dillerle de yakınlığını göstermektedir. Bu çalışmanın amacı Arnavutçanın sözcük türetme yolları ve özellikleri çerçevesinde yapım eklerini, Türkiye Türkçesinin yapım ekleriyle karşılaştırarak benzerlikleri ve farklılıkları incelemeyi amaçlamaktadır.

Arnavutça ve Türkçe üzerine her ne kadar çalışmalar yapılmış olsa da, sözcük türetme yolları açısından ikisini karşılaştıran çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Sözcük türetme yolları alanında bu iki dili karşılaştırmalı olarak ele almanın sadece karşılaştırmalı dil çalışmaları alanında değil aynı zamanda dili öğrenme ve öğretme alanında da fayda sağlayacağına inanıyoruz. Özellikle bu dillerin birbirlerine çevirisi esnasında sözcük türetme alanı önemli bir yerde bulunmaktadır. Yapısal açıdan birçok özelliği içinde bulunduran sözcük türetme yolları, dili öğrenmeye çalışanlara onu nasıl çözümleyip kullanabilecekleri noktasında da çok önemli yol gösterici bir kaynak olacaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLAMALAR

Bu tezde öncelikle Arnavutçanın sözcük türetme yollarının neler olduğu ortaya koyulmuştur. Daha sonra Arnavutçanın sözcük türetme yolları, kendi dil kuralları çerçevesinde ele alınıp işlevsel bağlamda Türkçe karşılıklarının da verildiği tablolar ve örnek cümlelerle analiz edilip değerlendirilmiştir. Devamında ise günümüze kadar yapılmış çalışmalar ışığında, Arnavutçada tespit edilen yapım ekleri tek tek ele alınarak, kendi dil kuralları içinde işlevleri ve fonetik değişimleri açıklanmıştır. Çıkan sonuç Türkiye Türkçesindeki yapım ekleriyle karşılaştırılmıştır. Özellikle bu bakımdan "Arnavutça ve Türkçedeki Yapım ekleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme" isimli tezimiz özgün bir çalışma özelliği taşımaktadır. Bu sayede, Arnavutçanın Türkçe ekleri dışındaki bütün yapım ekleri işlevsel açıdan karşılaştırılarak ortak ve farklı yanları tespit edilmiştir.

Arnavutçanın yapım ekleri ön ekler, son ekler ve ön-son ekler olarak sınıflandırıldığında, diyalektlerde kullanılan ses değişimleri ile birlikte karşımıza 250'nin üstünde ek çıkmaktadır. Bu eklerin orantısal olarak en yüksek dilimini dilde çok az işlek olan, işlek olmayan veya tespit edilse bile herhangi bir fonksiyonu kalmamış ölü eklerin oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca gene yüksek oranda bir bölümünün işlevlerindeki çeşitliliklerden ve birçok çalışmada karşımıza çıkan Türkçe yapım eklerinin tekrarı mahiyetinde olacağından yalnızca Arnavutçanın yapım ekleri üzerinden Türkçe yapım eklerinin karşılaştırması yapılmıştır. Arnavutça yapım eklerinin tespitinde Eqrem Çabej'in Aleksander Xhuvani ile birlikte yazdıkları "*Parashtesat*" ve "*Prapashtesat*" bölümlerinin de içinde yer aldığı "*Studime Gjuhësore III*" ve Arnavut Bilimler Akademisinin 2002 yılında Shaban Demiraj, Ali Dhrimo ve Enver Hysa gibi çok yazarlı basılan "*Gramatika e Gjuhës Shqipe I-Morfologjia*" adlı eserlerden yararlanılmıştır. Türkçe yapım ekleri alanında ise Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın Türk Dil Kurumu Yayını, 2009 baskısı "*Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*" adlı kitabından faydalanılmıştır.

Tespit edilip açıklaması yapılan eklerle ilgili örnekler öncelikle güncel sözlükler taranarak, eğer tespit edilememiş ise geçmişe dönük sözlüklerden yararlanılmak kaydıyla ekleşme süreçlerinde geçirdikleri anlamsal değişimler açıklanmıştır. Bir sözcüğün birden fazla anlam içerdiği durumlarda yalnızca sözcüğün türediği anlama en yakın anlamları verilmiştir. Tartışmalı durumlarda ise sözcüğün yalın durumdaki tüm anlamları verilmek

kaydıyla türedikten sonra da birkaç anlam içeriyorsa hepsi gösterilmiştir. Ayrıca konunun verilen sözcükler bağlamında daha iyi anlaşılabilmesi için tespit edilen bütün eklere makale, kitap, gazete ve dergi gibi akademik veya özgün çalışmalardan örnek cümleler verilmiştir.

Çalışmamızın odak noktasını Standart Arnavutçanın kullanıldığı eş zamanlı araştırmalar oluşturmaktadır. Fakat dilde tespit edilen ölü veya işlek olmayan ekler bağlamında eş zamanlı örneklerin ihtiyacı karşılayamaması durumunda bazı türemiş sözcüklere verilen örneklerde art zamanlı materyaller de kullanılarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca tezimizin dilinin Türkçe olması ve konunun okuyucular tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için Türkçe yapım eklerinde kullanılan işretler temel alınmıştır.

GİRİŞ

Arnavutça Hint-Avrupa dil ailesinin müstakil bir koludur. Yazılı belgeler ışığında incelendiğinde ne yakın bir akrabasına ne de tam kökenine ulaşılmaktadır. Kökeni kesin bir kanıtla sabitlenmemiş olsa da araştırmacıların çoğunluğu Arnavutçanın *İliryalıların*[46] kullandığı dilin zaman içinde evrimleşmiş hali olduğu kanısındadır. XIX. yüzyıla kadar Hint-Avrupa dili olarak kabul edilmeyen Arnavutçanın, aslında bu dil ailesinin ayırt edici özelliklerinin birçoğunu taşıdığı tespit edilmiş ve araştırmalar günümüze kadar hızlanarak devam etmiştir. Bu kadar geç tespit edilen ve kökeninin çözümlenmesinde hala problematikler içeren Arnavut dilinin öncesi karanlıktır. Arnavut toplumunun ve dilinin gerçek kökenlerinin anlaşılması için gerçekleştirilen girişimler farklı dönemlere göre çeşitli teoriler ortaya çıkarmıştır. Albanalog Eqrem Çabej "*Elemente të Gjuhësisë e të Literaturës Shqipe*" başlıklı eserinde Arnavutların kökeni üzerine yapılan araştırmalar sonucunda üç farklı kuramın kabul edildiğine dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki ve en çok kabul göreni Arnavutların İlir kökenli olduğudur. Arnavutların dili ve kökeni üzerine araştırmalar yapan tarihçi Johann Erich Thunmann, bu tezin en erken ve en önemli savunucularından biri olarak kabul edilmektedir. J.E. Thunmann, yaptığı araştırmalar sonucunda bu tezi ortaya atarken söyledikleri Arnavut tarihi ile ilgili eserlerde şu şekilde geçmektedir:

> *"Yaptığım tarihsel araştırmalarda Arnavut toplumuna ait bir göç izine rastlayamadım. Arnavutların dili de böyle bir durumdan bahsetmiyor. İşte bu iki kanıt bana Arnavutların İlirlerden geldiğini gösteriyor."*[47]

J. E. Thunmann, 1774 yılında yayınladığı "*Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker"* eserinde de Arnavutların doğrudan İlir boylarından geldiğini söylemektedir.[48] Günümüze kadar çürütülemeyen bu tezin en önemli savunucularından bazıları tarihçi Jakob Philipp Fallmerayer, filolog Franz Xaver Ritter

---

[46] Tarih kaynaklarına göre M.Ö. V.-IV. yüzyıllarda dağınık kabileler halinde günümüz Arnavutluk topraklarını da kapsayan Balkan Yarımadasının batısında yaşadıklarına inanılan eski bir Avrupa topluluğudur. Bkz: Muzafer Korkuti, *Historia e Popullit Shqiptar*, Botimet TOENA, Tiranë 2002, s. 19.

[47] Jup Kastrati, *Historia e Albanologjisë 1497-1997*, 1. cilt, Shtëpia Botuese Argeta Lmg, Tiranë 2000, s. 392.

[48] Johannes Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, Crusius Yayınları, Leibzig 1774, s. 172-362.

von Miklosich ve en önemli Albanaloglar arasında gösterilen dilbilimci Gustav Meyer'dir. Arnavutların kökeni ile ilgili ikincisi tez *Trak* olduklarıdır. Filolog Hermann Hirt, dilbilimci Hugo Ernst Mario Schuchardt ve filolog Bogdan Petriceicu Hasdeu bu tezi savunan öncüler arasında gösterilmektedir. Üçüncü tez ise Arnavutların İlir ve Trak boylarının karışımı olduğudur. Bu tezin en önemli savunucuları ise tarihçi ve filolog Marie Henri d'Arbois de Jubainville, Albanalog Baron Nopcsa ve Norbert Jokl olarak bilinir.[49]

Bu çalışmaların geneli Arnavut toplumunun ve dilinin Trak kökenli mi yoksa İlir kökenli mi olduğunu anlamak ve bu doğrultu üzerine yerleştirmek amacında olmuştur. Arnavutların doğrudan İlir soyundan geldiği iddiası araştırmacıları farklı alanlara sürüklemiş olsa bile, bunun aksini kanıtlayacak yeterli bulgular henüz bulunamamıştır. Dolayısıyla günümüzde kabul gören bu kanıyı çürütmek daha fazla bilimsel veriye ihtiyaç duymaktadır. Bu gerçekleşene kadar Arnavutların İlir soyundan geldiği tezi güncelliğini korumaya devam etmektedir. Bu kabul doğrultusunda Arnavut dili de doğrudan İlir dilinin mirasçısı olarak görülmektedir.[50]

Bir zamanlar ilkel yaşamlar süren insan toplulukları zaman içinde ekonomik ve sosyal etkenlerden dolayı uygarlık adımları attıkları bilinmektedir. Bireysellikten kabilelere, kentlerden ulus devletlere uzanan bin yıllar insanoğlunun dilini ister istemez etkilemiştir. Yerleşik düzen beraberinde çağdaşlığı hızlandırmış olsa da yöneten ve yönetilen ilişkisi savaş ve barış ikilemi gibi sosyal etkileri de yanında getirmiştir. İşte bu bilinen ve bilinmeyen tarih süreci boyunca dünya toplulukları birbirlerini öldürürken dillerini de öldürmekten geri kalmamıştır. Savaşlar, soykırımlar, göçler, afetler ve sürgünler gibi birçok sosyal ve siyasi sebeplerden dolayı Hint-Avrupa dil ailesinin ölü ve yaşayan birçok dili içinde barındırdığı bilinmektedir. M.Ö. XXI. yüzyıllarda Asya'da kullanılan Hitit Dili ve M.Ö. VII.-VIII. yüzyıllar arasında Doğu Türkistan'da kullanılan Toharca bu ölü dillere örnek olarak gösterilir.[51]

---

[49] Spiro Konda, *Shqiptarët dhe Problemi Pellasgjik,* UEGEN Yayınevi, Tiranë 1964, s. 28.
[50] Ariola Kulla, *The Albanian Linguistic Journey From Ancient Illyricum to EU: Lexical Borrowings*, (Yüksek Lisans Tezi), Linköping University, Department of Culture and Communication, Linköping 2010, s. 5.
[51] Shaban Demiraj, *Gjuha Shqipe dhe Historia e saj*, Shtëpia Botuese e Librit Universitar, Tiranë 1988, s. 19.

Ölü diller arasında aslında ölmemiş ve yer değiştirmiş dillere de önem verilmelidir. Örneğin Latinceyi ele aldığımızda bu dilden Roman dillerinin doğduğunu görüyoruz; İtalyanca, Fransızca, İspanyolca, Portekizce, Romence vb. gibi. Aynı bunun gibi Çağdaş Yunanca eski Yunancadan, Ermenice eski Ermeniceden, Kelt dilleri eski Keltçeden, Hindistan'ın Hint-Avrupa dilleri eski Hintçeden ve İran dilleri eski İran dillerinden gelmektedir. Bu diller gibi Arnavut dilinin de İlir dilinden geldiği kabul edilmektedir. Arnavutça, Yunanca ve Ermenice Hint-Avrupa dilleri içinde kendine has birer dil olarak örneklendirilebilirler.

Günümüzde yaşayan Hint-Avrupa dillerinden bir tanesi de Arnavutçadır. Hint-Avrupa dillerinin arasında benzer sözcükler olduğu gibi fonetik ve dilbilgisi açısından da yakınlıklar vardır. Yunancadan, Latinceden, Slav dillerinden ve Türkçeden geçen sesler, sözcükler ve eklerin yanı sıra Arnavutçanın kendi temel özelliklerini de muhafaza ettiği görülmektedir. Arnavutçayı Hint-Avrupa dil ailesinin kendine müstakil bir kolu yapan bu özelliklerini ise ancak ilk yazılı belgelerini günümüz belgeleriyle kıyaslayarak anlayabilmekteyiz. İlk yazılı belgelerden günümüze kadar gelen süreçte bu ödünçlemelerin içinde özellikle Türkçe sözcüklerin ve eklerin Arnavutçada hala daha kendini muhafaza ettiği açıkça görülmektedir. Arnavutçanın içinde yerleşmiş bu ödünçlemelerin tarihsel süreçlerine bakıldığında din, siyaset ve ticaretin etkisi önemli yer tutmaktadır. Kendilerinden farklı toplumlar ile girdikleri bu yakınlıkların sonucunda Arnavutçaya geçen birçok unsur dilde çok önemli izler bırakmıştır. Bu izler ışığında Arnavutçanın Türkçeden aldığı ödünçlemelerin de önemli bir yerde olduğu görülmektedir. Bu ödünçlemelerin zaman içinde uğradıkları fonetik, morfolojik ve leksikolojik değişimler ayrıca bir öneme sahip inceleme konusudur. Türkçeden geçen ödünçlemelerin sözcükler dışında bizce en önemlisi Türkçe yapım ekleridir. Arnavutçadaki yapım eklerini incelerken üzerinde örneklerle duracağımız birden fazla Türkçe yapım ekinin yüzyıllarca süren ilişkinin sonucu olarak Arnavutçaya köklü bir biçimde yerleştiği tespit edilmiştir. Hint-Avrupa dil ailesinde yakın akrabası bulunmayan Arnavutça, diline aldığı ödünçlemelerde bile kendine müstakil özelliklerini fonetik ve dilbilgisi yapısında her zaman ortaya çıkarmıştır. Günümüz Albanalogları Arnavutçanın bugünkü haline gelene kadar da devamlı gelişim ve değişim süreci içinde olduğunu

söylemektedirler.[52] Bu değişim ve gelişimden anladığımız ödünçlemeler ve bu ödünçlemelerin Arnavutçanın müstakil yapısına uyumudur.

Arnavut dili geç de olsa birçok dilbilimcinin ve araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Fakat onun Hint-Avrupa dil ailesindeki yerini ortaya çıkaran ilk kişi Alman dilbilimci Franz Bopp'tur. Hint-Avrupa dil ailesindeki tüm dillerinin temelinin Sanskritçe olduğu fikrinin önemli savunucularından olan Alman dil bilimci F. Bopp[53], 1854 yılında Arnavutçanın akrabalık açısından Hint-Avrupa dil ailesine ait olduğunu ancak temel elementleri açısından hiçbir Hint-Avrupa dili ile yakınlık göstermediğini öne sürmüştür.[54] Karşılaştırmalı dil çalışmalarının önemli öncülerinden biri olan F. Bopp'un bu tezini doğrulayacak mevcut tüm bilimsel gerçeklikleri daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar ve araştırmalar, bu dilin Hint-Avrupa dil ailesine ait olduğunu kesin bir şekilde ortaya koymuştur. F. Bopp'un bu kanıtları sonrasında devam eden çalışmalarda hiçbir dilbilimci Arnavutçanın Hint-Avrupa dil ailesi dışında bir yeri olduğunu ispat edemedi.

Bopp'un öğrencisi August Schleicher de Arnavutçayı bu soy ağacının içine yerleştirmiştir. Aynı zamanda Soyağacı Kuramının fikir babası olan A. Schleicher, Arnavutçayı İtalo-Keltik ve Yunancanın da içinde yer aldığı güney Hint-Avrupa dillerinin içinde göstermiştir. Schleicher, Arnavutçayı Latince ve Yunancaya yakın ama Yunancaya daha yakın bir yere koymaktadır. XIX. yüzyılın son yarısındaki çalışmalarda Arnavutça ve Yunancanın birbiri ile çok yakın diller olduğuna inanılıyordu. Bu yüzden A. Schleicher bunu "*Pelazg*[55] *ailesinin çifti*" olarak adlandırmaktadır.[56] Bu tezi kanıtlama yoluna giden Arbıreş Dhimëter Kamarda 1886 yılında yayınladığı "*Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese*" başlıklı eserinde Arnavutçayı tarihsel açıdan değerlendiren ilk karşılaştırmalı bilimsel çalışmayı yapmıştır. Bu çalışma ile Dhimëter Kamarda, Arnavut dilini Hint-Avrupa dil ailesine yerleştiren ve hiçbir akrabası

---

[52] Shaban Demiraj, *a.g.e.*, s. 20.

[53] Elena Kocaqi, *Shqipja Çelsi i Gjuhëve* Indoevropiane, Shtëpia Botuese EMAL, Tiranë 2008, s. 9.

[54] Shaban Demiraj, "Shqipja-Gjuha Indoevropiane", *Për Gjuhën Shqipe dhe Mendimin Kritik*, Derleyen: Ali Jashari, MKLSH, Tiranë 2000, s. 2.

[55] Yunanlıların gelişinden önce Yunanistan, Teselya ve Doğu Akdeniz adalarında yaşayan halkların genel adının olduğu var sayılmaktadır. Genellikle Antik Yunan yazarları tarafından efsane olarak bahsedilmelerine rağmen günümüzde etnik bir toplum olarak kabul edilmektedirler. Bkz: Mathieu Aref, *Mikenët=Pellazgët. Greqia ose zgjidja e një enigme*, Shtëpia Botuese Plejad, Tiranë 2008, s. 40.

[56] Eqrem Çabej, *Hyrje në historinë e gjuhës shqipe I,* Shtëpia Botuese Çabej, Tiranë 2008, s. 25.

bulanmadığını iddia eden Franz Bopp'un aksine Yunanca ve Arnavutça arasındaki yakınlığı kanıtlamaya çalışmıştır.[57] Dönemine göre Arnavutçanın grameri ve etimolojisi açısından fazlasıyla zengin bir konusu olan ve büyük öneme hâsıl bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Lakin devam eden süreçte ise hem F. Bopp'un öğrencisi A. Schleicher'in hem de Arbıreş dil bilimci Dh. Kamarda'nın takip ettiği bu tezin doğru olmadığı görüldü. Yani Arnavutçanın ne Latince ne de Yunanca ile özel bir bağı vardır. Aralarındaki bağ bazı seslerin birbirleriyle gösterdikleri uyumluluk ve ödünçlemelerden ibarettir ki bu durumun tarihsel ve coğrafi açıdan uzun yıllar birbirleriyle etkileşim içinde olan aynı bölge dillerinde görülmesi oldukça normal bir durumdur.

A. Schleicher'in Soyağacı Kuramına karşılık 1871 yılında Johannes Schmidt tarafından öne sürülen Dalga Kuramında ise Hint-Avrupa dilleri birbirini bekleyen orta merkezli diller şeklinde karşımıza çıkar. J. Schmidt Arnavutçayı bir taraftan Baltık-Slav dilleri ile diğer taraftan Trak-Frig dili ve Ermenice ile birleşik gibi göstermiştir.[58] Dalga kuramı daha çok bu dillerin onları konuşan toplumların birbirinden kopmadan önceki zamanı ele alır. Soy ağacı teorisi ise bu dillerin ortak gövdeden ayrıldıktan ve birbirlerinden uzaklaştıktan sonraki gösterdikleri gelişimleri ele almaktadır. Bu iki teorinin de eksik yanı ise dillerin gelişimini normal bir süreç gibi ve dış etkilerden etkilenmemiş gibi ele alırken, gerçek tarihi dışarda tutmasıdır. Gerçekte diller onları konuşan toplumların kopması, etnik karışıklıklar, savaşlar vb. gibi olaylar nedeniyle değişiklikler yaşamışlardır. Şimdi daha da ileriye gidip, Arnavutçanın kardeş dillerden hangisi ile daha fazla bir yakınlığı vardır diye bir soru sorulabilir. J. Schmidt'in dalga teorisinin anlamına göre her Hint-Avrupa dili gibi Arnavutçanın da bu grubun dilleri ile farklı açılardan yakınlığı vardır.

Bu duruma tanınmış Avusturyalı Albanolog Gustav Meyer de dikkat çekmiştir. G. Meyer'in "*Mbi pozitën e gjuhës shqipe në rrethin e gjuhëve indoevropiane*" adlı çalışmasında Arnavutçanın Yunanca ve Ermenice gibi Hint-Avrupa Dilleri arasında tamamen kendine özgü bir dil olduğunu emin bir şekilde kanıtlamıştır. Çalışmalarının

[57] Dhimitër Kamarda, *Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese,* Egisto Vignozi, Livorno 1864, s. 3-33.
[58] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 26.

sonucunda Arnavutçanın güney Hint-Avrupa dillerinden ziyade kuzey Hint-Avrupa dilleri ile daha fazla yakınlık gösterdiğini öne sürmüştür. 1883 yılında G. Meyer'in "*Vendi i shqipes në rrethin e gjuhëvet Indogjermane*" adlı eseri ise Arnavutçanın kardeş dillerle olan yakınlığı açısından yeni bir çağ açmıştır. G. Meyer, bu eserinde Arnavutçanın kişisel varlığını ödünçlemelerden ayırdıktan sonra fonetik sisteminin ve sözcük bilgisinin karşılaştırmalı bir analizini yapmıştır. Bu analizden sonra G. Meyer, Arnavutçaya bugüne kadar kalacak olan bir yer belirlemiştir. Bu yer kısaca şöyledir:

> "*Arnavutça bir doğu Hint-Avrupa dilidir ve aynı zamanda bir kuzey Hint-Avrupa dilidir.*"[59]

G. Meyer'in açtığı yoldan sonra aradaki yakınlıkları daha geniş bir çerçeveden inceleyen kişi Norbert Jokl'dir. N. Jokl, 1911 yılında yayınladığı *"Studien zur Albanesischen Etymologie und Wortbildung*" adlı eserinde ödünçlemeler ve sözcük kökenleri incelemesi dışında morfoloji ve sözcük türetme yolları çalışmaları ile eski çağlardan gelen fonetik yapıları da açıkça anlatmıştır. Bu çalışma G. Meyer'in etimolojik sözlüğünden sonra dönemin en önemli ikinci kaynakçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Arnavutçanın diğer dillerle yakınlıklarını kanıtlamaya çalışan N. Jokl, çiftçilik, dağlar, odunculuk, sütçülük, ev ekonomisi, bitki isimleri, zaman ve mevsim isimleri, sosyal ve hukuk alanında kullanılan isim ve terimlerin en çok ödünçlenen sözcükler olduğunu göstermiştir. Bu ödünçlemelerin kökeni olarak da Latince, Romence, Yunanca, Almanca, Keltçe, Baltık Dili, Slavca, Eski Hintçe, Ermenice ve Türkçeyi göstermiştir.[60]

Arnavutçanın Hint-Avrupa dilleri ile olan ilişkileri hakkında henüz son söz söylenmemiş ve çalışılacak birçok alan bulunmaktadır. Bu çerçevede Keltçe-Arnavutça ilişkisinin, Yunanca-Arnavutça ve Ermenice-Arnavutça ilişkilerinden daha yeni bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Tarih çalışmalarına göre Keltlerin Balkan topluluklarıyla, özellikle de İlirlerle olan ilişkileri defalarca karşımıza çıkmaktadır.[61] İtalyan dilbilimci Matteo Bartoli de Latinceyi, Kelt dilini, Alman ve Slav dillerini marjinal diller olarak

---

[59] Shaban Demiraj, *Shqipja-Gjuhë…*, s. 3.
[60] Norbert Jokl, *Studime Për Etimologjinë Dhe Fjalëformimin Shqip*, Çeviren: Eqrem Çabej, Akademia e Shkencave e Arteve e Kosovës, Prishtinë 2011, s. 147-168.
[61] Eqrem Çabej, *Studime Gjuhësore III*, Shtëpia Botuese Rilindja, Prishtinë 1976, s. 17.

değerlendirirken Yunanca ve Ermeniceyi merkezi dil konumunda değerlendirir. M. Bartoli'ye göre Arnavutça Baltık dili ile yeniliklerden ziyade muhafaza etmek açısından daha güçlü bir bağı vardır. Yunanca ile ise muhafaza etmekten ziyade yenilikler açısından daha güçlü bağı bulunmaktadır. Tüm bu bulgular Keltçe-Arnavutça dil ilişkilerini o çağın bir parçası olarak karşımıza çıkarmaktadır. Arnavutça ve Baltık dillerinin de kesiştiği noktalar, bugün coğrafi açıdan birbirine uzak olan bu iki dilin, tarih öncesi zamanda Kuzeydoğu Avrupa'sında birbirleriyle komşu olduğunu göstermektedir. Ayrıca Arnavutça ve Baltık dilleri arasındaki ilişkide Alman dilleri ve Slav dillerinin de etkisi göz ardı edilemez.

Arnavutçanın kaynağı problemi kısaca tarihi sebeplerden ve yazılı belge eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Arnavutların tarihinde antik çağdan orta çağa kadar büyük boşluklar vardır. Arnavut tarihi birçok halkası kaybolmuş, parçalanmış bir sıra gibi karşımıza çıkmaktadır. Eqrem Çabej coğrafyacı Ptolemeu'nun dünya haritasında Albanoi halkından ve Albanopolis şehrinden bahsetmesinden yola çıkarak, günümüzde kullanılan ve aynı zamanda Arnavut halkının eski milli isimleri olan *Arbën*/*Arbër*, *Arbënesh*/*Arbëresh* isimlerinin bu kökenden geldiğine atıf yapmıştır.[62] Arnavut toplumuyla komşuluk ilişkileri içinde olan diğer toplumlarda Arnavut halkına bunlara benzer isimleri kendi fonetik yapıları uygunluğunda vermişlerdir. İtalyanlar *Arbanesi*, Slavlar *Arbanasi*, Yunanlar *Arvanitas* gibi birbirlerine yakın isimler vermişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Türkler bu halka Arnavut adını uygun görmüşlerdir. II. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar Arnavut halkı ile ilgili karanlıkta kalan tarih yazımları Arnavutluk'taki savaşlar sebebiyle Bizanslı tarihçilerin kronolojilerinde tekrar canlandığını görmekteyiz. Bizans tarihçileri Mihail Attaleiates ve Prenses Anna Komnene eserlerinde bölgeye *Albanon* ve *İlirikon*, halkın adına da *Albanoi*, *Arbanos* ve *Albanitai* diye adlandırıyorlar. Bu isimler günümüzde de canlılığını korumaktadır. Prenses Anna Komnene'nin kroniklerinde bölgeye İlir adını kullanırken, burada yaşayan hakla İliryalı veya İlirli demek yerine açıkça *Arbanos*[63] adını vermektedir. Bu kroniklerin

[62] Eqrem Çabej, *Hyrje në historinë…*, s. 36.
[63] Anna Komnena, *Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi,* çev. Bilge Umay, İnkilap Yayınevi, İstanbul 1996, s. 150.

aynı zamanda yukarıda bahsettiğimiz Arnavut-Baltık dilleri ve Arnavut-Kelt dilleri ilişkilerinin tarihsel süreçteki yerini gösterdiği de açıkça görülmektedir.

Günümüze kadar yapılmış çalışmaların sonucunda Arnavutçanın Hint-Avrupa dil ailesinde herhangi bir akrabası olmamasına rağmen bu ailede bulunan birçok dil ile tarihin belli dönemlerinde ilişkili oldukları tespit edilmektedir. N. Jokl'in 1911 yılında yayınladığı etimolojik çalışması bunun en önemli kaynakları arasında gösterilebilir. Aynı zamanda bu kadar fazla dil ile ilişkili olup kendi öz yapısını da koruması çok daha fazla öneme sahip olması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Arnavutları İlirlerin oğlu, Arnavutçayı da İlircenin oğlu olarak adlandıran ve bu doğrultuda savunuculuğunu yapan birçok tarihçi ve dilbilimci de aslında bu dilin çok eski bir toplumun sağlam temellere dayalı mirası olduğuna atıfta bulunmaktadırlar.[64]

Arnavutçanın temel sorunlarından bir tanesi de bu dilin ne zaman yazılmaya başlandığıdır. Bu soruyu cevaplamak için yüzyıllardır uğraşan dilbilimciler hep aynı noktada kilitlenmişlerdir. Arnavut tarihi birçok yönden karanlıkta kaldığı gibi dil yönünden de bu karanlık noktadan aşağı inememiş ve aydınlatılamamıştır. Arnavutçanın en eski yazarı olarak kabul edilen Gjon Buzuku, 1555 yılında yazmış olduğu "*Meshari*" adlı eserinde Katolik ayinlerini Arnavutça yazmıştır. Arnavut dili açısından çok önemli bir yeri olan bu eser 188 sayfadan oluşur ve *Kuzey Geg* diyalektinde yazılmış olup alfabesi Latincedir.[65] Bu dilin ilk yazılı belgesi ise İskender Bey dönemine ait olan "*Formula e Pagëzimit*" olduğu bilinmektedir. İtalya'nın Laurentian Kütüphanesinde bulunan bu el yazması, Gjergj Kastrioti'nin yakın işbirlikçisi ve danışmanı olan Durrës Başpiskoposu Pal Engjëll tarafından 1462 yılında *Geg* diyalektinde Latin alfabesi kullanılarak yazılmıştır. Başpiskopos P. Engjëll, bu belgede İskender Bey'e atıfla şu sözlere yer vermektedir:

> "*…un te paghesonj (t) pr' emenit Atit e t' birit t' spertit senj (i) t." (T. Baba oğul ve kutsal ruh adına seni kutsuyorum.)*"[66]

[64] Eqrem Çabej, *Hyrje në historinë…*, s. 38.
[65] Eqrem Çabej, *Elemente të Gjuhësisë e të literaturës Shqipe*, Shtëpia Botuese Çabej, Tiranë 2009, s. 25.
[66] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 24.

Arnavutçanın ikinci yazılı belgesi olarak "*Fraza e mallkimit"* kabul edilir. Tomaso da Meco'nun 1483 yılında Venedik'te yazdığı "*Epirota"* adlı komedisinde geçen "*Dremburi te clofto golia (Arn. Tremburë të kloftë o goja)"* bedduasıdır. Duyulduğu gibi yazıldığı aşikârdır. Görüldüğü gibi aslında bu beddua Arnavutça kabul edildiği gibi bunu yazanında Arnavutça bilmeyen bir yabancı olduğu kanısı hâkimdir.[67] Komedinin bu bölümünde Damascenus adındaki Epirli şarkıcı ile onun şarkılarını beğenmeyen hancının şarkıcıya onun kendi dilinde lanet okuması konu alınmıştır[68]. Bu bedduanın Türkçesi "*ağızın titresin, ağzın düğümlensin, kapansın"* gibi anlamlara gelmektedir.

Yazılı belgelerin üçüncüsü kabul edilen Arnold Von Harf'in sözlüğü ise 1497 yılında Almanca yazılmıştır. Bu sözlükte Arnavutça 26 adet sözcük, 8 adet cümle ve 1 ila 10 arası sayıların Almanca karşılıkları bulunmaktadır. Yarı Gotik Latin alfabesi ile yazılan sözlük 1860 yılında Köln'de Von Grote adlı bir araştırmacı tarafından yayınlanmıştır. Alman şövalye A. V. Harf'in kutsal topraklara hacılık yapma isteği, Alman topraklarından Filistin'e kadar uzanan coğrafyayı dolaşmasına ve dile olan merakı sebebiyle de Hırvatça, Arnavutça, Yunanca, Arapça ve Türkçe gibi birçok dilden notlar almasına vesile olmuştur. Bu yolculukta kendisi için işine yarayabilecek sözcük ve cümlelere yönelmesinin yanı sıra uğradığı birçok kentle ilgili de gözlemlerini not almıştır. Özellikle Arnavut liman şehri Draç için yazdığı cümlelerde Türklerle ilgili şunları söylemiştir:

> "*Ulçin'den Draç'a seyahatimiz kötü ve sert rüzgâr eşliğinde oldu. Bu şehir Türkler tarafından harabeye çevrilmiş ama şu an Venediklere bağlı. Kendilerine ait harfleri olmadığından iyi yazılamayan bir dile sahip Arnavutluk'un bir şehri konumundadır. Arnavutça birkaç sözcüğü not ettim.*"[69]

Yazılı belgelerin dördüncüsü "*Ungjilli i Pashkëve i Shën Matheut"* ya da kısaca *"Perikopeja e Ungjillit"* olarak adlandırılır. İtalya'nın Milano şehrindeki Ambrosian Kütüphanesinde bulunan eser, Yunan alfabesi kullanılarak el yazısıyla yazılmış olan ilk

---

[67] Fadil Raka, *Historia e Shqipes* Letrare, Universiteti i Tetovës Fakultetei i Filologjisë, Prishtinë 1997, s. 70.
[68] Robert Elsie, *Albanian Literature. A Short History,* I.B.Tauris, London 2005, s. 6.
[69] Robert Elsie, *a.g.e.*, s. 7.

Tosk diyalektinin kullanıldığı eserdir.[70] Arnavutluk'un güneyinde bulunan hem kilise hem de Arnavut öğrenci yetiştiren manastırların birinde yazıldığı tahmin edilmektedir. Yunanca rakamlar kullanması ve cümlelerdeki yapı ve çekim bozuklukları Arnavutça bilmeyen Yunanlı papazın yazdığını göstermektedir.[71]

İlk yazılı belgelerin dışında Arnavutlar İlirlerin çocuğu, Arnavutçada İlircenin devamı ise daha önceki tarihlere dayanan belgeler veya edebi eserler yazılmış olması gerekmektedir. İngiliz Edith Durham, XX. yüzyıl başlarında Arnavutluk'a giderek incelemelerde bulunmuş ve Peder Guliem Adae Brocardus'un 1332 yılında Arnavutçadan bahsederken Arnavutların bütün kitaplarında Latin alfabesini kullandığını söylemiştir.[72] Dolayısıyla Arnavutların ortaçağda da eserler vermiş olduğu ve Latin alfabesi kullandıkları anlaşılmaktadır. Fakat Arnavut dilinin Gj. Buzuku'dan önce nerede yazıldığı, neler yazıldığı ve hangi alfabe ile yazıldığı sorularının cevabı bu dilin sadece bir din dili olarak yazıldığı ve eserlerde Latin alfabesi kullanıldığı yönünde cevaplandırılmaya devam ediyor. Halk kendi arasında Arnavutça konuşmasına rağmen yazı dili Arnavut prenslerin bölge dillerine göre Latince, Yunanca ve Slav dilinde yazdığı görülmektedir.[73]

Arnavut tarihçileri Arnavutçanın konuşma diline ait ilk kanıta XIII. yüzyılda Raguza'nın Latince yazılmış bir belgesinde rastlanmaktadır. Bu belgede "*Dağda Arnavut dilinde bağıran bir ses duydum*" diye bahsetmiştir. XIV. yüzyılda anonim bir yazarın Balkanlarda yaptığı yolculuk sırasında Doğu Avrupa halkları yerleşim yerleri hakkında bilgi verdiği el yazmasında Arnavutlar için şu sözü sarf etmiştir:

> "*...yukarıda belirtilen Arnavut halkının Latinlerden, Yunanlılardan ve Slavlardan ayırt edilebilir bir dili vardır, bu yüzden diğer halklarla hiç anlaşamıyorlar.*"[74]

---

[70] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 25.
[71] Fadil Raka,*a.g.e.*, s. 71.
[72] Fadil Raka, *a.g.e.*, s. 66.
[73] Eqrem Çabej, *Studime Gjuhësore…*, s. 99.
[74] Jup Kastrati, a.g.e., s. 39.

Arnavutların yazı dilinde Latinceyi kullandıklarına dair ilk kanıt ise Karadağ sınırlarında içinde yer alan Bar şehrinde görev yapan Guillame Adam adlı Katolik başpiskoposun Fransız Kralı VI. Filip'e yazdığı raporlarda tespit edilmiştir. Bu aynı zamanda XIV. Yüzyıl başlarında Arnavutların bir edebiyatının olduğunu da kanıtlayan ilk belge olma özelliği taşımaktadır. 1324 yılında göreve başlayan başpiskopos Adam, Arnavut halkı üzerine yaptığı araştırmada şöyle söyler:

> "A*rnavutların Latinceden tamamen farklı bir dili olsa da, onlar gene de kitaplarında Latin alfabelerini kullanıyorlar.*"[75]

Bütün bu kanıtlar Arnavutların komşu topluluklarından farklı bir dil konuştuklarını ve yazdıklarını açıkça göstermektedir. İlk Arnavut yazar olarak bahsettiğimiz Gj. Buzuku ve öncesi edebi eserlerde dikkat çeken tümünün bulunduğu bölgelerin dini inancı doğrultusunda yazılmış eserler olduğudur. Kısacası Arnavutçanın yazı dilinde yalnızca bir din dili olduğu kanısını uyandırmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunun bölgede barış sürecini temin etmesinden itibaren Arnavutça edebi eser ve yazarlardaki artış inkâr edilemez. Özellikle Katolik ve Ortodoks yazarlar bağlı oldukları kilise ve inanç doğrultusunda alfabeler kullanmaya başlamışlardır. İtalya'da yaşayan ve çoğunluğu Katolik olan Arbıreş adını verdikleri Arnavut göçmenler yazılarında Latin alfabesi kullanırken, Osmanlı sınırlarında yaşayan Ortadoks Arnavutların ise Yunan alfabesi kullandıkları görülmektedir. Müslüman nüfusun çoğalması ile birlikte Arnavutlar arasında Bejtexhinve Edebiyatı kendini göstermeye başlamış ve eserlerde Osmanlı alfabesi kullanılmıştır. 1908 Manastır Kongresine kadar alfabe birliğini tamamlayamayan Arnavutlar, ortak bir karar alarak günümüze kadar devam edecek olan Latin alfabesini kullanmayı dilleri açısından uygun bulmuşlardır. 1972 yılında Arnavutluk'un başkenti Tiran'da yapılan *Kongresi i Drejtshkrimit të Gjuhës Shqipe* ile Arnavutça tüm diyalektlerinin üstünde standart bir dil oluşturmuştur.[76]

Arnavutçanın alfabe birliğini sağlamasına rağmen standart bir dil oluşturma zorunluluğunun neden gerekli olduğunun sorusuna da değinmek gerekmektedir. Bu

---

[75] Jup Kastrati, *a.g.e.*, s. 39.

[76] Albulena Alidema, "Shqipja Standarde dhe Shkolla", *Kumtesat I Shkencat Gjuhësore, Kulturore dhe Historike*, *Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë Departamenti i Shkencës dhe i Teknologjisë*, Prishtinë 2013, s. 27.

sorunun cevabı aynı zamanda standart Arnavutçanın kabulünden bu yana geçen sürede neden tam anlamıyla bir sonuç alınamadığının da cevabını içerecek bilgilere bizi ulaştırmalıdır. Bu bağlamda Arnavutçanın ilk yazılı belgelerinden başlayarak günümüze kadar gelen süreç içindeki yazılı dil incelendiğinde, bu dilin iki ana diyalekte ayrıldığı ve bu iki diyalektin de içlerinde aynı zamanda alt diyalektlere bölündüğü görülmektedir.

Arnavutçanın ana diyalektleri *Geg (Gegërisht)* ve *Tosk (Toskërisht)* diyalektleridir.[77] Bu iki diyalekti birbirinden ayıran sınır çizgisi olarak *Shkumbi* nehri kabul edilir.[78] Shkumbi nehri Arnavutluk sınırları içinde yer almasına rağmen diyalektlerin konuşulma alanları ülke sınırları dışına taşar. Shkumbi nehrinin kuzeyinde kalan bölgelerinde *Geg* diyalekti, güneyindeki bölgelerde ise *Tosk* diyalekti konuşulmaktadır. *Geg* diyalekti Arnavutluk'un kuzeyinde, Kosova'nın tamamında, Karadağ'da ve Makedonya sınırları içinde yaşayan Arnavutların bir bölümünce konuşulduğu görülmektedir.[79] *Tosk* diyalekti ise Arnavutluk'un güneyinde, Yunanistan'da, güney İtalya'da ve Makedonya'nın Manastır bölgesinde kullanılmaktadır.

Diyalektlerin birbirinden ayrılması bir yanda bölgenin coğrafi özellikleri diğer yanda bölgede yaşayan insan faktörü ile alakalıdır. Coğrafi açıdan bakıldığında *Geg (Gegëria)* bölgesi *Tosk (Toskëria)* bölgesinden daha dağlık bir konuma sahiptir. Bölgelerin ulaşılabilirliğindeki coğrafi zorluklar diyalektlerin yayılımını sekteye uğrattığı gibi etki alanlarını da kısıtladığı görülmektedir. Diğer bir önemli faktör ise insan ve insanın yaşayış biçimidir. Yani sosyal ve politik duruşlar ne tarafa yöneldiyse dil de o tarafa doğru yönelme gösterebilmektedir. Fakat bir dilin diyalektlere ayrılması aynı zamanda tarihsel bir süreç olarak da karşımıza çıkabileceği de göz ardı edilememelidir. Fakat genel olarak bakıldığında hem ana diyalektler hem de alt diyalektler arasındaki ayrımlar yalnızca coğrafi sebeplerle açıklanmakta ve aynı zamanda da isimlendirilmektedir.

---

[77] Victor A. Friedman, *Studies on Albanian and Other Balkan Language*, Shtëpia Botuese Dukagjini, Pejë 2004, s. 14.

[78] Arben Kallamata, "Dialekte dhe Standarde", *Instituti Albanologjik i Prishtinës*, *Gjuha Shqipe*, Sayı 3, Prishtinë 2015, s. 80.

[79] Nuhi Veselaj, *Drejt Standardizimit të Gjuhës Shqipe*, Shtëpia Botuses ERA, Priştina 2015, s. 43.

Geg diyalekti kendi içinde *Kuzeydoğu Gegçe (Gegërishtja verilindore)*, *Kuzeybatı Gegçe (Gegërishtja veriperindimore)* , *Orta Gegçe* (*Gegërishtja qendore)* ve *Güney Geg (Gegërishtja verilindore)* diyalektleri olarak coğrafi isimlerle alt diyalektlere ayrılır. *Tosk* diyalekti ise *Labıri (Labëri)*, *Çamıri* (*Çamëri)*, *Arvanitik*, *İtalyan-Arnavut* (*İtalo-Shqip*) ve *Kuzey Tosk* diyalektleri olarak alt diyalektlere ayrılırlar.[80] Avusturyalı bilim adamı M. Lambertz I. Dünya Savaşı sırasında Arnavutluk'ta diyalektler hakkında bir araştırma yapmış ve 1916 yılında *Geg* diyalektinin kendi içinde de diyalektlere ayrılması hususunda şu cümleleri sarf etmiştir:

> "*...Geg diyalekti kendi içinde bir bütünlük göstermemektedir. Aksine, bir diyalekt topluluğu vardır ve bunlarda dil açısından bakıldığında birbirlerine benzememektedir. Geg diyalekti kadar açık olmasa da, Tosk diyalekti de alt diyalektlere ayrılır*."[81]

Alt diyalektlerin sınır çizgileri ise genellikle geçişkendir. Her sınırın kendine has yapısı vardır. Kimi sınırlarda iki alt diyalekt kimi sınırlarda ise üç alt diyalekt birbirine karışmış durumda karşımıza çıkar. Aynı durum iki ana diyalektin sınır çizgisi olarak kabul edilen *Shkumbi* nehri etrafında da geçerlidir. Burada da *Güney Geg* diyalekti ile *Kuzey Tosk* diyalektinin aynı anda izlerine rastlamak mümkündür. Bu genel kabullerin dışında diyalektlerin birbirlerinden ayrılmasında etnik sebep diye bir kavram ise kabul edilmemektedir[82]. Bu nedenle 1972 yılında kabul edilen standart Arnavutçanın asıl nedenlerinden biri de diyalektlerin üstünde bir dil oluşturmakla beraber milli bir birlik kurma çabası olduğu da açıkça görülmektedir. Dolayısıyla diyalektlerin ve alt diyalektlerin ayrımlarının yalnızca coğrafi terimler ile açıklanması bilim açısından eksiklikler karşımıza çıkarmaktadır.

Arnavutçanın diyalektlerini sınıflandırmada diğer bir önemli husus fonetik, morfolojik ve leksikolojik farklılıklardır. Arnavutçanın burun ünsüzü olan /n/ ve /m/ sesleri de *Geg* diyalektinde *Tosk* diyalektine nazaran oldukça yaygın bir kullanım alanı vardır. Bu iki ana diyalektini fonetik açıdan birbirinden ayıran en temel özellik genellikle

---

[80] Zeqir Kadriu, *Dialektet dhe të Folmet e Shqiptarëve në Maqedoni*, Shtëpia Botuese BLANA, Tetova 2002, s. 22.
[81] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s.95.
[82] Necip Alpan, *Arnavut Alfabesi Nasıl Doğdu ?*, Kişisel Yayın, Ankara 1979, s. 45.

iki ünlü arasında kalan nazal /n/ ve /m/ seslerinin /r/ sesine dönüşmesidir.[83] Bunun yanı sıra *Geg* diyalektinde sıkça rastlanan burun ünlüleri *Tosk* diyalektinde ağız ünlüleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle yukarıdaki bahsettiğimiz görüşe atıfla, eğer Arnavutçanın diyalektlerinde herhangi bir etnik ayrım yok ise günümüz örnekleri ışığında nazallık, *Geg* diyalektinde korunurken *Tosk* diyalektinde kaybolmuştur demek yanlış olmaz.

Diyalektleri arasındaki morfolojik farklıklar ise yapısal ve işlevsel özelliklere göre birbirlerinden ayrılırlar. Bu farklıkların yapısal durumu aynı zamanda yukarıda açıkladığımız fonetik farklılıkların getirdiği ayrımlardır. İşlevsel farklılıklar ise isimlerin, sıfatların ve özellikle eylemlerin söz dizininde kullanılırken gösterdikleri farklılıklardır. Kısacası diyalektler arasındaki morfolojik farklılıklar konuşulduğu gibi yazılmasından kaynaklanmaktadır.[84] Dolayısıyla fonetik ve morfolojik farklılıkları genel bir söylemle açıklamaya çalıştığımızda, bazı durumlarda *Geg* diyalekti özelliklerini korurken, *Tosk* diyalekti kendini yenilemiştir denilebilir.

Geg ve *Tosk* diyalektleri arasında leksikolojik farklıların tespitinde ise etimolojik çalışmaların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunların arasında önemli bir yer tutan Konstantin Kristrofridhi, konuyla ilgili neredeyse bir özet niteliği taşıyan tespitini şu sözlerle anlatmaktadır:

> "*Arnavut dili genel olarak iki farklı diyalekte ayrılır. Biri Gegler tarafından diğeri Tosklar tarafından konuşulur. Gegler ve Tosklar beraber konuştuklarında birbirlerini çok iyi anlarlar. Fakat her birinin dili telaffuz, vurgu ve morfolojik açıdan farklılık gösterir. Bunun dışında bir diyalektin kullandığı fakat diğerinin kullanmadığı isim ve fiillerde mevcuttur. Dolayısıyla leksikolojik farklılıklar işin için girdiğinde çoğu zaman birinin söylediğini diğeri anlamaz."*[85]

Arnavutçanın yazı diline bir standart sağlama çalışmaları XX. yüzyılın son çeyreğinde başlamış olması nedeniyle, bu tarihten evvel yazılan dokümanlar ve eserler

[83] Arnavutçanın diyalektlerinde /n/ sesinin /r/ sesine dönüşmesi olayına Rotasizm adı verilmektedir. Bkz: Veselaj, *a.g.e.*, s. 44.
[84] Asllan Hamiti, *a.g.e.*, s.56.
[85] Bahri Beci, *a.g.e.,* s. 29.

incelendiğinde farklı diyalektlerde kaleme alındığı görülmektedir. Standart Arnavutça bazı durumlarda *Tosk* diyalekti, bazı durumlarda ise *Geg* diyalektini kullanmak suretiyle ortak bir dil oluşturmuştur.[86] Günümüzde Arnavutçanın diyalektleri ile ilgili tüm sınıflandırmalar ve dil bilgisi farklılıkları canlılığını korumaktadır. Hatta bölgesel gazete ve dergilerde hala diyalektal yazılara rastlamak mümkündür. Sonuç olarak üzerinden yaklaşık 55 yıl geçmesine rağmen Arnavut toplumunun Standart Arnavutçayı tam anlamıyla kabullendiklerini söylemek mümkün değildir.

Arnavutçanın dil tarihi ve dünya dilleri arasındaki yeri, dil üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar için önemli bilgiler içermektedir. Bazı noktalarda boşlukların olması bunların gelecek çalışmalarda elde edilecek bulguların ortaya çıkaracağı sonuçlarla kapatılamayacağı anlamına gelmez. Arnavut dilinin ilk yazılı belgelerinin de çok eski tarihlere dayanmadığını görmekteyiz. Fakat bardağın dolu tarafından bakıldığında günümüzde kullanılan Arnavutçanın kökeniyle alakalı boşluklar dışında birçok özelliğini tespit edebilecek dokümana da sahip olduğu bilinmektedir.

Yukarıda özetle bahsi geçen Arnavutçanın dil tarihi ve özellikleri, tezimizin asli unsuru olan Arnavutçanın kısaca tanımlanmasını ve tezimizde karşılaştığımız boşlukların nereye dayandığının daha iyi anlaşılabilmesi adına bir fikir oluşturması kanısındayız. Bu tarihi süreç içindeki bazı tespitlerimiz ve sorduğumuz sorular, aynı zamanda Arnavutçanın yapım eklerini incelerken de karşımıza çıkabilecek problemlerin temelinin dayandığı noktalardır. Çalışmanın birinci bölümünde Arnavutçanın sözcük türetme yolları alanında çalışmış araştırmacılar ve sözcük türetme yollarının tümüyle özellikleri anlatılacaktır. İkinci bölümde ise tespit edilen tüm yapım ekleri kendi içinde açıklanarak örneklerle Türkçe karşılaştırması yapılacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise araştırmamızdan çıkarılan sonuçlar ve öneriler ele alınacaktır. Tümüyle çalışmamızın Arnavutça ve Türkçe arasındaki dil ilişkisine katkı yaparak bilinmeyen birçok noktayı aydınlatacağını düşünüyoruz.

[86] Veselaj, *a.g.e.*, s. 191.

1. BÖLÜM: ARNAVUTÇA SÖZCÜK TÜRETME YOLLARI

1.1.Arnavutça Sözcük Türetme Yolları Alanındaki Önemli Çalışmalar

Arnavut dilinin sözcük türetme yolları ile ilgili saha çalışmaları XIX. yüzyıla kadar inmektedir. Bu dönemde başlayan ilk çalışmalar genellikle Arnavut dilinin grameri ve etimolojisi üzerine çalışan dilbilimciler tarafından yapılmıştır. Arnavutçanın sözcük türetme yolları ile ilgili en detaylı çalışmalara ise II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde rastlamaktayız. Bu dönemden günümüze kadar Arnavut dilinin her alanında çalışmalar hızlanarak artmıştır. Bu nedenle sözcük türetme yolları ile ilgili saha çalışmalarını iki ayrı dönemde incelemekte fayda vardır. Birinci dönemde genellikle Arnavut kökenli olmayan yabancı uzmanlar tarafından yapılan gramer ve etimoloji çalışmaları karşımıza çıkmaktadır.

Arnavutçanın ilk gramer kitaplarından biri olarak kabul edilen ve 1854 yılında yayınlanan "*Beiträge zu einer Grammatik des Toskanischen Dialects. Albanesische Studien"* adlı çalışmada *Tosk* diyalektinin grameri incelenmiş ve örnekleriyle anlatılmıştır. Dilbilimci Johann Georg Von Hahn tarafından kaleme alınan bu eserde {+/-*ës*} ve {+/-*shtë*} son eklerini almış sözcüklerin yanı sıra küçültme anlamı yükleyen {+*osh*} ve {+/-*ec*} son ekleri ile oluşmuş sıfatlara da yer verilmiştir.[87] İtalya'da yaşamış Arnavut asıllı dilbilimci Dhimitër Kamarda ise 1864 yılında yayınlanan "*Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese/ Sprovë e gramatologjisë krahasuese mbi gjuhën shqipe*" adlı Arnavutça karşılaştırmalı gramer kitabında {+/-*as*}, {+*an*}, {+/-*ak*}, {-*im*}, {+*or*} *ve* {+*tar*} gibi son eklerle türemiş birçok sözcük kullanmıştır.[88]

Johann Georg Von Hahn ile tanıştıktan sonra Arnavut diline ilgi duyan Fransız diplomat Auguste Dozon 1875 yılında yayınlanan "*Manuel de la Langue Chkipe Ou Albanaise: Grammaire, Chrestomathie, Vocabulaire"* adlı eserinde Arnavutça sözcük türetme yolları alanına önemli bir bakış açısı katmıştır.[89] A. Dozon eserinde {+*or*}, {-*im*},

[87] Johann Georg V. Hahn, *Beitrage zu einer Grammatik des Toskischen Dialektes. Albanesische Studien*, Jena 1854, s.29-41.
[88] Dhimitër Kamarda, *a.g.e.*, s.157-168.
[89] Aida Uruçi, *Prirje Fjalëformuese E Ngjyresa Ligjërimore Në Krijimtarinë E Shkrimtarit Martin Camaj*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe Tiranë 2013, s. 23.

{+*ar*}, {+*tar*}, {+/*-ak*} ve {+/*-as*} gibi son eklerle türemiş sözcükleri kullanmasının yanı sıra bu ekler ile türemiş sözcüklerin uğradığı semantik değişimleri de belirten bir çalışmaya imza atmıştır.[90] Arnavut dili üzerine çok önemli çalışmaları bulunan diğer bir isim ise Gustav Meyer'dir. G. Meyer 1883 yılında Viyana'da yayınladığı "*Albanesische Studien I, Die Pluralbildungen Der Albanesischen Nomina*" adlı eserinde Arnavutçadaki birçok ödünçleme üzerinden karşılaştırma yapmış ve aynı zamanda dilde bulunan {+/*-ak*}, {+/*-as*}, {+*osh*}, {+*ar*} ve {+*tar*} gibi bazı son ekleri tespit etmiştir.[91]

Arnavut dilbilimci Gjerj Pekmezi ise 1908 yılında Viyana'da "*Grammatik des Albanesische Shprahe*" adlı eserini yayınlamıştır. Arnavutçanın gramerini incelediği bu çalışmasında {+*tar*}, {+*ar*}, {+*or*}, {+/*-ak*} *ve* {+/*-ash*} gibi isim yapan son eklerden örnekler vermiştir.[92] Arnavutçanın etimolojisi ve sözcük türetme yolları üzerine çalışmalar yapmış olan dilbilimci Norbert Jokl, 1911 yılında yayınladığı "*Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbuildung*" adlı eserinde birçok ön ve son ekin etimolojisi üzerine çalışmalarda bulunmuştur.[93] Balkan Dilleri uzmanı dilbilimci Gustav Ludwig Weigant ise 1913 yılında yayınladığı "*Albanesische Grammatik im südGegischen Dialekt (Durazzo, Elbassan, Tirana)"* adlı eserinde Arnavutluk'un Durrës, Elbasan ve Tiran şehirlerinde konuşulan *Güney Geg* Diyalektinin gramerini incelemiştir. Bu eserde G. Weigant, {+/*-as*}, {+*an*}, {+*or*} ve {+*tor*} gibi ekleri kullanarak sözcük türetme yollarını semantik açıdan sınıflandırmıştır.[94]

Yukarıda belirttiğimiz çalışmaların birçoğu Arnavut dilinin grameri üzerine yapılmıştır. Bu çalışmalarda dikkat çeken iki önemli husus karşımıza çıkmaktadır. Birinci husus Dh. Kamarda ve Gj. Pekmezi dışındaki araştırmacıların hiçbiri Arnavut kökenli değildir. Dolayısıyla bütün bu eserler Arnavutça dışında bir dilde yayınlanmıştır. İkinci husus ise çalışmalarda sözcük türetme yollarına N. Jokl haricinde fazla değinen olmamıştır. Sonuç olarak bakıldığında bu çalışmalar, Arnavutçanın sözcük türetme

---

[90] Auguste Dozon, *Manuel de la Langue Chkipe Ou Albanaise: Grammaire, Chrestomathie, Vocabulaire*, Ernest Leroux, Paris 1879, s. 272-283

[91] Gustaw Meyer, *Studime Albanesischen I*, Vienna 1888, s. 275-343.

[92] Aida Uruçi, *a.g.e.*, s. 23.

[93] Norbert Jokl, *a.g.e.*, s. 147-148.

[94] Gustav Ludwig Weigant, *Albanesische Grammatik im südgegischen Dialekt (Durazzo, Elbassan, Tirana)*, J.A.Barth, Leipzig 1913, s. 139-140.

yollarından daha çok Arnavut dili grameri ve etimolojisi üzerine yapılan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arnavut dilbilimcilerin II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya koydukları çalışmalar ise sözcük türetme yolları bakımından araştırmaların daha detaylandırıldığı ve hız kazandığı yeni bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlayan bu yeni dönem dil birliğini de beraberinde getirmiş ve günümüze kadar yapılan çalışmaların hız kesmeden devamlılığını sağlamıştır. Shaban Demiraj 1960 yılında yayınladığı *"Morfologjia e Gjuhës së Sotme Shqipe"* adlı eserinin ilk bölümünde {*stër-*/+}, {*nën-*/+}, {*mos*+}, {*pa*+}, {*mbi-*/+}, {*për-*/+}, {+*ar*}, {-/+*as*}, {+*an*} ve {+*or*} gibi ön ve son ekler ile oluşturulan isimlerin üzerinde durmaktadır.[95] Aynı yıl Vojisllav Dançetoviq, Priştine'de yayınladığı "*Sufiksi diminutive i emnave të gjuhës shqipe*" adlı eserinde Arnavutça isimlere küçültme veya aşağılama anlamları yükleyen son eklere değinmiştir.[96]

Arnavutçanın ön ve son ekleriyle ilgili en detaylı çalışma dilbilimci Aleksander Xhuvani ve E. Çabej'e aittir. A. Xhuvani 1956 yılında yayınladığı *"Kompozitat"* adlı çalışmasında Arnavutça birleşik sözcükleri ele almıştır. Aynı yıl E. Çabej ile Arnavutçanın ön eklerini inceledikleri "*Parashtesat e Gjuhës Shqipe*" adlı çalışmayı yayınlamışlardır. Arnavutçanın son eklerini ise 1962 yılında yayınladıkları "*Prapashtesat e Gjuhës Shqipe*" adlı çalışmada ayrıntılı bir biçimde incelemişlerdir. Günümüzde bu eserler Arnavutçanın ön ve son ekler ile ilgili önemli kaynakları olarak kabul edilmektedir. Arnavutçada yaklaşık 80 adet ön ek ve 160 adet son ek tespit eden A. Xhuvani ve E. Çabej, eserlerinde kökenini tespit edemedikleri ekler ile ilgili etimolojik değerlendirmeler de yapmışlardır.[97]

Arnavutça sözcük üretme yolları üzerine farklı bir bakış açısı geliştiren Martin Camaj 1966 yılında "*Albanische Wortbildung: die Bildungsweise der älteren Nomina*" adlı eserini yayınlamıştır. Aynı zamanda M. Camaj'ın doktora tezi olan bu eser,

---

[95] Aida Uruçi, *a.g.e.*, s. 24.
[96] Mimoza Kore-Violeta Shaba, "Common Patterns Of Word-Formatıon In Balkan Languages: The Case Of Dımınuıtıve Suffixes", *Asian journal of social sciences & humanities*, 2. cilt, Sayı 2, Oyama Mayıs 2013, s. 341.
[97] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 147-300.

Arnavutça sözcük türetme yollarını art zamanlı olarak incelendiği önemli bir çalışmadır.[98] Idriz Ajeti de 1969 yılında yayınladığı "*Historia e Gjuhës Shqipe (Morfologjia Historike)*" adlı eserinde ön ve son eklerin çoğunu ele alarak aynı zamanda kökenleri üzerine de incelemelerde bulunmuştur.[99] Aynı yıl içinde Pavli Haxhillazi "*Vëzgime mbi Mbiemrat Foljore me Prapashtesën -shëm në Gjuhën Shqipe*" adlı çalışmasını yayınlamıştır. Araştırmacı, bu çalışmada {-/+*shëm}* son eki ile oluşan sıfat-fiilleri incelemiştir.[100]

Androkli Kostallari 1972 yılında yayınladığı "*Mbi disa veçori të fjalës së përbërë në gjuhën shqipe*" adlı çalışmasında birleşik sözcükler üzerinde durmaktadır.[101] 1975 yılında Mahir Domi tarafından derlenen "*Çështje të gramatikës së shqipes së sotme"* adlı eserde iki önemli çalışma karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Ali Dhrimo'nun "*Formimi i mbiemrave në gjuhën e sotme shqipe*" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada yazar edat yardımıyla oluşan sıfatları ve aldıkları ekleri incelemiştir.[102] İkincisi ise Enver Hysa'nın "*Disa çështje të parashtesimit në gjuhën shqipë*" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada yazar ön ekler ile türemiş bazı sözcükler üzerinde durmaktadır.[103]

Çalışmaların giderek hızlanması alandaki boşlukları ve problemleri tek tek ortadan kaldırmaya başlamıştır. Özellikle 1972 yılında toplanan dil kongresi ve ardından standart dilin kabulü Arnavutçanın tüm alanlarında yeni bir süreç başlatmıştır. Türkiye'de ise Arnavutça üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle Arnavutça yapım ekleri üzerine yapılmış yalnızca bir tane yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Genciana Abazi'nin 1996 yılında tamamladığı "*Türkçeden Arnavutçaya geçmiş ekler ve bunların*

---

[98] Aida Uruçi, *a.g.e.,* s. 17.
[99] Idriz Ajeti, *Historia e gjuhës shqipe,* Enti i Botimeve Shkollore e Republikës Socialiste të Sërbisë, Prishtinë 1969, s. 105-124.
[100] Pavli Haxhillazi, "Vëzgime mbi Mbiemrat Foljore me Prapashtesën –shëm në Gjuhën Shqipe", *Studime Filologjik*, Sayı 2, Tiranë 1969, s. 145-162.
[101] Androkli Kostallari "Mbi disa veçori të fjalës së përbërë në gjuhën shqipe.", *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe I*,Tiranë 1972, s. 141-147.
[102] Ali Dhrimo, "Formimi i mbiemrave në gjuhën e sotme shqipe", *Çështje të gramatikës së shqipes së sotme*, 2. cilt, Tiranë 1975, s. 141-190.
[103] Enver Hysa, "Disa çështje të parashtesimit në gjuhën shqipë", *Çështje të gramatikës së shqipes së sotme*, 2. cilt, Tiranë 1975, s. 58-85.

ses, şekil ve anlam bakımından uğradığı değişiklikler" adlı tezde {*+çe*}, {*+llëk*}, {*+li*}, {*-/+qar*} ve {*+xhi*} gibi Türkçeden ödünçlenen yapım ekleri incelenmiştir.[104]

1.2.Arnavutça Sözcük Türetme Yolları ve Özellikleri

Arnavutçada sözcük türetme yollarının kendine has özellikleri vardır. Birbirlerinden farklı birçok türde sözcük türetme yolu bulunan Arnavut dilinin, aynı zamanda her bir işlevinin kimi kurallı kimi kuralsız düzenleri mevcuttur. Bu özellikler ve kurallar çerçevesinde Arnavutçanın sözcük türetme yolları altı ana başlığa ayrılmaktadır[105]:

1. Eklerle türetme
  1.1. Ön ekler
  1.2. Son ekler
  1.3. Ön-son ekler
  1.4. Eksiz
2. İlgeçlerle türetme
3. Birleştirme yöntemiyle türetme
4. Yapıştırma yöntemiyle türetme
5. Tür değiştirme ile türetme
6. Karışık durumlarda türetme
  6.1. İlgeç ve son ekler
  6.2. İlgeç ve ön-son ekler
  6.3. İlgeç ve yapıştırma yöntemi
  6.4. İlgeç, yapıştırma yöntemi ve son ekler
  6.5. Yapıştırma yöntemi ve son ekler
  6.6. Birleştirme yöntemi ve son ekler

Arnavutçada sözcük türetirken üç temel unsur ele alınmaktadır. Bunlar sözcüğün kökü, bu kökün önüne veya sonuna eklenen ek ve sözcüklerin önlerine gelen ilgeçlerdir.

---

[104] Genciana Abazi, *Türkçeden Arnavutçaya geçmiş ekler ve bunların ses, şekil ve anlam bakımından uğradığı değişiklikler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anakara Üniversitesi, Sosyal BilimlerEnstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1996, s. 53-140.
[105] Ali Dhrimo, *Gramatika e Gjuhës Shqipe 1 Morfologjia*, Akademia e Shkencave, Tiranë 2002, s. 60.

Bunların içerisinde sadece ilgeçler dilin kendi iç gelişimi neticesinde karşımıza çıkan bir unsurdur. Diğer unsurların ise Hint-Avrupa dillerinden miras kaldığı düşünülmektedir.[106]

Konuyu genel olarak ele aldığımızda Arnavutçanın sözcük türetme yolları kendi içinde farklı türlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu farklıkların ise aynı zamanda dilin kendi özellikleri bağlamında birbirleriyle ortak noktalarda buluşarak farklı durumlarda da türetme yaptığı görülmektedir. Bazı durumlarda iki yöntemin bazı durumlarda ise ikiden fazla yöntemin içi içe girerek yeni sözcükler türettiği görülmektedir. Bunların dışında aynı gibi görünen fakat çok ince çizgilerle birbirlerinden ayrılan yöntemler de karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle konunun daha iyi anlaşılması açısında karşılaştırma bölümüne geçmeden önce Arnavutçada bulunan bütün sözcük türetme yollarını kendi kuralları çerçevesinde incelemekte fayda vardır.

1.2.1. Eklerle Türetme Yolları

Arnavutçada eklerle sözcük türetme yolları en işlek ve en fazla işleve sahip olanıdır.[107] Diğer alanlara göre daha fazla işlek olmasındaki en önemli rolü son ekler üstlenir. Ardından işleklik bakımından ikinci sırada ise aynı özelliklere sahip ön ekler gelmektedir. Üçüncü sırada ise ön-son ekler yer almaktadır. Ön-son eklerle türetme, ön ekler ve son ekler kadar işlek olmamasına rağmen yöntemi ve özellikleri bakımından eklerle türetme sınıfında önemli bir yere sahiptir. Son olarak ise Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte görülen ve herhangi bir ek almadan türeyen sözcükleri kapsayan eksiz sözcük türetme yöntemi gelmektedir. Eksiz türetme yolu da Arnavutçaya has bir yapıdır. Tür değiştirme yöntemiyle türetme yollarının bir parçası gibi görünse de dilin kendine has bazı kuralları çerçevesinde eklerle türetme yollarının bir parçası sayılmaktadır.

1.2.1.1. Ön Eklerle Türetme Yolları

Arnavut dilinde ön ekler ile türetilen sözcükler son eklerle türetilen sözcüklere göre daha az bir alanı kapsamaktadır. Bunun nedeni ön eklerin birçoğunun ödünçlemeler aracılığıyla dile girmelerinden, zaman içinde işlevlerini kaybetmelerinden veya sadece

[106] Kolec Topalli, *Bazat e Gramatikës Historike të Gjuhës Shqipe*, SHBLU, Tiranë 2011, s. 277.
[107] Ali Dhrimo, *a.g.e.*, s.61.

diyalektlerde kullanılıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Arnavutçada yaklaşık altmışın üzerinde ön ek bulunmaktadır. Bunların ise yalnızca on tanesi dilde işlektir. Diğerleri ise dilde fazla işlek değildir. İşlek olan ön ekler incelendiğinde, bunların bir bölümünün zarf kökenli olduğu ve aynı zamanda dilde edat olarak da kullanıldığı görülmektedir.[108] İşlek olmayan ekler ise genellikle diyalektlerde kullanılan veya yabancı kökenli ön eklerdir.

"Më duket se edhe sot e kësaj dite e ndjej atë erë të forte të trëndafilave dhe ende më vjen i qartë zëri i gjyshit: edhe sot e kësaj dite sa herë që i mbyll sytë **para** meje e kam të të rin këtë tunel me trëndafila dhe e dëgjoj basin e mirë të gjyshit."[109]

"*Sanırım bugün hala güllerin o keskin kokusunu duyuyorum ve hala dedemin sesi net geliyor: bugün hala gözlerimi ne zaman kapatsam bütün bu güllü tünel gözümün* ***önünde*** *beliriyor ve dedemin güzel sesini duyuyorum.*"

Yukarıda vermiş olduğumuz örnek cümlede {*para+*} ön ekinin, aynı zamanda kendi başına cümle içerisinde zarf işlevinde olduğu görülmektedir.

"Dokumente të shkruara ne **për** këtë nuk kemi, Shqipja është gjuhë e shkruar nga viti 1462-"Formula e pagëzimit"."[110]

"*Bunun* ***için*** *bizim yazılı belgelerimiz yok, Arnavut dili "Kutsama Ayini" 1462'den itibaren yazılmıştır.*"

Yukarıda verdiğimiz bir başka örnekte {*për+*} ön ekinin cümle içerisinde kendi başına bir edat olarak işlev yaptığı görülmektedir.

"**Mos** zotërimi i mjaftueshëm i rregullave të terminologjisë profesionale, **mosnjohja** e duhur e gjuhës shqipe dhe e gjuhës angleze gjatë përkthimit të materialeve nga fushat e shumta të dijes krijojnë një varg termash juridikë të panevojshëm dhe jo përkatës për gjuhën tonë."[111]

---

[108] Ali Dhrimo vd., *Gramatika e Gjuhës Shqipe 1 Morfologjia*, Akademia e Shkencave, Tiranë 2002, s.145.
[109] Lindita Ahmeti, "Jashtë atdheut pa pasaportë shqiptare", *Rilindasi gazetesi*, III. yıl, No:1, 6 Ocak 2013, s. 18.
[110] Rexhep Ismaili, "Diskutime për prejardhjen e Gjuhës Shqip", *Seminari XXXII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologji, Prishtinë 2013, s. 17.
[111] Shpresa Hoxha vd., *Terminologjia Juridike Anglisht-Shqip*, Malësia, Podgoricë 2009, s 1.

"*Profesyonel terminoloji kurallarının yeterli **olmaması**, birçok bilim alanındaki materyallerin çevrilmesi sürecinde Arnavut ve İngiliz dilinin gerekli şekilde **bilinmemesi**, bizim dilimiz açısından yasal bakımdan gereksiz ve uygun olmayan bir dizi terim oluşturmaktadır.*"

Son örneğimizde açıkça görüldüğü gibi {*mos+*} ön eki Arnavutçada aynı zamanda başına geldiği sözcüğe olumsuzluk anlamı katan bir edat olarak da kullanılmaktadır. Türkçe anlamına bakıldığında neredeyse bir fark görülmemektedir. Bu nedenle dildeki unsurların özellikle yapım ekleri bağlamında incelenirken iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Arnavutçanın ön ekleriyle ilgili diğer bir dikkat çeken özellik ise yabancı kökenli ön eklerdir. Dilde her ne kadar işlek olmasalar da {*a+*}, {*anti+*}, {*dis-/+*} ve {*pro+*} gibi birçok yabancı kökenli ön eklerin zaman içinde Arnavutça sözcüklere de eklenerek türetme yaptıkları görülmektedir. Bunların dışında son olarak da iki ön ekin birleşmesiyle oluşan ön ekler karşımıza çıkmaktadır. Genellikle dilde kullanılan iki ön ekin birleşmesiyle oluşan bu ön eklerin sözcüklere yeni anlamlar kattıkları görülmektedir. Burada da dikkat çeken husus ise birleşen ön eklerin hangi kurallar bağlamında işlev kazandığına dair net bir görüş bulunmamasıdır. Bazı sözcüklerde birleşik ön eklerden birinin tek başına sözcüklere kattığı anlama yakın türetmeler oluşurken, bir diğerinde ise tamamen her iki ekin de asli işlevi dışında bir anlam değişmesi görülebilmektedir.

Fonetik açıdan baktığımızda ise ön eklerle türeyen sözcüklerde ön ekin sözcüğe eklenmesi sürecinde herhangi bir ses değişimi yaşanmamaktadır. Ön eklerle türetmede karşımıza çıkan ses değişimleri ise ekleşme sürecine bağlı değildir. Bazı ön eklerin yalnızca diyalektlerde karşımıza çıkmasının yanı sıra bazıları ise diyalektlere göre ses değişimi gösterebilmektedir. Bunların hepsi Arnavutçanın diyalektlerine bağlı ses değişimleridir. Bu nedenle ön eklerin tüm işlevlerini ve diyalektlerde uğradıklarını ses değişimlerini, konunun daha iyi algılanması açısından verilecek örneklerle birlikte ayrı başlıklar altında incelenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu inceleme Arnavutçanın yapım eklerini tek tek ele alarak Türkçe karşılaştırmasını yapmadan önce konuyla ilgili oluşabilecek boşlukların doldurulması açısından da faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1.2.1.1.1. İsimlerde Ön Eklerle Türetme

Arnavutçada ön eklerin isimlere eklenerek isim türetme işlevi diğer ön ekler ile yapılan türetmelere göre en işlek olanıdır. Bunun yanı sıra işlev bakımından isimden isim türetme kadar işlek olmasa da isimlere eklenerek fiil, sıfat ve zarf da türettiği görülmektedir. İsimden isim türetmede en işlek olan {*mos+*} ön ekidir. Bununla birlikte {*mbi-/+*}, {*nën-/+*}, {*para-/+*}, {*pas+*}, {*për-/+*} ve {*prapa+*} ön ekleri de isimden isim türetmede oldukça işlek olan ön eklerdir. İsimden fiil ve zarf türetmede {*për-/+*} ön eki, sıfat türetmede ise {*pa+*} ön eki en sık karşılaşılan eklerdir. Ayrıca {*para-/+*} ve {*pas+*} ön ekleri de isimden zarf türetmede karşımıza çıkan işlek ön ekler arasında gösterilmektedir.[112]

Tablo 4: İsimden İsim Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
mbi+	kohë	zaman	mbikohë	mesai
mos+	besim	inanç	mosbesim	inançsızlık, güvensizlik
nën+	drejtor	yönetici, müdür	nëndrejtor	müdür/yönetici yardımcısı
pa+	barazi	eşitlik	pabarazi	eşitsizlik
para+	shtesë	ek	parashtesë	ön ek
pas+	goditje	vurma, vuruş, darbe	pasgoditje	artçı
për+	emër	isim	përemër	zamir
prapa+	shtesë	ek	prapashtesë	son ek

"**Mosbesimi** ndërmjet politikanëve që bazohet tek etniciteti ka bërë që Bosnjë Hercegovina të jetë një shtet thuajse i dështuar."[113]

"*Siyasiler arasındaki etnik kökene dayalı* ***güvensizlik****, Bosna-Hersek'in neredeyse başarısız bir devlet olmasına sebep olmuştur.*"

[112] Ali Dhrimo vd., *a.g.e.*, s. 145.
[113] Gentjan Skara, "*BE, si nxitës i sigurisë dhe i paqes në periferi të saj: rasti i Ballkanit Perëndimor*.", *Çështje Europiane dhe të Sigurisë*, Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim, No:23, Tiranë 2012, s. 79.

"Në fillim kishim 6 mësues ku drejtoreshë ishte Rudina Maksuti e **nëndrejtor** Mentor Hoxha."[114]

"*En başta müdirenin Rudina Maksuti ve **müdür yardımcısının** Mentor Hoxha olduğu altı öğretmenimiz vardı.*"

"Të gjitha këto **pabarazi** në vendimmarrje janë të kushtëzuara nga shumë faktore ekonomikë."[115]

"*Karar vermede bütün bu **eşitsizlikler**, birçok ekonomik faktörlerden kaynaklanmaktadır.*"

Arnavutça ön eklerle isimlerden fiil türetme, diğer türetmelere göre nadir karşılaşılan durumlardan biridir. Bu işlevde yalnızca {*për-*/+} ön eki karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5: İsimden Fiil Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
për+	krah	kol	përkrah	kollamak, desteklemek

"Ai tha se Zvicra ka njohur pavarësinë e Kosovës dhe do të vazhdojë të **përkrah** Kosovën në integrimet Euro-Atlantike."[116]

"*O, İsviçre'nin Kosova'nın bağımsızlığını tanıdığını ve Kosova'yı Avrupa-Atlantik entegrasyonlarında **desteklemeye** devam edeceğini söyledi.*"

İsimlere eklenerek sıfat türeten en işlek ek ise {*pa+*} ön ekidir. Türettiği sıfatlar genellikle ilgeç yardımıyla sıfata dönüşür. Aynı işlevlere sahip {*jo+*} ön eki de dilde işlek olmasa da isimden sıfat türetmede {*pa+*} ön ekinden sonra karşılaşılan en işlek ön eklerden biri olarak kaşımıza çıkmaktadır.

---

[114] Shaqir Skarra, "Te "SARINA" ide dhe dije", Rruga e Arbërit Gazetesi, No:6(74), Haziran 2012, s. 5.
[115] Rexhai Allite, *Diskriminimi Gjinor në Menaxhimin e Karrierës,* (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti Aleksander Moisiu, Durres 2013, s.14.
[116] "Ministri i FSK-së, Haki Demolli takoi ambasadorin e Zvicrës në NATO", *Forca Jonë Gazetesi*, V.yıl, No:47, Haziran 2016, s. 2.

Tablo 6: İsimden Sıfat Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
jo+	fetar	dindar, inançlı	jofetar	dinsiz, inançsız
pa+	anë	köşe, taraf, yan	i (e) paanë	köşesiz, tarafsız, yansız

"Qielli është si një oqean i **paanë**."[117]

"*Gökyüzü **köşesiz** bir okyanus gibidir.*"

Arnavutçada ön eklerle türemiş zarflar yalnızca isimlerden türemektedir. Herhangi bir fiil, sıfat veya zarftan ön ek ile zarf türememektedir. İsimlerden zarf türetmede en çok karşılaşılan {*për*-/+}, {*para*-/+} ve {*pas*+} ön ekleridir.

Tablo 7: İsimden Zarf Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
për+	ditë	gün	përditë	hergün, günlük
para+	histori	tarih	parahistori	tarih öncesi
pas+	luftë	savaş	pasluftë	savaş sonrası

"Edhe ajo që është paguar në **pasluftë** ka qenë e rëndë dhe e pamerituar."[118]

"***Savaş sonrasında** o ödenen şey de ağırdı ve hak edilmemişti.*"

1.2.1.1.2. Fiillerde Ön Eklerle Türetme

Arnavutçada fiillere eklenen ön ekler yalnızca fiil türetirler. Herhangi bir fiil yalnızca ön ekle türeyerek isim, sıfat veya zarfa dönüşmez. Ön ekler ile fiillerden fiil türetmede en işlek ekler {*ç*-} ve {*për*-/+} ön ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışında az da olsa {*c*-/+}, {*mbi*-/+}, {*nën*-/+}, {*ndër*-/+} ve {*ri*-/+} *ve* {*stër*-/+} gibi ön ekler de fiillerden fiil türeten ön ekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[117] Osman Nuri Topbash, *Meditimi Rreth Universit, Njeriut dhe Kuranit*, Shtëpia Botuese Progressi, Shkodër, 2010, s. 155.

[118] Ramiz Lladrovci, "A duhet ngritur një tribunal i veçantë për Kosovën?", *Koha Gazetesi*, VIII. yıl, No:2156, 18 Mart 2014, s.11.

Tablo 8: Fiilden Fiil Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
c-	bulon	filizlenmek	cbulon (zbulon)	ortaya çıkarmak
ç-	lidh	bağlamak	çlidh	serbest bırakmak, çözmek
mbi-	fitoj	kazanmak	mbifitoj	çok kazanmak
ndër-	hyj	girmek	ndërhyj	araya girmek
nën-	shtroj	sermek	nënshtroj	tabi etmek
për-	flas	konuşmak	përflas	kötülemek, iftira etmek
ri-	botoj	yayınlamak	ribotoj	yeniden yayınlamak
stër-	holloj	inceltmek	stërholloj	aşırı inceltmek

"Për më tepër, i **çlidh** të gjithë litarët duke i lëshuar tërësisht nga dora, në përpjekje për t'i shtrënguar tej mase."[119]

"*Daha çok, tamamıyla elinden salarak, daha da sıkılaştırmak çabasıyla, bütün ipleri **çözüyor**.*"

"Më shkrep në mendje se dorlecit do t'i duhen edhe krahë, por nuk dua të **ndërhyj**."[120]

"*Bir anda aklıma korkuluğun kollara da ihtiyacı olacağı geliyor ama **araya girmek** istemiyorum.*"

"Në fund të librit "Prit edhe pak" do të **ribotoj** edhe parathënien që kam shkruar në librin "Gëdhihet e ngryset",…"[121]

"*'Biraz daha bekle' adlı kitabın sonunda 'Şafak ve Tan' kitabında yazdığım ön sözü **tekrardan yayınlayacağım**,...*"

[119] Seniha Krasniqi, *Ndikimi, Komunikimi dhe Marrdhënia Gjinore tek Tragjeditë e Shekspirit*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiran 2016, s. 136.

[120] Muhamed Hamiti, "Ardhja dhe Ikja e Barbarëve në Letërsinë e Cavafy-t, J.M.Coetzee-s dhe Hamitit", *Seminari XXXIII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologjisë, Prishtinë 2014, s. 111.

[121] Sadije Agolli, "Dritëroi i thotë vdekjes "Prit edhe pak"", *Koha Jonë Gazetesi*, Ekim 2016, s.13.

1.2.1.1.3. Sıfatlarda Ön Eklerle Türetme

Arnavutça ön ekler sıfatlarda yalnızca iki işlevde karşımıza çıkmaktadır. Birinci ve en çok karşılaşılan işlev sıfattan sıfat türetmesidir. İkinci işlev ise sıfattan fiil türetmesidir. Sıfattan sıfat türetmede en işlek ekler {*jo+*} ve {*pa+*} ön ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışında {*mbi-/+}*, {*mos+*}, {*ndër-/+*} ve {*për-/+*} ön ekleri de sıfat türeten eklerden bazılarıdır. Ön ekler ile sıfattan sıfat türetirken genellikle türemiş sıfatlar karşımıza çıkmaktadır. Bunların içinde fiilimsilerden ilgeçlerle türemiş sıfatlarla karşılaşıldığında, türeme esnasında ilgeç düşmez.

Tablo 9: Sıfattan Sıfat Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
jo+	parimor	prensipli	joparimor	prensipsiz
mbi+	natyror	doğal	mbinatyror	doğaüstü
mos+	veprues	hareketli, etkili	mosveprues	hareketsiz, etkisiz
ndër+	kombëtar	milli	ndërkombëtar	uluslararası
pa+	i (e) kripur	tuzlu	i (e) pakripur	tuzsuz
për+	i (e) dalë	çıkık	i (e) përdalë	namusuz, kullanışsız

"Shoqëritë e lira të perëndimit nuk e detyrojnë askënd të besojë diçka të caktuar, madje as të besojë detyrimisht në një entitet **mbinatyror**."[122]

"*Özgür batı toplulukları, hiç kimseyi belirli bir şeye inanmaya, hatta **doğaüstü** bir varlığa da inanmaya zorlamıyor.*"

"Nëse nuk veprojmë në mënyrë profesionale, sikurse punohet në botë do të jemi jashtë rrjetit **ndërkombëtar** të informimit dhe të komunikimit."[123]

[122] Irida Laqi (Lika), *Paradigma Ne / Ata nga Miti i Europës në Europënbashkëkohore (Paralele Historike dhe Aktuale)*, (Doktora Tezi) Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Instituti i Studimeve Evropiane, Tiranë 2015, s. 153.

[123] Jusuf Osmani, *Standardi Ndërkombëtar ISO15489 Informatat dhe Dokumentacioni-Menagjimi me Dokumente,* Këshilli Ndërkombëtar i Arkivave Agjencia Shtetërore e Arkivave të Kosovës, Prishtinë 2009, s. 5-6.

"*Dünyada çalışıldığı gibi eğer profesyonel şekilde hareket etmez isek* ***uluslararası*** *bilgi ve iletişim ağının dışında olacağız.*"

"Ajo ishte ose Madonë ose Magdalenë, e ndershme ose e **përdalë** e mëkatare."[124]

"*O, ya saygıdeğer Madonna veya Magdalen'di ya da* ***namussuz*** *ve günahkârdı.*"

Arnavutça ön eklerle sıfattan fiil türetme de diğer türetmelere göre nadir karşılaşılan durumlardan biridir. Bu işlevde yalnızca {*c*-/+} ön ekinin diyalektal sesteşi olan {z-/+} ön eki karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemle fiil türetilirken, sıfatın önünde ilgeç varsa türeme esnasında düşer.

Tablo 10: Sıfattan Fiil Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
z+	i (e) bardhë	beyaz	zbardh	beyazlatmak

"Kur **zbardh** Agimi dhe dielli hedh rrezet e para drejt jetës duke na përcjellë selamin e fillimit të ditës, sikur na thotë: 'Zgjohu!'"[125]

"*Şafak vakti* ***beyazladığında*** *ve güneş günün ilk selamını bize söylerken, ilk ışınlarını hayata attığında, sanki bize uyan diyor.*"

1.2.1.1.4. Zarflarda Ön Eklerle Türetme

Arnavutça ön eklerin fiillerde olduğu gibi zarflarda da yalnızca tek bir işlevi karşımıza çıkmaktadır. Dilde çok fazla örneğine rastlanmasa da {*për*-/+} ön eki ile az sayıda zarflardan zarf türediği görülmektedir.

Tablo 11: Zarftan Zarf Türeten Arnavutça Ön Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön ek	**Zarf**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
për+	jashtë	dışa, dışarı	përjashtë	dışarıda, dışarıdan

[124] Suzana Ibrahimi Memeti, *Temat dhe Karakteret Femërore në Romanin Viktorian*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiranë 2016, s. 2.
[125] Osman Nuri Topbash, *Pika Eliksiri nga Deti i Mesnevisë*, Shtëpia Botuese Progressi, İstanbul 2007, s. 42.

"Ku jeton (në kafaz, në akuarium, në shtëpi, **përjashtë**)?"[126]

"*Nerede yaşıyorsun (kafeste, akvaryumda, evde, **dışarıda**)?*"

1.2.1.1.5. Diyalektlerde Ön Eklerin Uğradığı Değişimler

Arnavutçanın diyalektlerinin birbirlerinden fonetik, morfolojik ve leksikolojik farklılıklar gösterebildiklerinden bahsetmiştik. Arnavutçanın ön eklerinden bazılarının diyalektlerin fonetik kuralları çerçevesinde değişen bir sese sahip olması durumunda benzer değişimleri gösterdiklerini görmekteyiz. Bu durum işlek olan veya olmayan tüm ön eklerde karşımıza çıkabilmektedir. Ön eklerde görülen fonetik farklılıklar özellikle nazal seslerde ve bazı ünlü ve ünsüz ses değişimlerinde rastlanılmaktadır. Bunun dışında dilde çok nadir rastlanan bazı ön eklerin ise yalnızca alt diyalektlerde kullanıldığı görülmektedir. Bu türde ön ekler ise diğer diyalektlerde bulunmadığından fonetik açıdan herhangi bir karşılaştırma yapılamamaktadır. Dolayısıyla bu ön eklerin varlığını açıklamak etimoloji çalışmaları yapan albanaloglara düşmektedir.

Tablo 12: Diyalektlerde Ön Eklerin Uğradığı Fonetik Değişimler

Ön ek	**Diyalekt Kullanımları**	**Fonetik Farklılık**
ç-	sh-, xh-, zh-	ünsüz değişimi
pas+	mbas+	nazal ses ve ünsüz değişimi
prapa+	mbrapa+	nazal ses ve ünsüz değişimi
c-/+	s-/+, x-/+, z-/+	ünsüz değişimi
ciri+	curru+	ünlü ve ünsüz ses değişimi
kaca+	--	yalnız *Geg* diyalektinde karşılaşılır
nj+	--	yalnız *Geg* diyalektinde karşılaşılır
pala+	palla+	ünsüz değişimi
që+	--	yalnız *Tosk* diyalektinde karşılaşılır

[126] Vesna Kipa-Tatjana Novoviq-Snejana Dragiçeviç, *Hulumtoj Mijedisin tim*, Natura dhe Shoqeria për Klasën e Parë të Shkollës Fillore, Manuali i Mësuesit, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2011, s. 43.

"Se shumë herë në vënd të ndreqim, **çkatërrojmë**; edhe ja se si, skena zhvillohet në Korçë ka disa vjet."[127]

"*Kaç keredir düzeltmek yerine **darmadağın ediyoruz** ve işte birkaç yıldır Korça'da gelişen sahne.*"

"Serbët, në shenjë hakmarrje e **shkatërrojnë** kalanë."[128]

"*Sırplar intikam almak adına kaleyi **darmadağın ederler**.*"

"**Pasnesër** mbrëma do ta ha."[129]

"***Yarından sonraki gün** akşamüstü yiyeceğim.*"

"Si do ta rindërtojnë jetën nesër, **mbasnesër**…?"[130]

"*Yarın, **yarından sonraki gün**… hayatlarını nasıl yeniden inşa edecekler?*"

Yukarıda vermiş olduğumuz örneklerde ön eklerin fonetik açıdan diyalektlere göre değişmesi anlam açısından herhangi bir farklılık yaratmamaktadır. Bu durum çoğu zaman geçerli olmasına rağmen bazen diyalektte farklı bir sese karşılık gelen veya bir sesini değiştiren ek diğer diyalektteki kullanımından farklı bir işlevde karşımıza çıkabilmektedir. Kısacası *Tosk* diyalektinde kullanılan bir ek, *Geg* diyalektinde kullanılan ekin sesteşi olmasına rağmen zaman içinde diğer sesteşinin görevlerinin dışında bir görev üstlendiği görülmektedir. Bunlarla ilgili örneklerimiz eklerin incelendiği karşılaştırma bölümümüzde karşımıza çıkacaktır.

1.2.1.2. Son Eklerle Türetme Yolları

Arnavutçada son eklerle sözcük türetme, ekler ile sözcük türetme yolları içinde en işlek olanıdır. Üretkenlik bakımından kendi içinde kategorilere ayırdığımızda işlek olan, işlek olmayan, diyalektlere göre ses değişimleri gösteren ve zaman içinde işlevlerini kaybetmiş yaklaşık 160'ın üzerinde son eke rastlamaktayız. Son eklerin dilde bu kadar

---

[127] Vasil D. Alarupi, "Muzeot Mburje dhe Madhështi e së Shkuarës Kombëtare", *Rilindja Dergisi,* I. yıl, No:4, (19 Ocak 1935), Korçë, s. 14.

[128] Muharrem BLAKAJ, *Thesaret e humbura,* MKRSDÇJ - Departamenti i Çështjeve Jorezidente i Kosovës, Prishtinë 2005, s. 36.

[129] Rita Petro - Natasha Pepivani - Adelina Çerpja, *Gjuha shqipe 7 (lexim, të folur, të shkruar, njohuri për gjuhën),* Shtëpia Botuese Albas, Tiranë 2009, s. 25.

[130] Ermino Dulla, "Po rikthehen azilantët mes indiferentizmit shtetëror", *"55" Gazetesi*, XVIII. yıl, No: 6198, 20 Ağustos 2015, s. 4.

fazla sayıda olmasının sebepleri ön ekleri anlatırken bahsettiğimiz çeşitlilikle aynıdır. Birçok son ek ön eklerde de bahsettiğimiz diyalektal ses değişimlerinden dolayı farklı formlarda karşımıza çıkmaktadırlar. Bu nedenle diyalektlerdeki ses değişimleri ön eklerde olduğu gibi ayrı bir başlık altında incelenecektir. Bir diğeri de zaman içinde birbirleriyle yan yana gelen birden fazla son ek ile oluşan eklerdir. Son olarak da yabancı dillerden ödünçlenen son ekler karşımıza çıkmaktadır.

Arnavutçanın son ekleri detaylı bir şekilde incelendiğinde bazı son eklerin iki son ekin birbirleriyle yan yana gelmesi sonucu oluştuğu görülmektedir. Bu eklerin bazılarının sözcüklere kattığı anlam, eklerin herhangi birinin tek başına eklendiği sözcüğe kattığı anlamı içerdiği gibi her ikisinden bağımsız yeni bir anlam da içerebilmektedir. Eqrem Çabej, bu son eklerin tek başına bir son ek mi, iki veya daha fazla eklerin birleşiminden oluşan bir son ek mi yoksa yeni tür bir son ek mi olduğunu anlamanın oldukça zor olduğu kanısındadır.[131] Günümüzde de Çabej'in bu tespiti hala güncelliğini korumaktadır. Arnavutça son eklerle ilgili karşımıza çıkan bir diğer unsur da ödünçlemelerdir. Yapı bakımından Hint-Avrupa dil ailesinin içinde yer alan Arnavutça, yalnızca bu aileye mensup dillerden değil aynı zamanda Altay dil ailesinde bulunan Türkçeden de ödünçlemeler aracılığıyla son ekler almıştır. Burada öne çıkan ana husus ise ödünçlemeler aracılığıyla dile giren son eklerden bazılarının dilin öz unsurlarından ayırt edilemez konuma gelmiş olmasıdır. Bunlar özellikle dilde işlek olan ve içlerinde Türkçe ödünçlemelerin de bulunduğu son eklerdir.

Sonuç olarak Arnavutçada son eklerin oldukça çeşitli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu çeşitlilik ön eklerde olduğu gibi fonetik açıdan bazı ses değişimlerinde de karşımıza çıkarmaktadır. Diyalektal ses değişimlerinin haricinde son ekler sözcüklere eklenirken bazı ses düşmelerine ya da ses değişmelerine sebep olabilirler. En sık karşılaşılan sözcüklerin sonundaki /ë/ sesinin düşmesidir. Bazı durumlarda da bu ses /a/ sesine dönüşmektedir. Bunların yanı sıra birçok son ekin Arnavutçada sözcüklere eklenirken /ë/ sesini yardımcı ses olarak da kullandığını görmekteyiz. Son ekler, dilde en işlek türetme yollarından biri olması ve dilde oldukça fazla sayıda son ekin bulunması sebebiyle birçok özelliği de içinde barındırmaktadır. Bu nedenle son eklerin tüm

[131] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s.192.

işlevlerini ve diyalektlerde uğradıklarını ses değişimlerini, konunun daha iyi algılanması açısından verilecek örneklerle birlikte ayrı başlıklar altında incelemekte fayda vardır.

1.2.1.2.1. İsimlerde Son Eklerle Türetme

Arnavutçada son ekler isimlere eklenerek isim, fiil, sıfat ve zarf türetirler. Bunların arasında isimlerden isim türeten son ekler en işlek yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. İsimlerden isim türeten birçok son ek aynı zamanda başka işlevlerde de karşımıza çıkmalarına rağmen isimden isim türetmedeki üretkenliklerini diğer alanlarda gösteremezler. Türeyen isimleri anlam bakımından incelediğimizde meslek, topluluk, yer, alet, eşya, bitki, organ, hayvan ve hastalık gibi somut ve soyut birçok türemiş isime rastlamak mümkündür. İsimden isim türetmede en işlek son ekler {+*(ë)si*}, {+*llëk*}, {+*tar*} ve {+*xhi*} son ekleridir.

Tablo 13: İsimden İsim Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
+aç	akull	donmuş su, buz	akullaç	buz kalıbı
+ak	pazar	pazar	pazarak	pazarcı
+(ë)s	gjak	kan	gjakës	katil, suçlu
+(ë)si	mik	dost, arkadaş	miqësi	dostluk
+i	mjeshtër	usta	mjeshtëri	ustalık
+ishtë	mollë	elma	mollishtë	elma bahçesi, elmalık
+je	këmbë	ayak	këmbje	nihale
+llëk	spiun	casus	spiunllëk	casusluk
+tar	gjuhë	dil	gjuhëtar	dilci
+tor	anije	gemi	anijetor	gemici
+xhi	zanat	sanat	zanatçi	sanatçı

"Në të gjitha fshatrat ku punuan ata krijuan shoqëri e **miqësi** të reja, u lidhën me fshatarët dhe dhanë maksimumin e energjive dhe diturive të tyre për përparimin e shkollës." [132]

"*Onlar bütün çalıştıkları köylerde yeni **dostluklar** edindiler, köylere bağlandılar ve okulların gelişmesi için enerjilerinin ve bilgilerinin maksimumunu verdiler.*"

"Me këtë **gjuhëtar** përkthimi nisi të vështrohej edhe si një produkt gjuhësor." [133]

"*Bu **dilci** ile çeviri dilsel bir alan gibi de değerlendirilmeye başlandı.*"

Arnavutçada fiil türeten son ekler belli sayıda karşımıza çıkar. Genellikle bu son ekler /o/ sesiyle biterler. Bunların içinden özellikle isimlere eklenerek fiil türetenler, en işlek kullanımlarını bu alanda gerçekleştirirler. Türeyen fiilleri anlam bakımından incelediğimizde isimlerin anlamına yakın fiiller türettikleri görülmektedir.

Tablo 14: İsimden Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
+o-	besë	inanç	besoj	inanmak
+(ë)ro-	rob	köle	robëroj	köleleştirmek
+(ë)so-	vlerë	değer	vlerësoj	değer biçmek, değerlendirmek
+(ë)to-	copë	parça	copëtoj	parçalamak
+(ë)zo-	dorë	el	dorëzoj	teslim etmek

"**Besoj** se studiuesit dhe akademikët, pavarësisht interesave dhe fushës së studimit, përfshihen në vorbullën e jetës së përditshme dhe ndikohen thellësisht nga kjo e fundit edhe në kërkimin shkencor."[134]

[132] Zabit Lleshi-Mendu Dema, "Një shkull në shërbim të shkollës shqipe", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No:2(70), Şubat 2012, s. 19.
[133] Mimoza PRIKU, "Ndikimi i Ideologjisë Gjinore Gjatë Procesit të Përkthimit (Rasti i Përkthimit të Virginia Woolfit në Shqip)", *Seminari XXXIII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologjisë, Prishtinë 2014, s. 381.
[134] Bresena Kopliku, *Migrimi dhe Ndryshimet e Populsisë në Rajonin e Shkodrës*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë Departamenti i Gjeografisë, Tiranë 2013, s.4.

"*Araştırmacıların ve akademisyenlerin çıkarları ve çalışma alanları dışında, günlük yaşamın kasırgasına dâhil oluklarına ve bu sonuncusundan bilimsel araştırmalarda da derinden etkilendiklerine inanıyorum*."

"Mbase do të bëj që të rrokullisesh nëpër shkallë, apo kur të jesh duke fjetur do të ta **copëtoj** kafkën me një shandan argjendi, ose kur futesh në vaskë për t'u larë do ta lidh atë me rrymën elektrike." [135]

"*Belki seni merdivenlerden yuvarlayacağım, ya da uyurken kafatasını gümüş bir şamdanla* ***parçalayacağım*** *veya yıkanmak için küvete girdiğinde oraya elektrik vereceğim*."

Arnavutçada sıfat türeten son ekler isim türeten son ekler ile aynıdır. Dilde yalnızca sıfat türeten son ekler ise az sayıda karşımıza çıkmaktadır. İsimlerden türeyen sıfatların genellikle türedikleri isimlerin anlamlarından uzaklaşmadan yeni anlamlar edindikleri görülmektedir.

Tablo 15: İsimden Sıfat Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
+ak	mend	akıl	mendak	akıllı, zeki
+ar	legjend	efsane	legjendar	efsanevi
+(ë)s	ujë	su	ujës	sulu
+tar	naze	naz	nazetar	nazlı
+tor	punë	iş	punëtor	çalışkan
+osh	bark	göbek	barkosh	göbekli

"Më tepër tek ne është që të jetë djalë **punëtor**, njerëzit e tij të jenë punëtor, të mos jenë mashtruesa, bixhozxhi, djali duhet të jetë punëtor dhe të ketë një banesë." [136]

[135] Marko Denevi, "Tregim tmerri", *Saras Dergisi*, II. yıl, No:14, (Haziran 2016), s. 49.
[136] Olsi Lela-Ervin Kaci, *Aspekte të Historisë, Kulturës dhe Traditës Rome Nëpërmjet Rrëfimeve Përsonale të Anëtarëve të Komuniteti në Shqipëri*, Fondacioni Shoqëria e Hapur për Shqipërinë, dekada e romeve dhe situata e romeve në shqiperi, Tiranë 2012, s. 49.

"*Bizde daha çok **çalışkan** bir çocuk olması, ailesinin çalışkan insanlar olması, doladırıcı, kumarbaz olmaması, delikanlının çalışkan olması ve bir evinin olması gerekli.*"

"Baba Manja, një kryedervish xhahil, **barkosh**, me bruc, mik i prefektit, Javer bej Hurshitit dhe sidomos i gruas së tij, që ishte muhibe, dilte në qoshk, pinte duhan dhe na bërtiste ngandonjëherë të mos i prishnim pemët dhe vreshtin." [137]

"*Cahil, **göbekli**, üzerinde kabanıyla, başkan Javer Hurshit beyin ve özellikle onun muhib olan karısının arkadaşı olan Manja Baba, köşke çıkıyordu, sigara içiyordu ve bazen bize ağaçları ve bağı bozmayalım diye bağırıyordu.*"

Arnavutçada zarf türeten son ekler dilde az sayıda karşımıza çıkmaktadır. Bunların içinden özellikle isimlere eklenerek zarf türetenler en işlek kullanımlarını bu alanda gerçekleştirirler. Anlam bakımından ise genellikle isimlerin anlamına yakın zarflar türetirler.

Tablo 16: İsimden Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
+as	radhë	sıra	radhas	sırayla
+çe	hajdut	haydut	hajdutçe	sinsice
+shëm	inat	inat	inatshëm	inatla
+(i)sht	gabim	yanlış, hata	gabimisht	yalnışlıkla
+thi	çap	adım	çapthi	adım adım

"Nëse një numër caktohet **gabimisht**, ai duhet të fshihet prej listës së numrave të përdorshëm dhe nuk duhet t'i caktohet ndonjë titulli tjetër." [138]

"*Eğer **yanlışlıkla** bir numara belirleniyorsa, onun kullanılan numaralar listesinden silinmesi gerekiyor ve herhangi başka bir başlık belirlenmemesi gerekiyor.*"

[137] Enver Hoxha, *Vite të Vegjëlisë, kujtime për Gjirokastrën*, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, Tiranë 1983, s. 190.
[138] Besim J. Kokollari, *Doracak Numri Standard Ndërkombëtar i Muzikës*, Biblioteka Kombëtare e Kosovës "Pjetër Bogdani" Prishtinë 2015, s. 28.

1.2.1.2.2. Fiillerde Son Eklerle Türetme

Arnavutçada son ekler fiillere eklenerek isim, fiil, sıfat ve zarf türetirler. Fiillere eklenerek isim türeten son ekler fiil, sıfat ve zarf türeten eklere göre daha fazla işlektir. Bunların içinde bazı son eklerin aynı zamanda dilde başka işlevlerle de türetme yaptığı görülmektedir. Türettikleri isimlere kattıkları anlamların kimi zaman farklılık göstermesine rağmen genellikle fiillerin anlamına yakın hareket veya eylem bildiren isimler türetirler. Dilde en işlek fiilden isim türetme ekleri {*-esë*}, {*-je*} ve {*-im*} son ekleridir.

Tablo 17: Fiilden İsim Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
-esë	filloj	başlamak	fillesë	başlangıç
-(ë)s	kërkoj	aramak	kërkues	arayıcı
-(i)më	vëshillej	ıslık çalmak	vëshillimë	ıslık
-je	lidh	bağlamak	lidhje	bağlantı
-im	kuptoj	anlamak	kuptim	anlam
-m(ë)	fryj	üflemek, esmek	frymë	nefes
-atë	edukoj	terbiye etmek, eğitmek	edukatë	terbiye, eğitim

"Kryerja e kontrabandës nga punonjës të doganave ose punonjës që kanë **lidhje** me veprimtarinë doganore, qoftë edhe në bashkëpunim me persona të tjerë, dënohet me burgim nga tre gjer në dhjetë vjet." [139]

"*Gümrük çalışanları tarafından veya gümrük ile **bağlantısı** olan çalışanlar tarafından yapılan kaçakçılık, başka kişiler ile işbirliği içerisinde olunsa dahi, üç ila on yıl hapis cezası alır.*"

Arnavutçada fiillere eklenerek fiil türeten son ekler fazla işlek değildir. Genellikle eklendikleri fiillerin anlamlarından farklı anlamlar içeren fiiller türetirler.

[139] *Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë*, Ligjin nr.7895 datë 27.1.1995.

Tablo 18: Fiilden Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
-o-	ndal	durmak	ndaloj	yasaklamak, engellemek
-it	ngul	sokmak	ngulit	yerleştirmek

"Duket se makina **ngulit** një ritëm dehës tek operatorët e saj…"[140]

"*Makine kendi operatörlerine sersemletici bir ritim **yerleştiriyor** gibi görünüyor…* "

Arnavutçada fiillere eklenerek sıfat türeten son ekler aynı zamanda isim ve sıfatlardan sıfat türeten eklerdir. Genellikle eklendikleri fiillerin anlamlarına yakın sıfatlar türetirler.

Tablo 19: Fiilden Sıfat Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
-(ë)s	tremb	korkutmak	trembës	korkutucu
-ak	fluturoj	uçmak	fluturak	uçuşkan

"Një kokërr e madhe loti u shkëput prej shpirtit tim **fluturak** e ra mbi fytyrën time të ngrime, pak para se të mbulohej përgjithmonë me kapakun mortor."[141]

"*Büyük bir gözyaşı damlası benim **uçuşkan** yüreğimden koptu ve az sonra sonsuza dek tabut kapağıyla örtünmeden önce, benim donmuş yüzüme düştü.*"

Arnavutçada fiillere eklenerek zarf türeten yalnızca {+/-*as*} son eki vardır. Eklendikleri fiillerin anlamlarına yakın zarflar türetirler.

Tablo 20: Fiilden Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
-as	fal	armağan etmek	falas	beleşe

[140] Herbert Marcuse, *Njeriu Njëdimensional*, Çev: Gaqo Karakashi, Tiranë 2006, s. 30.
[141] Fabian Kati, *Antologjia E Plagëve Nën terrorin komünist*, Qendra Shqiptare e Rehabilitimit të Traumës dhe Torturës, Tiranë 2004, s. 192.

"Dashuria e Perëndisë është një dhuratë që të jepet **falas**; është e pakushtëzuar."[142]

"*Allah'ın sevgisi **parasız** verilen bir hediyedir; karşılıksızdır.*"

1.2.1.2.3. Sıfatlarda Son Eklerle Türetme

Arnavutçada son ekler sıfatlara eklenerek isim, fiil, sıfat ve zarf türetirler. Bütün türetmelerde ortak olan ve özellikle dikkat edilmesi gereken husus ise sıfatlarda bulunan ilgeçlerin son ek ile türeyen sözcüklerde bulunmamasıdır. Kısacası ekleşme sürecinde ve sonrasında ilgeçlerin herhangi bir vazifesi kalmaz. Bu durum sıfattan sıfat türemesinde de değişmez. İstisnai bazı durumlarda ise konu başlığından da anlaşılacağı üzere Arnavutça sözcük türetme yollarının karışık durumlarda türetme kategorisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle istisna gibi görünen dil açısından kendine has bir durumu ifade eden bu husus kendi başlığı altında incelenecektir. Sıfatlardan son ekler vasıtasıyla türeyen isimler genellikle karşımıza sıfatların anlamlarına yakın soyut veya somut isimler olarak çıkmaktadır.

Tablo 21: Sıfattan İsim Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
+(ë)sirë	i (e) ëmbël	tatlı	ëmbëlsirë	tatlı yiyecek
+(ë)si	i (e) lig	kötü	ligësi	kötülük
+llëk	budalla	aptal	budallallëk	aptallık
+tor	i (e) ëmbël	tatlı	ëmbëltor	pastacı

"Kjo **ëmbëlsirë** shërbehet e ftohtë."[143]

"*Bu **tatlı** soğuk servis edilir.*"

Arnavutçada sıfatlardan son ekler ile fiil türetme çok fazla işlek değildir. Genel olarak bakıldığında sıfatların anlamlarına yakın fiiller türetirler. Türeme esnasında ilgeçli sıfatların ilgeçleri düşer.

[142] Joyce Meyer, *Shërim për Zemrat e Thyera*, Botim i Joyce Meyer Ministries, Tiranë 1997, s. 9-10.
[143] Alida Miftari, *Erërat e Gjellëve të Harruara Prizrenase*, Shtëpia Botuese Blendi, Prizren 2013, s. 40.

Tablo 22: Sıfattan Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
+o-	i (e) varfër	fakir	varfëroj	fakirleştirmek
+(ë)so-	i (e) ëmbël	tatlı	ëmbëlsoj	tatlandırmak
+(ë)zo-	kombëtar	milli	kombëtarizoj	millileştirmek

"S'mbajti fjalët, njerëzit i **varfëroj**."[144]

"*Sözlerini tutmadı, insanları **fakirleştirdi**.*"

Arnavutçada sıfatlardan son ekler ile sıfat türetme ise oldukça işlektir. Genel olarak iğneleyici veya kötüleyici anlamlı sıfatlar türetirler. Türeme esnasında ilgeçli sıfatların ilgeçleri düşer.

Tablo 23: Sıfattan Sıfat Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
+ak	i (e) hollë	ince	hollak	sıska
+or	i madhë (e madhe)	büyük	madhor	yetişkin
+osh	i (e) bardhë	beyaz	bardhosh	solgun

"Edhe ky ishte një **hollak**, verdhacuk, me një hundë të holle, të gjatë, të shtypur anash e me majë të mprehtë, e cila i jepte fytyrës së tij pamjen e dhelprës apo të çakallit."[145]

"*Bu da **sıska**, soluk, görüntüsünü bir tilkiye veya çakala benzeten ince, uzun, yan tarafı ezilmiş, sivri uçlu burnu olan biriydi.*"

Arnavutçada sıfatlardan son ekler ile zarf türetme çok fazla işlek değildir. Genel olarak bakıldığında sıfatların anlamlarına yakın zarflar türetirler. Türeme esnasında ilgeçli sıfatların ilgeçleri düşer.

---

[144] Martin Dedaj, "Pas afro pesë dekadash krijimtari pritet të botojë librin e parë poetik", *"55" Gazetesi*, XXI. yıl, No: 6706, 3 Nisan 2017, s. 11.

[145] Zylyftar Bregu, *Të Dënuarit mes Izolimit, Informimit dhe Nevojës për Komunikim*, (Doktora tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Tiranë 2013, s. 75.

Tablo 24: Sıfattan Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
+as	i (e) fshehtë	gizli, saklı	fshehtas	gizlice
+(i)sht	mesatar	ortanca	mesatarisht	ortalama
+thi	qorr	kör	qorrthi	körü körüne

"Shqiptarët sot jetojnë **mesatarisht** 1-2 vjet më shumë krahasuar me vitin 2010."[146]

"*Arnavutlar bugün 2010 yılına kıyasla* ***ortalama*** *1-2 sene daha fazla yaşıyorlar.*"

1.2.1.2.4. Zarflarda Son Ekler

Arnavutçada son ekler zarflara eklenerek yalnızca fiil ve zarf türetirler.

Tablo 25: Zarftan Fiil Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son Ek	**Zarf**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
+o-	shpejt	hızlı	shpejtoj	hızlandırmak
+(ë)so-	ngadalë	yavaş	ngadalësoj	yavaşlatmak

"Kjo nxehtësi e liruar mund të **ngadalësoj** punën e tyre ose edhe të shkaktoj dëmtimin e komponentëve në tërësi."[147]

"*Bu serbest kalmış sıcaklık onların işini* ***yavaşlatabilir*** *veya bir bütün olarak bileşenlere zarar da verebilir.*"

Tablo 26: Zarftan Zarf Türeten Arnavutça Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Son Ek	**Zarf**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
+as	lart	yukarı	lartas	yukarı doğru
+thi	përsëprap	ters	përsëprapthi	tersten

[146] Gjergji Filipi, *Shqipëria Në Shifra 2014*, Shtëpia Botuese INSTAT, Tiranë, 2014, s. 7.
[147] Selman Haxhijaha-Luan Gashi, "Bazat Teknike të informatikës – BTI", *Kolegji - Universiteti për Biznes dhe Teknologji Fakultetit i Shkencave Kompjuterike dhe Inxhinierisë,* Prishtinë 2012/2013, s. 42.

"Tani ka shumë kohë që janë kthyer **përsëprapthi** shumë koncepsione."[148]
"*Artık, birçok fikrin **tersten** olduğu çok zaman oldu.*"

1.2.1.2.5. Diyalektlerde Son Eklerin Uğradığı Değişimler

Arnavutçanın son eklerinin uğradığı değişimler ön eklerdeki diyalektal değişimleri nedenlendirdiğimiz kuralların dışına çıkmaz. Arnavutçanın son eklerinin ön eklerden farklı olarak birkaç özelliği bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve dilde diyalektlerin ayrılmasının temel işaretlerinden biri sayılan rotasizmdir. Bunun dışınca ön eklerden farklı olarak ünlü değişimlerinde diftong seslerinin son eklerin diyalektal ses değişimlerinde karşımıza sıkça çıktığını görmekteyiz. Yapısal açıdan eklerin işlek olması veya olmaması, fonetik açıdan nazal ses, ünlü veya ünsüz değişimi gibi geri kalan unsurlar, işleyişte ön eklerle benzer durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ön eklerde olduğu gibi bazı son ekler de herhangi bir değişim göstermeden yalnızca alt diyalektlerdeki kullanımlarıyla karşımıza çıkabilmektedir.

Tablo 27: Diyalektlerde Son Eklerin Uğradığı Fonetik Değişimler

Son Ek	**Diyalekt Kullanımları**	**Fonetik Farklılık**
-/+ac	-/+ec	ünlü değişimi
+ajë	+naje	nazal ses
+at	----	*Tosk* diyalekti
+atak	---	*Geg* diyalekti
-/+avec	---	*Tosk* diyalekti
+ell	+yell	ünlü türemesi
-/+ën	-/+ër	rotasizm
-/+ësinë	-/+ësirë	rotasizm
+tor	+tuar, +tuer	ünlü değişimi (diftong)
-/+ues	-/+uas	ünlü değişimi (diftong)

[148] Borealis, "Për një "Politikë Populllësije"", *MINERVA Gazetesi*, No: 7, 10 Şubat 1933, s. 2.

"Të kryejë sipas rregullit futjen e sondës në **kapërcell.**"[149]

"*Kurallara göre sondanın **nborusuna** girişini yapması.*"

"Në **kapërcyell** të viteve më erdhi me postë nga Prishtina një vepër e porsabotuar studimore e fushës së letërsisë për fëmijë e të rinj."[150]

"***Dar etapların** olduğu yıllarda, Priştina'dan postayla genç çocuklar için edebiyat alanında yeni yayınlanmış bir eser geldi.*"

*"*U jam përgjigj e u pergjigjem atyne se edhe natyra ndjek rrugën ma të **shkurtën** për bashkëveprime."[151]

"*Onlara, doğanında da etkileşimler için en **kısa** yolu takip ettiğini cevap verdim ve vereceğim.*"

"Enver Robelli ka bërë shumë më tepër, përveç përkthimit brenda një kohe të **shkurtër**; …"[152]

"*Enver Robelli **kısa** bir süre içinde yaptığı çeviriden başka çok daha fazla şey yaptı, ...*"

Arnavutçada rotasizm, *Geg* ve *Tosk* diyalektleri arasındaki fonetik farklılıkların ayırt edilmesinde önemli bir yer tutar. İki ünlü sesin arasına giren /n/ sesi /r/ sesine dönüşür. Bu özellik *Tosk* diyalektinde geçerlidir. İki ünlü arasında /r/ sesine dönüşen diğer ses de /m/ sesidir. Bu durum ise genellikle *Geg* diyalektinde görülür. [153]

"Nji komplot **trathtuer** mâ i rrezikshëm se aj i Osman Balavet e i Halid Lleshavet …"[154]

---

[149] Myqerem Tafaj, "Skeletkurrikuli Për Drejtimin Mësimor Veterinari Niveli III Kodi: N-III-12", *Republika E Shqipërisë Ministria E Arsimit Dhe E Shkencës Agjencia Kombëtare e Arsimit, Formimit Profesional dhe Kualifikimeve*, Tiranë 2012, s. 101.

[150] Astrit Bishqemi, "Një pendë e fuqishme e letërsisë shqipe për fëmijë", *NACIONAL Gazetesi*, VI. yıl, No: 239, 2 - 9 Mart 2014, s. 2.

[151] Skënder Hushi, *Emnat Atlantideopellazgo-Ilırë Nëpër Botë (dhe kuptimi i tyne me anën e gjuhës shqipe të sotme, që gabimisht janë quejtë arap, turk, grek, sllav etj)*, Shtëpia botuese – EMAL, Tiranë 2014, s. 7.

[152] Oliver Jens Schmitt, *Kosova Histori e Shkurtër e Një Treve Qendrore Ballkanike*, çev. Enver Robelli, Shtëpia Botuese KOHA, Prishtinë 2012, s. 13.

[153] *Basic Differences Between Gegë and Toskë Dialekcts*, Defence Language Instıtute Foreign Language Center, California, 1965, s. 5.

[154] Drejtimi, "Edhe Shkodra", *AGIM Dergisi*, II. yıl, No: 5, Shtyphkronja Nikaj, (Eylül 1920), Shkodër, s. 75.

"*Osman Belevet'in ve Halid Lleshavet'inkinden daha tehlikeli bir* ***hain*** *komplo …*"

"Por ato kohë të flisje kundër serbëve, të konsideronin këtu të paktën... **tradhtar** të kombit!"[155]

"*Fakat o zamanlar sırp karşıtı konuşmalar yaparsan, en azında burada.. vatan* ***haini*** *olarak değerlendiriyorlardı.*"

Her iki diyalektte de ortak kullanılan /ye/ ve /ie/ diftongları herhangi bir değişime uğramazlar ve olduğu gibi kalırlar.[156] Örneğin diell "*güneş*", dyer "*çift*" ve tryezë "*masa*" sözcüklerinde olduğu gibi. Fakat *Geg* diyalektinde kullanılan /ue/ diftongu *Tosk* diyalektinde /ua/ diftongu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu diftong değişimi iki diyalekt arasındaki fonetik farklıkların ayırt edilmesinde önemli bir rolü vardır. Aynı zamanda *Tosk* diyalektinde kullanılan /ua/ diftongunda vurgu /u/ sesine yapılır.[157]

1.2.1.3. Ön-Son Eklerle Türetme Yolları

Arnavutça ön-son ekler, eklerle türetme yolları alanında üretkenlik bakımından son sırada yer alır. Ön-son ekleri oluşturan unsurlar dilde kullanılan ön ve son eklerdir. Ön veya son eklerin dışında dilde kullanılmayan fakat ön-son ekler bağlamında karşımıza çıkan herhangi başka bir ek veya sese rastlanılmaz. Bu nedenle bir sözcüğün ön-son ek ile türemiş olması kolaylıkla ayırt edilebilecek bir durum değildir. Arnavutçada ön ek ile türemiş bir sözcüğün son ek alması veya bu durumun tam tersi ön-son ek türemesi olarak adlandırılamaz. Bir sözcüğün ön-son ek ile türemiş bir sözcük olarak adlandırılabilmesi için eklerinden ayrıldığında karşımıza çıkan anlam bütünlüklerine bakılması gerekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus eklerden en az birinin sözcükten çıkarıldığında, sözcüğün herhangi bir anlam ifade etmemesidir. Bu durum bazı sözcüklerde ön ekin, bazılarında son ekin, bazılarında ise ikisinden herhangi birinin çıkarıldığında karşımıza çıkmaktadır.

---

[155] Arben P. Llalla, *Aristidh Kola dhe Shtypi Shqiptar*, Stëpia Botuese ARS-ZZ, Tetovë 2007, s. 34.
[156] Androkli Kostallari vd., *Drejtshkrimi i Gjuhës Shqipe,* Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 1973, s.21.
[157] David Luka, *Studime Për Historinë e Gjuhës Shqipe*, Qëndra e Studimeve Albanologji, Tiranë 2010, s.160.

Ön-son eklerin işlevleri ve sözcüğe kattıkları anlamları sınıflandırırken de her iki eki sözcük üzerinde art zamanlı değerlendirme yapmak mümkün değildir. Bu nedenle ön-son eklerin eklendikleri sözcüklerden türettikleri isim, fiil, sıfat veya zarflarda yapılacak incelemeler her iki ekin de eş zamanlı olarak sözcüklere eklendiğini noktasında değerlendirilmelidir. Aksi bir durumda konuyu açıklamak Arnavutçanın dil yapısını sorgulamaktan ileri gitmemektedir. Konuyu daha net ifade etmek gerekirse, sözcük önce son ek ardından ön ek almış gibi durabilir veya tam tersi de olabilir. Bu durumda yapılacak olan inceleme art zamanlı olacak ve ön veya son ek almış bir sözcüğün türediği, ardından hangi ek ile önce türediyse diğer ön veya son ek ile tekrardan türemiş olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Bu açıdan bakıldığında özellikle her iki ekin de sözcükte tek başına bir anlam ifade etmediği göz önünde bulundurulduğunda, yapılması gereken eş zamanlı analiz diğer durumlarla çelişki içine girecektir. İşlevsel açıdan ön-son ekleri tek tek incelediğimiz ve aynı zamanda karşılaştırma bölümünde ekleri ve kökleri ayrı ayrı gösterdiğimiz tüm çalışmamızda bahsettiğimiz kurallar daha net bir şekilde görülmektedir.

1.2.1.3.1. İsimlerde Ön-Son Eklerle Türetme

Arnavutça ön-son ekler ile isimden isim ve fiil türetme çok işlek olmasa da, sıfat türetme ve diğer ön-son eklerle türetmelere göre dilde daha sık karşılaşılan türetmelerdir. İsimden zarf türeten ön-son ek ise bulunmamaktadır. Arnavutçada ön-son eklerle isimden isim türetme oldukça işlektir. Bu türetme dilde birçok ön-son ek ile sağlanmaktadır.

Tablo 28: İsimlerden İsim Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
n + je	gjeth	yaprak	ngjethje	ürperme
për + (ë)s	derë	kapı	përderës	dilenci
për + (ë)si	botë	dünya	përbotësi	evrensellik
për + je	djerr	işlenmemiş toprak	përdjerrje	imha etme
sh + (ë)s	faqe	sayfa, yüz	shfaqës	oyuncu

"Ai e ndjeu se ky emër shkaktoi tek e shoqja një **ngjethje** solemne dhe iu bë qejfi."[158]

"*O, bu ismin karısında ciddi bir **ürpermeye** sebep olduğunu hisseti ve bu hoşuna gitti.*"

Arnavutçada isimden fiil türeten ön-son ekler de oldukça işlektir. Bu türetme de dilde birçok ön-son ek ile sağlanmaktadır.

Tablo 29: İsimlerden Fiil Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
n + o-	gur	taş	nguroj	sertleştirmek
për + o-	forcë	güç, kuvvet	përforcoj	güçlendirmek
për + (ë)so-	erë	rüzgar	përerësoj	koklamak
sh + (ë)zo-	kripë	tuz	shkripëzoj	tuzsuzlaştırmak
sh + (ë)so-	pronë	mülk	shpronësoj	kamulaştırmak
z + o-	gozhdë	çivi	zgozhdoj	çivi sökmek
zh + o-	detyrë	görev	zhdetyroj	görevden almak

"…, i cili, duhet të na **përforcojë** në fe dhe dashuri, të na mbushë me gëzim e me shpresë, dhe të na shpie të gjithëve në mirësi dhe shenjtërim."[159]

"*..., ki o dinde ve sevgide bizi **güçlendirmeli**, bizi mutluluk ve umutla doldurmalı ve bizi iyilik ve kutsallığa ittirmeli.*"

"Me autoritetin që më jep ligji **shpronësoj** …"[160]

"*Kanunun verdiği yetki ile **kamulaştırıyorum**...*"

İsimlerden sıfat türeten ön-son eklere dilde çok fazla rastlanılmaz. Yalnızca birkaç ön-son ek bu işlevi yerine getirmektedir.

---

[158] Ismail Kadare, *Gjakftohtësia*, Shtëpia Botuese Naim Frashëri, Tiranë 1980, s. 230.
[159] Imzot Dodë Gjergji, *Shërbejmë Me PërvujtërI E Kumtojmë Me Hare*, Shtëpia Botuese Drita, Prishtinë 2014, s. 7.
[160] Alma Pogoni, *Ilokutiviteti Në Gjuhën Shqipe*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë Dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2016, s. 126.

Tablo 30: İsimlerden Sıfat Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
n + (ë)s	gjeth	yaprak	ngjethës	ürpertici
për + shëm	botë	dünya	i përbotshëm (e përbotshme)	evrensel
z + shëm	dritë	ışık	i zdritshëm (e zdritshëm)	şeffaf

"Krahasuar me autorët e **përbotshëm**, si një pohim hipotezë, kjo do të kërkonte argument dhe shqyrtime më të thelluara, …"[161]

"*Bir hipotez ifadesi olarak, **evrensel** yazarlarla kıyaslandığında, bu daha derin bir kanıt ve değerlendirme isteyecektir, …*"

1.2.1.3.2. Fiillerde Ön-Son Eklerle Türetme

Arnavutça ön-son ekler ile fiilden isim, fiil ve sıfat türetme dilde az rastlanılır. Fiilden zarf türeten ön-son ek ise bulunmamaktadır. Fiillerden isim türeten ön-son ekler dilde yalnızca birkaç tanedir ve işlek değillerdir.

Tablo 31: Fiilden İsim Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
n + esë	dal	çıkmak	ndalesë	engel, yasak
për + je	shtyp	basmak, ezmek	përshtypje	izlenim
sh + je	fryj	üflemek, esmek	shfryrje	patlama

"Kolonel, cilat janë **përshtypjet** tuaja dhe të ekipit tuaj për këtë trajnim?" [162]

"*Albay, bu eğitim için sizin ve ekibinizin **izlenimleri** nelerdir?*"

[161] Flavia Kaba, *Aplikime stilistikore në tekstet letrare (Vepra e Isabel Allende),* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Spanjolle, Tiranë 2016, s. 72.

[162] "FSK-ja promovon stabilitetin në vend, në rajon dhe më gjerë", *Forca Jonë Gazetesi*, II. yıl, No: 10 Mart 2013, s. 3.

Ön-son eklerin fiilden fiil türetme işlevi, dilde yalnızca bir örnekte karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 32: Fiilden Fiil Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
n + o-	dal	çıkmak	ndaloj	durdurmak, yasaklamak

"Kjo natyrë robërie nuk do t'i **ndaloj** as edhe penat, …"[163]

"*Bu kölelik doğası kalemleri de* ***engelleyemeyecek****, …*"

Fiilden sıfat türetmede de ön-son ekler yalnızca birkaç tanedir ve işlek değillerdir.

Tablo 33: Fiilden Sıfat Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
për + (ë)s	kall	kandırmak	përkallës	iki yüzlü, numaracı
sh + (ë)s	thur	örmek, düğümlemek	shthurës	bozucu

"Forma kryesore e sulmeve ndaj mësuesve ishte ajo e denigrimit të tyre moral, duke i akuzuar si **shthurës** seksualë të rinisë fshatare."[164]

"*Öğretmenlere yapılan saldırıların ana teması, köyün genç nüfusunu cinsel açıdan* ***bozucu kimse*** *olmakla suçlayarak onların ahlakını kötülemekti.*"

1.2.1.3.3. Sıfatlarda Ön-Son Eklerle Türetme

Arnavutça ön-son ekler ile sıfattan isim, fiil ve sıfat türetme dilde çok nadir rastlanır. Sıfattan zarf türeten ön-son ek ise bulunmamaktadır. Sıfattan isim türeten ön-son ekler dilde yalnızca birkaç tanedir ve işlek değillerdir.

---

[163] Ekrem Ajruli, *a.g.e.*, s. 6.

[164] Sofokli Meksi, *Stalinizmi shqiptar: një vështrim nga poshtë (Aspekte politike dhe shoqërore të sistemit stalinist shqiptar në vitet 1960-1961),* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkencave Sociale Departamenti i Shkencave Politike, Tiranë 2015, s. 160.

Tablo 34: Sıfattan İsim Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
n + së	i (e) gjatë	uzun	ngjatesë	uzantı
n + je	i (e) gjallë	canlı	ngjallje	diriliş

"Në **ngjallje** besojnë vetëm të krishterët."[165]

"***Dirilişe*** *sadece Hristiyanlar inanır.*"

Sıfattan fiil türeten ön-son ekler de dilde yalnızca birkaç tanedir ve işlek değillerdir. Türeme esnasında ilgeçli sıfatların ilgeçleri düşer.

Tablo 35: Sıfattan Fiil Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
për + (ë)so-	i keq (e keqe)	kötü	përkeqësoj	çok kötüye gitmek
z + o-	i (e) bukur	güzel	zbukuroj	güzelleştirmek

"Më pëlqen ti **zbukuroj** njerëzit dhe që në lëkurën e tyre nga koha në kohë të shikojë ndryshime për mirë."[166]

"*İnsanları **güzelleştirmeyi** ve onların derilerinden günden güne iyi değişimler görmeyi seviyorum.*"

Ön-son eklerin sıfattan sıfat türetme işlevi dilde yalnızca bir örnekte karşımıza çıkmaktadır. Türeme esnasında ilgeçli sıfatların ilgeçleri düşer.

Tablo 36: Sıfattan Sıfat Türeten Arnavutça Ön-Son Ekler ve Türkçe Karşılıkları

Ön-son Ek	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
z + (ë)s	i (e) bardhë	beyaz	zbardhës	beyazlatıcı

[165] Luz Panuko, "E në qoftë se Krishti nuk është ngjallu?", *Drita GAZETESİ*, XXV. yıl, No: 2/3 (161/162), Şubat/Mart 2008, s. 8.
[166] Veronika Kozma, "Specialistet dhe specialistët e bukurisë", *FOREVER Dergisi*, XV. yıl, No: 4, (Nisan 2011), s. 30.

"Nëse tentoni të ndryshoni ngjyrën e lëkurës suaj me agjent **zbardhës** mund të humbni këtë mbrojtje natyrore."[167]

"*Eğer kendi derinizin rengini **beyazlatıcı** maddelerle değiştirmeye çalışırsanız, bu doğal korumaları kaybedebilirsiniz.*"

1.2.1.3.4. Zarflarda Ön-Son Eklerle Türetme

Arnavutçada zarflar ön-son ek alarak herhangi bir isim, fiil, sıfat veya zarf türetmez.

1.2.1.4. Eksiz Türetme Yolları

Arnavutçada eksiz türetme yöntemi yalnızca birkaç sözcüğün kök durumunda karşımıza çıkmaktadır. Bunların temel özelliği ise ek almadan tür ve aynı zamanda anlam değiştirmeleridir.[168] Diğer bir sözcük türetme yolu olan tür değiştirmeden en önemli farkı ise herhangi bir cümle içerisinde kullanılmaya gerek kalmadan türünü ve anlamını değiştirebiliyor olmasıdır. İlk bakışta eş anlamlı sözcükler gibi görünse de aslında hem tür değiştirmesi hem de değiştirdiği türden farklı bir anlam ifade etmesi bu kanıyı da ortadan kaldırmaktadır. Eksiz türetme yöntemine gösterilen örnekler arasında en fazla rastlanılanlar şunlardır:

Tablo 37: Eksiz Türetme Yoluyla Türeyen Arnavutça Sözcükler ve Türkçe Karşılıkları[169]

Arnavutça Sözcük	**Tür**	**Türkçe Karşılığı**	**Arnavutça Sözcük**	**Tür**	**Türkçe Karşılığı**
hap	fiil	açmak	hap,-i	isim	adım
mund	fiil	-e bilmek	mund,-i	isim	uğraş
shkul	fiil	asılmak, çekmek	shkul,-i	isim	iplik yumağı

[167] *Ndihmesë Për Punë Me Adoleshentë*, Organizata Botërore e Shëndetësisë, Prishtinë 2011, s.121.
[168] Ali Dhrimo, *a.g.e.*, s.68.
[169] Bu tablo Arnavutça Gramer kitabında verilen örnekler kullanılarak oluşturulmuştur. Bkz: Gös.yer.

"*Ndaj me një agjendë sociale që na ngarkon të drejta e detyra të gjithëve, duam të ndërtojmë shoqërinë, ku energjia, kreativiteti e* ***mundi*** *i secilit të gjejë hapësirë jetësimi, përmes shtetit që ofron shërbime publike sipas nevojës*."[170]

"Bu yüzden, ihtiyaçlara göre kamu hizmetleri sunan devlet içinde, enerjisinin, yaratıcılığının ve **uğraşının** hayat bulduğu, bize hak ve görevler veren bir sosyal acente ile ilişkilerimizi kurmak istiyoruz."

"*Kur punëmarrësi nuk punon në shtëpinë e tij, ai* ***mund të kërkojë*** *shtesë shpenzimesh për përdorimin e lokalit*."[171]

"İşi alan kişi kendi evinde çalışmadığında, o yerel bir yerin kullanımı için fazladan bir ödeme **isteyebilir**."

Arnavutça mund-i "*uğraş*" ve mund *"-e bilmek*" sözcükleri üzerinden konunun daha iyi algılanabilmesi için örnek cümlelere başvurulmuştur. Burada eksiz türetme yolunun Arnavutçanın kendi dil kuralları çerçevesinde nasıl değerlendirildiği açıkça görülmektedir. Dilde de çok nadiren rastlanılan ve yalnızca birkaç sözcük için geçerliliği bulunan bu yapının, dilin hangi evrelerinde nasıl oluştuğu veya asli unsurun hangisi olduğu gibi sorulara herhangi bir yanıt alınamamaktadır. Bu nedenle Arnavutçanın yapısı gereği kendine has bir özelliği olduğu tarafımızca dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

1.2.2. İlgeçlerle Türetme Yolları

Arnavut dilinde ilgeçlerle sözcük türetme yolu oldukça işlektir. Bu yöntemle türetmede iki önemli husus göze çarpmaktadır. Birinci husus türeyen sözcüğün önüne gelen ilgeçtir. Bu ilgeç dildeki cins ayrımına göre değişmesinin yanı sıra türettiği sözcüğe ve ondan önce gelen sözcüğe eklenmeden bir edat veya bağlaç gibi kendine has bir yapıda kalır. Dilde işlek olmasında diğer önemli bir husus ise fiilimsilerdir. Arnavutçada bulunan tüm fiiller belirli şahıslara veya zamanlara göre çekimlere girer ve dolayısıyla da belli kurallar çerçevesinde çekim ekleri alırlar. Arnavutçada düzenli, düzensiz ve ünlü sesle biten olmak üzere üç tür fiil bulunmaktadır. Yapılardaki bu farklılık fiilimsilerin de belli

[170] *Aleanca Për Shqipërine Evropiane*, Programi i Qeverisë 2013 – 2017, s.54.
[171] Ardita Alsula, *Kodi i Punës i Repuklikës së Shqipërisë*, Botim i Qendrës së Publikimeve Zyrtare, Shtator 2003, s. 15.

kurallar dâhilinde farklı ekler alarak veya bükümlenerek oluşmasına neden olmaktadır. Fakat ilgeçlerle türetme yöntemi bu farklılığı dikkate almaz ve her fiilimsinin önüne gelerek dilde ilgeçli sıfat türetir. Özetle Arnavutçanın dilbilgisi kuralları çerçevesinde ilgeçler, fiilimsilerin morfolojik açıdan şeklini değiştirdiği noktada türetme özelliğini kazanmaktadırlar.[172]

Tablo 38: Düzenli Fiillerden Oluşmuş Fiilimsilerin İlgeçlerle Türemesi ve Türkçe Karşılıkları

Fiil	**Türkçe Karşılığı**	**İlgeç+Fiilimsi > Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
botoj	yayınlamak	i (e) botuar	yayınlanmış, yayınlanan
çliroj	özgürleştirmek	i (e) çliruar	özgür, özgürleştirilmiş
dëgjoj	dinlemek, duymak	i (e) dëgjuar	dinleyen, duymuş
dëmtoj	zarar vermek	i (e) dëmtuar	zarar görmüş, zarar gören
edukoj	eğitmek	i (e) edukuar	eğitimli
fejoj	nişanlamak	i (e) fejuar	nişanlı
kaloj	geçmek	i (e) kaluar	geçmiş, geçen
mësoj	öğrenmek	i (e) mësuar	alışmış, alışık
martoj	evlendirmek	i (e) martuar	evlenmiş, evli

"Ajo rrjedh lirshëm, natyrshëm, gati **e çliruar** prej çdo ndikimi."[173]

"*O, her etkiden, özgürce, doğal ve neredeyse **özgür** şekilde akıyor.*"

"Zt. Fusha akoma nuk e ka krijuar familjen e tij; ai është **i fejuar** dhe ka në plan për t'u martuar në vere."[174]

"*Bay Fusha hala kendi ailesini kurmadı; o **nişanlı** ve yazın evlenmeyi planlıyor.*"

Arnavutçada düzenli fiiller olarak adlandırılan birinci grup fiiller, /j/ sesi ile biterler. Arnavutçada en çok geçmiş zaman çekimlerinde görülen bükümlenme, düzenli

[172] Ali Dhrimo vd., *a.g.e.*, s. 96.
[173] Mirela Sinani, *Pikëpamjet egzistencialiste të Zh. P. Sartrit në novelat e tij "Muri"*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkecave Sociale Departamenti i Filozofisë, Tiranë 2015, s. 276.
[174] "Rikthimi në Kosovë: Histori ri-integrimi", Organizata ndërkombëtare për migracionin, (Haziran 2015) Budapest, s.16.

fiillerde görülmez. Bu fiiller genellikle, istisnalar dışında, belirli çekim ekleri alarak kişilere ve zamanlara göre çekimlenirler.

Tablo 39: Düzensiz Fiillerden Oluşmuş Fiilimsilerin İlgeçlerle Türemesi ve Türkçe Karşılıkları

Fiil	**Türkçe Karşılığı**	**İlgeç+Fiilimsi > Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
hap	açmak	i (e) hapur	açık
jap	vermek	i (e) dhënë	verilmiş, verilen
lëviz	hareket etmek	i (e) lëvizur	hareketli
marr	almak	i (e) marrë	alınmış
mbyll	kapatmak	i (e) mbyllur	kapalı
përdor	kullanmak	i (e) përdorur	kullanılmış, kullanılan
qesh	gülmek	i (e) qeshur	gülen, güleç

"'Kompetencë' është autoriteti **i dhënë** me ligj një organi të njësive të vetëqeverisjes vendore për kryerjen e një funksioni apo një pjese të tij."[175]

"*'Yetkinlik' belli bir işlevi veya onun bir kısmını gerçekleştirmek için kanunla* ***verilen*** *yerel bir özyönetim organıdır.*"

"Testi i ADN **i përdorur** në kohët moderne për qëllimin e sipërpërmendur hap një botë të re frytëdhënëse të lidhjeve familjare"[176]

"*Yukarıda belirtilen amaç için modern zamanlarda* ***kullanılan*** *DNA testi verimli aile bağları açısından yeni bir dünya açıyor.*"

Arnavutçada düzensiz fiiller olarak adlandırılan ikinci grup fiiller, /j/ sesi dışında bir ünsüz ses ile biterler. Bu grup içinde yer alan bazı fiiller geçmiş zaman çekimlerinde bükümlenirler, bazıları ise birkaç farklı düzende kişilere ve zamanlara göre çekimlenirler.

---

[175] *Kuvendi i Republikës së Shqipërisë*, Ligjin nr. 239/2015 datë 17.12.2015.

[176] Fahri Gavazaj, *Analizimi i Profilit të ADN-së Duke Përdorur Markatorët STR dhe Qëndrueshmëria e tyre Ndaj Faktorëve të Ndryshëm Mjedisorë dhe Mikroorganizmave*, (Doktora Tezi), Repuklika e Shqiprisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkencave Natyrore departamenti i Biologjisë, Tiranë 2012, s. 16.

Tablo 40: Ünlü ile Biten Fiillerden Oluşmuş Fiilimsilerin İlgeçlerle Türemesi ve Türkçe Karşılıkları

Fiil	**Türkçe Karşılığı**	**İlgeç+Fiilimsi > Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
bie	düşmek	i (e) rënë	düşmüş, düşen
di	bilmek	i (e) ditur	bilgili
dua	istemek, sevmek	i (e) dashur	istenilen, istenilmiş, sevilen
fle	uyumak	i (e) fjetur	uyumuş, uyuyan
ha	yemek	i (e) ngrënë	yenmiş, yenen, yemiş, tok
lë	bırakmak	i (e) lënë	bırakılmış, bırakılan
pi	içmek	i (e) pirë	içilmiş, içilen

"Ballkoni ishte vendi më **i dashur** për vogëlushët."[177]

"*Balkan küçükler için en **sevilen** yerdi.*"

"Mund të fliste ku dhe kur ta donit, **i ngrënë** apo i pangrënë, esëll apo i bërë xurxull, gazmor apo i mërzitur, në çfarëdo gjëndjeje që të ndodhej."[178]

"***Tok** veya aç, ayık veya sarhoş, mutlu veya üzgün, her türlü şekilde ne zaman ve nerede isterseniz konuşabilirdi.*"

Arnavutçada ünlü sesle biten fiiller olarak adlandırılan üçüncü grup fiiller, düzensiz fiillerde karşımıza çıkan özelliklerin aynısına sahiptirler.

1.2.3. Birleştirme Yöntemiyle Türetme Yolları

Arnavutça birleştirme yoluyla türetme, iki veya daha fazla sözcüğün bir araya gelerek yeni ve anlamlı bir sözcük oluşturmasıdır. Bu yöntemle yapılan türetmelerle isim, fiil, sıfat ve zarflar oluşmaktadır. Arnavutçanın birleşik sözcükleri anlamları açısından değerlendirildiğinde ise karşımıza iki türde sözcük çıkmaktadır. Bunlardan birincisinde birleşen sözcüklerin türettikleri yeni sözcükte, anlamlarını kısmen veya tamamen

[177] Ismet Osmani-Ibe Mustafa-Merita Koxhaxhiku, *Gjuha Shqipe dhe Leximi 5*, Ministiria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë, Shkup 2010, s. 114.
[178] Anton Çehov, *"E përmortshmja"*, çev. Ilıas Bobaj, *NACIONAL Gazetesi*, IV. yıl, No: 203, 16-23 Haziran 2013, s. 4.

korudukları görülmektedir. İkincisinde ise sözcüklerin anlamlarını kaybederek ya da dönüşerek yeni bir kavrama karşılık gelen sözcükler oluşmaktadır. Bunların dışında Arnavutçada kullanılan kısaltmalar da birleştirme yöntemiyle türetme yolları kategorisinde ayrı bir başlık altında değerlendirilmektedir.[179]

1.2.3.1. Birleşik İsimler

Arnavutçada birleşik isimler soyut veya somut isimler olarak karşımıza çıkabilirler. Birleşik isimler dilde karşımıza en az bir sözcüğün isim diğerinin isim, fiil, sıfat, zarf veya sayı olduğu yapılarda çıkmaktadırlar.

Tablo 41: İki İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik İsim**	**Türkçe Karşılığı**
bukë	ekmek	pjekës	pişirici	bukëpjekës	fırıncı
botë	dünya	kuptim	anlama	botëkuptim	dünya görüşü

"**Bukëpjekësi** e pjek bukën dhe e çon në tregje dhe dyqane, vende ku buka mund të blihet."[180]

"***Fırıncı*** *ekmeği pişirir ve ekmeği satın alınabilecek yerlere, pazarlara ve dükkânlara götürür.*"

Tablo 42: Bir Zarf ve Bir İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları

Zarf	**Türkçe Karşılığı**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik İsim**	**Türkçe Karşılığı**
bashkë	birlikte, beraber	luftëtar	savaşçı	bashkëluftëtar	silah arkadaşı
sipër	üstünde	faqe	yüz	sipërfaqe	yüzey

"Domethënë, "Edhe **bashkëluftëtari** që ishte nga pas bërtiste në gjuhën amtare …"[181]

[179] Ali Dhrimo vd., *a.g.e.*, s. 74.
[180] *Praktika bashkëkohore të mësimdheniës Pjesa 1*, Projekti Për Arsim Fillor, Shkup 2011, s.11.
[181] Nikolaos I. Mertzos, *Vllehtë Arumunë*, Shoqata Bamirëse E Meshkujve Në Selanik, Selanik 2010, s.19.

"*Yani, 'Arkada olan **silah arkadaşı** da ana dilinde bağırıyordu …*"

Tablo 43: Bir Sayı ve Bir İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları

Sayı	**Türkçe Karşılığı**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik İsim**	**Türkçe Karşılığı**
dy	iki	luftim	savaşma	dyluftim	ikili savaş

"Shpesh autorë të ndryshëm e krahasojnë përkthyesin e veprave të fuqishme me Jakovin, i cili u përlesh trimërisht në shkretëtirë në **dyluftim** me ëngjëllin dhe mbeti pas kësaj beteje çalaman."[182]

"*Farklı yazarlar çoğunlukla güçlü eserlerin çevirmenlerini, çölde bir melekle kahramanca **ikili savaşta** savaşan ve bu savaştan sonra topal kalan Jakov ile kıyaslıyorlar.*"

Tablo 44: Bir İsim ve Bir Sıfattan Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik İsim**	**Türkçe Karşılığı**
lule	çiçek	i kuq (e kuqe)	kırmızı	lulëkuqe	gelincik (çiçek)

"Merren 20 g **lulëkuqe** të njoma dhe përvlohen në gjysmë litër ujë të posavluar."[183]

"*20 gram taze **gelincik** alınır ve kaynayan yarım litre suda kaynatılır.*"

Tablo 45: Bir Fiil ve Bir İsimden Oluşan Birleşik İsimler ve Türkçe Karşılıkları

Fiil	**Türkçe Karşılığı**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik İsim**	**Türkçe Karşılığı**
thith	emmek	lopë	inek	thithlopë	kara kurbağası

[182] Alba Teneqexhi, *Përqasje Të Përkthimeve Të Ndryshme Në Gjuhën Shqipe Të Shkiımtarit Italian Dino Buxati*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Italiane, Tiranë 2014, s. 8.
[183] Arben Mehmeti vd., *Bimët Mjekësore*, Shoqata për Bujqësi Organike e Kosovës, Prishtinë 2007, s. 37.

"Është vampirja **thithlopë** që ia ka përlarë qumështin nënë lopës…"[184]

"*Anne ineğin sütünü boşaltan vampir **kara kurbağasıdır**...*"

1.2.3.2. Birleşik Fiiller

Arnavutçada birleşik fiiller isim veya zarflarla birleşen fiiller ile oluşurlar. Genel olarak bakıldığında isim veya zarflar fiillerin önüne eklenmek suretiyle kendi anlamlarına yakın yeni fiiller türetirler. Bazı durumlarda ise birleşik fiilin anlam olarak yeni bir kavrama karşılık geldiği de görülmektedir.

Tablo 46: Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
buzë	dudak	qesh	gülmek	buzëqesh	gülümsemek

"- Mirëmëngjes, Kësulëkuqe, - i tha ujku duke **buzëqeshur**."[185]

"-*Günaydın kırmızı başlıklı kız, dedi kurt **gülümseyerek***."

Tablo 47: Bir Zarf ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller ve Türkçe Karşılıkları

Zarf	**Türkçe Karşılığı**	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Fiil**	**Türkçe Karşılığı**
bashkë	birlikte, beraber	punoj	çalışmak	bashkëpunoj	işbirliği yapmak

"Jo vetëm prindërit, por edhe institucionet parashkollore e shkollore duhet të **bashkëpunojnë** me bibliotekat e lagjeve e të institucioneve që punojnë në fushën e letërsisë për fëmijë."[186]

"*Sadece ebeveynler değil, okulöncesi ve okul kuruluşlarının da, çocuk edebiyatı alanında çalışan kuruluşlar ve mahalle kütüphaneleri ile **işbirliği yapmaları** gerekir.*"

---

[184] Astrit Bishqemi, "Arritje e re në letërsinë për fëmijë e të rinj", *"55" Gazetesi*, XIX. yıl, No: 6584, 4 Kasım 2016, s. 15.

[185] Rrok Gjolaj, *Duam, Duam, Posi Nuk Duam,* Letërsia 1 për klasën e parë të shkollës fillore nëntëvjeçare Libri i Mësuesit (Botimi i dytë), Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2006, s. 65.

[186] Florian Kulla vd., *Jam Mes Jush, I Ngjashëm, I Ndryshëm, I Barabartë... (për të gjithë ata që kanë zgjedhur profesionin e mësuesit)*, World Vision, Tiranë 2014, s. 36.

1.2.3.3. Birleşik Sıfatlar

Arnavutçada birleşik sıfatlar isim, sıfat, sayı veya zarflarla birleşerek yeni sıfatlar oluştururlar. İlgeçli sıfatlar ise birleşme sırasında ilgecini kaybeder.

Tablo 48: İki Sıfattan Oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları

Sıfat	**Türkçe Karşılığı**	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
elektro	elektriksel	akustik	akustik	elektorakustikë	elekto akustik

"Do të shqyrtojmë konvertuesit **elektroakustikë**, incizimin e zërit dhe marrësit radiodifuzivë."[187]

"***Elektro akustik*** *dönüştürücüleri, sesin kaydını ve yayın alıcılarını ele alacağız.*"

Tablo 49: Bir İsim ve Bir Sıfattan Oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
bel	bel	i (e) hollë	ince	belhollë	ince belli

"Qante ajo te një mollë
Qante molla te një vashë
Era si lumi **belhollë**
Iku diku
Dhe më kurrë nuk e pashë"[188]

"*Bir elma ağcında ağlıyordu o,*
Bir kızda ağlıyordu elma ağacı,
İnce belli *ırmak gibi rüzgâr*

[187] Iskra Jovanovska-Jasna Domazetovska, *Qarqet Dhe Pajisjet Elektronike Viti III Elektroteknik Për Elektronikë Dhe Telekomunikacion*, Ministria e arsimit dhe shkencës e Republikës së Maqedonisë, Shkup 2012, s. 3.
[188] Adem Zaplluzha, *Refrene yjesh poezi*, Shtëpia botuese "Fahri Fazliu", Kastriot 2013, s. 13.

Bir yerlere gitti

Ve bir daha hiç görmedim"

Tablo 50: Bir Zarf ve Bir Sıfattan Oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları

Zarf	**Türkçe Karşılığı**	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
brenda	içinde	fisnor	soysal, ırksal	brendafisnor	soy içi
jashtë	dışa, dışarı	shkollor	okulla ilgili	jashtëshkollor	okul dışı

"Të fillojë t'i aftësojë nxënësit të ndërveprojnë aktivisht në situata jetësore **jashtëshkollore**, duke përdorur modelet që ofrohen në situata të caktuara mësimore."[189]

"*Öğrencilerin, belirli ders durumlarında sunulan örnekleri kullanarak, **okul dışı** hayati durumlarda aktif olarak eylem yapabilmelerini sağlamaya başlamak.*"

Tablo 51: Bir Sayı ve Bir Sıfattan oluşan Birleşik Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları

Sayı	**Türkçe Karşılığı**	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
dy	iki	vjeçar	yıllık	dyvjeçar	iki yıllık

"Kongresi shqyrtoi dhe pranoi direktivat e planit **dyvjeçar** të zhvillimit ekonomik e kulturor të vendit për vitet 1949-1950."[190]

"*Kongre, 1949-1950 yılları için **iki yıllık** ekonomi ve kültürün gelişmesi planının direktiflerini değerlendirdi ve kabul etti.*"

1.2.3.4. Birleşik Zarflar

Arnavutçada birleşik zarflar diğer yapılara göre farklıdır. İki isim veya bir isim ve bir fiilin birleşmesi ile birleşik zarf oluşturulabilmektedir. Zarf kullanılarak birleşik zarf türemesi ise zarfın önüne bir sayı gelmek suretiyle oluşmaktadır.

---

[189] *Program Mësimor Për Arsimin e Mesëm Të Ulët Lënda: Gjuhë Angleze (Klasa E Tetë),* Instituti i Kurrikulave Dhe Standardeve, Tiranë 2005, s. 4.

[190] *Historia e Partisë së Punës Të Shqipërisë*, Instituti i Studimeve Marksiste-Leniniste Pranë Kq të Ppsh, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, Tiranë 1981, s. 243.

Tablo 52: İki İsimden Oluşan Birleşik Zarflar ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
fyt	boğaz, gırtlak	fyt	boğaz, gırtlak	fytafyt	boğaz boğaza, gırtlak gırtlağa

"Krahët që para një viti kapeshin **fytafyt**, sot ndodhen tok së bashku kundër trysnisë në rritje nga Lëvizja VETËVENDOSJE!"[191]

"*Bir sene önce **boğaz boğaza** olan kollar bugün "kendi kendine karar verme" harekâtında artan baskıya karşı bir olmuşlar.*"

Tablo 53: Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Zarflar ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
krye	baş	këput	koparmak	kryekëput	tamamen

"Sot pas rreth 23 vitesh demokraci, politika e jashtme e Shqipërisë ka ndryshuar **kryekëput**,…"[192]

"*Bugün, yaklaşık 23 yıl demokrasiden sonra, Arnavutluk'un dış politikası **tamamen** değişmiş,…*"

Tablo 54: Bir Sayı ve Bir İsimden Oluşan Birleşik Zarflar ve Türkçe Karşılıkları

Sayı	**Türkçe Karşılığı**	**Zarf**	**Türkçe Karşılığı**	**Birleşik Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
dy	iki	anësisht	taraflı olarak	dyanësisht	iki taraflı olarak

"…gjatë shekujve dhe deri në ditët e sotme, gjithnjë **dyanësisht** takohen dhe gërshetohen në aspektin kulturor, qytetar, gjeografik, popullor etj."[193]

---

[191] Shqiptar Oseku, "Alibija e flamurit", *VETËVENDOSJE! Gazetesi*, No: 65, 12 Aralık 2006, s.1.
[192] "Republika E Shqipërisë Institucioni i Presidentit Të Republikës", *Presidenca Shqiptare*, II. yıl, No: 4, (2015), s. 1.
[193] Reshid Hafizoviq, "Njohja dyanëshe e islamit dhe e krishtërimit", *Etika Dergisi*, II. yıl, No: 9, Progresi Yayınevi, (Ekim-Kasım-Aralık 2007), s. 32.

"*...yüzyıllar boyunca ve bugünlere kadar, hala kültürel, şehirleşme, coğrafi, toplumsal vb. alanlarda **iki taraflı olarak** buluşuyorlar ve birbirlerine karışıyorlar.*"

1.2.3.5. Birleştirme Yöntemiyle Oluşan Kısaltmalar

Arnavutçada kullanılan bütün kısaltmalar birleştirme yöntemiyle sözcük türetme yolları alanının içinde değerlendirilir. Dilde iki tür kısaltma yöntemi vardır. Birincisi iki veya daha fazla sözcüğün ilk hecelerinin birleştirilmesiyle oluşan türdür. İkincisi ise sözcüklerin sadece baş harfleri ele alınarak oluşturulan türdür. Genel olarak bakıldığında Arnavutça kısaltmalar ulusal veya uluslararası örgütler, ajanslar ve organizasyonlar gibi birden fazla sözcük yapısına sahip tüzel kişilikler için yapılmaktadır.

Tablo 55: Birleştirme Yöntemiyle Oluşan Kısaltmalar ve Türkçe Karşılığı

Kısaltma	**Arnavutça Karşılığı**	**Türkçe Karşılığı**
BE	Bashkia Europiane	Avrupa Birliği (AB)
Konere	Komiteti Nacional Revolucionar	Ulusal Devrimci Komite
BKSH	Biblioteka Kombëtar Shqiptare	Arnavut Milli Kütüphanesi

1.2.4. Yapıştırma Yöntemiyle Türetme Yolları

Arnavutçada yapıştırma yöntemi iki veya daha fazla sözcüğün belirli bir süreç boyunca ardı ardına kullanılması sonucu birbirleriyle kaynaşarak yeni bir sözcük türetmesidir.[194] Yapıştırma yöntemiyle oluşmuş sözcüklerde, birleştirme yöntemiyle oluşmuş sözcüklerden farklı olarak, sözcüklerin başında veya arasında kaynaşmış bazı söz öbekleri bulunmaktadır. Arnavutçada bu yöntem ile türemiş sözcükleri belirli kurallara göre sınıflandırmak zordur. Sözcüklerin yapışması esnasında kullanılan söz öbeklerinin çeşitliliği, türemiş sözcükte oluşan ses düşmeleri veya değişmeleri gibi birçok farklı durumla karşılaşılmaktadır. Zaman içinde birbiri ardına sıkça kullanıldıkları

[194] Migena Sejdini, *Kompozimi Dhe Përngjitja Në Gjuhën Shqipe Dhe Në Gjuhën Gjermane*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Tiranë 2013, s. 112.

tespitinden yola çıkılmasına rağmen, dilde ne zaman ve hangi kurallar çerçevesinde yapıştıkları bilinmemektedir.

Tablo 56: Yapıştırma Yöntemiyle Türemiş İsimler ve Türkçe Karşılıkları[195]

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**Söz Öbekleri**	**Türkçe Karşılığı**	**Ses Olayları**
farefis	soydaş	farë e fis	çekirdek ve soy	/ë/ sesi düşer
gjëegjëzë	bulmaca	gjë e gjëzë	şey ve bilmece	---
thashethem	dedikodu	thashë e them	söyledim ve söylerim	/ë/ sesi düşer

"Të dallojë dhe të krahasojë me njëra-tjetrën llojët dhe gjini të e mëposhtme letrare: vjershën, përrallën, tregimin, fabulën dhe **gjëegjëzën**."[196]

"*Aşağıdaki edebi türlerin, cinslerini ve türlerini birbirleriyle kıyaslaması: şiir, hihaye, öykü, masal ve* ***bulmaca.***"

Tablo 57: Yapıştırma Yöntemiyle Türemiş Sayılar ve Türkçe Karşılıkları

Sayı	**Türkçe Karşılığı**	**Söz Öbekleri**	**Türkçe Karşılığı**	**Ses Olayları**
njëmbëdhjetë	on bir	një mbi dhjetë	on üzeri bir	/i/ < /ë/ ses değişmesi
pesëmbëdhjetë	on beş	pesë mbi dhjetë	on üzeri beş	/i/ < /ë/ ses değişmesi
nëntëmbëdhjetë	on dokuz	nëntë mbi dhjetë	on üzeri dokuz	/i/ < /ë/ ses değişmesi

"Për minigrupin e avancuar mbi çarçaf është pikturuar shprehja **pesëmbëdhjetë** peshq, edhe pesë peshq baras njëzet peshq."[197]

---

[195] Bu tablo Arnavutça Gramer kitabında verilen örnekler kullanılarak oluşturulmuştur. Bkz: Ali Dhrimo vd., *a.g.e.*, s. 75.
[196] Brunilda Çerraga, *Libër Mësuesi Gjuha Shqipe 3*, Shtëpia Botuese Mediaprint, Tiranë 2011, s. 14.
[197] Edo Sherifi, *Rrugë të Edukimit dhe të Zhvillimit të Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Për Integrimin e Tyre në Komunitet*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tranës Fakulteti i Shkencave Sociale Departamenti i Psikologjisë & Pedagogjisë, Tiranë 2013, s. 153.

"*İleri düzey küçük gruplar için çarşaf üzerine **on beş** balık ve beş balık eşittir yirmi balık ifadesi resmedilmiştir.*"

Tablo 58: Yapıştırma Yöntemiyle Türemiş Ünlemler ve Türkçe Karşılıkları[198]

Ünlem	**Türkçe Karşılığı**	**Söz Öbekleri**	**Türkçe Karşılığı**	**Ses Olayları**
faleminderit	teşekkür ederim	falem nderit	saygıya minnet duymak	/i/ sesi türemesi
tungjatjeta	selam	t'u zgjatet jeta	hayatın uzasın	/ë/ ses düşmesi /n/ < /z/ sesi değişmesi

"**Tungjatjeta**, trim Othello:…"[199]

"***Selam**, kahraman Othello:...*"

1.2.5. Tür Değiştirme Yöntemiyle Türetme Yolları

Arnavutça tür değiştirme yöntemiyle türetme yolları, sözcüklerin herhangi bir ek almadan cümle içinde farklı bir anlam ifade etmesidir. Bu anlam geçişi Arnavutçanın söz dizim kurallarına bağlı değişimidir. Bu nedenle aynı gibi görünse de eksiz türetme yönteminden farklıdır. Fakat eksiz türetme yönteminin de belli ölçeklerde cümle yapısına bağlı olduğuna değinen bazı dilbilimciler, her iki yöntemin de bir bütün halinde değerlendirilmesi gerektiğini savunurlar.[200] Arnavutçada tür değiştirme yöntemiyle türetme dilde yeni bir unsur olmasına rağmen oldukça işlektir. Sıfatların birçoğunun cümle içerisinde isim, isim ve zarfların da sıfat olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bunların dışında soru zamirinin cümle içinde bir bağlaca dönüşmesi de tür değiştirme kategorisinde değerlendirilmektedir. Arnavutçanın kendine has dil yapısının karşımıza çıkardığı bazı istisnalar haricinde, Türkiye Türkçesinde de cümle içerisindeki bir ismin

[198] Bu tablo Arnavutça Gramer kitabında verilen örnekler kullanılarak oluşturulmuştur. Bkz: Ali Dhrimo vd., *a.g.e.*, s. 75.
[199] William Shakespeare, *Tragjedia e Othello's Arapit të Venetikut*, çev. At Fan S. Noli, Federata Pan-Shqiptare VATRA, Boston 1916, s. 39.
[200] Rrahman Paçarizi, *Konversioni në Gjuhën Shqipe*, Parnas Yayınevi, Prishtinë 2015, s. 21.

diğer bir cümlede sıfat veya zarf olarak kullanılması gibi durumlar tür değiştirmede ortak noktalardır.[201]

Tablo 59: Tür değiştirme Yöntemiyle İsimden Türemiş Sıfatlar ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
burrë	adam	burrë	saygıdeğer, sözünün eri
fshatar	köylü	fshatar	kaba, anlayışsız

"Në rast se nuk mund të gjeni dy dëshmitarë burra, atëherë, si dëshmitarë një **burrë** dhe dy gra do të mjaftojnë."[202]

"*Eğer şahit olarak iki erkek bulamazsanız, o zaman şahit olarak bir **adam** ve iki kadın yeterli olacaktır.*"

"Në besimet popullore gjejmë përfytyrimin e hënës si grua dhe të diellit si **burrë** e ku flitet dhe përfëmijët e tyre."[203]

"*Halk inanışlarına göre çocuklarından da bahsedildiği, ayın betimlenmesini bir kadın gibi, güneşinkini de bir **adam** gibi görüyoruz.*"

Tablo 60: Tür değiştirme Yöntemiyle İsimden Türemiş Zarflar ve Türkçe Karşılıkları

İsim	**Türkçe Karşılığı**	**Zarf**	**Türkçe Karşılığı**
dëm	zarar	dëm	boş yere, nafile
rreth	çember	rreth	çepeçevre

"Një **dëm** mund të ketë një kohëzgjatje deri në disa vite."[204]

---

[201] Ahmet Günşen-Mehmet Dursun Erdem, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Tür Değiştirme Örnekleri", *Turkish Studies (International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)*, Volume 2/1, Winter 2007, s. 72-73.

[202] Zakir Abdul Kerim Naik, *Përgjigje Jomusiımanëve Në Pyetjet Më Të Shpeshta Për Islamin (Përhapja E së Vërtetës Rreth Islamit)*, çev. Feim Dragusha, Kryesia e Bashkësisë Islame "El-Hidaje", Zvicër 2010, s. 89.

[203] Mark Tirta, "Mitologjia ndër shqiptarë", *Akademia e Shkencave e Shqipërisë Instituti i Kulturës Popullore Dega e Etnologjisë*, Tiranë 2004, s. 72.

[204] Kleida Haxhi, *Metoda Për Vlerësimin E Rezervave Teknike Të Dëmeve Në Sigurimin E Detyrueshëm*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Politeknik -Tiranë Fakulteti Inxhinierisë Matematike & Inxhinierisë Fizike Departamenti i Inxhinierisë Matematike, Tiranë 2015, s. 11.

"*Bir **zararın** birkaç yıla kadar süren bir uzama süresi olabilir.*"

"Kështu, gjithë ajo punë e bërë për disa vjet nuk vajti **dëm.**"[205]

"*Böylece, yıllardır yapılan o büyük iş **boşa gitmedi**.*"

Tablo 61: Tür değiştirme Yöntemiyle Sıfattan Türemiş İsimler ve Türkçe Karşılıkları

Sıfat	**Türkçe Karşılığı**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**
i (e) bardhë	beyaz	e bardha	beyaz
i (e) bukur	güzel	e bukura	güzel

"Ari **i bardhë** - kështu e quanin shpesh djathin në Itali, - thotë Lulzim Piku, baxhieri i talentuar nga Maqëllara e Dibrës."[206]

"*Debrenin Maqëller'inden yetenekli süt işleyicisi Lulzim Piku, İtalyanlar, **beyaz** altın – italyalar genellikle böyle diyorlardı peynire, diyor.*"

"**E bardha** e syrit paraqet pjesën e pasme më të madhe të mbështjellësit të jashtëm."[207]

"*Gözün **beyazı**, dış zarın en büyük arka kısmını temsil etmektedir.*"

Tablo 62: Tür değiştirme Yöntemiyle Soru Zamirinden Türemiş Bağlaçlar ve Türkçe Karşılıkları

Soru Zamiri	**Türkçe Karşılığı**	**Bağlaç**	**Türkçe Karşılığı**
ku	neresi, nereye	ku	-dığı yerden
si	nasıl	si	gibi, sanki

"**Si** mbyllet qarku?"[208]

"Çark **nasıl** kapanır?"

[205] Mirela Mersini-Teuta Sula, *Konvertimi Retrospektiv: Sfida dhe Arritje, Konferenca Kombëtare e Bibliotekonomisë 2*, Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës, Prishtinë 20 - 22 Nëntor 2007, s. 132.
[206] Osman Xhili, "Lulzim Piku, përpunuesi i "arit të bardhë"", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 2 (118), Şubat 2016, s. 6.
[207] Kristina Sllave Petrovska, "Anatomia e kokës dhe syrit vitin II Drejtimi shërbimet personale – teknike për optikë të syrit", *Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë*, Shkup 2014, s. 114.
[208] Merita Berisha-Nina Guga, *Libër Për Mësuesin Kimia 9*, Botimet Pegi, Tiranë 2012, s. 20.

"Energjia përfytyrohet në forma të ndryshme, **si** aftësi për të kryer punë (ilustroje me shembuj)."[209]

"*Enerji, iş yapma yeteneği **gibi**, farklı şekillerde düşünülebilir (örnekle tasvir et).*"

1.2.6. Karışık Durumlarda Türetme Yolları

Arnavutça sözcük türetme yollarında ön eklerin nerede bittiği veya birleşik sözcüklerin nerede başladığı gibi anlaşılamayan durumlarına karışık durumlarda türetme adı verilmektedir. Bu türetme işlevlerini genellikle dilde az sayıda karşılaşılan ve herhangi bir genelleme yapılarak kurallar dizgesine oturtulamamış türetmeler olarak da adlandırırabiliriz. Arnavutçada karışık durumlarda türetme yollarında iki veya daha fazla türetme yolunun kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle incelemeler dikkatlice yapılmadığında bu gibi karışık durumlarda türemiş sözcükleri tespit etmekte zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle bu durumun yaşanmasında en çok dikkat çeken ilgeçlerdir. Asli işlevinin sıfatların önünde bulunmasının yanı sıra türetmelerde hangi kurallar bağlamında sözcükleri sıfatlaştırdığı tespit edilememektedir. Bu nedenle karışık durumda türetme yollarını sınıflandırarak örneklerle incelemekte fayda vardır.

1.2.6.1. İlgeç ve Son Ekle Türetme

Arnavutçada bu yöntem ile isim, fiil ve zarflardan sıfatlar türemiştir. Bu durum dilde sıfatlar için yeni bir türetme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemin de karışık bir durum olarak nitelendirilmesinin sebebi ilgeçtir.

Tablo 63: İlgeç ve Son Ek ile İsimden Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları

İlgeç	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Son Ek**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
i (e)	dëm	zarar	+shëm	i dëmshëm (e dëmshme)	zararlı
i (e)	gur	taş	+(ë)t(ë)	i (e) gurtë	taştan
i (e)	fis	soy	+(ë)m(ë)	i fisëm (e fisme)	soylu

[209] *A.g.e.*, s. 23.

"Disa janë shumë **të dëmshëm** e disa shumë të nevojshëm për botën e gjallë."[210]

"*Canlı dünya için bazısı çok **zararlı** bazısı ise çok gerekli.*"

Tablo 64: İlgeç ve Son Ek ile Fiilden Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları

İlgeç	**Fiil**	**Türkçe Karşılığı**	**Son Ek**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
i (e)	kap	yakalamak	+shëm	i kapshëm (e kapshme)	yakalanılabilir
i (e)	fsheh	gizlemek, saklamak	+(ë)t(ë)	i (e) fshehtë	gizli, saklı

"Ai është shirku **i fshehtë** i cili është nën shirkun e madh."[211]

"*O, büyük şirkin altında olan **gizli** şirktir.*"

Tablo 65: İlgeç ve Son Ek ile Zarftan Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları

İlgeç	**Zarf**	**Türkçe Karşılığı**	**Son Ek**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
i (e)	dje	dün	+shëm	i djeshëm (e djeshme)	dünkü
i (e)	afër	uzak olmadan	+(ë)t(ë)	i (e) afërt	yakın
i (e)	andej	ora, o yer	+(ë)m(ë)	i andejmë (e andejme)	oralı, o yerli

"Disa i kundërvihen me egërsi pranimit të misionit të Muhamedit, kurse disa të tjerë ia hapin krejtësisht zemrat e tyre dhe e pranojnë thirrjen, si p.sh. miku **i afërt** i Muhamedit, Ebu Bekri, shërbëtori i tij Zejd dhe shumë e shumë të tjerë."[212]

"*Bazıları vahşice Hz. Muhammed'in görevinin kabul edilmesine karşı çıkıyorlar, bazıları ise, örneğin Hz. Muhammed'in **yakın** arkadaşı Hz. Ebu Bekir, onun hizmetkârı*

[210] Bujar H. Durmishi, *Përcaktimi i Shkallës së Ndotjes së Ujërave të Lumit Shkumbin (Pena) Me Metale të Rënda dhe Efluent të Tjerë Me Metodën Spektrometrike dhe "Striping" Voltametri*, (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Shkencave Matematike-Natyrore Departamenti i Kimisë, Prishtinë 2005, s. 13.

[211] Abdulmunim Mustafa Halime (Ebu Basir Tartusi), *Rregulla rreth tekfirit*, çev. Florian Leli, Shtepia Botuese THİRRJAISLAME, 2014, s. 18.

[212] Shefik Osmani, *Ky është Profeti Muhamed (a.s.) - i dërguari i Zotit për mbarë njerëzimin*, Instituti Shqiptar i Mendimit dhe i Qytetërimit Islam, Tiranë 2007, s. 14.

Hz. Zeyd ve birçok kişi daha yüreklerini tamamen açıyorlar ve çağrısına kulak veriyorlar."

1.2.6.2. İlgeç ve Ön-son Ekle Türetme

Arnavutçada bu yöntem ile isimden az sayıda sıfat türemiştir. Bu yöntemin de karışık bir durum olarak nitelendirilmesinin sebebi ilgeçtir.

Tablo 66: İlgeç ve Ön-Son Ek ile İsimden Sıfat Türetme ve Türkçe Karşılıkları

İlgeç	**Ön-son Ek**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
i (e)	për + shëm	botë	dünya	i përbotshëm (e përbotshme)	evrensel

"Edhe vetëm me Gjenerali i ushtrisë së vdekur, Ismail Kadareja është bërë shkrimtar **i përbotshëm**, madje që më 1970-1976, kur ishte përkthyer e lexuar në shumicën e gjuhëve kryesore të Evropës dhe të Amerikës."[213]

"*İsmail Kadare sadece, 1970-1976 yılından beri, Ölü Ordunun Generali, Avrupa ve Amerika'nın önemli dillerinin çoğuna çevrildiğinde ve okunduğuna,* ***evrensel*** *bir yazar olmuştur.*"

1.2.6.3.İlgeç ve Yapıştırma Yöntemi ile Türetme

Arnavutçada bu yöntem ile dilde yalnızca birkaç sıfat türemiştir. Bu yöntemin karışık bir durum olarak nitelendirilmesinin sebebi hem ilgeç hem de söz öbeğinin birbirleriyle yapışmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise "*pa*" sözcüğünün ön ek değil edat olmasıdır.

Tablo 67: İlgeç ve Yapıştırma Yöntemi ile Türetme ve Türkçe Karşılıkları

İlgeç	**Söz Öbekleri**	**Türkçe Karşılığı**	**Türemiş Sıfat**	**Türkçe Karşılığı**
i (e)	pa fytyrë	yüzü olmayan	i (e) pafytyrë	yüzsüz, suratsız

[213] Bashkim Kuçuku, *KADARE në gjuhët e botës në dyzet e pesë gjuhë*, Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2015, s. 19.

"Kurse tregtari i **pafyturë** vazhdoi ta akuzonte përsëri Veliun."[214]
"***Yüzsüz** pazarcı ise tekrardan Veli'yi suçlamaya devam etti.*"

1.2.6.4. İlgeç, Yapıştırma Yöntemi ve Son Ekle Türetme

Arnavutçada bu yöntem ile dilde yalnızca birkaç sıfat türemiştir. Bu yöntemin de karışık bir durum olarak nitelendirilmesinin sebebi hem ilgeç hem de söz öbeğinin birbirleriyle yapışmasıdır. Aynı zamanda son ekin de hangi durumda sözcüğe eklendiği belirsizdir. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus "*për*" sözcüğünün ön ek değil edat olmasıdır.

Tablo 68: İlgeç, Yapıştırma Yöntemi ve Son Ek ile Türetme ve Türkçe Karşılıkları

İlgeç	Söz Öbekleri	Türkçe Karşılığı	Son Ek	Türemiş Sıfat	Türkçe Karşılığı
i (e)	për muaj	ay için	+shëm	i përmuajshëm (e përmuajshme)	aylık

"'Mësuesi' është revistë e **përmuajshme** kombëtare arsimore."[215]
"*'Öğretmen' **aylık** milli eğitim dergisidir.*"

1.2.6.5. Yapıştırma Yöntemi ve Son Ekle Türetme

Arnavutçada bu yöntem ile yalnızca birkaç isim oluşmuştur. Bu yöntemin karışık bir durum olarak nitelendirilmesinin sebebi söz öbeğinin birbirleriyle yapışmasıdır. Aynı zamanda son ekin de hangi durumda sözcüğe eklendi belirsizdir. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise "*pa*" sözcüğünün ön ek değil edat olmasıdır.

Tablo 69: Yapıştırma Yöntemi ve Son Ek ile Türetme ve Türkçe Karşılıkları

Söz Öbekleri	Türkçe Karşılığı	Son Ek	Türemiş Sıfat	Türkçe Karşılığı
pa gjumë	uykusuz	+(ë)si	pagjumësi	uykusuzluk

[214] Mehmet Yaşar Kandemir, *Dyzet Hadithe me Tregime Për Fëmijë*, çev. Fatmir Sulaj, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2013, s. 27.
[215] *Mësuesi Dergisi*, No: 4, (Aralık 2014), Tiranë, s. 2.

"Përveç kësaj pacienti ka ndryshime humori, **pagjumësi**, nervozizëm, ankth dhe periudha psiqike."[216]

"*Bunun dışında hastada moral, **uykusuzluk**, sinir, endişe ve psikolojik süreçlerde değişiklikler var.*"

1.2.6.6. Birleştirme Yöntemi ve Son Ekle Türetme

Arnavutçada bu yöntem ile az sayıda isim türemiştir. Bu yöntemin karışık bir durum olarak nitelendirilmesinin sebebi son ekin hangi durumda sözcüğe eklendiğinin belirsiz olmasıdır.

Tablo 70: Birleştirme Yöntemi ve Son Ek ile Türetme ve Türkçe Karşılıkları

Fiil	**Türkçe Karşılığı**	**İsim**	**Türkçe Karşılığı**	**Son Ek**	**Türemiş İsim**	**Türkçe Karşılığı**
marr	almak	vesh	kulak	+je	marrëveshje	anlaşma

"Kjo **marrëveshje** hap një fazë të re në marrëdhëniet BE-Kosovë dhe paraqet kontribut të rëndësishëm për paqe, stabilitet dhe prosperitet në Kosovë dhe në rajon në përgjitësi."[217]

"*Bu **anlaşma** AB-Kosova ilişkisinde yeni bir kapı açar, Kosova ve bölgenin genelinde barış için önemli bir katkı, kararlılık ve refah sağlar.*"

[216] Mandela Hoxha, *Kirurgjia e Troidëst, Diagnostikimi, Edukimi Shëndetësor dhe Kujdesi Infermijeror*, (Yüksek Lisans Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës Fakulteti i Studimeve Profesionale Departamenti i Mjekësisë, Durrës 2013, s. 13.
[217] Augustin Palokaj-Gjeraçina Tuhina, "Çfarë Pas MSA: Raportet Kosovë-BE", *Fondacioni i Kosovës për Shoqeri të hapur*, Prishtinë 2016, s. 9.

2. BÖLÜM: ARNAVUTÇA YAPIM EKLERİ

2.1. Arnavutça Ön Ekler

2.1.1. Arnavutçada İşlek Olan Ön Ekler

2.1.1.1. {ç-} ön eki

Arnavutça {*ç*-} ön eki ünlülerden ve genellikle /l/, /m/, /n/, /r/ ve /rr/ gibi ötümlü ünsüzlerden önce kullanılmaktadır. Bu ön ekin birçok diyalekt sesteşi bulunur. Bunlar {*sh*-}, {*zh*-} *ve* {*xh*-} ön ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ön eklerin hepsi Arnavutçanın fiil türetme ekleridir. Bütün bu ön ekleri birer ses olarak değerlendirdiğimizde de /ç/, /sh/ ve /xh/ seslerinin hepsi Arnavutçada diş-damak ünsüzleridir ve diyalektlerde birbirlerine dönüşmeleri olağandır. Fakat {*ç*-} ön eki işlev bakımından {*sh*-} ön ekine kıyasla kullanım alanı daha sıktır. Eklendikleri fiillere karşıtlık ve zıtlık anlamları katarlar: çideologjizoj "*fikirsizleşmek*" < ç-ideologjizoj < ideologjizoj "*fikirlenmek, fikir sahibi olmak*" : çlidh "*serbest bırakmak, çözmek*" < ç-lidh < lidh "*bağlamak*" : çlyrësoj "*yağdan temizlenmek*" < ç-lyrësoj < lyrësoj "*yağlanmak*" : çmagnetizoj "*manyetikliği yok etme*" < ç-magnetizoj < magnetizoj "*manyetikleştirme*" : çmbledh "*dağıtmak*" < ç-mbledh < mbledh "*toplamak*" : çmbështjell "*açmak, çözmek*" < ç-mbështjell < mbështjell "*sarmak, dolamak, örtmek*" : çmbush "*boşaltmak*" < ç-mbush < mbush "*doldurmak*" : çnderoj "*onursuzlaştırmak*" < ç-nderoj < nderoj "*onurlandırmak*" : çngjyroj "*renksizleştirmek*" < ç-ngjyroj < ngjyroj "*renklendirmek*" : çorientoj "*yönelememek, yanlış yönelmek, şaşırmak*" < ç-orientoj < orientoj "*yönelmek*" : çrregulloj "*bozmak*" < ç-rregulloj < rregulloj "*düzeltmek, düzenlemek*" : çrrotulloj "*tersine çevirmek*" < ç-rrotulloj < rrotulloj "*çevirmek, döndürmek*" : çthurje "*sökme, çözme*" < ç-thurje < thurje "*örmek, düğümlemek*" vb.

"**Çrregullim** që karakterizohet me **çthurje** të proçeseve psikike që çakordon marrëdhëniet ndërmjet mendimit, ndjenjave dhe sjelljes."[218]

[218] Nazim Shtino-Jorida Rustemi, *"*Teknika dhe Strategji të punës praktike profesionale për përmirësimin e kujdesit ndaj shëndetit mendor në sistemin e burgjeve në Shqipëri", *IET- The Institution for Engineering and Technology*, Tiranë 2012, s. 117.

"*Düşünce, duygu ve davranış arasındaki ilişkileri psikolojik süreçlerdeki* ***çözülmelerden*** *oluşan* ***bozulmalardır.***"

"Befasia ka ndodhur kur arusha ka arritur vet të **çlidhet** nga zinxhiri dhe të depërton në brendinë e pyllit."[219]

"*Şaşkınlık, ayı zincirlerinden kendisi* ***kurtulduğunda*** *ve ormanın içine nufüs ettiğinde yaşandı.*"

Arnavutça {*sh-*} ön eki ise genellikle /f/, /k/, /p/, /q/, /t/ ve /th/ ünsüzleri ile başlayan sözcüklere eklenir: shfryj "*püskürtmek*" < sh-fryj < fryj "*üflemek, esmek*" : shkarkoj "*boşaltmak*" < sh-ngarkoj < ngarkoj "*yüklemek, doldurmak*" : shmbush "*boşaltmak*" < sh-mbush < mbush "*doldurmak*" vb.

"Fillimet e Gjykatës (të Bashkimit Evropian) i gjejmë në vitin 1989 kur ishte themeluar me qëllim që të **shkarkoj** ngarkesën e punës të Gjykatës së Lartë (Evropiane)."[220]

"*Mahkemenin (Avrupa Birliği) başlangıcı, 1898 yılında yüksek mahkemenin (Avrupa) iş yükünü* ***boşaltması*** *için kurulduğu zamandır.* "

Diğer bir diyalekt çeşidi de {*zh-*} ön ekidir: zhbalancoj "*dengesini bozmak*" < zh-balancoj < balancoj "*dengelemek*" : zhbëj "*yok etmek, çözmek, etkisini ortadan kaldırmak*" < zh-bëj < bëj "*yapmak*" : zhvesh "*soyunmak*" < zh-vesh < vesh "*giyinmek*" vb.

"…varfëria konsiderohet si një sëmundje e cila e konsumon nga jashtë brenda jetën e njeriut, i dobëson forcat fizike për ta luftuar, e **zhvesh** nga vlerat morale, …"[221]

"*...fakirlik dışarıdan insanın içini yiyen, savaşmak için gücünü azaltan, ahlaki değerlerinden* ***soyan(arındıran)*** *bir hastalık olarak değerlendiriliyor, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki tam olarak karşılayan herhangi bir ek bulunmamaktadır.

---

[219] "Arusha lirohet nga zinxhirët", *Koha Gazetesi*, 13 Ekim 2012, Sayı 1738, s. 9.
[220] Bashkim Zahiti, "Sistemi Gjyqësor i Bashkimit Evropian", *Institucionet e BE*, Tiranë 2015, s. 5.
[221] Gjekë Marinaj, "Varfëria në romanin "Krim dhe ndëshkim" të Dostojevskit", *Nacional Gazetesi*, 13 Eylül 2009, Sayı 17, s. 10.

2.1.1.2. {mbi-/+} ön eki

Arnavutça {*mbi-/+*} ön eki bir şeyin ve ya bir eylemin diğerlerinden üstünlüğünü veya başka bir şeyin üzerinde oluşunu belirtir. Ayrıca bazı fiillere eklendiğinde yapılan eyleme yoğunluk anlamı da katar.[222] İsimlere, fiillere ve sıfatlara eklenerek sıkça kullanıldığı görülmektedir: mbiçmoj "*bir şeyin değerini arttırmak*" < mbi-çmoj < çmoj "*bir şeye değer biçmek, değerlendirmek*" : mbidialektor "*diyalekt üstü*" < mbi+dialektor < dialektor "*diyalektle ilgili*" : mbidozë "*yüksek doz, miktar*" < mbi+dozë < dozë "*doz, miktar*" : mbiemër "*soyad, sıfat*" < mbi+emër < emër "*ad, isim*" : mbifitoj "*çok kazanmak*" < mbi-fitoj < fitoj "*kazanmak*" : mbiharxhoj "*fazla harcamak*" < mbi-harxhoj < harxhoj "*harcamak*" : mbikaloj "*birşeylerin üstünden geçmek*" < mbi-kaloj < kaloj "*geçmek*" : mbikalim "*üst geçit*" < mbi+kalim < kalim "*geçme, geçiş*": mbikëqyr "*gözetlemek, gözlemlemek*" < mbi-këqyr < këqyr "*dikkatle incelemek*" : mbikohë "*mesai*" < mbi+kohë < kohë "*zaman*" : mbinatyror "*doğaüstü*" < mbi+natyror < natyror "*doğal*" : mbingarkesë "*aşırı yük*" < mbi+ngarkesë < ngarkesë "*yük*" : mbiprodhim "*fazla üretim*" < mbi-prodhim < prodhim "*üretim, üretme*" : mbisundim "*üstün olma, hâkimiyet kurma*" < mbi+sundim < sundim "*üstünlük kurma*" : mbishikim "*gözetim*" < mbi+shikim < shikim "*bakma*" : mbitaksë "*eski verginin üstüne yeni eklenen vergi*" < mbi+taksë < taksë "vergi" : mbitokë "*arazi yüzeyi*" < mbi+tokë < tokë "*toprak, arazi*" : mbivlerë "*artı değer*" < mbi+vlerë < vlerë "*değer*" vb.

"**Mbiemër** quhet ajo pjesë e ligjeratës që emërton një tipar (cilësi, veti, marrëdhënie) të sendit..."[223]

"***Sıfat*** *bir şeyin durumunu değerini belirten bir dilbilgisi özelliğidir...*"

"i **mbiçmon** forcat e veta."[224]

"*kendi güçlerini* ***arttırır***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[222] Shaban Demiraj, *Gramatika e Gjuhës Shqipe 1 Morfologjia*, Akademia e Shkencave, Tiranë 2002, s.352.
[223] Ali Dhrimo, *Gramatika e Gjuhës Shqipe 1 Morfologjia*, Akademia e Shkencave, Tiranë 2002, s.153.
[224] Jani Thomai vd., *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 2006, s.604.

2.1.1.3. {mos+} ön eki

Arnavutça isimlerin önüne gelen en işlek ek {*mos+*} ön ekidir. Bu ön ek ile oluşan sözcüklerde genellikle bir sürecin veya bir hareketin eksikliği anlamlarının yüklendiği görülmektedir[225]: mosardhje "*gelememe*" < mos+ardhje < ardhje "*geliş, gelme*" : mosarritje "*varamama, ulaşamama, başaramama*" < mos+arritje < arritje "*ulaşma, varma, başarma*" : mosbarazi "*eşit olmama, eşitsizlik*" < mos+barazi < barazi "*eşitlik*" : mosbesim "*inanmama, güvensizlik, şüphe*" < mos+besim < besim "*inanç*" : mosbindje "*itaatsizlik, başkaldırma, ikna olmama*" < mos+bindje < bindje "*boyun eğme, itaat etme, ikna olma*" : mosdashje "*isteksizlik*" < mos+dashje < dashje "*isteme, istek*" : mosdëgjim "*duymama, dinlememe*" < mos+dëgjim < dëgjim "*duyma, dinleme*" < dëgjim "*duyma, dinleme*" : mosdije "*bilgisizlik, cehalet*" < mos+dije < dije "*bilgi, bilme*" : mosinteresim "*ilgi eksikliği, ilgilenmeme*" < mos+interesim < interesim "*ilgi, ilgilenme*" : moskënaqësi "*hoşnutsuzluk, memnuniyetsizlik*" < mos+kënaqësi < kënaqësi "*memnuniyet*" : moskuptim "*anlamama*" < mos+kuptim < kuptim "*anlama*" : mosmarrëveshje "*anlaşamama, anlaşmazlık*" < mos+marrëveshje < marrëveshje "*anlaşma*" : mosnjohje "*tanımama*" < mos+njohje < njohje "*tanıma*" : mosplotësim "*tamamlayamama*" < mos+plotësim < plotësim "*tamamlama*" : mospranim "*kabul etmeme*" < mos+pranim < pranim "*kabul etme*": mossukses "*başarısızlık, başaramama*" < mos+sukses < sukses "*başarı*" : mosveprues "hareketsiz, etkisiz" < mos+veprues < veprues "hareketli, etkili" : moszhivillim "*gelişememe*" < mos+zhivillim < zhvillim "*gelişme*" vb.

"ateizmi është **mosbesim** te Zoti"[226]

"*ateizm Allah'a **inanmamadır***"

"Të sqaruarit e keqkuptimeve ose **moskuptimeve** ka rëndësi në procesin e komunikimit."[227]

---

[225] Miço Samara, *Çështje të antonimisë në gjuhën shqipe*, Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 1985, s. 113.
[226] Jani Thomai vd., *a.g.e.*, s.644.
[227] Rasim Gjoka, *Ndërmjetësimi i Konflikteve Në Grupmoshat Shkollore, Roli i komunikimit në parandalimin dhe zgjidhjen e konflikteve në grupmoshat shkollore*, Botimet Zgjidhja e Konfl ikteve dhe Pajtimi i Mosmarrëveshjeve, Tiranë 2006, s. 69.

"*Yanlış anlamaların ya da **anlamamaların** açıklanmasının iletişim sürecinde önemli bir yeri vardır.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, eklendiği fiillere olumsuzluk anlamı katan {-*mA*-} son eki[228] ile sağlanabilir.

2.1.1.4. {nën-/+} ön eki

Arnavutça {*nën-/+*} ön eki de dilde işlek bir ektir. Eklendiği fiil ve isimlere bir şeyin veya bir eylemin diğerlerinin altında, aşağısında veya başka bir şeyin altında, aşağısında olduğu anlamlar katar. Ayrıca askeri rütbelerde ve yönetici sınıflarının ayrımında da bu ön eke sıkça rastlanır: nënbark "*alt karın*" < nën+bark < bark "*karın*" : nënbuzë "*dudak altı, eyer*" < nën+buzë < buzë "*dudak*" : nënçati "*çatı altı, çatı odası, katı*" < nën+çati < çati "*çatı*" : nënçmoj "*değerini düşürmek*" < nën-çmoj < çmoj "*bir şeye değer biçmek, değerlendirmek*" : nëndialekt "*alt diyalekt*" < nën+dialekt < dialekt "*diyalekt*" : nëndrejtor "*yönetici veya müdür yardımcısı*" < nën+drejtor < drejtor "*yönetici, müdür*" : nëndorë "*el altı*" < nën+dorë < dorë "*el*" : nëngrup "*alt küme*" < nën+grup < grup "*grup, küme*" : nënklasë "*alt sınıf*" < nën+klasë < klasë "*sınıf*" : nënkolonel "*yarbay*" < nën+kolonel < kolonel "*albay*" : nënkomitet "*alt kurul*" < nën+komitet < komitet "*kurul*" : nënkryetar "*astbaşkan, başkan yardımcısı*" < nën+kryetar < kryetar "*başkan*" **:** nënkuptoj "*çıkarım yapmak*" < nën-kuptoj < kuptoj "*anlamak*" : nënpikë "*alt konu*" < nën+pikë < pikë "*konu*" : nënoficer "*ast subay*" < nën+oficer < oficer "*subay*" : nënsistem "*alt sistem*" < nën+sistem < sistem "*sistem*" : nënshkruaj "*imzalamak*" < nën-shkruaj < shkruaj "*yazmak*" : nënshtroj "*tabi olmak*" < nën-shtroj < shtroj "*bir şeyi sermek*" : nëntitull "*alt başlık*" < nën+titull < titull "*başlık*" : nënvlerësoj "*gerçek değerinin altında bir değer biçmek, küçümsemek*" < nën-vlerësoj < vlerësoj "*değer biçmek, değerlendirmek, değerini ortaya koymak*" vb.

"Në 30 shtator 1937 atasheu ushtarak në Tiranë, **nënkoloneli** Mario Bombagli, hartoi një raport mjaft interesant mbi kushtet shumë të këqija të ushtrisë shqiptare dhe të oficerëve të saj."[229]

---

[228] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 91.

[229] Ylli Polovina, "Komunizmi e çeli derën më 7 prill të 1939", *RILINDASI Gazetesi*, 7.04.2013, s.14.

"*Tiran askeri ataşesi* ***Yarbay*** *Mario Bombagli, 30 Eylül 1937'de Arnavut askerlerinin ve onun subaylarının çok kötü olan durumu hakkında enteresan bir rapor hazırladı.*"

"…është zevzek ndaj shokëve dhe kërkon gjithmonë t'i **nënshtrohen**."[230]

"*…arkadaşlarına karşı zevzek biri ve hep ona* ***tabi olmalarını*** *istiyor.*"

"Nuk kam qëllim të **nënvlerësoj** kontributin e punëtorëve pedagogjikë në arsimimin e fëmijëve dhe mendoj se shkollimi tek ne është relativisht cilësor."[231]

"*Öğretim elemanlarının çocukların eğitimindeki katkısını* ***hafife almak*** *niyetinde değilim ve bizdeki eğitimin nispeten daha yüksek kalitede olduğunu düşünüyorum.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.1.5. {para-/+} ön eki

Bu ön ek de dilde oldukça işlektir. Eklendiği isim ve fiillere bir şeyden daha önce gerçekleşen olay veya durumu belirten anlamlar katmaktadır: paraburgim "*hapise girmeden önceki durum, gözaltı*" < para+burgim < burgim "*hapis olma*" **:** paracaktim "*ön tespit*" < para+caktim < caktim "*tespit etme*" : paraçlirim "*özgürlük öncesi*" < para+çlirim < çlirim "*özgür olma, özgürlük*" : paradite "*öğlenden önce*" < para+ditë < ditë "*gün*" : paradreke "*öğlenden önce*" < para+drekë < drekë "*öğlen*" : paragjykim "*ön yargı*" < para+gjykim < gjykim "yargı" **:** paragjykoj "*peşin karar vermek*" < para-gjykoj < gjykoj "*yargılamak*" : parahistori "*tarih öncesi*" < para+histori < histori "*tarih*" : parakrah "*alt kol, ön kol*" < para+krah < krah "*kol*" : parakuptoj "*sanmak, tahmin etmek*" < para-kuptoj < kuptoj "*anlamak*" : parakusht "*ön koşul, ön şart*" < para+kusht < kusht "*şart, koşul*" : paralajmërim "*ön bilgilendirme*" < para+lajmërim < lajmërim "*haber verme*" **:** paralindje "*erken doğum*" < para+lindje < lindje "*doğma, doğum*" **:** paramjekim "*ön tedavi*" < para+mjekim < mjekim "*tedavi*" : parandjenjë "*önsezi*" < para+ndjenjë < ndjenjë "*sezi*" : parapagesë "*ön ödeme, peşin ödeme*" < para+pagesë < pagesë "*ödeme*" : paraskenë "*ön*

[230] Maks Velo, *Zdukja e "Pashallarëve të kuq" të Kadaresë",* Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2002, s.52.
[231] Helena Rill-Ivana Franovic, *As unë nuk mund të ndihem mirë nëse fqinji im ndihet keq,* Botimet Qendra për aksijon të padhunshëm, Beograd 2005, s. 281.

sahne" < para+skenë < skenë "*sahne*" : parastudim "*ön çalışma*" < parastudim < studim "*çalışma*" : parashikoj "*ön görmek, tahmin etmek*" < para-shikoj < shikoj "*bakmak,* : *görmek*" parashtesë "*ön ek*" < para+shtesë < shtesë "*ek*" vb.

"Sot **paradite**, në Federatën Shqiptare të Futbollit u hodh shorti për Kampionatin Kombëtar të kësaj kategorie."[232]

"*Bugün **öğlenden önce**, Arnavut Futbol Federasyonunda Ulusal Şampiyona kategorisi için kura çekildi.*"

"…sepse potencialisht e **parashikoj** pak a shumë atë çka mund të ketë thanë Nexhmija, …"[233]

"*...çünkü potansiyel olarak Necmiye'nin ne söylemiş olabileceğini **tahmin edebiliyorum**, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.1.6. {pas+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlektir. Eklendiği isimlere bir şeyden daha sonra gerçekleşen olay veya durumu belirten anlamlar katmaktadır. Aynı zamanda *Geg* diyalektinde {*mbas+*} ön eki olarak karşımıza çıkmaktadır: pasdarkë (mbasdarkë) "*akşamdan sonra*" < pas+darkë (mbas+darkë) < darkë "*gece*" : pasdite (mbasdite) "*öğleden sonra*" < pas+ditë (mbas+ditë) < ditë "*gün*" : pasgoditje "*artçı*" < pas+goditje < goditje "*vurma, vuruş, darbe*": pasgrushtë "*yumruk arkası*" < pas+grushtë < grushtë "*yumruk*": paskrah "*arka kol*" < pas+krah < krah "*kol*" : paskrye "*kafa arkası*" < pas+krye < krye "*kafa*" : paslindje "*doğum sonrası*" < pas+lindje < lindje "*doğma, doğum*" : pasluftë "*savaş sonrası*" < pas+luftë < luftë "*savaş*" : pasnesër (mbasnesër) "*yarından sonra, ertesi gün*" < pas+nesër (mbas+nesër) < nesër "*yarın*" : passhkrim "*yazı eki*" < pas+shkrim< shkrim "*yazma, yazı*" : pasvdekje "*ölüm sonrası*" < pas+vdekje < vdekje "*ölüm, ölme*" vb.

---

[232] "Kategoria e Dytë, hidhet shorti", *Albania Futboll Dergisi*, No: 22, (2015), s.23.
[233] Nest Zefi, "Otomano-komunizmi, si shkollë pragmatike sundimi në Shqipëri", *"55" Gazetesi*, Sayı 6367, 13 Şubat 2016, s. 7.

"*Ekspertët kanë paralajmëruar banorët se gjatë javës mund të ketë deri në 70* ***pasgoditje***."[234]

"Uzmanlar hafta boyunca 70 kadar **artçı** olabileceği konusunda sakinleri uyardı."

"*Nesër jo,* ***pasnesër*** *do të na fillojë mësimi*"[235]

"Yarın değil, **öbür gün** dersimiz başlayacak"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.1.7.{ për-/+} ön eki

Arnavutça {*për-/+*} ön eki isim, fiil, sıfat ve zarflara eklenerek birçok yeni sözcük türeten en işlek eklerden biridir. Eklendiği sözcüklere farklı anlamlar katar: përballë "*karşı karşıya*" < për+ballë < ballë "*kaş ile saç arasında kalan yüz parçası, alın*" : përbëj "*oluşturmak*" < për-bëj < bëj "*yapmak*" : përbrenda "*içten, içeride*" < për+brenda < brenda "*içinde*" : përbuzë "*ağızına kadar*" < për+buzë < buzë "*dudak*" : përçmim "*kötüleme, aşağılama*" < për+çmim < çmim "*kanı, değer*" : përçmoj "*kötülemek, aşağılamak*" < për-çmoj < çmoj "*değer biçmek*" : i (e) përdalë "*namusuz, kullanışsız*" < për+dalë < i (e) dalë "*çıkık*" : përditë "*hergün, günlük*" < për+ditë < ditë "*gün*" : përemër "*zamir*" < për+emër < emër "*ad, isim*" : përfaqe "*açıkça, alenen*" < për+faqe < faqe "*yüz, yanak*" : përflas "*kötülemek, iftira etmek*" < për-flas < flas "*konuşmak*" : përfshij "*içermek, kapsamak*" < për-fshij < fshij "*silmek, temizlemek*" : përftesë "*ön hazırlık, çalışma*" < për+ftesë < ftesë "*davet, davetiye*" : përfundoj "*tamamlamak, üstesinden gelmek*" < për-fundoj < fundoj "*bitirmek, sonlandırmak*": përgjak "*kanatmak*" < për+gjak < gjak "*kan*" : përgjatë "*uzunlamasına*" < për+gjatë < i (e) gjatë "*uzun*" : përhap "*yaymak*" < për-hap < hap "*açmak*" : përjashtë "*dışarıda, dışarıdan*" < për+jashtë < jashtë "*dışa, dışarı*" : përkrah "*kollamak, desteklemek, korumak*" < për+krah < krah "*kol*" : përkujtoj "*anmak*" < për-kujtoj < kujtoj "*hatırlamak*" : përmes "*arasından, ortasından*" < për+mes

[234] "Shpallet gjendja e emergjencës në Kaliforni", *Koha Gazetesi*, Sayı 2286, 26 Ağustos 2014, s. 9.
[235] Mehdi Polisi, *Gramatika e Gjuhës Turke (Fonetika dhe Morfologjia),* Botimet LOGOS, Shkup 2009, s.205.

< mes "*ara, orta*" : përnatë "*her gece, gecelik*" < për+natë < natë "*gece*" : përpunoj "*işlemek, bir şey üretmek*" < për-punoj < punoj "*çalışmak*" vb.

"Ai mund të **përbëj** imazhin më të vjetër të kësaj natyre të njohur deri më tani në territorin e Shqipërisë."[236]

"*O, Arnavut topraklarında şimdiye kadar bilinen en eski doğanın imajını **oluşturabilir**.*"

"Unë jam biznesmen, jo politikan dhe nuk i **përflas** miqësitë e mia."[237]

"*Ben iş adamıyım, politikacı değilim ve dostluklarımı **kötülemem**.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.1.8. { prapa+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek bir ektir. Eklendiği isimlere bir şeyin hemen arkasından gerçekleşen olay veya durum ifadesi katmaktadır. *Geg* diyalektinde {*mbrapa+*} olarak karşımıza çıkmaktadır: prapagojë "*ağız arkası*" < prapa+gojë < gojë "*ağız*" : prapakokë "*kafa arkası*" < prapa+kokë < kokë "*baş, kafa*" : prapamal "*dağ arkası*" < prapa+mal < mal "*dağ*" : prapamalas "*dağ arkasında oturan kişi*" < prapa+malas < malas "*dağda yaşayan, dağlı*" : prapambetje "*geri kalma*" < prapa+mbetje < prapambetje "*kalma*" prapaskenë (mbrapaskenë) "*sahne arkası, kulis*" < prapa+skenë (mbrapa+skenë) < skenë "*sahne*" : prapashtesë (mbrapashtesë) "*son ek*" < prapa+shtesë (mbrapa+shtesë) < shtesë "*ek*" : prapavesh "*kulak arkası*" < prapa+vesh < vesh "*kulak*" : < prapavijë (mbrapavijë) "*arka plan, destek*" < prapa+vijë (mbrapa+vijë) < vijë "*çizgi, hat*" vb.

"Në shumë studime trajtohen konseptet funksionale në **prapambetjes** mendore."[238]

"Birçok çalışmada zihinsel **geriliğin** işlevsel kavramları ele alınmaktadır."

---

[236] Rudenc Ruka vd., "Arti Shkëmbor i "Shpellës Në Buzë" Në Mërkurth (Mirditë): Reflektime Mbi Inkuadrimin Kronologjik*", Qëndra e Studimeve Albanologjike Instituti i Arkeologjisë Departamenti i Antikitetit të Vonë dhe i Mesjetës*, Tiranë 2015, s.278.

[237] Eneida Jaçaj, "Gaz Demi i përgjigjet PD: edhe Shëlzenin e kam mik", *SOT Gazetesi*, 30 Ocak 2016, s. 8.

[238] Edo Sherifi, *a.g.e.*, s. 17.

"Në **mbrapaskenë** shtrihet heshtja e gjatë, e zymtë-
si dora e Pandorës në arkën e sekreteve."[239]

"*Sırların kutusundaki Pandora'nın eli gibi,*
***Sahnenin arkasında** uzun ve kasvetli bir sessizlik uzanır*."

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2. Arnavutçada İşlek Olmayan Ön Ekler

2.1.2.1. {a+} ön eki

Arnavutçaya {*a*+} ön eki eklendiği isim veya sıfatlara olumsuzluk anlamı katar. Genellikle dile giren ödünçlemelerde görülmektedir. Arnavutça sözcüklerde çok nadir karşılaşılır: amoral "*ahlaksız, maneviyat*" < a+moral < moral "*ruh hali, ahlak, maneviyat*": apolitik "*politik olmayan*"< a+politik < politik "*politik, siyasal*" : afetar "*dini inancı olmayan, dinsiz, inançsız*" < a+fetar < fetar "*dindar, inançlı*" : aritmik "*düzensiz*" < a+ritmik < ritmik "*ritmik, düzenli*" : asimetrik "*simetrik olmayan, bakışımsız*" < a+simetri < simetrik "*simetrik, bakışımlı*" vb.

"Bukuria e artit të saj, nëpërmjet imazheve filmike tregon përsosmërinë e kulluar të estetikës **morale** dhe **amorale**."[240]

"*Film karakterleri aracılığıyla, onun sanatının güzelliği, **ahlaki** ve **ahlaksız** estetiğin ayrıştırılmış sonsuzluğunu gösteriyor.*"

"E dyta është egzistenca e një administrate kalimtare **apolitike** e cila duhet të jete më e aftë të shfrytëzojë këtë mundësi."[241]

"*İkincisi, bu imkânı daha iyi kullanması gereken bir geçici **apolitik** yönetimin varlığıdır.*"

---

[239] Ndue Ukaj, "Ato Që Nuk Arrijmë", Festivali Ndërkombëtar i Poezisë "Ditët e Naimit", Tetovë 2014, s. 119.
[240] Ilir Muharremi, "Imagjet e regjimit Stalinian në artin e Kseniya Simonova", *Diogen Dergisi*, (Eylül 2012), s. 2.
[241] Bankë Botërore, *Kosova: Ndërtimi i paqes përmes zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik, Plani i politikave ekonomike dhe sociale,* Kosova, 3 Kasım 1999, s. 17.

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır. Genel olarak bakıldığında ise birçok sözcüğün Türkçe anlamında yokluk, eksiklik bildiren {+*sIz, +sUz*} son eki[242] ile türediği görülmektedir.

2.1.2.2. {akë+} ön eki

Arnavutça {*akë+*} ön eki nadiren karşımıza çıkmaktadır. Tek işlevi zamirlere eklenerek belirsizlik anlamı yüklemesidir: akëcili "*herhangi bir şey*" < akë+cili < cili "*hangi, hangisi*" : akëku "*herhangi bir yer*" < akë+ku < ku "*nere, neresi*" : akëkush "*herhangi biri*" < akë+kush < kush "*kim, biri*" vb.

"Në **akëcilin** fshat"[243]
"***Herhangi bir*** *köyde*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.3. {anti+} ön eki

Bu ön ek dilde yalnızca isim ve sıfatlara eklenir. Arnavutça {*anti+*} ön eki aynı {*a+*} ön ekinde olduğu gibi eklendiği sözcüklere zıtlık veya karşıtlık anlamı katar. İstisnai durumlar dışında genellikle ödünçlemelerde bulunur: antialkoolik "*alkol kullanımına karşı olan*" < anti+alkoolik < alkoolik "*alkollü içkilere düşkün, alkolik*" : antidemokrat "*demokrasi karşıtı*" < anti+demokrat < demokrat "*demokrat*" : antifetar "*din, inanç karşıtı*" < anti+fetar < fetar "*dindar, inançlı*" : antikishtar "*kilise karşıtı*" < anti+kishtar < kishtar "*kilise yanlısı*" : antikombëtar "*milli karşıtı, milliyetçi karşıtı*" < anti+kombëtar < kombëtar "*milli, milliyetçi*" : antimarksist "*marksizim karşıtı*" < anti+marksist < marksist "*marksist*" : antipushtet "*otorite karşıtı*" < anti+pushtet < pushtet "*otorite*" : antishkencor "*bilim karşıtı*" < anti+shkencor < shkencor "*bilimsel*" vb.

"Hoxha e dinte fare mirë që përpara se të orientonte dhe influenconte me teori **antifetare** e ateiste një popull ai duhej zgjuar nga gjumi shekullor."[244]

---

[242] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 64.
[243] Shaban Kelmendi, "Fjala Shqipe Në Vend Të Fjalës Së Huaj", *Gjuha Jone Dergisi*, (2000), Mitrovicë, s. 27.
[244] Nesti Naçi, "Strategjia Ateiste Dhe Ideologjia Antifetare E Partisë Komuniste Shqiptare (1943-1990)", *Revistë Shkencore e Institutit Alb-Shkenca*, V. yıl, No: 4, (2012), s. 616.

"*Hoca çok iyi biliyordu ki bir topluluğu **din karşıtı** ve ateist teorilerine yönlendirebilmek için önce yüzyıllar süren uykudan uyandırması gerekiyordu.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.4. {b(ë)+} ön eki

Bu ek Arnavutçada yalnızca birkaç isimde bulunur. Eqrem Çabej'e göre bu ön ek zaman içinde morfolojik açıdan ek olma özelliğini yitirmiştir[245]: bikër "i*ribaş, kurbağa yavrusu*" < b+ikër < ikër "*suda yaşayan balık, kurbağa gibi hayvanların küçük yumurtası*" : bushtër "*dişi köpek, kancık, kötü kadın*" < b+ushter < ushtër "*olgunlaşmamış mısır koçanı*" gibi.

"**Bushtra** që nxiton shumë, pjell këlyshë të verbër."[246]
"*Çok acele eden **dişi köpek** kör yavru doğurur.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.5. {c-/+} ön eki

Bu ek sadece Arnavutçanın diyalektlerinde kullanılan bir ön ektir. Bazı bölgelerde bu ön ekin {*s-/+*}, {*z-/+*} *ve* {*x-/+*} sesteşleri de karşımıza çıkmaktadır. Eklendiği sözcüklere zıtlık veya olumsuzluk anlamı katar. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte görülür: cbulon (zbulon) "*ortaya çıkarmak*" < c-bulon (z-bulon) < bulon "*birşeyin ortaya çıkmaya başlaması, filizlenmek*" : cmir (smir) "*kıskançlık, haset*" < c+mire (s+mirë) < i (e) mirë "*iyi*" : cvarr (zvarr) "*sürünmek, sürüklemek*" < c+varr (z+varr) < varr "*mezar*" vb.

"**Smira** është e ndaluar dhe muslimani e ka për detyrë të kërkojë mbrojtje nga Allahu i Madhërishëm që ta rruajë nga **smira** dhe smirëkëqinjtë."[247]

---

[245] Eqrem Çabej, *Studime Gjuhësore …, a.g.e.,* s.152.
[246] Agim Spahiu*, Fjalet e urta në FGJSSH,* 10 Kasım 2008, s.5.
[247] Zejd Omer Abdullah*, Ndihmëtar për Kuptimin e Xhuzit të tridhjetë, Botimet Komiteti i Bashkuar i Saudit*, Prishtinë 2004, s. 172.

"***Haset*** *yasaktır ve Müslümanın görevi için Yüce Allah'tan* ***hasetten*** *ve kıskançlıktan korumasını istemektir.*"

"Një grup shkencëtaresh **zbulojnë** disa shpella me të dhëna që mund të tregojnë zanafillën e njerëzimit."[248]

"*Bir grup bilim adamı insanlığın kökenini işaret eden bilgilerle dolu bazı mağaralar* ***keşfetti****.*"

Eqrem Çabej'e göre {z-/+} ön ekinin ayrıca {*zdër+*} olarak genişletilmiş hali bulunmaktadır.[249] Aynı zamanda bazı diyalektlerde {*zgër+*} olarak ta kullanılır. Eklendiği sözcüklere farklı anlamlar katar: zdërdëng "*büyük, güçlü fakat kötü görünümlü*" < zdër+dëng < dëng "*tamamen dolu*" : zdërlaq (zgërlaq) "*suyunu çıkarcasına ezmek, telef etmek, yumuşatmak*" < zdër+llaç (zgër+llaç) < llaç "*harç*" : zdërlug "*derin çatlak*" < zdër+lug < lug "*kaşık, yalak, kanal, dere, oluk*" vb.

"…u këput e u **zdërlaq** nga lodhja, nga vapa e madhe ose nga një sëmundje."[250]

"*...yorgunluktan, sıcaktan veya bir hastalıktan koptu ve* ***suyu çıktı***."

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.6. {ciri+} ön eki

Arnavutça {*ciri+*} ön eki çok sınırlı bir kullanıma sahiptir. Diyalektal hatta bölgesel bir ek olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bazı diyalektlerde {*curru+*} ön eki olarak da karşımıza çıkabilir.[251] Arnavutçada yalnız birkaç sözcükte görülmektedir: cirikokë "*kargaya göre daha ufak bir kuzgun türü*" < ciri+kokë < kokë "*baş, kafa*" : cirilëng "*tuzla sulanmış peynir, iyi arkadaşlık kuramayan kişi*" < ciri+lëng < lëng "*sıvı madde, meyva suyu*" : ciripupe "*ufak bir tür saksağan*" < ciri+pupë < pupë "*çalı bülbülü*" : cirivi "*etraf, çevre*" < ciri+vi < vijë "*çizgi, hat*" vb.

---

[248] "REGJIA: Ridley Scott", *Shqip Gazetesi*, No: 128(3650), 11 Mayıs 2016, s. 12.
[249] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s.185.
[250] Sofia Delijorgji, *Rreth Interferencave Leksiko-Semantike Të Greqishtes Në Shqipe,* (Doktora Tezi), Republika E Shqipërisë Unıversiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhëve Sllave Ballkanike, Tiranë 2011, s.135.
[251] Sofia Delijorgji, *a.g.e.*, s.153.

"Bashkija ka çile nji fushatë kundra sorravet, tuj pague 1 Koronë per çdo sorrë a **cirikokë** të mbytun."[252]

"*Belediye her bir ölü karga veya **kuzgun** başına 1 korondan kampanya başlattı.*"

Arnavutça {*curru+*} ön eki de sözcüklerde nadiren görülür ve {*ciri+*} eki ile aynı işlevlere sahiptir: currubabë "*yabani yulaf, çoban kavalı*" < curru+babë < babë "*çekirdeklerinden tekrar yeşerebilen bitki*" gibi.

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.7. {çarra-/+} ön eki

Kullanım alanı çok kısıtlı ve az sayıda sözcükte karşılaşılan {*çarra-/+*} ön eki diyalektal bir ek olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer diyalekt çeşitleri ise {*çalla-/+*}, {*shara-/+*} ve {*shala-/+*} ön ekleridir. Eklendikleri sözcüklere farklı anlamlar katarlar: çarravalle "*matem elbisesi*" < çarra+valle < valle "*geleneksel dans, halay*" : çarravi "*şamata, engel, karışıklık*" < çarra+vijë < vijë "*çizgi, hat*" : sharapjek "*birşeyi ya da birini sertçe bir yere çarpmak*" < shara-pjek < pjek "*pişirmek*" : shalakuq "*kızarana kadar ısıtmak*" < shala-kuq < i kuq (e kuqe) "*kırmızı*" vb.

"**shalakuq** duart (këmbët)"[253]

"*elleri (ayakları) **kızarmak***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.8. {çili+} ön eki

Arnavutça {*çili+*} ön eki dilde işlevliğini kaybetmiş ve çok az sözcükte görülen bir ön ektir. Eklendiği sözcüklere farklı anlamlar katar: çilibisk "*uzun kuyruklu bir kuş türü*" < çili+bisk < bisk "*filiz*" : çilimi "*küçük çocuk, olgunlaşmamış kişi*" < çili+mi < mi "*değersiz kişi, kimse, fare*" gibi.

---

[252] "Kronikë", *Leka Dergisi*, VI. yıl, no 5, (Mayıs 1934), Skodër, s. 181.
[253] Jani Thomai vd., *a.g.e.,* s.1000.

"Gjera te koklavitura s'munt t'i kuptonje, se eshte **çilimi** nga mendja,…"[254]

"*İçinden çıkılmaz durumları anlayamaz çünkü aklı* ***çocuk gibi****,…*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.9. {d(ë)-} ön eki

Arnavutçada nadir karşılaşılan {*d(ë)-*} ön eki fiillere yoğunluk, zıtlık veya olumsuzluk anlamları katar: dëkoj "*bozmak, düşürmek, öldüresiye dövmek, yıkmak, yok etmek, yerle bir etmek*" < dë-koj < koj "*beslemek, güzellikle inandırmak, güzellikle ikna etmek, gönlünü yapmak, ikna etmek, cezbetmek, çekmek*" : dvesh "*soyunmak*" < d-vesh < vesh "*giyinmek*" gibi.

"u **dëkua** muri"[255]

"*duvar* ***yıkıldı***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.10. {dis-/+} ön eki

Bu ön ekinin de sınırlı bir kullanım alanı vardır. Eklendiği sözcüklere zıtlık veya olumsuzluk anlamı katar.[256] Yabancı kökenli bir ön ek olduğundan genellikle ödünçlemelerde karşımıza çıkar: disfatë "*şanssızlık, kötü talih*" < dis+fat < fat "*şans, talih*" : disfavor "*bir şeyin veya bir kimsenin karşısında olma, aleyh*" < dis+favor < favor "*bir şeyden veya bir kimseden yana olma, leh*" : disharmoni "*ahenksizlik, uyuşmazlık*" < dis+harmoni < harmoni "*ahenk, uyum*" : diskreditoj "*rencide etmek*" < dis-kreditoj < kreditoj "*güvenmek*" : disnivel "*aynı seviyede olmayan*" < dis+nivel < nivel "*seviye*" vb.

"Funksionimi i deritanishëm i këtij shërbimi karakterizohet me **disharmoni** të theksuar në rregullim."[257]

---

[254] William Sheakpeare, *a.g.e.*, s. 10.
[255] Jani Thomai vd., *a.g.e.*, s. 187.
[256] Aida Uruçi, *a.g.e.*, s.28.
[257] Tale Geramitçioski vd., *Programi nacional për zhvillimin e arsimit në republikën e Maqedonisë 2005 - 2015 me dokumentet shoqëruese Programore*, Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë, 2006, s.118.

"*Bu hizmetin şimdiye kadarki fonksiyonu düzendeki bir* ***ahenksizlikle*** *karakterize ediliyor*."

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.11. {e+} ön eki

Bu ön ek Arnavutça da sadece iki sözcükte karşımıza çıkmaktadır. E. Çabej'e göre bu ön ek çok eski fakat işlek olmayan bir ektir[258]: egjëll[259] "*yemeksiz, aç karnına*" < e+gjëll < gjellë "*yemek*" : esëll[260] "*aç karnına, sade*" < e+sëll < sillë "*sabah kahvaltısı*".

"Kur rrinë pranë njerëzve
Një këmbë e mbajnë për ecje
Kurse këmbën tjetër për ikje
Sepse asnjëherë
Nuk ndalen të mendojnë **esëll**"[261]
"*İnsanların yanında durduklarında*
Bir ayağını yürümek için tutuyorlar
Diğer ayağını ise gitmek için
Çünkü hiçbir zaman
Sade *düşünemiyorlar*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.12. {f-} ön eki

Bu ön ek farklı işlevlerle az sayıda fiilde karşımıza çıkmaktadır. Kullanım alanı *Geg* diyalektidir: fshaj "*inlemek, iç çekmek*" < f-shaj < shaj "*küfretmek*" : fshij "*silmek, temizlemek*" < f-shij < shij "*harman dövmek, kendi başına hareket etmek*" gibi.

---

[258] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 155.
[259] Vladimir Orel, *Albanian Etymological Dictionary*, Brill Academic Publishers, Ledien, Boston, Köln 1998, s. 86.
[260] Vladimir Orel, *a.g.e.*, s. 90.
[261] Adem Zaplluzha, *Druri i Pikëluar*, Shoqata e Shkrimtarëve Fahri Fazliu, Kastriot 2014, s. 78.

"**Fshaj** nji kangë lirije qi t'u mbyll n'krahnuer!
Fshaj nji jete artisti qi pa fryt u buer!"[262]

"*Göğsüne kapanmak için bir özgürlük şarkısı* ***mırıldanıyorum****!*
Sonsuz olan bir artistin hayatını ***mırıldanıyorum****!*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.13. {jo+} ön eki

Arnavutça yazı dilinde {*jo*+} ön eki ile fazlasıyla karşıt anlamlı sözcükler oluşmuştur. Genellikle sıfatlarda karşımıza çıkmaktadır: jodemokratik "*demokrat olmayan*" < jo+demokratik < demokratik "*demokrat*" : jofetar "*inançsız*" < jo+fetar < fetar "*dindar, inançlı*": jofrymor "*nefessiz*" < jo+frymor < frymor "*nefesli*" : johigjienik "*sağlığa uygun olmayan*" < jo+higjienik < higjienik "*sağlığa uygun olan*" : johistorik "*tarihi olmayan*" < jo+historik < historik "*tarihi*" : jokalimtar "*geçişsiz*" < jo+kalimtar < kalimtar "*geçişli*" : jokapitalist "*kapitalist olmayan*" < jo+kapitalist < kapitalist "*kapitalist*" : jonormal "*normal olmayan, anormal*" < jo+normal < normal "*normal*" : joorganik "*yapay*" < jo+organik < organik "*doğal*" : joparimor "*prensipsiz*" < jo+parimor < parimor "*prensipli*": joreal "*gerçek dışı, gerçek olmayan*" < jo+real < real "*gerçek*" vb.

"Burimet ndotëse të tokës do të përmbajnë çdo material organik dhe **joorganik** të tokës."[263]

"*Toprağın kirli kaynakları, toprağın organik ve* ***organik olmayan*** *her türlü maddesini içinde barındırıracaklar.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır. Genel olarak bakıldığında ise birçok sözcüğün Türkçe anlamında yokluk, eksiklik bildiren {+*sIz, +sUz*} son eki[264] ile türediği görülmektedir.

---

[262] Flori Bruqi, *Olimpi shqiptar (Pikëpamje/kritikë/vlerësime/poetikë…)*, Shtëpia Botuese RUGOVA ART, Prishtinë 2009, s.44.
[263] Adem Dreshaj, *Studimi kimiko-mjedisor i baseneve ujore Drini i Bardhë dhe Ibër në Republikën e Kosovës*, (Doktora Tezi), Republika Shqipërisë Universiteti Tiranës Fakulteti i Shkencave Natyrore Departamenti i Kimisë Industriale – Mjedisore, Tiranë 2012, s. 12.
[264] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 64.

2.1.2.14. {k(ë)-/+} ön eki

Bu ön ek dilde yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkmaktadır. Türettiği sözcüklere yüklediği anlamlar ise belirsizdir. Norbert Jokl, *Geg* diyalektinde karşımıza çıkan birkaç sözcükten yola çıkarak {*g(ë)-/+*} ön ekini tespit etmiş ve bu ekin {*k(ë)-/+*} ön ekiyle diyalekt çeşidi olduğunu öne sürmektedir[265]: kështallë (gështallë) "gündüz güzeli çiçeği" < kë+shtallë (gë+shtallë) < shtallë "ahır" : këthadër "pençe" < kë+thadër < thadër "bıçak uçlu bir çeşit çekiç" : këqyr (kqyr) "dikkatle incelemek" < kë-qyr (k-qyr) < qyr "gözlemlemek, incelemek" vb.

"Por po **këqyr** se: nuk je me veshjen e tyre."[266]
"*Evet **dikkatle inceliyorum** çünkü onların kıyafetleriyle değilsin.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.15. {kaca+} ön eki

Bu ön ek dilde yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkmaktadır. İsimden isim veya fiil yapar. Genellikle *Geg* diyalektinde kullanılır: kacadhe "*küçük balta*" < kaca+dhe < dhe "*toprak*" : kacadre "*sap böceği*" < kaca+dre < dre "*geyik*" : kacafik "*direkli baraka, yığın*" < kaca+fik < fik "*incir*" : kacafyt "*boğazlamak, gırtlaklamak*" < kaca+fyt < fyt "*boğaz, gırtlak*" : kacagjel "*böbürlenmek, övünmek*" < kaca+gjel < gjel "*horoz*" : kacamic "*bodur*" < kaça+mic < mic "*küçük çocuk, küçük vücutlu*" : kacavarje "*birşeye turutanarak asılma, sallanma*" < kaça+varje < varje "*asma*" gibi.

"Ne shpeshherë bëhemi gati të **kacafytemi** për vdekje me njëri tjetrin."[267]
"*Biz sıkça birbirimizi ölümüne **boğazlamak** için hazırlık yapıyoruz.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[265] Norbert Jokl, *a.g.e.*, s. 44-46.
[266] Enes Karić, *Këngët E Zogjve Të Egër*, çev. Ben Andoni, Shtëpia Botuese Traduki, Tiranë 2014, s. 20.
[267] Besi Bekteshi, "Antiamerikanët" e fshehur, shumë më keq se inkoshientët!", *Sot Gazetesi*, 28 Mart 2015, s.16.

2.1.2.16. {kakë+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Standart Arnavutça sözlükte yalnızca bir sözcükte karşımıza çıkmaktadır: kakëzogëz "*kör solucan*" < kakë+zog < zog "*kuş*".

"Riti është ky: Marrin një **Kakëzogëz** të vogël dhe ia fusin fëmijës në gojë."[268]
"*Gelenek budur: Bir **Kör solucan** alırlar ve çocukların ağzına sokarlar.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.17. {kala+} ön eki

Bu ön ek dilde işlek değildir ve yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: kaladredhë "*kıvraklık, şeytanlık*" < kala+dredhë < dredhë "*kıvrım*" : kalamend "*şaşırtmak*" < kala+mend < mend "*akıl*" : kalaqafë "*omuzunda, sırtında*" < kala+qafë < qafë "*boyun*" : kalavesh "*bir çeşit kara üzüm*" < kala+vesh < vesh "*kulak*" gibi.

"K.-ja u **kalamend** duke u përplasur pas një korite teshash."[269]
"*K. kıyafet dolu leğene çarparak **sersemledi.***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.18. {kata+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Standart Arnavutça sözlükte yalnızca bir sözcükte karşımıza çıkmaktadır: katalesh (kalesh) "*tüylü, kıllı, yünlü*" < kata+lesh < lesh "*tüy, yün, kürk*".

"njeri që e kanë mbuluar leshrat, **katalesh**"[270]
"*tüylerle kaplanmış, **kıllı** insan*"

---

[268] Mark Tirta, *a.g.e.*, s.157.
[269] Franz Kafka, *Kështjella*, çev. Ardian Klosi, Shtëpia Botuese Traduki, Tiranë 2012, s.15.
[270] Alda Jashari-Cicko, *Shqyrtime Kontrastive Për Formën e Brendshme Të Gjuhës Në Shqipe, Përqasur Me Gjuhë Të Tjera Indoevropiane*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2014, s. 55.

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, isimlere sahip olma, o özelliği taşıma anlamı katarak sıfat yapan {*+lI, +lU*} son eki[271] ile sağlanılabilir.

2.1.2.19. { katra+} ön eki

Bu ön ek de dilde az sayıda sözcükte görülür. Karmaşık, düzgün olmayan bir durumu veya bir şeyi ifade etmektedir: katralojë "*müzik ve danslı eğlence*" < katra+lojë < lojë "*oyun*" : katrasyll "*iki gözün şaşı olması*" < katra+syll < syll "*şaşı*" gibi.

"Djalë **katrasyll**"[272]

"***iki gözü şaşı*** *çocuk*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.20. {ko+} ön eki

Arnavutçada nadiren görülen ön eklerden biridir. Bazı diyalektlerde karşımıza aynı işlevlerde olan {*koko+*} ön eki olarak da çıkmaktadır. Genel olarak her iki çeşidin de sözcüklere kattıkları anlamlar belirsizdir: kobisht "*kulağakaçan böceği*" < ko+bisht < bisht "*kuyruk*" : kollum "kil" < ko+llum < llum "*çamur, kir, çöp*" : kokolëmsh "*dolanmış iplik tomarı*" < koko+lëmsh < lëmsh "*yumak*" : kokorreth "*bezden kafaya sarılan çember*" < koko+rreth < rreth "*çember*" vb.

"Shtetin tonë ne mund ta përqasim me një shtyllë elektrike në galixhanet e së cilës janë përtëleksur e bërë **kokolëmsh** me dhjetra fije e tela; …"[273]

"*Devletimizi, içindeki onlarca ip ve telleri karışmış ve **iplik tomarı** olmuş bir elektrik direğine benzetebiliriz; ...*"

"Hedo evgjitja vuri më parë **kokorrethin** në kokë, …"[274]

---

[271] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 54.
[272] Jani Thomai vd., *Fjalori i Shqipes së Sotme,* Akademia e Shkencave e Shqipërisë Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet TOENA, Tiranë 2002, s.558.
[273] Balil Gjini, "Shteti dhe kulti i rinimit të përjetshëm", *Lajmëtari Gazetesi*, III. yıl, No: 50 (125), 30 Ocak 2006, s. 3.
[274] Mimoza Zekaj, *Gjuha e Musine Kokalarit në Veprat e saj Orgjinale*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhësisë, Tiranë 2011, s. 264.

"*Çingene Hedo önce kafasına **bezden çemberini** koydu, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.21. {koco+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Standart Arnavutça sözlükte yalnızca bir sözcükte karşımıza çıkmaktadır: kocomi "*küçük ama yetenekli kimse, küçük fare*" < koco+mi < mi "*değersiz kişi, kimse, fare*".

"Kur e panë ata **kocomicë** se po rrija urtë, i prenë të shtënat, po nga zhurma e poterja, që sa vinte e shtohej, kuptova se edhe ata po roitnin si bleta."[275]

"*O **minik fareler** uslu durduğumu gördüklerinde atışlarını kestiler ama durmadan artan gürültü ve patırtıdan anladım ki onlar da bal arıları gibi ötüşüyorlardı.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.22. {kolo+} ön eki

Kesin ve belirli bir anlamı olmayan {*kolo+*} ön eki Eqrem Çabej'e göre Slav dillerinde "*etraf, çevre*" anlamına gelen "*kolo*" sözcüğünden dile geçmiştir.[276] Arnavutçada çok az sözcükte bulunmaktadır. *Tosk* diyalektinde ise {*kollo+*} olarak karşımıza çıkar: kolovajzë "*salıncak, hamak*" < kolo+vajzë < vajzë "*kız çocuğu*" : kollofruth "*papazların hasta çocukların iyileşmesi için söyledikleri bir ilahi*" < kollo+fruth < fruth "*kızamık*" vb.

"Nënës i kërkoi një litar për të bërë një **kolovajzë** në pyll."[277]

"*Ormanda bir **salıncak** yapmak için annesinden bir ip istedi.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[275] Islam Karanfili-Zihni Osmani, *Gjuha Shqipe Dhe Leximi Për Klasën VIII*, Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë, Shkup 2010, s.115.
[276] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s.161.
[277] Hale Gürgül Canat, *Mbreti i Yjeve*, çev. Fatmir Sulaj, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2014, s.2.

2.1.2.23. { kor(r)o+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir ve yalnızca *Tosk* diyalektinde kullanılmaktadır. Bu ön ek ile türemiş yalnızca birkaç sözcük bulunmaktadır: korrovesh "*kesik kulak, saplı sürahi*" < korro+vesh < vesh "*kulak*" : korrozi "*siyahi*" < korro+zi < i zi (e zezë) "*siyah*" vb.

"Në hyrje të kinemasë panë Triumfin me një burrë të panjohur trupvogël e **korrozi**, që e kishte shoqëruar edhe në koktej."[278]

"*Sinemanın girişinde Triumf'u, ona kokteylde de eşlik eden, küçük vücutlu ve **kapkara**, tanınmayan bir adamla gördüler.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.24.{kse-/+} ön eki

Bu ön ek Yunancada fiil ön ekidir ve eklendiği sözcüklere yapılan eylemin tersi veya karşıt anlamını vermek için kullanılır.[279] Arnavutçaya Yunanca ödünçlemeler aracılığıyla giren bu ön ek dilde yalnızca iki sözcükte karşımıza çıkmaktadır. Eklendiği sözcüklere zıtlık anlamı dışında sözcüklere yoğunluk, aşırılık anlamları da katmıştır: ksemolar[280] "*dezenfekte edilmemiş, aşırı değersiz*" < kse+molar < molar "*hırsız, pis*" : ksehelmoj "*zehrini çıkarmak*" < kse-helmoj < helmoj "*zehirlemek*".

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.25. {l(ë)-/+} ön eki

Bu ön ek bir durumu kolaylaştırmak, basitleştirmek veya azaltmak için kullanılır. Eqrem Çabej'e göre bu ek İlirceden gelmektedir.[281] Dilde çok az sayıda sözcükte karşımıza çıkar: lashkë "*küçük ahşap parçası*" < l+ashkë < ashkë "*küçük ve sivri*

[278] Stavri Pone, *Mirëmëngjes, e dashur,* Botimet Grafon, Tiranë 2006, s.38.
[279] *Hristiko Leksiko tis Neoellinikis Glossaa*, Ethiko Tipografio Yayınevi, Atina 2014, s.1116.
[280] Gustav Meyer, *Fjalor Etimologjik i Gjuhës Shqipe 1981,* çev. Anila Omari, Botimet Çabej, Tiranë 2007, s.261.
[281] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s.163.

tahta parçası, kıymık" : lëbardh "*beyazlatmak*" < lë+bardh < i (e) bardhë "*beyaz*" : lëvar "*biraz sallamak*" < lë-var < var "*sallamak*" gibi.

"gruri **ka lëvarur** kallinjtë"[282]
"*buğday, saplarını* ***sallandırdı***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.26. {ma+} ön eki

Bu ön ek Arnavutçada kullanılan ikilemelerin ortasında veya ikinci sözcüğün başında karşımıza çıkmaktadır. Aşırı küçültme veya pekiştirme anlamı katar: zogu e mazogu "*kuş muş, kuşçuk, minik kuş*" : xhuxhmaxhuxh "*cüce müce, cücecik, küçük cüce, cüceden daha küçük*" gibi.

"U botua edhe një karikature ku Markoni paraqitej si **xhuxhmaxhuxh**…"[283]
"*Markoni'nin* ***cüce mi cüce*** *olarak betimlendiği bir karikatür daha yayınlandı…*"

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, sevgi, şefkat ve acıma ifadesi taşıyan küçültme anlamlı isimler türeten {*+CIk, +CUk*} son eki[284] ile sağlanabilir.

2.1.2.27. {me+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Standart Arnavutça sözlükte yalnızca bir sözcükte karşımıza çıkmaktadır: menatë "*çok erken, gün ağarmadan*" < me+natë < natë "*gece*".

"u nis ***menatë****"*[285]
"***gün ağarmadan*** *yola çıktı*."

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[282] Jani Thomai vd., *a.g.e.*, s.550.
[283] Petraq Kolevica, *Arkitektura dhe Diktatura*, Shtëpia Botuese Marin Barletti, Tiranë 1997, s. 14.
[284] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 43.
[285] Jani Thomai vd., *a.g.e.*, s.613.

2.1.2.28. {n-/+} ön eki

Bu ön ek Arnavutçada sıklıkla görülür fakat standart dilde işlevliği bulunmamaktadır. Aynı zamanda belirli bir işlevi de yoktur: ndal "*durmak, durdurmak*" < n-dal < dal "*çıkmak*" : ndrys "*masaj yapmak, ovmak*" < n-trys < trys "*baskı yapmak, ezmek*" : ngoje "*ağızında*" < n+gojë < gojë "*ağız*" : ngjall "*canlandırmak, diriltmek*" < n+gjallë < i (e) gjallë "*canlı*" vb.

"Autorët **ndalen** gjithashtu edhe tek masat e dënimit të përfshira në Kodin Pena."[286]

"*Yazarlar, ayrıca Pena Kodunu kapsayan ceza ölçütlerinde de* ***duruyorlar.***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.29.{ndër-/+} ön eki

Bu ön ek karşımıza daha çok *Geg* diyalektinde çıkmaktadır. Genellikle bir şeylerin arasında olan durumu nitelendirmektedir: ndërhyj "*araya girmek, müdahale etmek*" < ndër-hyj < hyj "*girmek*" : ndërkombëtar "*uluslararası, milletlerarası*" < ndër+kombëtar < kombëtar "*milli, milliyetçi*" : ndërlidhës "*birşeyleri birleştirici, bağlayıcı*" < ndër+lidhës < lidhës "*bağlama, bağlayıcı*": ndërshtresë "*ara katman*" < ndër+shtresë < shtresë "*tabaka, katman*" : ndërveprim "*etkileşim*" < ndërveprim < veprim "*eylem*" vb.

"Shteti shqiptar duhet sa më pak të **ndërhyjë** dhe të jetë prezent në ekonomi, pasi ekonomia e tregut vetërregullohet."[287]

"*Pazar ekonomisi kendi kendine düzeldiği için Arnavut devletinin ekonomiye olduğunca az* ***müdahale etmesi*** *gerekiyor.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[286] Edlira Haxhiymer, *Kriminaliteti i Të Miturve Në Shqipëri*, VISI Design, Tiranë 2007, s.45.
[287] Sashenka Lleshaj-Alba Cela, *Shqiptarët dhe Modeli Social Evropian Drejt Një Ripërcaktimi Të Kontratës Sociale,* Friedrich-Ebert-Stiftung, Tiranë 2014, s.15.

2.1.2.30.{nëpër+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Arnavutça "*içinde*, *arasında*" anlamları bulunan "*nëpër*" edatı, ön ek olarak yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkmaktadır. Eklendiği sözcüklere kattığı anlam ise değişkenlik gösterir: nëpërkëmb "*hırpalamak*, *kötü muamele etmek*" < nëpër+këmbë < këmbë "*ayak*" : nëpërmjet "*üzerinden*, *vesilesiyle*" < nëpër+mjet < mjet "*araç*, *durum*" vb.

"u neglizhua dhe u **nëpërkëmb** roli udhëheqës politik i Myderriz Ymer Prizrenit në Lidhjen Shqiptare të Prizrenit 1877 - 1887."[288]

"*1877-1887 Arnavut Prizren Birliğindeki Myderriz Ymer Prizreni'nin politik temsilci rolü başarısız oldu ve* ***ayaklar altına alındı.***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.31.{nj+} ön eki

Bu ek de yalnızca *Geg* diyalektinde birkaç sözcükte karşımıza çıkar. Eklendiği sözcüklere bir şeyi gösterme veya bir yeri işaret eden anlamlar katar: njashtu "*işte böyle*, *işte öyle*" < nj+ashtu < ashtu "*öyle*, *böyle*" : njatje "*işte orada*, *işte orası*" < nj+atje < atje "*bulunduğumuz noktadan uzakta olan belirsiz bir yer*, *orada*, *oraya*" gibi njaty "*işte orada*, *işte orası*" < nj+aty < aty "*bulunduğumuz noktadan uzakta olan belirli bir yer*, *orada*, *oraya*" vb.

"Qielli i dunjasë e rrethon tokën, **njashtu** qëndron lartë mbi të, andaj kudo që të jetë njeriu në rruzullin tokësor qielli qëndron mbi të."[289]

"*Gökyüzü dünyayı çevreliyor,* ***işte öyle*** *onun üzerinde duruyor, bu yüzden insan nerede olursa olsun gökyüzü hep onun üzerinde durur.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[288] Ahmet Drini, "Ymeri Prizreni-Lider i Lidhjes Shqiptare Të Prizrenit", *Sharri Dergisi*, No: 6465, (Aralık-Ocak 2011-2012), s.10.

[289] Muhamed Salih El Munexhid, *A gjendet rruzulli tokësor në qiellin e dynjasë?*, çev. Nexhat Ceka, Komiteti i Bashkuar Saudit Për Ndihmë Kosovës, Prishtinë 2011, s.3.

2.1.2.32. {pa+} ön eki

Arnavutça *{pa+}* ön eki dilde çok fazla işlek değildir. Bu ön ek ile dilde birkaç ilgeçli sıfat türemiştir. Türettiği sıfatlara genellikle eksiklik anlamı kattığı görülmektedir. Ayrıca az sayıda karşıtlık veya olumsuzluk anlamları yüklenen isimde de karşımıza çıkmaktadır: i (e) paajër "*havasız*" < pa+ajër < ajër "*bütün canlıların solunumuna yarayan gaz karşımı, hava*" : i (e) paanë "*köşesiz, tarafsız, yansız*" < pa+anë < anë "*köşe, taraf, yan*" : pababë "*babasız, yetim*" < pa+babë < babë "*çocuğu olan erkek, baba*" : pabarazi "*eşitsizlik*" < pa+barazi < barazi "*eşitlik*" : pabisht "*kuyruksuz*" < pa+bisht < bisht "*kuyruk*" : paemër "*adsız, isimsiz*" < pa+emër < emër "*ad, isim*" : i (e) pafe "*dinsiz, inançsız*" < pa+fe < fe "*din, inanç*" : i (e) pajetë "*ölü*" < pa+jetë < jetë "*hayat*" : pakujdes "*dikkatsiz*" < pa+kujdes < kujdes "*dikkat*" : paligjë "*kanunsuz, yasal olmayan*" < pa+ligj < ligj "*kanun, yasa*" vb.

"Faji shprehet ne formën e dashjes ose të **pakujdesisë**."[290]
"*Suç, isteme veya **dikkatsizlik** şekillerinde anlatılıyor.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, eklendiği sözcüklerde yokluk, eksiklik bildiren {+*sIz, +sUz*} son eki[291] ile sağlanabilir.

2.1.2.33.{pala+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir ve nadiren karşılaşılır. *Geg* diyalektinde {*pala+*} veya {*palla+*} olarak karşımıza çıkmaktadır: palafike "*kuru incir*" < pala+fik < fik "*incir*" : palapetë "*ince bez parçası*" < pala+petë < petë "*yufka*" : pallabyk "*kalın kafalı*" < palla+byk < byk "*değersiz kişi veya eşya*" : pallavesh "*büyük kulaklı*" < palla+vesh < vesh "*kulak*" vb.

"Varur mbi kokën time gjendeshin rrathë me **palafike**."[292]
"*Kafamın üstünde **kuru incir**li taç duruyordu.*"

---

[290] Ela Podgorica, *Refleksione Mbi Anën Objektive Të Figurës Së Veprës Penale*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Drejtësisë Departamenti së Drejtës Penale, Tiranë 2014, s. 22.
[291] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 64.
[292] Luftar Veshi, *Ëndërr E Thyer*, Shtëpia Botuese Triptik, Vlora 2012, s. 6.

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.34. {pici+} ön eki

Bu ekin işlevi tam olarak bilinmemekle birlikte sadece *Geg* diyalektinde nadiren görülen bir ektir: picigjatë "*biraz uzunca*" < pici+gjatë < i (e) gjatë "*uzun*" : picimajë "*paldır küldür*" < pici+majë < majë "*uç, zirve*" gibi.

"Ma poshtë ai uj qetohej e, para se me rrjedhë si çuterr nëpër pyll kah fusha, mblidhej e pushonte në nji gropë **picigjatë** shtrue me guraleca t'imtë."[293]

"*Daha aşağıda su duruluyordu ve ormana veya alanlara hızlıca akmadan önce küçük taşları ile dolu olan **biraz uzunca** bir delikte toplanıp duruluyordu.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.35. {pili+} ön eki

Bu ön ek *Geg* diyalektinde karşımıza çıkan nadir eklerdendir. Eklendiği sözcüklere yüklediği belirli bir anlam bulunmamaktadır: piliherdhe "*nazlı konuşan veya yürüyen kimse*" < pili+herdhe < herdhe "*erkeğin cinsel organları*" : pilivesë "*yusufçuk*" < pili+vesë < vesë "*sis, pus*" gibi.

"**Pilivesat** janë një grup i vogël insektesh shumë të vjetër."[294]

"***Yusufçuklar** çok eski olan bir böcek gurubudur.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.36. {pro+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Eklendiği sözcüklere destek olmak, arka çıkmak anlamları katar: profashist "*faşizim yanlısı*" < pro+fashist < fashist "*faşits*" : prorevizionist

[293] Ernest Koliqi, *Pasqyrat e Narçizit*, Shtëpia Botuese Rilindja, Prishtinë 1996, s. 390.
[294] Marsela Alıikaj-Lavdi Hasani, "Të Dhëna Taksonomike Mbi Përfaqësuesit e Rendit Odonata Të Takuara Në Mjediset e Liqenit Të Viroit Në Rrethin e Gjırokastrës", *Alb-Shkenca Dergisi*, III. yıl, No: 1, (2010), Tiranë-Prishtinë-Shkup, s. 64.

"*revizyon yanlısı*" < pro+revizionist < revizionist "*revizyoncu*" : proshqiptar "*Arnavut yanlısı*" < pro+shqiptar < shqiptar "*Arnavut*" vb.

"Komuniteti i arbëreshëve ishte shumë aktiv në Rilindjen Kombëtare Shqiptare dhe mbeti aktiv edhe në përpjekjet për të orientuar shtetin italian drejt një politike **proshqiptare**."[295]

"*Arbıreşler Birliği, Arnavut Milli Uyanışında çok etkindi ve İtalyan devletini* ***Arnavut yanlısı*** *bir politikaya yönlendirme çabalarında da etkindi.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.37. {q+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek olmayan ve yalnızca *Geg* diyalektinde nadiren karşılaşılan eklerden biridir. Eklendiği sözcüklere {*nj+*} ön ekinde olduğu gibi bir şeyi gösterme veya bir yeri işaret eden anlamlar katar: qashtu "*işte böyle, işte öyle*" < q+ashtu < ashtu "*öyle*" : qatje "*işte orada, işte orası*" < q+atje < atje "*bulunduğumuz noktadan uzakta olan bir yer, orada, oraya*" gibi.

"**Qashtu** malësorja nënvizon mendimet e veta."[296]

"*Dağlı kendi düşüncelerinin altını* ***işte öyle*** *çizdi.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.38.{që+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek olmayan ve yalnızca *Tosk* diyalektinde nadiren karşılaşılan eklerden biridir. Eklendiği sözcüklere bir zaman özelliği katarak zarf yapar:

---

[295] Andi Pinari, *Politika e Jashtme Italiane dhe Çështja Shqiptare (1878-1912),* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Histori-Filologjisë Departamenti i Historisë, Tiranë 2011, s. 16.

[296] Yllka Filipi, *Struktura e Triptikut Infernal Dante-Migjeni-Kadare,* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2012, s. 101.

qëmoti "*eskiden beri*" < që+moti < mot "*yıl, geçen sene*" : qëparë "*kısa bir zaman önce*" < që+parë < i (e) parë "*ilk, önce*" gibi.

"Njerëzit **qëmoti** e përdorin propolisin si antibiotik natyror, i cili mbron nga bakteret dhe forcon imunitetin."[297]

"*İnsanlar **eskiden beri** bağışıklığı güçlendiren ve bakterilerden koruyan propolisi doğal antibiyotik olarak kullanıyorlardır.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.39. {r(ë)-/+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Standart Arnavutça sözlükte yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkmaktadır. Eklendiği sözcüklere farklı anlamlar katmaktadır: rëkore "*hindiba çiçeği*" < rë+kore < kore "*kabuk*" : rëqit "*ayırmak*" < rë-qit < qit "*yerinden çıkarmak*" gibi.

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.40. {ri-/+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir. Eklendiği sözcüklere tekrarlama anlamı katmaktadır: ribotoj "*tekrardan, yeniden yayınlamak*" < ri-botoj < botoj "*yayınlamak*" : rilindem "*yeniden doğmak*" < ri-lindem < lindem "*doğurulmak*" : rindërtim "*yeniden yapılandırma*" < ri+ndërtim < ndërtim "*inşaat, yapı*" : riorganizoj "*yeniden organize etmek*" < ri-organizoj < organizoj "*organize etmek*" : ripunoj "*yeniden çalışmak*" < ri-punoj < punoj "*çalışmak*" : rivlerësim "*yeniden değerlendirme*" < ri+vlerësim < vlerësim "*değer biçme, değerlendirme*" vb.

"Është e njohur tashmë se vepra shkrimtarit Ismail Kadare përbën veprën më të **ribotuar** e të **ripunuar** në letërsinë shqipe."[298]

---

[297] "Antibiotikët natyrorë", *Koha ditore Gazetesi*, 11 Mayıs 2011, s.33.

[298] Jorina Kryeziu, *Narratori dhe Narracioni në Prozën e Ismail Kadaresë,* (Doktora Tezi), Repuklika e Shqipërisë Universiteti i Tranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2015, s. 199.

"*Yazar İsmail Kadare'nin eserlerinin Arnavut Edebiyatındaki en* ***yeniden yayınlanmış*** *ve* ***yeniden çalışılmış*** *eserler olduğu artık biliyor.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.41.{skë(r)-/+} ön eki

Bu ön ek te dilde işlek değildir ve nadiren görülür. Eklendiği sözcüklere abartı anlamı katmaktadır: skërdeh "*birini çok sarhoş etmek*" < skër-deh < deh "*birini sarhoş etmek*" : skëterrë "*zifiri karanlık*" < skë+terr < terr "*karanlık*" gibi.

"Dialogu në mes të Makiavelit dhe Monteskiesë në **skëterrë**."[299]

"***Zifiri karanlıkta*** *Machiavelli ve Montesquieu arasındaki diyalog.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.42.{spër-} ön eki

Bu ön ek te dilde nadiren görülen bir ektir. Eklendiği fiillere abartı anlamı katar: spërdredh "*tekrar tekrar kıvırmak, bükmek*" < spër-dredh < dredh "*kıvırmak, bükmek*" : spërndrit "*daha fazla aydınlatmak*" < spër-ndritë < ndrit "*aydınlatmak*" gibi.

"Autori e kursen fjalën, e përkdhel atë, e vendosë aty ku duhet, aty ku **spërndrit** dhe krijon imazh rrethanor, aty ku vallëzon midis shoqeve të tjera, aty ku nuk krijon konfuzion,…"[300]

"*Yazar sözcükten tasarruf ediyor, ona iyi davranıyor, onu olması gereken yere,* ***daha fazla aydınlatacağı****, diğer arkadaşlarının arasında dans edeceği, karşıklık yaratmayacağı yere koyuyor…*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[299] Pierre Franck, *Dialogu Në Mes Të Makiavelit Dhe Monteskiesë Në Skëterrë,* çev. Sherefedin Mustafa, Botimet Brezi 9, Tetovë 1990, s. 1.

[300] Lazer Kodra, "Kompozimi i Veçante i Nje Libri", *Dukagjini Gazetesi*, VIII. yıl, No: 110, Aralık 2012, s. 5.

2.1.2.43.{stër-/+} ön eki

Arnavutçada işlek olmayan diğer bir ön ektir. Eklendiği sözcüklere bir abartı veya büyüklük anlamı katar[301]: stërdhëmb "*üste çıkmış yamuk diş*" < stër+dhëmb < dhëmb "*diş*" : stërgjysh "*dedenin babası, büyük dede, ata*" < stër+gjysh < gjysh "*babanın veya annenin babası, dede, yaşlı kimse*" : stërholloj "*aşırı inceltmek*" < stër-holloj < holloj "*inceltmek*" vb.

"Aleksandri dhe Pirroja, kanë qenë **stërgjyshët** e shqiptarëve."[302]
"*İskender ve Pirro, Arnavutların **atalarıydı***."

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.44. {shpër-} ön eki

Eqrem Çabej'e göre bu ek {*sh-*} ve {*për-/+*} ön eklerinin birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.[303] Fakat bu konuyla ilgili net bir görüş bulunmamaktadır. Eklendiği sözcüklere tersi veya zıttı anlamlar katar: shpërlaj "*durulamak*" < shpër-laj < laj "*yıkamak*" : shpërngul "*bulunduğu yerden ayrılmak*" < shpër-ngul < ngul "*sokmak*" vb.

"**Shpërlaj** gojën dhe hundën 3 herë."[304]
"*Ağızını ve burnunu üç defa **durula.***"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.45.{tej+} ön eki

Arnavutça "tej" halk dilinde ilerideki ya da ötedeki yerde yaşayan kişiyi anlatmak için kullanılır.[305] Ön ek olarak da eklendiği sözcüklere aynı anlamı katar fakat

[301] Jani Thomai vd., *a.g.e.*, s.983.
[302] Fahri Xharra, *Unë dhe O. J. Schmitti,* , Shtëpia Botuese Filozofia Urbane, Prishtinë 2014, s. 111.
[303] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s.181.
[304] Muhamed Ali Fethullah, *Ta Mësojmë Islamin,* çev. Irfan Salihu, Komiteti i Bashkuar Saudit Për Ndihmë Kosovës, Prishtinë 2004, s. 38.
[305] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 182.

dilde nadiren karşılaşılır: tejdet "*denizin ötesinde*" < tej+det < det "*deniz*" : tejmal "*dağın ardında*" < tej-mal < mal "*dağ*" gibi.

"banorët e **tejdetit**"[306]

"***denizin ötesinde** yaşayanlar*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.46.{tu+} ön eki

Bu ön ek dilde işlek değildir. Kullanım alanı *Kuzey Geg* diyalekleri ile sınırlıdır. Dilde yalnızca birkaç sıfattan zarf türmiştir. Türettiği zarflar sıfatların anlamlarına yakınlık gösterir. Ayrıca türeme esnasında sıfatların ilgeçleri düşer: tukeq "*kötü şartlarda*" < tu-keq < i keq (e keqe) "*kötü*" : tumirë "*oldukça, güzelce*" < tu+mirë < i (e) mirë "*iyi*" gibi.

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.1.2.47. {v+} ön eki

Bu ön ek de dilde işlek değildir ve nadiren karşılaşılır. Türettikleri sözcüklere yüklediği anlamlar belirsizdir: vdjerr "*kaybetmek, bozmak, darmadağın etmek*" < v+djerr < djerr "*işlenmemiş toprak*" : vithe "*kalça*" < v+ith < ith "*arka*" gibi.

"Kjo është veçanërisht e dobishme për gratë që zakonisht kanë supe më të ngushta por **vithe** më të gjera se burrat."[307]

"*Bu özellikle, genellikle erkeklerden daha dar omuzlar ama daha geniş **kalçaları** olan kadınlar için faydalıdır.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön eki karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[306] Jani Thomai vd., *a.g.e.*, s.1077.

[307] William Armstrong vd., *Udhëzues Për Ofrimin e Karrigeve me Rrota Manuale në vendet me Burime të* Kufizuara, FSHDPAK, Tiranë 2013, s. 48.

2.2. Arnavutça Son Ekler

2.2.1. Arnavutça İşlek Olan Son Ekler

2.2.1.1. {-/+ak} son eki

Arnavutça {-/+*ak*} son eki isimlerden ve sıfatlardan sıfat türetmede işlek bir ektir. Türettiği sıfatlarda en önemli işlevi aşağılayıcı veya küçültücü anlamlar yüklemesidir. Aynı zamanda bu son ek bazı isim, sıfat ve fiillere eklenerek farklı anlamlarda isimler de türetmektedir. İsimlerden hayvan ismi veya topluluk ismi türetmesinin yanı sıra sıfatlara eklendiğinde de genellikle aşağılayıcı anlam taşıyan isimler oluşturur. Fiillerde ise çok nadiren rastlanır: anadollak "*Osmanlı İmparatorluğu döneminde Küçük Asya topraklarında yaşayan Türkler, eski geleneklere bağlı kalmış geri kafalı, Anadolulu*" < anadoll+ak < Anadoll "*Küçük Asya, Anadolu*" : çobanak "*süt ve süt ürünlerini işleyen*" < çoban+ak < çoban "k*oyun veya keçi gibi sürüleri otlatan, çoban*" : dinak "*tilki gibi kurnazca hareket eden*" < di-ak < di "*bilmek*" : dimërak "*soğuk, kış gibi*" < dimër+ak < dimër "*kış*" : dredhak "*kıvıran, kıvrak*" < dredh-ak < dredh "*kıvırmak*" : durrsak "*Arnavutluk'un Durrës şehrinden olan kimse*" < Durrës+ak < Durrës "*Osmanlı döneminde Draç adı ile bilinen Arnavutluk'un liman şehri*" : dhëmbak "*diş gibi girintili*" < dhëmb+ak < dhëmb "*diş*" : dhiak "*keçi çobanı*" < dhi+ak < dhi "*keçi*" : ëmbëlak "*küçük tatlı*" < ëmbël+ak < i (e) ëmbël "*tatlı*" : fetak "*inançlı, dindar*" < fe+ak < fe "*din, inanç*" : fluturak "*uçuşkan*" < fluturoj-ak < fluturoj "uçmak" : gjembak "*dikenli*" < gjemb+ak < gjemb "*diken*" : hollak "sıska" < hollë+ak < i (e) hollë "ince" : hundak "*basık burunlu, büyük burunlu*" < hund+ak < hundë "*burun*" : katundak "*köylü*" < katund+ak < katund "*köy*" : kryqak "*haç biçiminde*" < kryq+ak < kryq "*haç*" : mendak "*akıllı, zeki*" < mend+ak < mend "*akıl*" : motak "*yılını doldurmuş, yaşında*" < mot+ak < mot "*hava, yıl, geçen sene*" : pazarak "*pazarcı*" < pazar+ak < pazar "*pazar*" : perandorak "*imparatorluğa ait*" < perandor+ak < perandor "*imparator*" : pjellak "*doğurgan hayvanlar*" < pjell-ak < pjell "*doğurmak* (hayvanlar için)" : rosak "*suna*" < rosë+ak < rosë "*ördek*" : qafak "*yamuk boyunlu*" < qafë+ak < qafë "*boyun*" : shtëpiak "*evde olan, bulunan, yaşayan, evcil*" < shtëpi+ak < shtëpi "*ev, konut, hane*" : shurdhak "*tamamen sağır*" < shurdh+ak < shurdh "*sağır*" : veshak "*sivri kulaklı*" < vesh+ak < vesh "*kulak*" : zezak "*siyahi, zenci*" < zi+ak (zezë+ak) < i zi (e zezë) "*siyah*" vb.

"Kur hordhitë serbe bënë krime të shëmtuara në Kosovë e në territoret etnike pas tërheqjes së ushtrisë turke, shqiptarët e harruam gjenocidin **anadollak**."[308]

"*Türk ordusunun çekilmesinden sonra Sırp orduları Kosova topraklarında iğrenç suçlar işlediğinde, biz Arnavutlar* ***Anadolulu*** *soykırımını unuttuk.*"

"Një kokërr e madhe loti u shkëput prej shpirtit tim **fluturak** e ra mbi fytyrën time të ngrime, pak para se të mbulohej përgjithmonë me kapakun mortor."[309]

"*Büyük bir gözyaşı damlası benim* ***uçuşkan*** *yüreğimden koptu ve az sonra sonsuza dek tabut kapağıyla örtünmeden önce, benim donmuş yüzüme düştü.*"

"Kundërshtari **dinak** do të ngrinte kurth pas kurthi për të zhbiruar Naçon dhe misionin e tij të brishtë."[310]

"***Kurnaz*** *rakibi, Naçoyu ve onun keskin misyonunu araştırmak için tuzak üstüne tuzak kuracaktı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, isimlere sahip olma, o özelliği taşıma anlamı katarak sıfat yapan {*+lI, +lU*} son eki[311] ile sağlanabilir.

2.2.1.2. {+an} son eki

Arnavutça {*+an*} son eki isimlere ve sıfatlara eklenerek küçültücü ve aşağılayıcı anlamlı sıfatlar türetir. Ayrıca isimlerden topluluk isimleri, etnik isimler ve kişi isimleri de türetmektedir. İşlev bakımından {*-ac*}, {*+ar*}, {*-ec*} ve {*-esh*} gibi son eklerle de birleşerek kullanıldığı görülmektedir. Arnavut dilinde hem isim hem de sıfat türetmede oldukça işlek bir ektir: bardhan "*beyaz saçlı, beyaz tüylü*" < bardh+an < i (e) bardhë "*beyaz*" : bektashian "*Bektaşi olan*" < bektashi+an < bektashi "*Bektaşi*" : Çelikan "*Çelik adını veya soyadını taşıyanların soyundan olan*" < Çelik+an < Çelik "*Arnavutçada özel isim*" : dibran "*Debreli*" < Dibër+an < Dibër "*Debre*" : dhëmban "*büyük dişli*" < dhëmb+an < dhëmb "*diş*" : gushan "*gıdığı olan, gerdanı sarkık*" < gush+an < gush "*gıdık, gerdan*" : keqan "*çirkin, hastalıklı*" < keq+an < i keq (e keqe) "*kötü*" : korean "*koreli*" <

[308] Gani Mehmetaj, "Eunukët shqiptarë në mbrojtje të Jugosllavisë e Turqisë", *"55" Gazetesi*, XIX. yıl, No: 6364, 10 Şubat 2016, s. 4.
[309] Fabian Kati, *a.g.e.*, s. 192.
[310] Istref Haxillari, *Bari i Ujkut*, Botimet TOENA, Tiranë 2009, s. 58.
[311] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 54.

Kore+an < Kore "*Kore*" : leshan "*uzun şaçlı, çok kıllı*" < lesh+an < lesh "*tüy, kürk*" : muhamedan "*Müslüman*" < Muhamed+an < Muhamed "*Hz. Muhammed'in adlarından biri, Arnavutçada özel isim*" : republikan "*cumhuriyetçi*" < repuklik+an < republik "*cumhuriyet*" : qyqan "*ailesiz, dostsuz, yalnız olan*" < qyq+an < qyq "*talihsiz*" : shkodran "*İşkodralı*" < Shkodër+an < Shkodër "*İşkodra*" : vidan "*erkek güvercin*" < vid+an < vidë "*dişi güvercin*" vb.

"Tarikati **bektashian** është paraqitur në shekullin XIII në Anadoll, është zhvilluar në periudhën e Shtetit Osman dhe është përhapur në shumë vise të botës."[312]

"***Bektaşi*** *tarikatı XIII. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıktı, Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelişti ve dünyanın birçok yerine yayıldı.*"

"Bashkëpunimi që kam pasur me shoqërinë civile, sidomos atë **dibrane**, më ka dhënë kënaqësi të pamat."[313]

"*Sivil toplumuyla özellikle de* ***Debreli*** *ile olan işbirliğim beni fazlasıyla mutlu etti.*"

"Mundësia për t'iu afruar realitetit **muhamedan**, është më shumë se me arsye, me dashuri dhe pasion."[314]

"***Müslüman*** *gerçeğine yaklaşma imkânları, sebeplerden ziyade sevgi ve tutkuyla mümkündür.*"

"Pjesë e rëndësishme e këtij fluksi është edhe migrimi **shkodran**, me tiparet dhe veçoritë e tij, dhe ky punim doktoral synon ta studiojë më hollësisht atë."[315]

"*Bu akışın önemli kısmı kendi özellikleri ve farklılıkları ile* ***İşkodralı*** *göçü ve bu doktora çalışması onu incelikle ele almayı amaçlar.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, isimlere bir şehre, bir kavime ait olma, bağlantılı olma anlamı katarak sıfat yapan {*+lI, +lU*} son eki[316] ile sağlanabilir.

---

[312] Metin Izeti, *Tarikati Bektashian,* Shtëpia Botuese Çabej, Tetovë 2001, s. 5.
[313] Bujar Karoshi, "Rruga e Arbrit, një projekt strategjik që do ta çojmë përpara me shumë vullnet", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 6 (86), Haziran 2013, s. 3.
[314] Osman Nuri Topbash, *Hazreti Muhamed Mustafa*, Shtëpia Botuese Progresi, İstanbul 2006, s. 114.
[315] Bresena Kopliku, *a.g.e.,* s. 14.
[316] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 54.

2.2.1.3. {-/+anik} son eki

Arnavutça {+*anik*} son eki eklendiği isimlere, sıfatlara ve fiillere aşağılayıcı ve küçültücü anlamlar katar. Sıfat türetmede işlek bir ektir. Aynı zamanda bu ekin dilde isimden isim türetme işlevi de bulunmaktadır. Türettiği isimler ise genellikle yer veya yemek isimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu işlevi ile dilde işlek bir ek değildir: djathanik "*peynirli börek*" < djath+anik < djathë "*peynir*" : dredhanik "*tavada yapılan bir çeşit kıvrımlı börek*" < dredh-anik < dredh "*kıvırmak, bükmek*" : drithanik "*tahıl ambarı*" < drith+anik < drithë "*hububat,* tahıl" : gjethanik "*yeşil yapraklı sebzeli börek*" < gjeth+anik < gjeth "*yaprak*" : gjizanik "*ekşimikli börek*" < gjizë+anik < gjizë "*ekşimik*" : kohanik "*çağdaş, zamane*" < koh+anik < kohë "*zaman*" : prishanik "*savurgan, müsrif*" < prish-anik < prish "*bozmak*" : rrethanik "*cevizli yuvarlak börek*" < rreth+anik < rreth "*çember*" : shtatanik "*yedi aylık*" < shtat+anik < shtatë "*yedi*" : trashanik "*nazik olmayan, kaba*" < trash+anik < trash "*kaba*" : verdhanik "*solgun tenli, sararmış*" < verdhë+anik < i (e) verdhë "*sarı*" : zbathanik "*çıplak ayak, fakir*" < zbath-anik < zbath "*ayakkabı veya çorabı çıkartmak*" : zvarranik "*sürüngen, başkalarının önünde eğilen, sürünen kimse*" < zvarr-anik < zvarr "*sürünmek, sürüklemek*" vb.

"Gjarpri, ku **zvarranik** me aftësi të çuditshme, ka luajtur një rol të rëndësishëm në religjionin dhe mitologjinë e zonës së Bregdetit të Jonit."[317]

"*Bu ilginç yetenekleri olan **sürüngen**, yılan, İyon Denizinin bölgesinde din ve mitolojide önemli bir rol oynamıştır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.4. {+ar} son eki

Arnavutça *{+ar}* son eki yazı dilinde oldukça işlek bir ektir. G. Meyer ve N. Jokl gibi birçok Arnavut dili araştırmacılara göre Sırpça, Bulgarca, Romence ve Çağdaş Yunancada kullanılan, Latinceden ödünçlenmiş *{-arius}* ekinden gelmektedir.[318]

[317] Irena Gjoni, *Marrëdhënie të Miteve dhe Kulteve të Bregdetit të Jonit Me Areale të Tjera Mitike*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2012, s.129.
[318] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 205.

Arnavutçada bu son ek isimden isim ve sıfat türetme özelliğine sahiptir. Genel olarak eklendiği sözcüklere eşya, madde, meslek, hareket bildirme ve etnik köken gibi birçok anlamlar katar.[319] İşlev bakımından *{+an}, {-/+ak}, {-/+ash}* ve *{-/+(ë)s}* gibi birçok son ek ile birleşmesi ile farklı anlamlarda isimler ve küçültücü veya aşağılayıcı anlamlar taşıyan sıfatlar türettiği de görülmektedir: argjendar "*gümüş maddeleri işleyen kimse, kuyumcu*" < argend+ar < argjend "*gümüş*" : bankar "*banka ile alakalı olan*" < bank+ar < bankë "*banka*" : dhëmbarash "*dişleri düzensiz veya yamuk olan kimse*" < dhëmb+arash < dhëmb "*diş*" : këmbar "*sehpa, pervane*" < këmb+ar < këmbë "*ayak*" : këpucar "*ayakkabıcı*" < këpucë+ar < këpucë "*ayakkabı*" : kishar "*kilise bekçisi*" < kish+ar < kishë "*kilise*" : kopshtar "*bahçe işleriyle uğraşan kimse, bahçıvan*" < kopsht+ar < kopsht "*bahçe*" : koshar "*çatal, kaşık gibi mutfak araçlarını tutmak için kullanılan tahtadan veya metalden içi derin ağzı açık bir mutfak aracı*" < kosh+ar < kosh "*sepet*" : legjendar "*efsanevi*" < legjend+ar < legjend "*efsane*" : lulear "*arpacıksalebi*" < lule+ar < lule "*çiçek*" : moshar "*yetişkin, olgun, yaşlı*" < mosh+ar < moshë "*yaş*" : sekondar "*saniyelik*" < sekondë+ar < sekondë "*saniye*" : shtazarak "*vahşi hayvan*" < shtazë+arak < shtazë "*hayvan*" : tetovar "*Tetova şehrinden olan kimse, Tetovalı*" < Tetovë+ar < Tetovë "*Makedonya'nın Osmanlı döneminde Kalkandelen adıyla bilinen bir şehri*" : tymar "*baca*" < tym+ar < tym "*duman*" : vjeçar "*yıllık, senelik*" < vjeç+ar < vjeç "*yaş*" vb.

"…, i cili, si **argjendar**, punoi një medalje e florinjtë, …"[320]
"*..., ki o bir* ***kuyumcu*** *olarak altın bir madalya işledi, ...*"

"Zoti Kryetar, ka një padi dhe një ndjekje penale nga Prokuroria e Tiranës për deputetin, i cili, në një akt **shtazarak**, ka rrahur një qytetar në prani të familjarëve të tij."[321]

"*Sayın Başkan, milletvekili ile ilgili aile fertlerinin huzurunda bir vatandaşı* ***vahşi bir hayvan*** *gibi dövmesi ile alakalı Tiran savcısının yürüttüğü bir ceza soruşturması var.*"

---

[319] Enver Hysa, "Formimi i emrave me ndajshtesa në gjuhën shqipe", *Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë*, Tiranë 2004, s. 159.
[320] Beqir Sina, "35-vjetori i Sheshit Skënderbej në Paris (1980-2015)", *"55" Gazetesi*, XVIII. yıl, No: 6211, 2 Eylül 2015, s. 6.
[321] *Punime Të Kuvendit Seancat plenare Viti 2002/6*, Drejtoria e Shërbimit të Botimeve Parlamentare, Tiranë, 2009, s. 1790.

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraş olan seçmiş kişileri gösteren isimler türeten {*+CI, +CU*} son eki [322], bir şehre, bir kavime ait olma, bağlantılı olma anlamı katarak sıfat türetmede ise {*+lI, +lU*} son eki[323] ile sağlanabilir.

2.2.1.5. {-/+as} son eki

Arnavutça {-/+*as*} son eki isimlerden kişi ve topluluk isimleri türetmede işlek bir ektir. Bunun yanı sıra dilde bu son ekin türettiği zarflarda karşımıza çıkmaktadır. Enver Hysa'ya göre bu son ekin zarf türetirken zarflara, sıfatlara veya fiillere mi eklendiğini ayırt etmek oldukça zordur. Fakat eklendiği sözcüklerde kattığı anlamdan yola çıkarak sıfatlardan ve fiillerden daha çok zarflara geldiğini belirtmektedir.[324] Bu işleviyle de dilde oldukça işlek bir kullanım alanı vardır: azerbajxhanas "*Azerbaycan vatandaşı, Azeri*" < Azerbajxhan+as < Azerbajxhan "*Azerbaycan*" : ballkanas "*Balkanlarda yaşayan, Balkanlı*" < Ballkan+as < Ballkan "*Balkan*" : bashkas "*beraber olarak*" < bashk+as < bashkë "*birlikte, beraber*" : bëryllas "*yanında*" < bëryll+as < bëryll "*dirsek*" : çalas "*topal bir şekilde, topallayarak*" < çal+as < çal "*sakat, topal*" : dheas "*yere düz bir şekilde*" < dhe+as < dhe "*toprak*" : hapas "*açıkça*" < hap-as < hap "*açmak*" : këmbas "*ayak ile*" < këmb+as < këmbë "*ayak*" **:** kryqas "*çarpraz bir şekilde*" < kryq+as < kryq "*haç, çarpı*" : lartas "*yukarı doğru*" < lart+as < lart "*yukarı*" : malas "*dağda yaşayan, dağlı*" < mal+as < mal "*dağ*" : ndaras "*ayrı bir şekilde*" < ndar+as < i (e) ndarë "*ayrı*" : ngulas "*sabitlenerek, odaklanarak*" < ngul-as < ngul "*sokmak*" : radhas "*sırasıyla*" < radhë+as < radhë "*sıra*" : qartas "*açıkça*" < qartë+as < i (e) qartë "*açık, net*" : veças "*ayrı ayrı, tek başına*" < veç+as < veç "*ayrı*" : vendas "*yerli*" < vend+as < vend "*yer*" : vjedhas "*sinsice, gizlice*" < vjedh-as < vjedh "*hırsızlık yapmak, çalmak*" vb.

> "Familja ndodhet shumë lart në shkallën e vlerave të **ballkanasve**, …"[325]
>
> "*Aile, **Balkanlıların** değerleri açısından en üst basamakta bulunmaktadır, ...*"

[322] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 41.
[323] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 54.
[324] Enver Hysa, *Formime ndajfoljore me prapashtesa në shqipen e sotme letrare*, SF, Tiranë 1970, s.115.
[325] Martin Surovčák, "Mallkimi si Çështje e Frazeologjisë Ballkanike, Shqipja Dhe Gjuhët e Ballkanit", *Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës Akademia e Shkencave e Shqipërisë*, Prishtinë 2012, s. 591.

"Pra nga pyetja e përdorur kërkohet **qartas** një përgjigje për atë që e shqetëson më shumë studentin: për provimin."[326]

"*Yani bahsedilen sorudan öğrenciyi en çok endişelendiren konu ile ilgili, sınav ile ilgili, **açıkça** bir cevap istenmektedir.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, isimlerden bir şehre, bir kavime ait olma, bağlantılı olma anlamı katarak sıfat türetmede {*+lI, +lU*} son eki[327], zarf türetmede ise {*+CA*} son eki[328] ile sağlanabilir.

2.2.1.6. {-së} son eki

Arnavutçanın {*-së*} son eki fiilden isim türetmede oldukça işlektir. Eklendiği fiillerin anlamları doğrultusunda türettiği isimlere bir sonuç, hareket, değer veya kalite belirten anlamlar katar. Aynı zamanda bazı fiilleri somutlaştırarak alet isimleri de türetmektedir. İşlevi çok geniş ve aynı zamanda eski bir ek olmasından dolayı kökeni hakkında çeşitli kuramlar vardır. G. Meyer ve Meyer-Lübk'e göre Latince {*-itia*} veya {*-entia*} son eklerinden gelmiştir. Pedersen'e göre ise Latince {*-atio*} son ekinden gelmiştir[329]: fillesë "*başlangıç*" < filloj-së < filloj "*başlamak*" : hutesë "*şaşkınlık, dalgınlık*" < hutoj-së < hutoj "*şaşırmak*, sersemlemek, aklı başından gitmek" : këmbesë "*değişim, değişiklik*" < këmbej-së < këmbej "*takas yapmak*" : kujtesë "*akılda tutma, hafıza*" < kujtoj-së < kujtoj "*hatırlamak*" : largesë "*uzaklık*" < largoj-së < largoj "*uzaklaşmak*" : lejesë "*izin*" < lejoj-së < lejoj "*izin vermek*" : mbulesë "*örtü*" < mbuloj+së < mbuloj "*örtmek*" : ndërtesë "*inşaat, bina*" < ndërtoj-së < ndërtoj "*inşaa etmek*" : ndikesë "*etki*" < ndikoj-së < ndikoj "*etki etmek*" : rëndesë "*ağırlık*" < rënd-së < rëndoj "*ağır gelmek*" : shkurtesë "*kısaltma*" < shkurtoj-së < shkurtoj "*kısaltmak*" vb.

"Këto shënime janë ruajtur deri në ditët e sotme dhe na shërbejnë sot si një **kujtesë** e historisë për të kaluarën tonë të largët."[330]

---

[326] Doriana Klosi, *Çështje Të Variacionit Gjuhësor Në Mjedisin Universitar Të Qytetit Të Vlorës*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë Dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhësisë, Tiranë 2014, s. 212.
[327] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 54.
[328] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 37.
[329] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s.224.
[330] Gjon Berisha, "Kosova Në Shekullin XVII Sipas Relatorëve Shqiptarë", *Konferenca Kombëtare e Bibliotekonomisë,* Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës, Prishtinë 2008, s. 22.

"*Bu notlar bugünlere kadar korunmuştur ve bizim uzak geçmiş tarihimizden* ***hatırlatma*** *olarak bize hizmet etmektedirler.*"

"Një **ndërtesë** mund të vjetërohet ekonomikisht si pasojë e ndryshimit të përdorimit më të mirë dhe më të lartë të tokës."[331]

"*Bir* ***inşaat****, toprağın daha iyi ve daha yüksek kullanımı sonucu değişikliklerden dolayı ekonomik anlamda eskiyebilir.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.7. {+eshë} son eki

Arnavutçanın *{+eshë}* son eki dilde genel olarak dişil cins isimler türetmede kullanılan işlek bir ektir. Özellikle ismi ünsüz ile biten eril hayvan, insan veya meslek isimlerinin eşini anlatmak için kullanılır. Arnavutçadaki Türkçe ödünçlemelerin birçok eril veya meslek isimlerinin dişil cinsinde de bu eke rastlamak mümkündür: dajeshë "*dayının eşi*, *yenge*" < dajë+eshë < dajë "*annenin erkek kardeşi*, *dayı*" : jabanxheshë "*yabancı* (dişil)" < jabanxhi+eshë < jabanxhi "*yabancı* (eril)" : luaneshë "*dişi aslan*" < luan+eshë < luan "*aslan*" : murgeshë "*rahibe*" < murg+eshë < murg "*rahip*" : princeshë "*prenses*" < princ+eshë < princ "*prens*" : qiraxheshë "*bayan kiracı*" < qiraxhi+eshë < qira "*kira*" : sulltaneshë "*sultanın annesi veya eşi*" < sulltan+eshë < sulltan "*sultan*" : sherrxheshë "*kavgacı* (dişil)" < sherrxh+eshë < sherr "*kavga*" : ujkeshë "*dişi kurt*" < ujk+eshë < ujk "*kurt*" : xhaxheshë "*amcanın eşi*, *hanımı*, *yenge*" < xhaxha+eshë < xhaxha "*babanın erkek kardeşi*, *amca*" vb.

"Nuk kam mbaruar -, blegëriu delja, që tani ndihej si një luan, madje si **luaneshë**."[332]

"*Kendini bir aslan gibi hatta bir* ***dişi aslan*** *gibi hisseden koyun, daha bitirmedim, diye bağırdı.*"

---

[331] Elfrida Shehu, *Studim i Ndikimit Të Faktorëve Teknikë Në Vlerën e Tregut Të Pasurive Të Paluajtshme*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Politeknik i Tiranës Fakulteti i Inxhinierisë së Ndërtimit Departamenti i Konstruksioneve dhe Infrastrukturës së Transportit, Tiranë 2013, s. 38.
[332] "Sinqeriteti vlerësohet gjithmonë", *KOHA Gazetesi*, VII. yıl, No: 1909, 11-12 Mayıs 2013, s. 16.

"Dhe nga dera e babajt më bënë shart, pse nuk e zunë Bedon tek vëllai i **xhaxheshës**."[333]

"*Ve kapıdan bana işaret ettiler, neden Bedo'yu* ***amcasının eşinin*** *erkek kardeşinde yakalamadılar.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.8. {-/+(ë)s} son eki

Arnavutça {*-/+ës*} son eki hem isim hem de sıfat türetmede oldukça işlek bir ektir. Bu son ek isim ve fiillere eklenerek isim ve sıfatlar yapar. İsim ve fiillerden türettiği isimlere hareket veya bir eylem anlamı katmaktadır. Aynı zamanda bu isimler karşımıza meslek, alet veya etnik isimler olarak ta çıkabilmektedir. Sıfatlarda ise eklendikleri fiilin anlamı doğrultusunda bir özelliğini niteleyen anlam katar. E. Çabej ve N. Jokl'in bu ekin kökeni ile ilgili İlir dilinden miras kaldığını tezini savunurlar[334]: çelës "*anahtar*" < çel-ës < çel "*açmak*" : djegës "*kundakçı*" < djeg-ës < djeg "*yakmak*" : ecës "*hareketli*" < eci-ës < eci "*yürümek*" : gdhendës "*birşeyi oymak için kullanılan alet*" < gdhend-ës < gdhënd "*oymak*" : gjakës "*katil, suçlu*" < gjak+ës < gjak "*kan*" : gjykatës "*kanun adamı, yargıç*" < gjykatë-ës < gjykatë "*mahkeme*" : humbës "*kaybeden*" < humb-ës < humb "*kaybetmek*" : hundës "*burundan konuşan*" < hund+ës < hundë "*burun*" : lindës "*doğum yapan*" < lind-ës < lind "*doğmak*" : përdorës "*kullanıcı*" < përdor-ës < përdor "*kullanmak*" : qindës "*yüz kişilik ordu, bölük*" < qind+ës < qind "*yüz*" : shpifës "*karalayıcı, iftiracı*" < shpif-ës < shpif "*karalamak, iftira atmak*" : trembës "*rahatsızlık veren, korkutucu, kabadayı*" < tremb-ës < tremb "*korkutmak*" : vendës "*yerli*" < vend-ës < vend "*yer*" vb.

"Nuk ka rëndësi se kush ngarkohet të thotë termat **trembës** dhe frikësues …"[335]

"***Korkutucu*** *ve korkunç şeyleri söylemekle kimin yükümlü olduğunun bir önemi yok ...*"

"Një **çelës** për studimin e referencave ndërtekstore janë arketipat e rishfaqur."[336]

---

[333] Mimoza Zekaj, *a.g.e.,* s. 295.
[334] Eqrem Çabej, *a.g.e.,* s. 231.
[335] Besi Bekteshi, "Ju keni maxhorancën, ne kemi destabilitetin!?", *SOT Gazetesi,* 23 Nisan 2014, s. 16.
[336] Viola Isufaj, *Rikthimi i mitit në veprën e Ismail Kadaresë*, Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2013, s. 15.

"*Ana referansların çalışılması için, yeniden ortaya çıkan örnekler bir* ***anahtardır.***"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.9. {-/+(ë)si} son eki

Arnavutçanın {*-/+(ë)si*} son eki dilde isimden isim yapan oldukça işlek bir ektir. Türettiği isimlere topluluk anlamı katmaktadır. N. Jokl ve E. Çabej, Gjon Buzuku'nun eserinde bulunan gjakësi "*kandaşlık*" < gjak+ësi < gjak "*kan*" sözcüğünden yola çıkarak bu son ekin çok eski bir ek olduğu kanısını taşımaktadırlar.[337] Günümüzde isimlerin yanı sıra sıfatlara ve fiillere de eklenerek yeni anlamlar katar: armiqësi "*düşmanlık*" < armik+ësi < armik "*düşman*" : çobanësi "*hayvancılık, çobanlık*" < çoban+ësi < çoban "k*oyun veya keçi gibi sürüleri otlatan, çoban*" : kalbësi "*çürük, çürümüş olan*" < kalb-ësi < kalb "*çürümek*" : katundësi "*köylülük*" < katund+ësi < katund "*köy*" : lagësi "*ıslaklık*" < lag+ësi < lag "*ıslatmak*" : largësi "*uzaklık*" < larg+ësi < larg "*uzak*" : ligësi "*kötülük*" < lig+ësi < i (e) lig "*kötü*" : mangësi "*eksiklik* < mang+ësi < mangë "*eksik*" : miqësi "*dostluk*" < mik+ësi < mik "*dost, arkadaş*" : shtatzënësi "*hamilelik*" < shtatzënë+si < shtatzënë "*hamile*" : shtrembësi "yamukluk" < shtrembë+si < shtrembë "*şekli veya kalıbı bozuk, yamuk*" : verbësi "*körlük*" < verb+ësi < verb "*kör*" : vjedhësi "*hırsızlık*" < vjedh-ësi < vjedh "*hırsızlık yapmak, çalmak*" vb.

"Çdo robi që nuk ka bërë shirk, i falën mëkatet, përveç atij që ka **armiqësi** me vëllain në fe."[338]

"*Din kardeşine* ***düşmanlık*** *yapan hariç, şirk koşmayan her kimsenin günahları affedilir.*"

"**Shtatzënësia** e padëshiruar është **shtatzënësi** e cila ka ndodhur pa dëshirën e partnerëve, veçanërisht femrës."[339]

---

[337] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 232.
[338] Osman Nuri Topbash, *Qytetërimi i virtyteve Nga epoka e lumturisë deri në ditët tona*, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2010, s. 267.
[339] Merita Vuthaj, *Manual i Trajnimit të Edukatorëve Bashkëmoshatarë Shëndeti Riprodhues*, Shtëpia Botuese KOPF, Prishtinë 2015, s. 45.

"*İstenmeyen* ***hamilelik*** *eşlerin özellikle de kadının isteği dışında gerçekleşen* ***hamileliktir***."

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, isim ve sıfatları genelleştirerek soyut isimler türeten {+*lIk, +lUk*} son eki[340] ile sağlanabilir.

2.2.1.10. {+(ë)to-} son eki

Arnavutça {+*(ë)to-*} son eki isimden fiil türeten işlek eklerden biridir. Genellikle isimlere eklenerek "olma, oluş bildirme" veya "yapma, yapış bildirme" özelliğinde fiil türetmektedir: armatarsyetoj "*sebeplendirmek*" < arsye+to-j < arsye "*neden, sebep*" : copëtoj "*parçalamak*" < copë+to-j < copë "*parça*" : dëmtoj "*zarar vermek*" < dëm+to-j < dëm "*zarar*" : pjesëtoj "*bölmek, parçalara ayırmak*" < pjesë+to-j < pjesë "*bölüm, parça*" : pushkatoj "*silahla öldürmek*" < pushkë+to-j < pushkë "*tüfek*" : shpeshtoj "*sıklaştırmak*" < shpesh+to-j < shpesh "*kısa aralıklarla, sık sık, genellikle, yakın aralıklarla*" : tregtoj "*ticaret yapmak*" < treg+to-j < treg "*çarşı, pazar*" : udhëtoj "*yolculuk yapmak*" < udhë+to-j < udhë "*yol*" : vizatoj "*resim yapmak*" < vizë+to-j < vizë "*çizgi*" vb.

"Nëse një grevë do të **dëmtojë** shërbimet e rëndësisë jetike ose të **dëmtojë** seriozisht interesat jetësore si edhe ato ekonomike, Parlamenti (ose Qeveria nëse Parlamenti nuk është mbledhur) zakonisht gëzon të drejtën për të ndaluar grevën."[341]

"*Bir grev eğer hayati hizmetlere* ***zarar veriyorsa*** *veya hayati ve ekonomik çıkarlara ciddi anlamda* ***zarar veriyorsa****, Parlamentonun (Eğer parlamento toplanmamışsa devletin) genellikle grevi durdurmaya hakkı olur.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.11. {+(ë)zo-} son eki

Arnavutça {+*(ë)zo-*} son eki isimden fiil türeten işlek eklerden biridir. Genellikle isimlere eklenerek "olma, oluş bildirme" veya "yapma, yapış bildirme" özelliğinde fiil türetmektedir: dorëzoj "*teslim etmek*" < dorë+zo-j < dorë "*el*" : frymëzoj "*ilham vermek*"

---

[340] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 57.
[341] Artan Çela, *Greva*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Drejtësisë Departamenti i së Drejtës Civile, Tiranë 2015, s. 54.

< frymë+zo-j < frymë "*nefes*" : kufizoj "*sınırlandırmak*" < kufi+zo-j < kufi "*sınır*" : lëngëzoj "*sıvılaştırmak*" < lëng+ëzo-j < lëng "*sıvı madde*" : pyllëzoj "*ağaçlandırmak*" < pyll+ëzo-j < pyll "*orman*" : shtetëzoj "*kamulaştırmak*" < shtet+ëzo-j < shtet "*devlet*" vb.

"Organet në çdo fshat shkonin me bindjen se çdo mashkull i rritur ka armë dhe duhet ta **dorëzoj**."[342]

"*Organlar her köye, büyümüş her erkekte silah olduğu ve onu* ***teslim etmesi*** *gerektiği inancıyla gidiyorlardı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.12. {+i} son eki

Arnavutça {+*i*} son eki dilde çok işlek bir ektir. Eklendiği isim, sıfat ve zarflardan soyut veya somut isimler türetir. Aynı zamanda bu ek ile oluşan bazı isimlerde hem soyut hem de topluluk anlamı olabilmektedir. Yapım eki olarak birçok vasıflara sahip olan {+*i*} son eki aynı zamanda Arnavutça eril adların belirtili çekim halinde kullanılan çekim ekidir. Dolayısıyla bununla karıştırılması çok olağandır. Aradaki farkı ayırt etmek için eklendiği sözcüklerde anlam değişikliklerinin yukarıda bahsettiğimiz ölçüler içerisinde gelişmesi gerekmektedir: beqari "*bekârlık*" < beqar+i < beqar "*evlenmemiş kimse, bekâr*" : bukuri "*güzellik*" < bukur+i < i (e) bukur "*güzel*" : dhelpëri "*kurnazlık*" < dhelpër+i < dhelpër "*tilki, kurnaz*" : dhëndëri "*damatlık*" < dhëndhër+i < dhëndër "*damat*" : gjelbëri "*yeşillik*" < gjelbër+i < gjelbër "*yeşil*" : kreshniki "*yiğitlik, cesaretlilik*" < kreshnik+i < kreshnik "*kahraman, yiğit*" : kundri "*karşıtlık, muhalefet*" < kundër+i < kundër "*karşı*" : memeci "*kekemelik*" < memec+i < memec "*kekeme*" : mjeshtëri "*ustalık*" < mjeshtër+i < mjeshtër "*usta*" : ndodhi "*olay, durum*" < ndodh-i < ndodh "*olmak*" : pasuri "*zenginlik*" < pasur+i < i (e) pasur "*zengin*" : përtaci "*tembellik*" < përtac+i < përtac "*üşengeç, işe yaramaz, tembel*" : shurdhi "*sağırlık*" < shurdh+i < shurdh "*sağır*" : tepëri "*aşırılık*" < tepër+i < tepër "*çok fazla, aşırı*" : varfëri "*fakirlik*" < varfër+i < i (e) varfër "*fakir*" vb.

[342] Shefqet Dinaj-Napulan Zeqiri, *Aksioni i Mbledhjes Se Armeve Ne Dukagjin (1955/1956)*, LuLu, USA 2011. S.45.

"Halili u prek thellë, e pa me vëmendje, ishte përsëri e bukur, po me një **bukuri** të qetë, të njerëzishme, edhe zëri i saj vinte i ëmbël, vajtues."[343]

"*Halil derinden etkilendi, dikkatle ona baktı, gene de güzeldi, ama duru, insancıl bir* ***güzellik*** *ile onun sesi de ağıt gibi tatlı geliyordu.*"

"E Bukura e Dheut ndeshet me përbindësha, kuçedra dhe qenie me shtatë kokë, me dredhi dhe **dhelpëri**, por kurdoherë fiton e mira, mençuria dhe trimëria."[344]

"*Yeryüzünün Güzeli canavarlarla, ejderhalarla, yedi başlı köpekle, hile ve* ***kurnazlık****la savaşıyor, ama her seferinde iyi, akıllılık ve cesaret kazanıyor.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, isim ve sıfatları genelleştirerek soyut isimler türeten {*+lIk, +lUk*} son eki[345] ile sağlanabilir.

2.2.1.13. {-im} son eki

Arnavutçanın en işlek eklerinden biri olan {*-im*} son ekinin asli görevi fiilden isim türetmektir. İşlev olarak eklendiği sözcüğe bir eylem, hareket anlamı kattığı gibi bir eylemin veya hareketin sonucunu da anlatabilmektedir: bisedim "*sohbet*" < bisedoj-im < bisedoj "*sohbet etmek*" : dëbim "*tahliye*" < dëboj-im < dëboj "*birini zorla uzaklaştırmak, tahliye etmek*" : dërgim "*gönderme*" < dërgoj-im < dërgoj "*göndermek*" : këmbim "*değiş tokuş, takas*" < këmbej-im < këmbej "*takas yapmak*" : kërcim "*dans*" < kërcej-im < kërcej "*dans etmek*" : lexim "*okuma*" < lexoj-im < lexoj "*okumak*" : mendim "*düşünce, fikir*" < mendoj-im < mendoj "*düşünmek*" : mërgim "*göç*" < mërgoj-im < mërgoj "*göç etmek*" : punim "*çalışma*" < punoj-im < punoj "*çalışmak*" : pëlqim "*beğeni*" < pëlqej-im < pëlqej "*beğenmek*" : rrëfim "*anlatım, sunu*" < rrëfej-im < rrëfej "*anlatmak, sunmak*" : studim "*çalışma, öğrenim görme*" < studoj-im < studioj "*ders çalışmak, öğrenim görmek*" : shërbim "*hizmet*" < shërbej-im < shërbej "*hizmet etmek*" : shpjegim "*anlatma*" < shpjegoj-im < shpjegoj "*anlatmak*" : ushqim "*yemek*" < ushqej-im < ushqej "*beslemek*" : verbim "*kör etme, göz kamaştırma*" < verboj-im < verboj "*kör etmek*" vb.

---

[343] Islam Karanfili-Zihni Osmani, *Gjuha Shqipe Dhe Leximi Për Klasën VIII*, Ministria e Arsimit Dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë, Shkup 2010, s. 44.
[344] Rudina Alimerko, "Përmbledhje e punimeve shkencore e Fakultetit të Edukimit 4/2010", *Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Edukimit*, Prishtinë 2010, s. 138.
[345] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 57.

"Këtu mund të përmendim kontratën e shitblerjes, e cila duhet të jetë në formën me shkrim dhe e vërtetuar para organit kompetent (gjykatës, respektivisht notarit), kontrata e dhurimit, kontrata e **këmbimit**, kontrata mbi blerjen e banesës në bazë të të drejtës së banimit."[346]

"*Burada, yazılı şekilde olması ve yetkili organlar (mahkeme, özellikle noter) tarafından onaylanmış olması gereken sözleşmeden bahsedebiliriz, bağış sözleşmesi,* ***değişim*** *sözleşmesi, oturma izni olan yer satın alma sözleşmesi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.14. {-(i)më} son eki

Arnavutça *{-(i)më}* son eki fiillere eklenerek dişil cins soyut isimler türeten işlek bir ektir. Türettiği dişil cins soyut isimlerde genellikle bir gürültü veya ses öbeği anlamları kattığı görülmektedir. Ancak bazı isimlerde somut bir kavramı da belirtebilmektedir: bubuzhimë "*gürültü, kükreme*" < bubuzhij-imë < bubuzhij "*kükremek*" : cingëllimë "*çınlama*" < cingëllij-imë < cingëllij "*çınlamak*" : fërfëllimë "*hışırtı*" < fërfëllej-imë < fërfëllej "*hışırtı çıkarmak*" : gërhimë "*hırıltı, horlama*" < gërhij-imë < gërhij "*uyku sırasında soluk alırken boğaz veya burundan gürültülü sesler çıkarmak, horlamak*" : këlthime "*çığlık*"< këlthej-ime < këlthej "*çığlık atmak*" : pështëllimë "*fısıltı*" < pështëlloj-imë < pështilloj "*fısıldamak*" : rrotullimë "*döndürme, çevirme*" < rrotulloj-imë < rrotulloj "*çevirmek, döndürmek*" : xixëllimë " *ışık, parıltı*" < xixëlloj-imë < xixëlloj "*ışıldamak, parıldamak*" : tingëllimë "*çınlama*" < tingëlloj-imë < tingëlloj "*çınlamak*" : vërshillimë "*ıslık*" < vërshillej-imë < vërshillej "*ıslık çalmak*" vb.

"Askush sot nuk akuzon gjykatësit apo prokurorët të cilët të lirojnë për 'një **gërhimë**', por merret me qeverinë e cila në emërimet e drejtësisë e ka influencën zero."[347]

"*Bugün hiç kimse 'bir* ***hırıltı****' için serbest bırakan hâkim ya da savcıyı suçlamıyor, ama adalet atamalarında etkisi sıfır olan hükümetle uğraşıyor.*"

---

[346] Qenan Qerimi, *Regjistri i të Drejtave Mbi Pronën e Paluajtshme*, Avokatura Buletin i Odës së Avokatëve të Kosovës, sayı 14/ 2012, s. 67.

[347] "Majko: "Gjella" e të bërit opozitë me vezë është justifikim i drejtësisë së korruptuar", *STANDART Gazetesi,* No: 3527, 26 Şubat 2016, s. 3.

"Dita e mësuesit formohet nga një **xixëllimë** dije."[348]

"*Öğretmenler günü bir bilim **parıltısından** oluşur.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.15. {+(i)sht} son eki

Arnavutçanın {+*(i)sht*} son eki dilde en işlek zarf türetme ekidir. Bu son ek dilde yalnızca isimlere ve sıfatlara eklenir. Genellikle türettiği zarflara soyut veya coğrafi anlamlar katar: çobanisht "*çoban gibi, çobanca*" < çoban+isht < çoban "k*oyun veya keçi gibi sürüleri otlatan*, *çoban*" : detyrimisht "*mecburi bir şekilde*" < detyrim+isht < detyrim "*mecburiyet*" : gabimisht "*yanlışlıkla*" < gabim+isht < gabim "*yanlış*, *hata*" : hamallisht "*hamalca*" < hamall+isht < hamall "*taşıyıcı, hamal*" : fillimisht "*öncelikle*, *başlıca*" < fillim+isht < fillim "*başlangıç*" : inatisht "*inatçı bir şekilde*, *inatla*" < inat+isht < inat "*inat*" : katundisht "k*öylü gibi*, *köylüce*" < katund+isht < katund "*köy*" : krenarisht "*onurla*, *gururla*" < krenar+isht < krenar "*onur*, *gurur*" : kreshnikisht "*kahramanca*, *yiğitçe*" < kreshnik+isht < kreshnik "*kahraman*, *yiğit*" : kombëtarisht "*milli*, *milliyetçi bir şekilde*" < kombëtar+isht < kombëtar "*milli*, *milliyetçi*" : lirisht "*özgürce*" < lirë+isht < i (e) lirë "*özgür*, *serbest*" : logjikisht "*mantıklıca*" < logjik+isht < logjik "*mantık*" : mrekullisht "*mükemmelce*" < mrekulli+sht < mrekulli "*mükemmel*" : qëllimisht "*amacıyla*" < qëllim+isht < qëllim "*amaç*" : qetësisht "*sakince*" < qetësi+sht < qetësi "*sakinlik*" : rregullisht "*düzenli bir biçimde*" < rregull+isht < rregull "*düzen*, *kural*" : turqisht "*Türkçe*" < turq+isht < turk "*Türk*" : zakonisht "*genellikle*" < zakon+isht < zakon "*gelenek*, *örf*, *adet*" vb.

"Kënga epike e qëndresës u jepte zemër e guxim brezave dhe i mbushte **kreshnikisht** me fuqi për vazhdimin e rezistencës."[349]

"*Direnişin epik şarkısı nesillere yürek ve cesaret verirdi ve direnmeleri için **kahramanca** bir güç ile doldururdu.*"

---

[348] Behlul Mahmutaj, "Ndihma e mësuesit dhe progresi njohës i nxᵊnësve", *Mësuesi Dergisi*, No: 4, (Aralık 2014), Tiranë, s. 33.

[349] Zymer U. Neziri, "Studime Për Folklorin II Epika Gojore Dhe Etnokultura", *Instituti Albanologjik i Prishtinës,* Prishtinë 2008, s. 164.

"Disa historianë nuk e përcaktojnë dot, nëse kuajt e parë të zbutur janë përdorur **fillimisht** për ushqim apo për transport."[350]

"*Bazı tarihçiler, ilk evcilleştirilen atların **öncelikle** yemek için mi yoksa taşıma için mi kullanıldıklarını belirleyemiyorlar.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı zarf türeten {+*CA*} son eki ile sağlanabilir.

2.2.1.16. {+(i)shtë} son eki

Arnavutça {+*ishtë*} son eki dilde isimden isim türeten işlek bir ektir. Eklendiği isimlere yer anlamı katar. Özellikle endüstri ve çiftçilik ile ilgili alanların yer adlarında görülür: bregishtë "*kıyılık alan*" < breg+ishtë < breg "*su kütlesi sınırındaki kara, kıyı, sahil*" : çamishtë "*çam ağaçlarından oluşan alan, çamlık*" < çam+ishtë < çam "*çam ağacı*" : dardhishtë "*armut bahçesi, armutluk*" < dardhë+ishtë < dardhë "*armut*" : dheishtë "*toprak ile kaplı alan*" < dhe+ishtë < dhe "*toprak*" : gjethishtë "*yapraklı alan*" < gjeth+ishtë < gjeth "*yaprak*" : kajsishtë "*kayısı bahçesi*" < kajsi+shtë < kajsi "*kayısı*" : kodrishtë "*tepelik alan*" < kodr+ishtë < kodër "*tepe*" : kumbullishtë " *erik bahçesi, eriklik*" < kumbull+ishtë < kumbull "*erik*" : kuqishtë "*kırmızı topraklı alan*" < kuq+ishtë < i kuq (e kuqe) "*kırmızı*" : mollishtë "*elma bahçesi, elmalık*" < moll+ishtë < mollë "*elma*" : plehishtë "*gübrelik alan*" < pleh+ishtë < pleh "*gübre*" : portokallishtë "*portakal bahçesi, portokallık*" < portokall+ishtë < portokall " portakal" : pyllishtë "*ormanlık alan*" < pyll+ishtë < pyll "*orman*" : shkëmbishtë "*kayalık alan, yer*" < shkëmb+ishtë < shkëmb "*kaya*" vb.

"dhe qante si era nëpër të qarat/e trunxheve në **kajsishtë**"[351]

"*ve **kayısılıkların** gövdeleri arasında ağlayan rüzgâr gibi ağlıyordu.*"

"…saqë kur i lexoje të krijohej përshtypja se gjendesh në një kopsht përrallor për karshi **dardhishtës** së tij në të cilën gjendej ai."[352]

---

[350] "Kuajt, si i dhanë formë historisë së njerëzimit", *KOHA Gazetesi*, , X. yıl, No: 2667, 21 Aralık 2015, s. 13.
[351] Adem Zaplluzha, *Diku Në Fund Të Një Fillimi*, Shoqata e Shkrimtarëve"Fahri Fazliu", Kastriot 2013, s. 24.
[352] Nijazi Ramadani, *Vështrime Letrare*, Shtëpia Botuese "Rrjedha", Gjilan 2012, s. 26.

"*…öyle ki, onları okuduğunda sanki onun bulunduğu* ***armutluğun*** *karşısında masalımsı bir bahçede bulunuyormuşsun izlenimi oluşuyordu.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan, tahsis işlevi ve bir şeyin toplu olarak bulunduğu bir mekân veya yer adı türeten {*+lIk, +lUk*} son eki[353] ile sağlanabilir.

2.2.1.17. {-je} son eki

Arnavutçada {*-je*} son eki fiillerden isim türeten işlek bir ektir. Türettiği isimlere eklendikleri fiilin anlamı doğrultusunda hareket, eylem veya eylemin sonucunu anlatan anlamlar katar. Bunun dışında nadiren de olsa isimlerden eşya isimleri türetmektedir: djegje "*yanma*" < djeg-je < djeg "*yakmak*" : ecje "*yürüme, yürüyüş*" < eci-je < eci "*yürümek*" : humbje "*kayıp*" < humb-je < humb "*kaybetmek*" : këmbje "*nihale*" < këmbë+je < këmbë "*ayak*" : lindje "*doğma, doğum*" < lind-je < lind "*doğmak*" : lidhje "*bağlantı*" < lidh-je < lidh "*bağlamak*" : mbledhje "*toplantı*" < mbledh-je < mbledh "*toplamak*" : ngordhje "*ölüm* (hayvanlar için)" < ngordh-je < ngordh "*ölmek* (hayvanlar için)" : puthje "*öpücük*" < puth-je < puth "*öpmek*" : qeshje "*gülme, tebessüm etme*" < qesh-je < qesh "*gülmek*" : skuqje "*kızartma*" < skuq-je < skuq " *kızartmak*" : shpifje "*iftira atma, karalama*" < shpif-je < shpif "*iftira atmak, karalamak*" : shprehje "*söylem*" < shpreh-je < shpreh "*söylemek*" : tërheqje "*çekme, çekilme*" < tërheq-je < tërheq "*çekmek*" : trembje "*korku, korkma*" < tremb-je < tremb "*korkutmak*" : veshje "*giysi*" < vesh-je < vesh "*giyinmek*" : zgjidhje "*çözüm*" < zgjidh-je < zgjidh "*çözmek*" vb.

"Në vitin 2013, vdekshmëria foshnjore në Shqipëri ishte 13 vdekje për 1,000 **lindje** të gjalla, …"[354]

"*2013 yılında Arnavutluk'ta çocuk ölümleri 1000 canlı* ***doğumda*** *13 ölü şeklindeydi, …*",

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[353] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 56.
[354] Raport Shëndetësor Kombëtar, *Gjendja Shëndetësore E Popullatës Shqiptare*, Instıtutı I Shëndetıt Publik, Tiranë 2014, S. 165.

2.2.1.18. {+llëk} son eki

Arnavutça {*+llëk*} son eki dilde işlek olan Türkçe kökenli bir ektir. Arnavutçaya Türkçe ödünçlemeler ile girmiş fakat daha sonra Arnavutça sözcüklere de eklenerek soyut isimler türetmiştir. Bu son ekle oluşan Arnavutça ve Türkçe sözcükler dilde işlek olmasına rağmen bu son ekin yerine işlev bakımından aynı olan Arnavutça kökenli ekler daha sık kullanılmaktadır: budallallëk "*aptallık*" < budalla+llëk < budalla "*aptal*" : dembellëk "*tembellik*" < dembel+lëk < dembel "*tembel*" : dynjallëk "*dünyalık*" < dynja+llëk < dynja "*dünya*" : gomarllëk "*eşeklik*" < gomar+llëk < gomar "*eşek*" : kalamallëk "*çocukluk*" < kalama+llëk < kalama "*küçük çocuk*" : maskarallëk "*alçakça davranış, hergelelelik*" < maskara+llëk < maskara "*saygısız, ilkesiz*" : njerëzillëk "*kibarlık*" < njerëzi+llëk < njerëzi "*nezaket*" : spiunllëk "*ispiyonculuk*" < spiun+llëk < spiun "casus, ispiyoncu" : tarafllëk "*taraflılık*" < tarafllëk < taraf "*taraf*" vb.

"Ç'është ky **kalamallëk**?"[355]
"*Bu **çocukluk** nedir?*"

"Megjithatë jam i shtrirë në krevat dhe tendosem me **dembellëk.**"[356]
"*Ona rağmen yatağa uzanmış bir haldeyim ve **tembellikle** geriniyorum.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı {*+lIk, +lUk*} son ekidir. Ödünçlemeler aracılığıyla Arnavutçaya ilk giren Türkçe yapım eklerinden biri olarak kabul edilir ve dilde işlek bir biçimde kullanılır. Zaman içinde Arnavutça sözcüklere de eklenerek soyut isimler türetmiştir.

2.2.1.19. {-m(ë)} son eki

Arnavutça {*-m(ë)*} son eki dilde işlek bir ektir. Eklendiği fiillerin manası doğrultusunda hareket veya eylem bildiren isimler yapar. Arnavutça {*-im*} son eki ile aynı işlevlere sahiptir: britmë "*bağırma, çığlık*" < brit-më < brita "*bağırmak* (geçmiş zaman)" : frymë "*nefes*" < fryj-më < fryj "*üflemek, esmek*" : dridhmë "*titreme*" < drith-më < dridh "*titremek*" : qëndismë "*kumaş, nakış*" < qëndis-më < qëndis "*nakış yapmak*"

[355] Enver Cakaj, "A ka bërë ndonjë analizë humbjeje PD?", *SOT Gazetesi,* 25 Haziran 2015, s. 17.
[356] Janis Lilis, *Ballkani i Dehur,* çev. Panajot Barka, Botime albprinder, Tiranë 2012, s. 64.

: shqelm "*tekme*" < shqel-m < shkel "*ayak ile basmak, ezmek*" : thirrmë "*yüksek sesle bağırma, çığlık, feryat*" < thirr-më < thërras (thërres) "*çağırmak, seslenmek*" vb.

"Marr **frymë** thellë dhe ngrihem."[357]

"*Derin **nefes** alıyorum ve kalkıyorum.*"

"Isha gati ta bëja diçka të tillë, por ndjeva një **dridhmë** në trup dhe një zë të brendshëm që më pëshpëriste."[358]

"*Böyle bir şey yapmaya hazırdım, ama vücudumda bir **titreme** ve bana fısıldayan bir iç ses hissettim.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.20. {+o-} son eki

Arnavutça {+*o*-} son eki dilde isim ve sıfatlardan fiil türeten en işlek ektir. Genellikle isimlere eklenerek "olma, oluş bildirme" veya "yapma, yapış bildirme" özelliğinde fiil türetmektir: bashkoj "*birleştirmek*" < bashkë+o-j < bashkë "*birlikte, beraber*" : besoj "*inanmak*" < besë+o-j < besë "*inanç, yemin, ant*" : emëroj "*isimlendirmek*" < emër+o-j < emër "*ad, isim*" : gërshetoj "*örmek*" < gërshet+o-j < gërshet "*örgü*" : holloj "*inceltmek*" < holl+o-j < i (e) hollë "*ince*" : mendoj "*düşünmek*" < mend+o-j < mend "*akıl*" : pastroj "*temizlemek*" < pastër+o-j < i (e) pastër "*temiz*" : punoj "*çalışmak*" < punë+o-j < punë "*iş*" : rregulloj "*düzeltmek, düzenlemek*" < rregull+o-j < rregull "*düzen, kural*" : shkurtoj "*kısaltmak*" < shkurt+o-j < shkurt "*kısa*" : shpejtoj "*hızlandırmak*" < shpejt+o-j < shpejt "*hızlı*" : vërtetoj "*teyit etmek*" < vërtet+o-j < vërtet "*gerçek*" vb.

"Unë e **besoj** këtë mësues."[359]

"*Ben bu **öğretmene** inanıyorum.*"

"Do ta **shkurtoj** informacionin që kisha përgatitur për komisionin tuaj."[360]

---

[357] E. L. James, *Pesëdhjetë Hijet e Greit*, çev. M. B. Bako, Botimet DRITAN, Tiranë 2011, s. 12.
[358] Teuta Toska, *Në strofkën e të pabesëve*, Vernon Publishing, Tiranë 2003, s.106.
[359] Albana Bushati, "Metoda për vlerësimin e produktivitetit të mësuesve", *Revista Shqiptare e Studimeve Arsimore*, 1. cilt, No: 1, (2013), Tiranë, s. 111.
[360] *Kuvendi i Republikës së Shqipërisë*, Komisioni për Punën, Çeshtjet Sociale dhe Shën., datë 29.10.2013.

"*Sizin komisyonunuz için hazırladığım içeriği **kısaltacağım**.*"

"Pra, i **bashkoj** në një këto qëndrime dhe po bëj një votim."[361]

"*Dolayısıyla, bu amaçları tek bir yerde **birleştiriyorum** ve bir oy kullanıyorum.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.21. {+or} son eki

Arnavutça {+*or*} son eki dilde isimden isim ve sıfat türeten oldukça işlek bir ektir. Eklendiği isimleri somutlaştırdığı gibi aynı zamanda alet, yemek veya insan organı isimleri türetmektedir. Dişil cins isimlerde ve bu cinsi niteleyen sıfatlarda bu ek sonuna /e/ sesi alır ve {+*ore*} şeklinde karşımıza çıkar: bregor "*kıyısal, kıyılık*" < breg+or < breg "*su kütlesi sınırındaki kara, kıyı, sahil*" : dimëror "*kışlık*" < dimër+or < dimër "*kış*" : femëror "*sadece kadınlara özel olan bir durum, kadınlara ait, dişil*" < femër+or < femër "*kadın, dişi*" : gramatikor "*dil bilgisel*" < gramatikë+or < gramatikë "*dil bilgisi*" : hundor "*burunla ilgili, burunsal*" < hundë+or < hundë "*burun*" : kafshor "*hayvansal*" < kafshë+or < kafshë "*hayvan*" : kohor "*zamanla ilgili*" < kohë+or < kohë "*zaman*" : ligjor "*kanuni, yasal*" < ligj+or < ligj "*kanun, yasa*" : madhor "*yetişkin*" < madhë+or < i madhë (e madhe) "*büyük*" : mendor "*akılla ilgili, akılsal*" < mend+or < mend "*akıl*" : muzikor "*müziksel*" < muzikë+or < muzikë "*müzik*" : shkencor "*bilimsel*" < shkencë+or < shkencë "*bilim*" vb.

"Pas raportimit të grupit të dytë, nxënës-it/et duhet t'i emërtojnë zërat **femëror** dhe mashkullor në shembujt e dëgjuar."[362]

"*İkinci grubun sunumundan sonra, öğrencilerin dinledikleri örneklerde **dişil** ve eril sesleri belirtmeleri gerekmektedir.*"

"Siç shihet nga vlerat mesatare të temperaturave, Alpet Perendimore janë mjaft të përshtatshme jo vetëm për një turizëm **dimëror** por edhe për atë veror …"[363]

---

[361] *Kuvendi i Republikës së Shqipërisë*, Komisioni për Edukimin dhe Mjetet e Informimit Publik, datë 26.09.2016.

[362] Branka Vujiçiq-Sërgjan Tmushiq, *Kultura Muzikore për klasën e gjashtë të shkollës fillore nëntëvjeçare*, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2006, s. 9.

[363] Nevila Dibra, *Turizmi ne kuadrin e zhvillimit rajonal të Alpeve Perendimore*, (Doktora Tezi), Universiteti i Shkodrës "Luigj Gurakuqi" Departamenti i Gjeografise, Shkodër 2008, s. 25.

"*Ortalama sıcaklık verilerinden de görüldüğü gibi, Batı Alpler sadece* ***kışlık*** *turizm için değil aynı zaman yazlık turizm için de yeterince elverişlidir …*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, aitlik ve nispet sıfatı türeten {+s*Al*} son eki[364] ile sağlanabilir.

2.2.1.22. {+osh} son eki

Arnavutça {+*osh*} son eki dilde yalnızca isimden ve sıfattan sıfat türetmede işlek bir ektir. Bu ek ile oluşmuş sıfatlar genel olarak aşağılama veya küçük görme anlamlarına sahiptirler. Bunun yanı sıra bu son ek ile türemiş çok az sayıda isim de bulunmaktadır. Bu isimler genellikle kişi veya aile adlarıdır. Genel olarak dişil cins isimlerde ve bu cinsi niteleyen veya belirten sıfatlarda ek sonuna /e/ sesi alır ve {+*oshe*} şeklinde karşımıza çıkar: bardhosh "*yüzü beyaz olan, saçları beyazlamış olan*" < bardh+osh < i (e) bardhë "*beyaz*" : barkosh "*göbekli*" < bark+osh < bark "*göbek*" : bukurosh "*güzel, yakışıklı genç*" < bukur+osh < i (e) bukur "*güzel*" : djalosh "*genç erkek, oğlan çocuğu*" < djal+osh < djalë "*erkek çocuk*" : ligosh "*kötü ahlaklı, gevşek*" < lig+osh < i (e) lig "*kötü*" : vetullosh "*kalın kaşlı*" < vetull+osh < vetull "*kaş*" : vogëlosh "*küçük çocuk*" < vogël+osh < i (e) vogël "*küçük*" vb.

"Vërtet unë jam tepër në moshë, jam plakur shumë, andaj më dërgo një **djalosh** (të ushtrisë tënde) që t'ia mësoj magjinë."[365]

"*Yaşımın çok geçtiği doğru, çok yaşlandım, bu yüzden bana* ***genç bir oğlan*** *(askerlerinden) gönder ki ona büyüyü öğreteyim.*"

"Pa pritur e pa kujtuar u shfaq një Shtojzovall **vogëlosh** e vezullor!"[366]

"*Beklenmedik ve hatırlanmadık şekilde parlayan* ***küçük*** *bir peri* ***çocuk*** *ortaya çıktı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[364] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 62.
[365] Muhamed Eminë Xhundi, *101 tregime për të arritur kulminacionin e mirësisë dhe përsosmërinë e devotshmërisë*, Yayınlayan yazarın kendisi, Shkup 2008, s. 33.
[366] Filipina Negrievska, *Hirushi*, çev. Vehbi Kadriu, Botimet UNICEF, Shkup 2015, s. 12.

2.2.1.23. {-/+shëm} son eki

Arnavutçada bu son ek hem sıfat hem de zarf türetmede oldukça işlek bir ektir. Eklendiği isimlerin ve fiillerin anlamlarına yakın bir anlam katar: i brendshëm (e brendshme) "*iç*" < brenda-shëm < brenda "*içinde*" : i dhembshëm (e dhembshme) "*acılı, üzücü, eziyetli*" < dhemb-shëm < dhemb "*ağrı, üzüntü*" : i famshëm (e famshme) "*ünlü*" < famë+shëm < famë "ün" : i habitshëm (e habitshme) "*şaşkınlıkla*" < habit-shëm < habit "*şaşırmak*" : i hatashëm (e hatashme) "*felaket, korkunç*" < hata-shëm < hata "*istemeyerek veya bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, hata*" : i lezetshëm (e lezetshme) "*lezzetli*" < lezet+shëm < lezet "*lezzet*" : i mendshëm (e mendshme) "*akıllı*" < mend+shëm < mend "*akıl*" : inatshëm "*inatla*" < inat+shëm < inat "*inat*" : i sotshëm (e sotshme) "*bugünün, günümüz*" < sot-shëm < sot "*bugün*" : i trembshëm (e trembshme) "*korkulu, korkutucu*" < tremb-shëm < tremb "*korkutmak*" : i turpshëm (e turpshme) "*utanç verici, utangaç*" < turp-shëm < turp "*ayıp*" : i zhurmshëm (e zhurmshme) "*gürültülü*" < zhurmë+shëm < zhurmë "*gürültü*" vb.

"Teksa rritja e paplanifikuar e qyteteve ka pasur një ndikim të **hatashëm** në cilësinë e jetës dhe mjedisit, …"[367]

"*Kentlerin plansız büyümesinin yaşam ve çevre kalitesine **korkunç** bir etkisi oluyorken, ...*"

"Gjithçka e lehtë, gazmore, që do të shpërndante disi mërzinë e luftës: shakatë, thyerjet e disiplinës, mbrëmjet e gëzueshme në bordel, po luhatej **trembshëm** tani."[368]

"*Savaşın sıkıntılarını dağıtabilecek yavaş, neşeli herşey: şakalar, disiplini çiğnemeler, genelevdeki neşeli akşamlar şimdi **korkutucu** gelmeye başladı.*"

"Sipas fjalorit të **sotshëm(soçëm)** të gjuhës shqipe, …"[369]

"***Bugünkü** Arnavutça sözlüğe göre, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[367] Plani Rajonal i Trashëgimisë Qendër 2015 – 2018, Prishtine 2015, s. 30.
[368] Viola Isufaj, *a.g.e.*, s. 85.
[369] Klodiana Venetiku, *Aspektet Ndërkulturore Në Mësimdhënien e Gjuhës Gjermane*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Tiranë 2014, s. 1.

2.2.1.24. {+tar} son eki

Arnavutça {+*tar*} son eki bireylerin yaptığı harekete veya eyleme göre karakterini betimleyen meslek isimleri ve az sayıda sıfatlar türetmiştir. Dilde oldukça işlek bir ektir. Bu son ekin *Geg* diyalektinde kullanılan bir diğer çeşidi de aynı işlevlere sahip {+*atar*} son ekidir: anëtar "*yandaş*" < anë+tar < anë "*taraf, yan*" : anijetar "*gemide çalışan, gemici*" < anije+tar < anije "*su üstünde yüzen, inan ve yük taşımaya yarayan araç, gemi*" : arsimtar "*eğitimci, eğitmen, pedagog*" < arsim+tar < arsim "*eğitim, öğretim*" : fetar "*dindar, inançlı*" < fe+tar < fe "*din, inanç*" : floktar "*berber*" < flokë+tar < flokë "*saç*" : gjahtar "*avcı*" < gjah+tar < gjah "*av*" : gjuhëtar "*dilci*" < gjuhë+tar < gjuhë "*dil*" : gjyqtar "*hakem*" < gjyq+tar < gjyq "*kanun, yasa*" : hiletar "*hileci*" < hile+tar < hile "*hile*" : këngëtar "*şarkıcı*" < këngë+tar < këngë "*şarkı*" : kombëtar "*milli, milliyetçi*" < kombë+tar < komb "*ulus, millet*" : kyçtar "*çilingir*" < kyç+tar < kyç "*anahtar, kilit*" : luftëtar "*savaşçı*" < luftë+tar < luftë "*savaş*" : mesatar "*ortanca*" < mes+atar < mes "*ara, orta*" : mestar "*aracı*" < mes+tar < mes "*ara, orta*" : moshatar "yaşlı, olgun" < moshë+atar < moshë "yaş" : nazetar "*nazlı, naz yapan*" < naze+tar < naze "*naz, cilve*" : peshkatar "*geçimini balık tutup satarak sağlayan, balıkçı*" < peshkë+atar < peshkë "*balık*" : shkrimtar "*yazar*" < shkrim+tar < shkrim "*yazma, yazı*" : tregtar "*pazarcı*" < treg+tar < treg "*pazar*" vb.

"…, Fatori, një **gjahtar** i urtë, i mësuar e i shtruar, që shpesh u kërkonte gjahtarëve vetëm ta soditnin e jo ta vrisnin gjahun."[370]

"*..., Fator genellikle avcıların avlarını vurmasını değil sadece seyretmesini isteyen, bilge, eğitimli ve ağırbaşlı bir* ***avcı.***"

"Ndonjë **peshkatar** sipër saj, pa u mërzitur, pret i palëvizur dhe plot durim që t'i bjerë peshku në grep."[371]

"*Onun üzerinde herhangi bir* ***balıkçı****, sıkılmadan, kıpırdamadan ve sabırlı bir şekilde, balığın oltaya gelmesini bekliyor.*"

---

[370] Vezir Muharremaj, "Kontribut me vlerë i Dr. Parim Çarçani", *Kurora e Gjelbër Gazetesi*, VX. yıl, No: 129, Temmuz 2013, s.7.
[371] Shpendi Topollaj, "Shkodrës i qe kthyer buzëqeshja", *Nacional Gazetesi*, IV. yıl, No: 179, 23-30 Aralık 2012, s. 2.

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraş olan seçmiş kişileri gösteren isimler türeten {+*CI, +CU*} son eki [372] ile sağlanabilir.

2.2.1.25. {+uk} son eki

Arnavutçanın {+*uk*} son eki dilde sıfat türetmede işlek bir ektir. Türettiği sıfatlar genellikle küçültme veya okşama anlamları taşır. Fakat nadiren de aşağılama anlamlı sıfatlar da türettiği görülmektedir: bardhuk "*beyazımsı, beyaza çalan*" < bardhë+uk < i (e) bardhë "*beyaz*" : farashuk "*tohum dolu, çekirdek dolu, kabak kafalı, deli, çatlak*" < farashë+uk < farashë "*faraş, baharat rafı, kaşık rafı*" : qafuk "*çarpık boyunlu, kısa boyunlu*" < qafë+uk < qafë "*boyun*" : veshuk "*büyük kullaklı, kepçe kulaklı*" < vesh+uk < vesh "*kulak*": verdhuk "rengi sarıya dönmüş, sararmış, sarımtırak" < verdhë+uk < i (e) verdhë "sarı" vjeshtuk "*iyi olgunlaşmamış, yaş olgunlaşmış*" < vjeshtë+uk < vjeshtë "sonbahar" vb.

"Plaku psherëtiu, duke dredhur një cigare për mua me duhan **vjeshtuk** të forte, që mbante në tabaqellën e tij prej teneqeje të bardhë."[373]

"*Yaşlı adam tenekeden beyaz tablasında tuttuğu sert **yaş** tütünden benim için bir sigara sararken söylendi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.26. {+ush} son eki

Arnavutça {+*ush*} son eki sıfat türetmede işlek bir ektir. Bu son ek ile oluşan sıfatlarda küçültme, okşama veya sevme anlamları bulunmaktadır. Ayrıca dilde işlek olmasa da bazı kişi ve yer isimleri de türettiği görülmektedir: babush "*çocukların babalarına veya yaşlı erkeklere şımarıklık ve sevecenlik katarak seslenme şekli, babacık*" < babë+ush < babë "*çocuğu olan erkek, baba*" : bardhush "*yüzü beyaz olan, saçları beyazlamış olan*" < bardhë+ush < i (e) bardhë "*beyaz*" : dhëndërush "*zorla damat olmak isteyen kimse*" < dhëndër+ush < dhëndër "*damat*" : mjerush "*üzgün, hüzünlü, mahzun*" <

[372] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 41.
[373] Enver Hoxha, *Mes njerëzve të thjeshtë*, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, Tiranë 1984, s. 173.

mjerë+ush < i (e) mjerë "*fakir, sefil, zavallı*" : pitush "*küçük ekmek*" < pit-ush < pite "*pide*" : vb.

"Fjalimi mallit tim **mjerush**."[374]

*"Benim **zavallı** özlem cümlelerim."*

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.1.27. {+xhi} son eki

Arnavutça {*+xhi*} son eki dilde işlek olan Türkçe kökenli bir ektir. Arnavutçaya Türkçe ödünçlemeler ile girmiş fakat daha sonra Arnavutça sözcüklere de eklenerek meslek isimleri ve alışkanlık sıfatları türetmiştir. Bu son ekle oluşan Arnavutça ve Türkçe sözcükler dilde işlek olmasına rağmen bu son ekin yerine işlev bakımından aynı işlevde olan Arnavutça kökenli ekler daha sık kullanılmaktadır: fallxhi "*fal bakarak geçinen kimse, falcı*" < fall+xhi < fall "fal" : hallvaxhi "*helvacı*" < hallvë+xhi < hallvë "*helva*" : hotelxhi "*otelci*" < hotel+xhi < hotel "*otel*" : karrocaxhi "*arabacı, yük arabası kullanan kimse*" < karrocë+xhi < karrocë "*yük arabası*" : opingaxhi "*ayakkabıcı*" < opingë+xhi < opingë "*ayakkabı*" : qerestexhi "*keresteci*" < qereste+xhi < qereste "*kereste*" : pemaxhi "*meyveci*" < pemë+xhi < pemë "*meyve ağacı*" : sobaxhi "*sobacı*" < sobë+xhi < sobë "*soba*" : shakaxhi "*şakacı*" <shaka+xhi < shaka "*şaka*" : sherrxhi "*kavgacı*" < sherr+xhi < sherr "*kavga*" vb.

"Dulja ishte tip i qeshur dhe **shakaxhi** me shokët e miqtë, por dhe i ndjeshëm ndaj çdo shqetësimi në familje."[375]

"*Dulja arkadaşları ve dostlarıyla gülen ve **şakacı** bir kişiydi, ama ailede yaşanan her kötü olaya karşı da duyarlıydı.*"

"Ky **sherrxhi** e kishte porositur prej përpara kuzhinierin, që gjellës së imamit të padishahut t'i hidhte sa më shumë hudhër."[376]

---

[374] Abdullah Zymberi, "Leksiku Te Veprat e Poradecit", *Universiteti i Prishtinës Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës,* Prishtinë 2011, s. 209.
[375] E.Ramo, "Dule Xhevo Demko, një emër i paharruar", *Tradita Gazetesi,* XXII. yıl, No: 7 (141), Temmuz 2012, s. 3.
[376] Fadil Lushi, "Vareni këtë njeri, sepse ofendoi padishahun!", *SOT Gazetesi*, 1 Mayıs 2015, s. 17.

"*Bu **kavgacı**, padişahın imamının yemeğine olabildiğince çok sarımsak atması için garsonu önceden uyarmıştır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı *{+CI, +CU}* son ekidir. Ödünçlemeler aracılığıyla Arnavutçaya ilk giren Türkçe yapım eklerinden biri olarak kabul edilir ve dilde işlek bir biçimde kullanılır. Zaman içinde Arnavutça sözcüklere de eklenerek meslek isimleri ve alışkanlık sıfatları türetmiştir.

2.2.2. Arnavutça İşlek Olmayan Son Ekler

2.2.2.1. {-/+ac} son eki

Bu son ek isimlere, sıfatlara ve fiillere eklenen, fakat işlek olmayan bir ektir. Kullanım alanı ise *Geg* diyalekti ile sınırlıdır. Genellikle eklendiği isim, fiil ve sıfatlardan somut isimler türetir. Aynı zamanda aşağılayıcı ve kötü anlamlar içeren fiillerin sonuna eklenerek küçültücü veya aşağılayıcı anlamlar içeren isim ve niteleme sıfatları da türettiği görülmektedir. Bu son ek *Tosk* diyalektinde ise karşımıza aynı işlevlerde olan {*-/+ec*} son eki olarak çıkmaktadır.[377] Ayrıca *Tosk* diyalektinde kişi ve yer adları da türetmektedir: bardhec "*beyaz keçi*" < bardhë+ec < i (e) bardhë "*beyaz*" : burrec "*korkak, pısırık, kısa veya bodur, cüce*" < burrë+ec < burrë "*adam*" : dorrac "*tek elli veya bir elini kullanamayan, çolak*" < dorë+ac < dorë "*el*" : dhëmbac "*yamuk dişleri olan, dişlek*" < dhëmb+ac < dhëmb "*diş*" : farec "*mısır tohumu, sperm*" < farë+ec < farë "*çekirdek*" : gojac "*büyük veya yamuk ağızlı, dedikoducu*" < gojë+ac < gojë "*ağız*" : këmbac "*ayağından sakat, topal*" < këmbë+ac < këmbë "*ayak*" : kobec "*hilekâr, düzenbaz, kurnaz*" < kobë+ec < kobë "*hırsızlık, utanç verici hareket*" : përtac "*üşengeç, işe yaramaz, tembel*" < përtoj-ac < përtoj "*tembellik etmek, üşenmek*" : qelbac "*kokuşmuş, bozulmuş*" < qelb-ac < qelb "*kokuşmak, bozulmak*" : shkadhec "*toprağın taşını, çöpünü ayıklamak için kullanılan seyrek dişli, tarak biçiminde araç, tırmık*" < shkadhit-ec < shkadhit (shkadhis) "*toprağın taşını, çöpünü ayıklamak*" : shtypec "*bir şeyi veya bir maddeyi ezmeye yarayan alet, tokmak*" < shtyp-ec < shtyp "*basmak, ezmek*" : verdhac "*soluk, sararmış*" < verdhë+ac < i (e) verdhë "*sarı*" vb.

[377] Mehmet Halimi, *Çeshtje Fjalëformimi në Gjuhën Shqipe*, Botimet Etruria, Prishtinë 1996, s. 20.

"Ky në radhë të parë është një **përtac** e parazit, që e sheh botën në funksion të tij dhe që kërkon të shijojë të mirat e saj pa i dhënë asaj asgjë dhe pa u merakosur për të tjerët."[378]

"*Öncelikle bu öyle bir **tembel** ve parazittir ki dünyayı kendi emrinde sanıyor ve ona hiçbir şey vermeden ve başkaları için hiç endişelenmeden onun bütün güzelliklerini tatmak istiyor.*"

"Së pari me atë humbje që pësoi Berisha, megjithë manipulimet që bëri e presionin e shtetit mbi votuesit, nuk kishte burrë e **burrec** që ta justifikonte, qoftë edhe diktatori më i egër apo manipulatori më mjeshtër i zgjedhjeve."[379]

"*Öncelikle en katı diktatör veya seçimlerin en usta manipülatörü bile olsa, seçmenlere yaptığı manipülasyon ve baskıya rağmen, Berisha yaşadığı o kayıpla, onu savunacak adam ve **adamcıklar** yoktu.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.2. {-/+acak} son eki

Arnavutça {*-/+acak*} son eki {*-/+ac*} *ve* {-/+*ak*} son eklerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Dilde çok fazla işlek değildir. Anlam bakımından {*-/+ac*} son ekinin kattığı olumsuz anlamı daha da yoğun olarak yansıtır. İsim ve fiillerin dışında sıfatlara da eklendiği görülmektedir. Bu iki son ekin birleşmesi ve devamlılığını sürdürmesi günümüzde bu ekin birleşik değil de tek bir ek olarak değerlendirilmesini sağlamıştır.[380] Diyalektlerde ise *{-/+acak}* son eki, aynı işlev ve özelliklerde {*-/+acuk*} veya {*-/+acuq*} son ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır: belbacak (belbacuk) "*kekeme, peltek konuşan*" < belbër-acak < belbër "*sözcükleri doğru telaffuz edemeyen, kekleyen veya peltek konuşan*" : frikacak "*korkak, ürkek*" < frikë+acak < frikë "*bir tehlike veya kötü bir durum karşısında hissedilen derin endişe, korku*" : ikacak "*bir tehlike karşısında bulunduğu yerden uzaklaşarak giden veya kaçan, kaçak*" < ik-acak < ik (iki) "*bir yerden uzaklaşmak,*

[378] Enis Sulstarova, *Arratisje nga Lindja Orientalizmi shqiptar nga Naimi te Kadareja*, Botimet GLOBIC PRESS, NewYork 2006, s.68.
[379] Ramazan Sherja, "Berisha ka filluar "t!i qajë hallin" PS", *SOT Gazetesi*, 31 Temmuz 2015, s. 16.
[380] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 194.

bir yere gitmek" : ndyracak "*düzenli olarak yıkanmayan veya temizleyen, kalbi pis*" < ndyrë-acak < i (e) ndyrë "*pis*" : verdhacak (verdhacuk, verdhacuq) "*soluk, sararmış*" < verdhë+acak (verdhë+acuk, verdhë+acuq) < i (e) verdhë "*sarı*" vb.

"Qërrohu - s'ka per ty strehim. Jo mëshirim po veç perçmim do gjesh tek un' o **frikacak**! ..."[381]

"*Defol- senin için yer yok. Bende merhamet değil sadece küçümseme bulacaksın ey **korkak**! ...*"

"Shërimi i një shurdhamani **belbacuk**."[382]

"*Sağır bir **kekemenin** iyileşmesi.*"

"Edhe ky ishte një hollak, **verdhacuk**, me një hundë të holle, të gjatë, të shtypur anash e me majë të mprehtë, e cila i jepte fytyrës së tij pamjen e dhelprës apo të çakallit."[383]

"*Bu da sıska, **soluk**, görüntüsünü bir tilkiye veya çakala benzeten ince, uzun, yan tarafı ezilmiş, sivri uçlu burnu olan biriydi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.3. {-/+aç} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. En önemli işlevi isimlerden eşya veya alet isimleri türetmesidir. Ayrıca fiil ve sıfatlara da eklendiği görülen bu son ekin kattığı değer veya nitelik anlamları daha çok aşağılayıcı anlamlar içermektedir: akullaç "*buz kalıbı*" < akull+aç < akull "*donmuş su, buz*" : kërkaç "*karşılığını vermeden veya ödemeden sürekli başkalarından bir şey istemeyi kendine huy edinmiş kimse, dilenci*" < kërkoj-aç < kërkoj "*birşeyi bulmaya çalışmak, aramak, istemek*" : kungullaç "*olgunlaşmamış, çocuk ruhlu*" < kungull+aç < kungull "*kabak*" : rrugaç "*sokak çocuğu, serseri*" < rrugë+aç < rrugë

[381] Petraq Kolevica, *Kam njohur sy, o, ata sy!* , Botimet TOENA, Tiranë 1998, s. 32.
[382] "Ungjilli: Shërimi i një shurdhamani belbacuk (Mk 7,31-37)", *Drita Jonë Gazetesi,* XVIII. yıl, No: 898, 6 Eylül 2015, s. 1.
[383] Zylyftar Bregu, *a.g.e.*, s. 75.

"*sokak, yol*" : thundraç "*nalbantların nalları çivilemeden önce toynakları düzeltmek için kullandıkları uzun saplı bıçak*" < thundër+aç < thundër "*toynak*" vb.

"Në Pezë **akullaç**, rrebesh në Hoçisht …"[384]

"*Pezë'de **buz kalıpları**, Hoçisht'te sağanak ...*"

"Atje në qoshe të rrugës pret një **rrugaç** ose kopuk për të ngacmuar ndonjë vajzë."[385]

"*Orada yolun kenarında herhangi bir kıza sataşmak için bir **serseri** veya kopuk bekliyor.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.4. {+aj} son eki

Arnavutça {+*aj*} son eki dilde işlek değildir. N. Jokl'e göre bu son ek Latince {-*anius*} son ekinin Arnavutçaya ödünçlemesidir.[386] Günümüzde sadece yer isimlerinde görülen bu son ek Arnavutça özel isimlere eklenerek aynı zamanda kabile isimleri de türetmektedir: Dautaj < Daut+aj < Daut : Hajdaraj < Hajdar+aj < Hajdar : Haxhihaj < Haxhi+aj < Haxhi : Kolaj < Kolë+aj < Kolë : Llukaj < Llukë+aj < Llukë : Nikaj < Nikë+aj < Nikë : Sinanaj < Sinan+aj < Sinan vb.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.5. {+ajë} son eki

Bu ek de işlek olmayan eklerden biridir. Asıl işlevi ise isimlere eklenerek manaları dışına çıkmadan bu isimlere aşırılık, çokluk veya fazlalık ifade eden yer anlamı katmaktadır. Bu nedenle yer isimleri yapan ve dilde işlek olan {+*ishte*} son ekinin yerine de kullanılmaktadır.[387] Genel kullanım alanı *Geg* diyalektidir: floknajë "*kabarık ve gür*

---

[384] Ibrahim Gani, "I Besoj Vetëm Diellit", *NACIONAL Gazetesi*, IV. yıl, No: 174, 18-25 Kasım 2012, s. 7.
[385] Zakir Abdul Kerim Naik, *Përgjigje Jomuslimanëve Në Pyetjet Më Të Shpeshta Për Islamin (Përhapja e së Vërtetës rreth Islamit)*, Kryesia e Bashkësisë Islame "El-Hidaje", Zvicër 2010, s. 32.
[386] Norbert Jokl, *a.g.e.*, s.134.
[387] Ali Dhrimo vd., *a.g.e.*, s.138.

saç" < flokë+ajë < flokë "*saç*" : fushnajë "*büyük ve geniş toprak parçası, alan veya tarla*" < fushë+ajë < fushë "*toprak parçası, alan, tarla*" : gurajë (gurishte) "*taşlık alan veya yer*" < gur+ajë < gur "*taş*" : grykajë "*nehirlerin denize döküldüğü yer, nehir ağzı*" < grykë+ajë < grykë "*boğaz, gırtlak*" : mjegullnajë "*büyük bir alana yayılmış yoğun sis*" < mjegull+ajë < mjegull "*sis*" vb.

"Ëndërrojnë të kenë **floknajë** të rënë, të dredhur dhe të shprishur si leshi i dyshekut."[388]

"*Uzun, kıvırcık ve yatağın karışık yünü gibi **kabarık saçları** olmasını hayal ediyorlar.*"

"Ishte një **fushnajë** shkretane, e zhveshur, nën qiellin e errët me një hënë të ngrënë midis."[389]

"*Yenmiş bir ayın olduğu kararmış gökyüzünün altında çıplak, çölleşmiş bir **toprak parçasıydı.***"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.6. {+ajkë} son eki

Bu son ek Arnavutçada işlek değildir ve yalnızca birkaç sözcükte görülmektedir. İşlevi ise alet veya eşya isimleri türetmektir: bardhajkë "*çürümüş, kolayca ufalanan beyazlaşmış odun parçası*" < bardhë+ajkë < i (e) bardhë "*beyaz*" : këmbajkë "*destek veya denge amaçlı kullanılan sopa, değnek*" < këmbë+ajkë < këmbë "*ayak*" : prashajkë "*çapa*" < prashit-ajkë < prashit "*toprağı çapalamak*" vb.

"Pas kësaj, me **prashajkë**, në drejtim të rreshtit hapet një brazdë e cekët ku do të mbillet fara e secilit aksesion…"[390]

"*Ondan sonra, çapa ile hiza doğrultusunda her bir ürünün çekirdeğinin ekileceği sığ bir oluk açılır…*"

---

[388] Natalia Ginzburg, "Gratë", *KORÇA Gazetesi*, No: 154, Şubat 2009, s. 6.
[389] Fabian Kati, *a.g.e.*, s.360.
[390] Sokrat Jani, "Metodika e Punes Për Rigjenerimin, shtimin, karakterizimin dhe vlerësimin e germplazmes së bimëve perimore bishtajore (barbunjës, bizeles dhe bathës)", *Universiteti Bujqesor i Tiranës Qendra e Resurseve Gjenetike*, Tiranë 2015, s.4.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.7. {+al} son eki

Bu son ek adlara ve sıfatlara eklenerek benzerlik ve gibilik ifade eden anlamlar katar. Bu ekin asıl özelliği ise başka son ekler ile birleşerek işleklik göstermiş olmasıdır. Arnavutça {-/+*ac*}, {-/+*ak*}, {-/+*aq*}, {-/+*ash*}, {-/+*ec*} ve daha birçok son ekle birleşerek kullanımı mevcuttur. Bu birleşimlerle eklendiği ad ve eylemlere aşağılayıcı ve küçültücü anlamlar katmaktadır. Fakat hem kendi başına hem de birleşik ek olarak karşımıza çıkan {+*al*} son ekinin kullanım alanı kısıtlıdır ve dilde işlek değildir: gjembal "*dikenimsi*" < gjemb+al < gjemb "*diken*" : kuqal (kuqalak) "*kırmızımsı*" < kuq+al (kuq+alak) < i kuq (e kuqe) "*kırmızı*" : bishtalec "*aklı başında olmayan, düzgün düşünemeyen*" < bisht+alec < bisht "*kuyruk*" : shkurtalaq (shkurtalac, shkurtalec) "*bodur*, *kısaya yakın*" < shkurt+alaq (shkurt+alac, shkurt+alec) < shkurt "*kısa*" : verdhalash (verdhalaq) "*sarımsı*, *sarımtırak*" < verdhë+alash (verdhë+laq) < i (e) verdhë "*sarı*" vb.

"I treguam dokumentet punonjësit të doganës, një **shkurtalaq** i trashë që nga dhjamosja mezi merrte frymë."[391]

"*Yağlarından zor nefes alan, şişko, **bodur,** gümrük çalışanına belgelerimizi gösterdik.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.8. {+all} son eki

Arnavutça {+*all*} son eki yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkmaktadır. Eklendiği isim ve sıfatlardan yakın anlamlarında sıfatlar türetir. İsimlere eklenerek eşya isimleri türetirken sonuna /ë/ veya /e/ sesleri alır: çakalle "*taş değirmenlerde buğday tanelerinin düzenli geçişini sağlayabilmek için taşın ortasına ritmik olarak çarpan odun parçası*" < çak+alle < çak "*bir yere vurulduğunda çıkan ses*" : dhëmballë "*azı dişi*" < dhëmb+allë < dhëmb "*diş*" : pushkallë "*tüfeklerde fişeği ateşlemeye yarayan iğne*" <

[391] Kostaq Duka, *Hoteli i fantazmave*, Art grafik, Globus R. 2010, s. 63.

pushkë+allë < pushkë "*tüfek*" : rremall "*yalancı*" < rremë+all < rremë "*gerçek olmayan, sahte*" vb.

"Homo habilis ka pasur **dhëmballë** më të vegjël dhe tru më të madh se Australopiteku dhe ka ndërtuar armë prej guri e, ndoshta, edhe prej kocke."[392]

*"*Homo habilis'in, Australopiteku'dan daha küçük **azı dişi** ve daha büyük beyni varmış ve taştan belki de kemikten silah oluşturmuştu."

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.9. {-/+amë} son eki

Bu son ek de dilde yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkmaktadır. E. Çabej'e göre kökeni hakkında herhangi bir bulgu yoktur.[393] Genel olarak bakıldığında eklendiği isim ve fiillere anlamları doğrultusunda yoğunluk veya büyüklük katan bir işleve sahiptir: rrotullamë "*büyük çember, yuvarlak*" < rrotull+amë < rrotull "*çember, silindir, yuvarlak*" : shurukamë "*büyük gürültü*" < shurukoj-amë < shurukoj "*gürültü yapmak*" gibi.

"**Rrotullame** e mbushur me lecka ose me kashtë, që vihet për të mbajtur shtamba."[394]

"*Sürahi tutmak için konulan, bezden veya samandan oluşan **büyük çember.***"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.10. {-/+anak} son eki

Bu son ek de dilde nadiren görülen işlek olmayan bir ektir. Eklendiği adlara, sıfatlara ve fiillere aşağılayıcı veya küçültücü anlamların yanı sıra bazı kişinin fiziki veya ruhani durumunu belirten anlamlar da katar. Ayrıca bazı etnik adlar da türetmiştir: fisanak "*soyları bir olan bireylerden her biri*" < fis+anak < fis "*aynı geleneklere sahip ve aynı kandan olan insanlar topluluğu, soy*" : ikanak "*korkak, ödlek, tavuk gibi kaçan*" < ik-anak

[392] Damir Marjanoviq, "Skriptë Për Lëndën Bioantropologjia Forenzike", Prill 2007, s. 13.
[393] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 201.
[394] Mimoza Zekaj, *a.g.e.*, s.264.

< ik (iki) "*bir yerden uzaklaşmak, bir yere gitmek*" : seltanak "*Seltë köyünden olan kişi*" < Seltë+anak < Seltë "*Elbasan'a bağlı bir köy*" : shulanak "*sırık gibi uzun kimse*" < shul+anak < shul "*direk, sırık*" : trashanak "*kalın vücutlu, iri yapılı, şişko*" < trashë+anak < i (e) trashë "*kalın*" vb.

"Përveç kësaj, mos kujto se je **ikanak** nga lufta!"[395]
"*Bunun dışında savaştan **tüydüğünü** zannetme!*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.11. {+anjak} son eki

Arnavutça {+*anjak*} son eki dilde nadiren rastlanılır. Eklendiği isim ve sıfatlara insanlara ait kötü olan fiziki veya duygusal bir özelliği belirten anlamlar katar: bishtanjak "*olgunlaşmamış*" < bisht+anjak < bisht "*kuyruk*" : varfanjak "*zalim, kötü kalpli*" < varfër+anjak < i (e) varfër "*fakir*" : verdhanjak "*solgun tenli, sararmış*" < verdhë+anjak < i (e) verdhë "*sarı*" vb.

"Në jetën tjetër, ai qe i varfër si një **varfanjak**."[396]
"*O, öbür hayatında **zalim** biri gibi fakirdi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.12. {+anjar} son eki

Bu son ek dilde yalnızca bir sözcükte karşımıza çıkar. Kullanım alanı *Tosk* diyalekti ile sınırlıdır: kockanjar "*zayıf, çelimsiz*" < kockë+anjar < kockë "*kemik*".

"Ky qe burrë i moshuar trupmadh, **kockanjar** nga ata autoritarët e rëndë, që të shtypin me peshën e tyre."[397]

---

[395] Enes Karić, a.g.e., s. 41.
[396] Anton Papleka, "Pikërisht te kjo fletë", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 141, 1-8 Nisan 2012, s. 5.
[397] Istref Haxhillari, "Murati", *NACIONAL Gazetesi*, V. yıl, No: 198, 12-19 Mayıs 2013, s. 6.

*"Bu, iri yarı, kendi ağırlığıyla sizi ezen o ağır otoriterler gibi **zayıf**, yaşlı bir adamdı"*

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.13. {+anjos} son eki

Bu son ek dilde yalnızca bir sözcükte karşımıza çıkar. Kullanım alanı *Tosk* diyalekti ile sınırlıdır: frikanjos "*korkak*" < frikë+anjos < frikë "*bir tehlike veya kötü bir durum karşısında hissedilen derin endişe, korku*".

"Pas ndodhisë me shefin, më erdhën në punë për kontroll të rreptë dy pleq të zyrave: shefi i planit, për të cilin nxirrja koston çdo muaj dhe shefi i llogarisë, ky i fundit një **frikanjos** i madh, nuk lanë dokument pa kontrolluar dhe nuk më gjetën asnjë gabim."[398]

"*Şefle olan olaydan sonra ofisime sıkı bir kontrol için iki yaşlı ofis çalışanı geldi: her ay onun için maliyet raporlarını çıkardığım planlama şefi ve muhasebe şefi, bu sonuncusu öyle bir **korkaktı** ki, kontrol edilmedik belge bırakmadılar ve hiçbir yanlışımı bulmadılar.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.14. {-/+aq} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isim, fiil ve sıfatlara aşağılayıcı anlamlar katarak isim ve sıfat türetir. Aynı işlevlerde {+*al*} son eki ile birleşerek {+*alaq*} son eki olarak ta kullanımı mevcuttur. Türettiği dişil cins isimlerde ekin sonuna /e/ sesi gelir: marraq "*akılsız, aklı gidik*" < marrë+aq < i (e) marrë "*aklı uçmuş, noksan, deli*" : ngelaq "*ağır hareket eden, hantal*" < ngel-aq < ngel "*bir yerde sabit durmak*" : ngordhalaq "*zayıf, güçsüz*" < ngordh-alaq < ngordh "*ölmek* (hayvanlar için) : shalaqe "*uzun, ince bacak*" < shalë+aqe < shalë "*kalça ile diz arasında kalan bölüm*" : shkurtalaq "*bodur,*

[398] Meri Lalaj, "Ndarja", *NACIONAL Gazetesi*, V. yıl, No: 189, 10-17 Mart 2013, s. 4.

kısaya yakın" < shkurt+alaq < shkurt "*kısa*" : shushaq "*şaşkın*" < shush-aq < shush "*şaşırmak*" vb.

"Qeni i verdhë **ngordhalaq** kishte ngordhur."[399]
"***Güçsüz** sarı köpek ölmüştü.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.15. {+ari} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eqrem Çabej'e göre bu son ek {-/+*ar*} ve {-/+*i*} son eklerinin birleşimi ile oluşmuştur.[400] Eklendiği isimlerden topluluk isimleri yapar. Bu topluluk isimleri genellikle meslek, iş grubu veya o mesleğin yapıldığı yeri belirtir: katundari "*köylülük, kırsal olan yer*" < katund+ari < katund "*köy*" : kapitenari "lim*anda veya gemide bulunan kaptan odası*" < kapiten+ari < kapiten "*gemi veya uçak kumandanı, üçüncü derece subay*" : këmishari "*gömlek üretilen veya satılan yer*" < këmishë+ari < këmishë "*gömlek*" : krahinari "*birden fazla bölgeyi, eyaleti veya alanı kapsayan yer*" < krahinë+ari < krahinë "*bölge, eyalet*" vb.

"Në këto kushte dhe krahina e Labërisë u nda në disa **krahinar**i ose krahina."[401]
"*Bu şartlarda Labıri bölgesi de birkaç **eyalete** veya bölgeye ayrıldı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.16. {-/+ash} son eki

Arnavutça {-/+*ash*} son eki isim, fiil ve sıfatlardan sıfat yapan bir ektir. Genellikle türettiği sıfatlara aşağılayıcı anlamlar katar: gjembash "*dikenli*" < gjemb+ash < gjemb "*diken*" : morrash "*bitli, pireli*" < morr+ash < morr "*bit, pire*" : qelbash "*her*

---

[399] Gracia Burnham, *Zemra të Zjarrta, Tetë Gra në Kishën e Fshehtë Dhe Historitë e tyre Të një Besimi të Kushtueshëm*, Voice of the Martyrs, USA 2011, s. 247.
[400] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 208.
[401] Jaho Cana, *Institucioni i Kuvendit Sipas së Drejtës Zakonore Labe*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori dhe i Filologjisë Departamenti i Historisë, Tiranë 2012, s. 20.

zaman pis olan kimse" < qelb-ash < qelb "*kokuşmak, bozulmak*" : qullash "*ağır veya yavaş hareket eden kimse, hantal*" < qull+ash < qull "*ıslak, yoğunluğu fazla olan sıvı*" vb.

"E dinin se dikush do t'u vinte kunorë **gjembash**."[402]

"*Birinin onlara **dikenli** taç takacaklarını biliyorlardı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.17. {+ashkë} son ek

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isimlerde anlamlarına yakın eşya isimleri türetir: dorashkë "*eldiven*" < dorë+ashkë < dorë "*el*" : grykashkë "*bebek önlüğü*" < grykë+ashkë < grykë "*boğaz, gırtlak*" : gjurmashkë "*patik*" < gjurmë+ashkë < gjurmë "*ayak izi*" vb.

"Vendosni një pecetë ose një **grykashkë** mbi supin tuaj, pasi ka raste që gogësima shoqërohet me nxjerrje ushqimi."[403]

"*Kendi omuzunun üzerine bir peçete veya bir **bebek önlüğü** yerleştirin çünkü esnemenin kusma ile beraber olduğu anlar vardır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.18. {+at} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutluk'un güney kesimlerinde *Tosk* diyalektinin sınırları içinde rastlanılır. Eqrem Çabej'e göre bu ek Arnavutçaya İlir dilinden miras kalmıştır.[404] Özellikle *Labıri* ve *Çamıri* bölgesindeki yer, soy ve aile isimlerinde karşımıza çıkmaktadır: *Bularat, Bushat, Dukat, Kastrat, Lazarat* gibi.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[402] Silke L. Blumbach, *Ëndërr e Shetuar*, Bibloteka Meridiane Poetike, Tetovë 2012, s. 105.
[403] Anida Kisi-Dorina Basha, *Si të kujdesemi për të porsalindurin Këshillues për nënat e reja*, Botimet Pegi, Tiranë 2012, s. 14.
[404] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 210.

2.2.2.19. {+atak} son eki

Bu son ekin kullanım alanı *Kuzey Geg* diyalektidir. Dilde işlek olmayan bu eke yalnızca birkaç sözcükte rastlanmaktadır. Türettiği sıfatlara yoğunluk, aşırılık veya fazlalık anlamı katar: gjethatak "*çok yaprakları olan*, *yapraklı*" < gjeth+atak < gjeth "*yaprak*" : mishatak "*çok eti olan*, *etli*" < mish+atak < mish "*et*" vb.

"Korrikut asht nji rrush me vile të rralla, të mëdha, **mishatak** e i ambël, …"[405]
"*Korrikut seyrek, büyük, **etli** ve tatlı taneli bir üzümdür, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.20. {-/+atë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isim ve fiillerden somut veya soyut isimler yapar: edukatë "*okulda veya evde edinilen terbiye*" < edukoj-atë < edukoj "*terbiye etmek, eğitmek*" : doktoratë "*doktora*" < doktor+atë < doktor "*doktor*" : fushatë "*düzenlenen bir dizi faaliyetler bütünü*, *kampanya*" < fushë+atë < fushë "*alan*, *saha*" : gjyshatë "b*aşında bir dede bulunan Bektaşi dergâhı*" < gjysh+atë < gjysh "*babanın veya annenin babası*, *dede*, *yaşlı kimse*" : konsullatë "*konsolosluk*" < konsull+atë < konsull "*konsolos*" : zemëratë "*kırgınlık*" < zemër+atë < zemër "kalp" vb.

"Një **edukatë** e tillë duket të jetë pikë së pari e pranishme në koshiencën e çdo qytetari."[406]

"*Böyle bir **terbiye** öncelikle her vatandaşın bilincinde kabul edilebilir olmalıdır.*"

"Në rastet kur Ambasadori vizitohet nga Kreu i Shtetit pritës, atëherë në hyrje të ndërtesës së Ambasadës ose **Konsullatë**s, krahas Flamurit tonë Shtetëror, duhet të vendoset edhe Flamuri i Shtetit pritës."[407]

---

[405] "Hermendi e Dorotheja", *Leka Dergisi*, , VII. yıl, No: XI, (Kasım 1935), Shkodër, s. 469.
[406] Ersenta Lika, *Shteti i së drejtës; Përqasja e Shtetit të së Drejtës dhe Shteti Ligjor; Dallimet Midis Tyre*, (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti "Aleksandër Moisiu" Durrës Fakulteti i Shkencave Politike Juridike, Durrës 2013, s. 16.
[407] Haki Merovci, "Ambasadori Ynë Në Detyrë Vetëm Për Administratën Publike Në Mpj", *Ministria e Puneve të Jashtme Akademia Diplomatike*, Prishtinë 2014, s. 31.

"*Büyükelçi misafir devletin Başkanı tarafından ziyaret edildiğinde, Büyükelçiliğin veya* ***Konsolosluğun*** *girişine bizim devletimizin bayrağının yanına misafir devletin bayrağı da konulmalıdır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.21. {-/+avec} son eki

Bu son ek ile türemiş dilde çok az sayıda sözcük vardır. Kullanım alanı *Tosk* diyalektidir. Eklendiği isim ve fiillere aşağılayıcı veya küçültücü anlamlar katarak sıfat türetir: baltavec "*çamur gibi, vıcık*" < baltë+avec < baltë "*çamur*" : grindavec "*kavgacı kimse*" < grind-avec < grind "*kavga etmek, dövüşmek*" : qurravec "*sümüklü*" < qurra-avec < qurra "*sümük*" vb.

"Është e pamundur që një njeri, të jetë edhe besimtar, edhe arrogant, **grindavec** e i paedukatë."[408]

"*Bir insanın hem inançlı hem kibirli,* ***kavgacı*** *ve terbiyesiz olması mümkün değildir.*"

"Rreth 3 % e fëmijëve nëpërkëmben emocionalisht nga shokët e mësuesit me fjalë të tilla, që lidhen me moshën psikologjike të tyre, si: gojëkyçur, i/e trashë etj., dhe 2% e nxënësve dhunohen emocianalisht me fjalët e shprehjet që lidhen me të metat fizike, një fatkeqësi e lindur ose e fituar, që askush nuk do ta dëshironte, si: veshëllapush, i/e shpifur, **qurravec**, trashaluq etj."[409]

"*Öğrencilerin 3 %'ü arkadaşlarının ve öğretmenlerinin kullandığı, onların psikolojik yaşları ile bağlantılı olan, ketum ağızlı, kalın kafalı gibi sözlerden duygusal anlamda etkileniyorlar ve öğrencilerin 2%'si doğumda veya daha sonradan kazanılan, kimsenin de istemeyeceği fiziksel engelleri ile alakalı olan, kepçe kulak, çirkin, sümüklü, şişko gibi sözlerden duygusal anlamda etkileniyorlar.*"

---

[408] Osman Nuri Topbash, *Nga Morali Shembullor i të Dashurve të Allahut*, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2014, s. 14.
[409] Fran Gjoka, "Dhuna Ndaj Fëmijëve Shpreh Edhe Dobësi Në Punën e Shkollës", *Mësuesi Dergisi*, No: 8, Tiranë 2015, s. 22.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.22. {-/+avel} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir ve nadiren karşılaşılır. Eklendiği isim, sıfat ve fiillerden isim ve sıfat türetir. Bu isim ve sıfatlar genellikle aşağılayıcı veya küçültücü anlamlar içerir: bardhavel "*beyazımsı pembe veya açık pembe deri rengine sahip olan*" < bardhë+avel < i (e) bardhë "*beyaz*" : jargavel "*sürekli ağlayan, kene gibi yapışkan kimse*" < jargë+avel < jargë "*salya*" : taravel "*aklı eksik, budala*" < tarë+avel < tarë "*bir malın veya herhangi bir nesnenin ambalaj ağırlığı*" : shushavel "*şaşkın*" < shush-avel < shush "*şaşırmak*" vb.

"Njëri nga mësuesit, i bëshëm, **bardhavel** në fytyrë, shpatullgjerë e ballëgjerë, i qeshur, lexoi emrat sipas paraleleve."[410]

"*Yapılı, yüzü **açık pembe**, geniş omuzlu ve geniş alınlı, güleç öğretmenlerden biri sütunlardaki isimleri okudu.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.23. {+avë(t)} son eki

Bu son ekin de kullanımı çok nadirdir. Yer anlamı kattığı isimler dışında *Kuzey Geg* diyalektinde de birkaç sıfatta görülür: arravë "*ceviz ağaçlarının olduğu yer, cevizlik*" < arrë+avë < arrë "*ceviz ağacı, ceviz*" : guravët "*taşlık*" < gur+avët < gur "*taş*" gibi.

"Gjalpi, dhjamë derri, qumesht i paskremuar, djathi, mishi, salcice, vaj i **arravë** të kokosit."[411]

"*Tereyağı, domuz yağı, krem süt, peynir, et, sosis, **cevizlikte** bulunan Hindistan cevizlerinin yağı.*"

---

[410] Hajri Shehu, "Profesor Mois Cami, mësuesi dhe edukatori ynë i dashur", *RRUGA E ARBERİT Gazetesi*, No: (5) 109, Mayıs 2015, s. 20.
[411] *Rekomandime Për Ushqyerjen e Shëndetshme Në Shqipëri*, Drejtoria e Shëndetit Publik, Tiranë 2008, s. 23.

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, bir nesnenin doğadaki adını, toplu halde bulunduğu yeri gösteren {*+lIk, +lUk* }son eki[412] ile sağlanabilir.

2.2.2.24. {+avik} son eki

Bu son ek ile dilde birkaç tane sıfat türemiştir. Eklendiği sözcüklere aşağılayıcı anlamlar katmıştır. Ayrıca bu son ek bazı diyalektlerde {*+aviq*} olarak karşımıza çıkmaktadır: ndyravik (ndyraviq) "*pislik*" < ndyrë+avik < i (e) ndyrë "*pis*" : shurraviq "*sidikli*" < shurrë+aviq < shurrë "*sidik, çiş*" gibi.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.25. {-/+c(ë)} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Kullanım alanı yalnızca Arnavutluk'un kuzey batısıyla sınırlıdır. Dolayısıyla *Kuzeybatı Geg* diyalektine özgü bir ektir. Eklendiği isimlerden somut ve soyut isimler yapar. Somut isimler genellikle alet isimleridir. Ayrıca fiillere de eklenerek isim türetir: gatojcë "*kadın aşçı*" < gatuaj-cë < gatuaj "*yemek yapmak*" : ferrcë "*deve dikeni*" < ferrë+cë < ferrë "*çalı*" : fërkojcë famil(fërkojse) "*bir çeşit temizlik aracı*" < fërkoj-cë < fërkoj "*ovmak*" : gojcë "*düğme deliği, örme dikiş*" < gojë+cë < gojë "*ağız*" : shkrepcë "*kibrit*" < shkrep-cë < shkrep "*çakmak, vurmak*" vb.

"… nji prej republikëjsh hodhi nji **shkrepcë** …"[413]
"*... Cumhuriyetçilerden biri bir* ***kibrit*** *attı ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.26.{-/+ckë} son eki

Bu son ek de işlek değildir. Kullanım alanı daha çok *Tosk* diyalektidir. Eklendiği isim ve fiillerden anlamlarına yakın alet isimleri yapar. *Geg* diyalektinde ise bu son ek karşımıza aynı işlevlerde kullanılan {*-/+skë*} son eki olarak çıkmaktadır: dërrackë

[412] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.* s. 56.
[413] Luis Coloma-Mujs Polemi, "Juan Miseria", *Leka dergisi*, IX. yıl, No: 1, (1937), s. 48.

(dërraskë) "*tahta çıta*" < dërrasë+ckë < dërrasë "*tahta*" : mbërtheckë (mbërtheskë) "*kelepçe, mengene, raptiye, fermuar*" < mbërthej-ckë < mbërthej "*iliklemek, bağlamak*" vb.

"Letra, regjistra, dosje, telefonata, dëftesa, duar që mbërthejnë pena, vegla, lapsa, duar që merren me një vidhë, me një **mbërtheckë**, …"[414]

"*Mektuplar, kayıtlar, dosyalar, telefonlar, onur belgeleri, tükenmez kalemler, eşyalar, kalem tutan eller, bir vida ile bir* ***mengene*** *ile uğraşan eller, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.27. {-/+ç(ë)} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isim ve fiillerden somut isimler türetir. Bu somut isimlere genellikle bir hareket veya değer anlamları katar: dyç "*ikili, çift*" < dy+ç < dy "*iki*" : fillçë "g*evşek dokunmuş kumaş*" < fill+çë < fill "*iplik, kumaş*" : ndezçë "*çakmak*" < ndez-çë < ndez "*yakmak*" : syç "*yanlış bir şey söyleme korkusu, utangaçlık*" < sy+ç < sy "*göz*" vb.

"Gur **ndezç**."[415]

"***Çakmak*** *taşı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.28. {+çe} son eki

Arnavutça {+*çe*} son ekinin iki çeşit kullanımı vardır. Bunun sebebi isimlere eklenerek küçültme veya hakaret anlamı katan {+*çe*} son ekinin Slav dillerinden, durum bildiren zarflar türeten {+*çe*} son ekinin ise Türkçeden ödünçlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Eqrem Çabej'e göre Slav dillerinden ödünçlenen {+*çe*} son eki *Geg*

[414] Dritan Çela, *Një Dashuri*, Shtëpia e librit OMBRA GVG, Tiranë 2009, s. 12.
[415] Anisa Kosteri, *Leksiku Veriperëndimor i Gjuhës Shqipe Përmes Autorëve Bardhi, Gazulii e Dema*, (Doktora Tezi), Univeristeti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2013, s. 50.

diyalektine Sırpçadan, *Tosk* diyalektine ise Bulgarcadan geçmiştir.[416] Özellikle Slav kökenli olan son ekin kullanım alanı yalnızca diyalektlerde görülmektedir. Türkçeden ödünçlenen son ek ise dilde uzun süre işleklik gösterdiği bilinmektedir. Günümüzde de birçok örnekte karşımıza çıkan ve genellikle topluluk isimlerinden dil ve şive isimleri yapan bu ek, aynı zamanda eklendiği birçok Arnavutça ve Türkçe isimlerin manalarına yakın veya bir özelliğine bağlı durum zarfları türetmektedir. Standart Arnavutçada bugün Türkçeden ödünçlenen {*+çe*} son ekinin yerine ise aynı işlevi gören {*+(i)sht*} ve {*-/+as*} son ekleri işlektir: bejçe "*evin genç oğlanı, küçük bey*" < bej+çe < bej "*feodal sistemde toprak sahibi, Osmanlı döneminde bir ilçe veya hükümetin başı, saygı işareti olarak bir insanın isminden sonra kullanılan, bey*" : burrçe (burrërisht, burras) "*erkek gibi, erkekçe, cesur*" < burrë+çe < burrë "*adam*" : çobançe "*çoban gibi, çobanca*" < çoban+çe < çoban "k*oyun veya keçi gibi sürüleri otlatan, çoban*" : hajdutçe "*sinsice*" < hajdut+çe < hajdut "*haydut*" : kaçakçe "*dağ haydutu gibi kaçak olarak, gizlice, içten içe*" < kaçak+çe < kaçak "*haydut, eşkıya*" : nipçe "*küçük yeğen veya torun*" < nip+çe < nip "*torun, yeğen*" : partizançe "*partizan gibi, partizanca*" < partizan+çe < partizan "*patizan*" : pellgaçe "*küçük su havuzu, gölet*" < pellg+çe < pellg "*su havuzu*" : turçe (turqisht) "*Türkçe*" < turk+çe < turk "*Türk*" : shqipçe "*Arnavutça*" < shqip+çe < shqip "*Arnavutça*" vb.

"Nganjëherë përballej me **pellgaçe**, të cilave u vinte përqark për të kaluar në anën tjetër, nganjëherë pengohej nga ndonjë fije bari."[417]

"*Bazen diğer tarafa geçmek için bir çark koyduğu **küçük su havuzlarıyla** karşılaşıyordu, bazen de bir dal çimene takılıyordu.*"

"Kisha paluar plaçkat dhe isha kthyer **kaçakçe** në Ulpianën time."[418]

"*Eşyalarımı katlamıştım ve kendi Ulpianıma **kaçakça** dönmüştüm.*"

Bu son ekin Slav dillerinden ödünçlendiği düşünülen küçültme veya hakaret anlamı katarak isim ve sıfatlar türeten çeşidinin Türkiye Türkçesinde tam olarak karşılığı bulunmamaktadır. Türkçeden ödünçlenen son ek ise "*olarak*" anlamı katarak zarf türeten ve millet, kavim ve halk isimlerinden dil ve lehçe bildiren {*+CA*} son ekidir.

---

[416] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 217.
[417] Osman Nuri Topbash, *Një Këshillë 1001 Mësime*, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2014, s. 149.
[418] Ali Podrimja, "Dështimi i Orës Historike", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 141, 1-8 Nisan 2012, s. 6.

2.2.2.29. {+çinë} son eki

Arnavutçada bu son ek ile türemiş birkaç isim bulunmaktadır. Sözcüklere küçültme anlamı veya hakaret içerikli anlamlar katar: bejlurçinë "*önemsiz, başarısız, parasız, eski elbise giyen veya kötü durumda olan değersiz bey*" < bejlerë+çinë < bejlerë "*birden fazla bey için kullanılan, beyler*" : djalurçinë "*çocukça davranan, olgunlaşmamış kimse, velet, küçük çocuk*" <djalëri+çinë < djalëri "*erkeklerin gençlik çağı*" vb.

"Po Sotiraqi tani është zot, **bejlurçinë** e qytetit."[419]
"*Evet, Sotiraqi artık bey, şehrin **beyciği.***"

"Ju duket çudi që ky **djalurçinë** është ndihmësi im?"[420]
"*Bu **küçük çocuğun** benim yardımcım olması tuhafınıza mı gitti?*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.30. {+çkë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isimlere küçültme veya hakaret anlamlarını yüklediği gibi sevme, okşama anlamlarını da katar: jastëçkë "*üzerinde iğnelerin bulunduğu yastık, küçük yastık*" < jastëk+çkë < jastëk "*yastık*" : guriçkë "*küçük, minik taş, çakıl taşı*" < gur+çkë < gur "*taş*" : syçkë "*küçük, şirin göz*" < sy+çkë < sy "*göz*" vb.

"Edhe kur uji është i qetë, mund të turbullohet me një **guriçkë** të vogël që e hedh njëri në lumë, qoftë edhe nga pakujdesia."[421]
"*Su sakin olduğunda bile, dikkatsizlikten bile olsa, birinin küçük bir **çakıl taşını** nehre atmasıyla bulanıklaşabilir*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[419] Kristaq Turtulli, "Një bejlurçinë i ri në Korçën plakë", *Koha Jonë Gazetesi*, XXIV. yıl, No: 9 (6869), 14 Ocak 2014, s.10.
[420] Ismail Kadare, *Vepra 3*, Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2008, s. 71.
[421] Besi Bekteshi, "Nga statutet e Shkodrës dhe Drishtit, në Kushtetutën e "zbuluar" sot!", *SOT Gazetesi*, 16 Nisan 2014, s.17.

2.2.2.31. {+dan} son eki

Bu son ek işlek olmayan, ancak birkaç sözcükte rastlanılan bölgesel bir ektir. Kullanım alanı *Kuzey Geg* diyalekti ile sınırlıdır ve genellikle eril isimlere eklendiği görülmektedir. E. Çabej, Türkçeden Arnavutçaya ödünçlenmiş "*havadan*" sözcüğünden yola çıkarak bu son ekin Türkçe çıkma durumu eki olan {+*DAn*} ekinden dile geçmiş olabileceğinden bahsetmektedir[422]: flakadan "*büyük alevleri olan ateş, kutlama ateşi, yanmış olan*" < flakë+dan < flakë "*alev, ateş*" : lavërdan "*geniş açık alan veya arazi*" < lavër+dan < lavër "*dört öküz ile bir günde sürülebilen arazi, işlek arazi*" vb.

"Është dashur të ndërtohen skulptura dhe përmendore, muze dhe ndërtesa të reja administrative, porta triumfale, madje edhe **flakadan** të përhershëm."[423]

"*Heykeller ve anıtlar, müze ve yeni kurum binaları, zafer kapıları hatta sonsuza dek süren **zafer ateşi** kurulmak istendi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır. Ayrıca örneklerdeki işlevi göz önünde bulundurulduğunda Türkçeden Arnavutçaya ödünçlenmiş "*havadan*" sözcüğünden yola çıkarak bu son eki Türkçe çıkma durumu eki olan {+*DAn*} eki olabileceği var sayımı bizce mümkün değildir. Buradaki en önemli mesele "*havadan*" sözcüğünün Arnavutçaya "*amaçsızca*" anlamında ödünçlenmiş olmasıdır. Bu noktadan yola çıkarsak "*havadan*" sözcüğündeki ekin zarf yapma niteliği Arnavutçada bulunan örneklerde karşımıza çıkmamıştır.

2.2.2.32. {+dhë} son eki

Bu son ek az sayıda dişil cins isimlerde karşımıza çıkar. Eklendiği isimlerden anlamlarına yakın alet, eşya veya topluluk isimleri türetir: llambadhë "*meşale, el feneri*" < llambë+dhë < llambë "*lamba*" : vishnjadhë "*vişne şurubu*" < vishnja+dhë < vishnjë "*vişne*" vb.

"…, duke u djegur me **lambadhë**, …"[424]

---

[422] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 218.
[423] Vangel Bozhinovski, "Shkupi 2014 dhe gurët e përçarjes", *Koha Gazetesi*, VII. yıl, No: 1804, 5-7 Ocak 2013, s. 2.
[424] Atë Justini, "Fanuri martir, i "Sapodukuri" (27 gusht)", *NGJALLJA Gazetesi*, XV. yıl, No: 163, Ağustos 2006, s. 5.

"*..., **meşale** ile yakılarak, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.33. {+el} son eki

Bu son ek isim ve sıfattan isim türeten ve dilde nadiren karşılaşılan bir ektir. Eklendiği sözcüklere küçültme, hakaret, değer veya kalite anlamları katar. Türettiği dişil cins isimlerde bu ek karşımıza {+*ele*} son eki olarak çıkar: buzel "*zayıf, çirkin dudaklı*" < buzë+el < buzë "*dudak*" : grykele "*dar dağ geçidi, darboğaz*" < grykë+ele < grykë "*boğaz, gırtlak*" : hurdhele "*küçük gölet*" < hurdhë+ele < hurdhë "*gölet, derin havuz*" : keqel "*ince ve zayıf kimse*" < keq+el < i keq (e keqe) "*kötü*" gibi.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.34. {-/+ell} son eki

Bu son ek de isim türeten nadir eklerden biridir. Eklendiği isimlere ve fiillere bir alet veya aletin bir parçasını belirten anlamlar katar. Bazı alt diyalektlerde /y/ yardımcı sesi ile beraber kullanılır ve {-/+*yell*} şeklinde karşımıza çıkar: kapërcell (kapërcyell) "*dar bir geçit, turnike*" < kapërcej-ell < kapërcej "*bir engeli aşmak, geçmek, atlamak, sıçramak*" : kërcell (kërcyell) "*sap*" < kërcë-ell < kërcë (kerce) "*kabuk, kıkırdak*" vb.

"Ajri nga zgavra e hundës nëpër fyt kalon në laring, kurse ushqimi nga goja futet në **kapërcell**."[425]

"*Burun deliklerinden alınan hava yutak yoluyla gırtlaktan geçer, yemek ise ağızdan **yemek borusuna** girer.*"

"Bimë barishtore njëvjeçare deri 1m e lartë, me **kërcell** katërkëndësh."[426]

---

[425] Gentian Daulle, *Kanceri Pulmonar dhe Kujdesi Infermieror*, (Yüksek Lisans Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës Fakulteti i Studimeve Profesionale Departamenti i Mjekësisë Dega i Infermieri Kirurgjikale, Durrës 2014, s. 18.

[426] Fadil Millaku, *Atlas i Bimëve Mjekësore Aromatike Dhe i Kërpudhave*, Helvetas Swiss Intercooperation - S4RE & Operatorët kryesorë të bimëve mjekësore aromatike dhe të kërpudhave në Kosovë, Prishtinë 2015, s. 35.

"*Dört köşeli **sapları** olan, 1 yıllık yaklaşık 1 metre yükseliğinde otsu bir bitki.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.35. {-/+ellë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. İşlevi ise eklendiği isim ve fiillere yer veya eşya anlamı katmasıdır: fustanellë "Arnavut erkeklerine has geleneksel bir kıyafet" < fustan+ellë < fustan "fistan" : gomellë "*mağara*" < gomën+ellë < gomën "*körfez, kuyu*" : humbellë "*kireçli bölgelerde kirecin erimesi veya yer altındaki karstlı bir çukur tavanın çökmesiyle oluşan doğal kuyu, düden*" < humb-ellë < humb "*kaybetmek*" vb.

"Hamendjet lindnin njëra pas tjetrës dhe derdheshin e humbisnin në një **humbellë** të zezë."[427]

"*Varsayımlar birbiri ardına siyah bir **düden**e dökülüyorlardı ve kayboluyorlardı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.36. {+eme} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği sıfatlara benzerlik ve gibilik ifade eden anlamlar katar. Genellikle renklerde karşımıza çıkmaktadır: bardheme "*beyazımsı, beyaza çalan*" < bardhë+eme < i (e) bardhë "*beyaz*" : kuqreme "*kırmızımsı*" < kuq+(r)eme < i kuq (e kuqe) "*kırmızı*" gibi.

"Peshk me turi si krapime njyeje të **bardheme**."[428]

"*Sazan gibi yüzü **beyazımsı** lekeli balık.*"

"Fëmijët që i lashë si lule prilli, m'u dukën sikur u ngjanin ngjyrave të **kuqreme** të stinës pa gjethe."[429]

---

[427] Fabian Kati, *a.g.e.*, s. 258.
[428] Anisa Kosteri, *a.g.e.*, s. 160.
[429] Fabian Kati, *a.g.e.*, s.210.

"*Nisan çiçekleri gibi bıraktığım çocuklar, yapraksız mevsimin* ***kırmızımsı*** *renklerine benziyorlarmış gibi geldi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, renk isimlerine eklenerek "*benzerlik, andırma*" anlamı katarak sıfat türeten {+(*I)msI, +(U)msU*} son eki[430] ile sağlanabilir.

2.2.2.37. {+en} son eki

Bu son ek dilde yalnızca birkaç yer isminde karşımıza çıkar. E. Çabej'e göre bu son ek dile güney slav dillerinden ödünçlemeler aracılığıyla girmiştir[431]: *Babien, Gracen, Ogren, Stërmen, Todoren* gibi.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.38. {+er} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada çok az sayıda isimden isim ve sıfat türetmiştir. Başlıca işlevi ise meslek isimleri türetmektir: bankier "*banka sahibi, banker*" < bank+er < bankë "*banka*" : delmer "*çoban*" < delme+er < delme (dele) "*koyun*" : pastiçer "*şekerci, pastacı*" < pastë+er < pastë "pasta" vb.

"Zyrap Bilalli është djali i Sefedin Bilallit, **pastiçer** në Poreç."[432]
"*Zyrap Bilall, Poreç'te* ***pastacı*** *olan Sefedin Bilall'in oğludur.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.39. {-es} son eki

Dilde çok nadiren görülen ve işlek olmayan bir ektir. Çabej'e göre bu son ek işlev bakımından {*-(ë)s*} son eki ile aynıdır.[433] Eklendiği fiillerden anlamlarına yakın

---

[430] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 59.
[431] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 222.
[432] Qerim Lita, "Fëmijët e arsimtarëve ndjekin mësimin fetar", *Koha Gazetesi*, IV. yıl, No: 1406, 27-28 Ağustos 2011, s. 14.
[433] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 223.

isimler türetir: ftesë "*davet, davetiye*" < ftoj-es < ftoj "*davet etmek*" : këmbes "*para değiştirici, sarraf*" < këmbej-es < këmbej "*birine bir şey verip karşılında aynı değerde bir şey almak, takas yapmak*" : këndes "*horoz*" < këndoj-es < këndoj "*şarkı söylemek*" : mbështes "*destek*" < mbështoj-es < mbështoj "*desteklemek, yastlamak*" : rrotulles "*dönemeç*" < rrotulloj-es < rrotulloj "*çevirmek, döndürmek*" vb.

"**Ftesën** e plotë për themelimin e kuvendit mund ta gjeni në faqen 10."[434]
"*Meclisin Kurulması için tam **davetiyeyi** sayfa 10'da bulabilirsiniz.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.40. {-esh} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. İşlev bakımından bu son ek yer adları, topluluk adları ve yerleşim adları türetmiştir: *Arbëresh, Bulçesh, Godolesh, Martanesh, Kokonesh* gibi.

"… të jeç **arbëresh** është më shumë, jò më pak."[435]
"*... **Arbıreş** olmak daha çok olmaktır, daha az değil.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.41. {+et} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Ağaç veya bitki türlerinin çok olduğu bir yer ismi göstermek için kullanılır: kaçubet "*çalılarla dolu alan, çalılık*" < kaçubë+et < kaçubë "*çalı*" : kallmet "*çok sayıda kamış bitkisinin yetiştiği veya bulunduğu alan, kamışlık*" < kallm+et < kallm "*kamış bitkisi*" : mëllet "e*lma ağaçlarının bulunduğu veya yetiştiği alan, elmalık*" < mollë-et < mollë "*elma*" vb.

"**Kaçubet** murrake të bushit janë strehëza natyrale për kafshët e egra."[436]

---

[434] Bedri Krasniqi, "Lexuese/ lexues të nderuar", *ALBSUISSE Dergisi*, IV. yıl, No: 4, (Nisan 2011), s. 1.
[435] Mario Giuseppe Miracco, "I bukuri festivall", *Jeta Arbëreshe Gazetesi*, VII. yıl, No: 59, Ocak 2008, s. 6.
[436] Istref Haxhillari, "Përtej Grykës së Gurit", *NOSITI Gazetesi*, No: 474, 20 Nisan-10 Mayıs 2010, s. 10.

"*Duvarlarda bulunun **çalılık alanlar** vahşi hayvanlar için doğal barınaklardır.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, bir nesnenin doğadaki adını, toplu halde bulunduğu yeri gösteren {+*lIk, +lUk* }son eki[437] ile sağlanabilir.

2.2.2.42. {-/+ën} son eki

Bu son ek dilde yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkmaktadır. İşlevi ise belirsizdir. Rotasizm nedeniyle /n/ sesi /r/ sesine dönüşmüştür. Standart Arnavutça sözlüklerinde bu sözcüklerin {*-/+ën*} son eki ile türemiş halleri bulunmamaktadır: krehër (krehën) "*tarak*" < kreh-ër < kreh "*taramak*" : i (e) shkurtër (i (e) shkurtën) "*kısa*" < shkurt+ër (shkurt+ën) < shkurt "*kısa*" vb.

"Në majë të tarsit janë të vendosur dy thonj të kthyer, të cilët janë të dhëmbëzuar si **krehër**; një dhëmb i tretë mund të jetë i pranishëm midis tyre."[438]

"*Tarsinin ucunda **tarak** gibi dişli olan iki dönmüş tırnak yerleştirilmiş; aralarında üçüncü bir diş de olabilir.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.43. {+(ë)ni} son eki

Bu son ekler de dilde işlek değildir. Nadiren karşımıza çıkan isimden isim türetme ekidir. Eklendiği sözcüklere topluluk anlamı katar. Eqrem Çabej'e göre bu ekin kökü {*-/+i*} son ekidir. Bazı sözcüklerdeki {*-/+i*} son ekinden önce gelen /n/ ve /r/ sesleri sözcüğün gövdesine aittir. Fakat her iki durumda da dildeki kullanımından dolayı birbirine karışmış durumdadır.[439] Aynı zamanda bu sesler {*-/+ër*} ekinde belirttiğimiz gibi rotasizmden kaynaklı diyalektal değişimlerdir: nusëri (nusni) "*kadının evlendiğinden çocuk doğurduğu zamana kadar geçen süre, yeni evli kadın*" < nuse+ëri < nuse "*gelin*" :

---

[437] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.* s. 56.
[438] Blerina Vrenozi, *Studim Taksonomik dhe Ekologjik i Merimangave (Araneae) Në Rrethin e Tiranës*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkencave Natyrore Departamenti i Biologjisë, Tiranë 2012, s. 17.
[439] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 228.

princëri (princni) "*prenslik*" < princ+ëri < princ "*prens*" : shoqëri (shoqni) "*topluluk, arkadaşlık*" < shok+ëri (shoqe+ni) < shok "*erkek arkadaş*" (shoqe "*bayan arkadaş*") vb.

"Gratë kujdeseshin për fëmijët e tyre dhe i kryenin punët e shtëpisë, të cilat kërkonin angazhim maksimal (kujdesi për fëmijë, përgatitja e ushqimit, fshirja, larja etj.), ndërsa vajzat u ndihmonin nënave në punët e amvisnisë, kujdeseshin për vëllezërit dhe motrat më të vogla dhe përgatiteshin për **nusëri** (çejzi, paja)."[440]

"*Kadınlar maksimum sorumluluk gerektiren ev işlerini yaparlardı ve çocuklarına bakarlardı (çocuklara bakmak, yemek hazırlamak, süpürme, yıkama vb.), kızlar ise annelerine ev işlerinde yardım ederlerdi, küçük erkek ve kız kardeşlerine bakarlardı ve **gelinlik dönemi** için hazırlık (çeyiz, pay) yaparlardı.*"

"Një rendësi shumë të madhe për një **shoqëri** demokratike ka krijimi i edukimit ligjor dhe edukatës së rregullit."[441]

"*Demokratik bir **toplum (topluluk)** için büyük bir önemi hukuk eğitiminin oluşumu ve kanun eğitimi oluşturmaktadır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.44. {+(ë)ro-} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Az sayıda isimden fiil türetmiştir: flakëroj "*alevlendirmek*" < flakë+ro-j < flakë "*alev, ateş*" : lajmëroj "*haber vermek*" < lajmë+ro-j < lajmë "*haber*" : robëroj "*köleleştirmek*" < rob+ëroj < rob "*köle*" : turpëroj "*utandırmak*" < turp+ëro-j < turp "*ayıp*" vb.

"Çohu, mer fëmijën dhe nënën e tij dhe ik në Egjipt, dhe rri aty deri sa të të **lajmëroj**, sepse Herodi do ta kërkojë fëmijën për ta vrarë."[442]

"*Kalk, çocuk ile annesini al ve Mısır'a git, ben sana **haber verene** kadar orada kal, çünkü Herodi çocuğu öldürmek için arayacak.*"

---

[440] Hivzi Islami, *Studime Demografike 100 Vjet Të Zhvillimit Demografik Të Kosovës*, Akademıa E Shkencave Dhe E Arteve E Kosovës, Prishtinë 2008, s. 235.
[441] Ersenta Lika, *a.g.e.*, s. 16.
[442] Samy Tanagho, *Lajm i Gëzuar Perëndia Të Do, Miku Im Mysliman*, Shtëpia Botuese TENDA, Prishtinë 2002, s. 86.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.45. {+ërr} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir ve az sayıda sözcükte karşımıza çıkmaktadır. Eklendiği sözcüklere küçültme anlamı katar: kokërr "*küçük, yuvarlak bir nesne, tane, çekirdek*" < kokë+ërr < kokë "*baş, kafa*" : picërr "*küçük, küçücük*" < picë+ërr < picë "*küçük kız*" gibi.

"Sasia maksimale e lagështisë në **kokërr** nuk guxon të jetë më e madhe se 14%."[443]

"***Çekirdekteki*** *nemin maksimum oranı 14%'ten daha fazla olamaz.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.46.{-/+(ë)sinë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. İsim, fiil ve sıfatlardan soyut veya somut isimler türetir. Bu ekle türemiş sözcüklerde de rotasizm görülür: afërsinë (afërsirë) "*yakınlık*" < afër+sinë (afër+sirë) < afër "*uzak olmadan*" : akullsinë "*kırağı*" < akull+sinë (akull+sinë) < akull "*buz*" : djegësinë (djegësirë) "*yanıcı malzeme, yakıt*" < djeg-ësinë < djeg "*yakmak*" : gropësinë (gropësirë) "*çukurlarla dolu yer*" < gropë+ësinë < gropë "*çukur*" : ligësinë (ligësirë) "*kötülük*" < lig+ësinë < i (e) lig "*kötü kalpli*" : shtrembësirë (shtrembësinë) "*yamukluk, kusur*" < shtrembë+sirë (shtrembë+sinë) < shtrembë "*şekli veya kalıbı bozuk, yamuk*" vb.

"Pastaj… nga një **djegësirë** e ëmbël u ngrit në qiell."[444]

"*Sonra… tatlı bir* ***yakıcılıktan*** *gök yüzüne uzandı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[443] Enver Berisha, *Teknologjia Ushqimore për vitin e II teknik ushqimor drejtimi kimiko-teknologjik*, Graficki centar dooel, Shkup 2014, s. 21.
[444] Kristaq Nanushi, "Fyelli i Tiranës", *MOKRA Gazetesi*, XXV. yıl, No: 1 (172), Ocak 2013, s. 4.

2.2.2.47. {+(ë)so-} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Az sayıda isim ve sıfattan fiil türetmiştir: ëmbëlsoj "*tatlandırmak*" < ëmbël-so-j < i (e) ëmbël "*tatlı*" : frikësoj "*korkutmak*" < frikë-so-j < frikë "*bir tehlike veya kötü bir durum karşısında hissedilen derin endişe, korku*" : lehtësoj "*kolaylaştırmak, basitleştirmek*" < lehte-so-j < i (e) lehtë "*kolay, basit*" : ngadalësoj "*yavaşlatmak*" < ngadalë+soj < ngadalë "*yavaş*" : vlerësoj "*değer biçmek, değerlendirmek, değerini ortaya koymak*" < vlerë+soj < vlerë "*değer*" vb.

"Nxënësi arrin të **vlerësoj** veten, arrin suksese më të mëdha në mësim dhe në jete."[445]

"*Öğrenci kendini **değerlendirebilir**, derste ve hayatta daha büyük başarılara ulaşabilir.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.48. {+(ë)sor} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği birkaç isimden isim ve sıfat türetmiştir: atdhesor "*vatansever, yurtsever, milli*" < atdhe+sor < atdhe "*yurt, vatan*" : gjakësor "*kana susamış, zalim*" < gjakë+sor < gjak "*kan*" : kryesor "*en önemli olan madde, ana madde*" < krye+sor < krye " *baş, baş kısmı*" vb.

"Paravajtja e himnit: Marshi **atdhesor** në dorëshkrim 'ejani sot, o shqipëtarë'"[446]

"*İstiklal Marşının başlangıcı: El yazısı ile **milli** marş 'bugün gelin, ey Arnavutlar'*"

"Protesta dhe vetmia janë linjat më **kryesore** të modernizmit."[447]

"*Protesto ve yalnızlık moderleşmenin **en önemli** noktalarıdır.*"

---

[445] Zamira Gashi Shatri, "Përparësitë dhe Dobësitë e Vetëvlerësimit të Nxënësve në Arsimin Parauniversitar." *Book of Proceedings*, s. 215.

[446] Lasgush Poradecİ, ""Ejani Sot, O Shqipetare..." Strofa e pabotuar kurrë e Asdrenit", *RILINDASI Gazetesi*, II. yıl, No: 42, 28 Ekim 2012, s. 18.

[447] Valbona Duraj vd., *Libër Për Mësuesin Histori Arti 12 Për Klasën e 12-të të Arsimit Të Mesëm Të Përgjithshëm*, Botimet PEGI, Tiranë 2011, s. 23.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.49. {+(ë)zi} son eki

Bu son ek de nadiren karşılaşılan ve dilde işlek olmayan bir ektir. Eklendiği isimlerden soyut anlamlı isimler türetir: burrëzi "*beceriksiz, sefil, değersiz*" < burrë+zi < burrë "*adam*" : djallëzi " *şeytanlık, kurnazlık*" < djall+ëzi < djall "*şeytan*" vb.

"S'u bëka fjalë me ty sot, - tha duke buzëqeshur me **djallëzi**."[448]
"***Kurnazlıkla*** *gülümseyerek, -Seninle de bugün hiç konuşulmuyor, - dedi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.50. {+gan} son eki

Bu son ek de dilde dilde işlek değildir. Yalnızca birkaç sıfatta karşımıza çıkar. Eqrem Çabej'e göre bu son ek Türkçe *atılgan* sözcüğündeki {*-GAn*} ekidir[449]: bishtagan "*yusufçuk, narin ve acaip kız*" < bisht+gan < bisht "kuyruk" : laragan "*alacalı çok renkli, düzenbaz, dolandırıcı*" < larë+gan < larë "*çok renkli, rengârenk hayvan veya giysi*" gibi.

"Njeri **laragan**."[450]
*"**Düzenbaz** insan."*

Eqrem Çabej'e göre Türkçe kökenli bir ek olan {*+(a)gan*} son ekinin Türkiye Türkçesinde tam olarak karşılığı bulunmamaktadır. Arnavutçada yalnızca iki sıfatta karşımıza çıkan bu son ekin, işlev bakımından isimlerden sıfat türettiği görünmektedir. Türkçe {*-GAn*} son eki ise genellikle fiil kök ve gövdelerinden alışkanlık sıfatı türetir. Nadiren de sıfat özelliğini kaybederek isime dönüştüğü de görülür.[451] Arnavutça {*+(a)gan*} son eki ile türemiş sözcükler Türkçe {*-GAn*} son ekinin özelliklerini taşımamaktadırlar. Aynı zamanda Türkçe ödünçlemeler aracılığıyla dile giren diğer

[448] Agron Tufa, "I gjashti në listë I gjashti në listë I gjashti në liste", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 4 (48), Nisan 2010, s. 4.
[449] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 234.
[450] Agim Spahiu, *Fjalët me kuptim të gurshëm në FGJSSH të vitit 1980*, s. 91.
[451] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 80.

Türkçe son eklerde görülen işlevsel ve anlamsal birlikteliğin yanı sıra, bu son ekin kökeninin dayandırıldığı "*atılgan*" sözcüğüne Arnavutça kaynaklarda rastlanamamaktadır. Dolayısıyla belirttiğimiz tüm bu hususlar ve eksiklikler doğrultusunda, bu son ekin Türkçeden ödünçlendiğine dair herhangi bir fikir yürütmek bizce mümkün değildir.

2.2.2.51. {-/+icë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isim ve fiillere küçültme anlamı katarak isim türetir. Aynı zamanda eril cins isimlerin dişil cinsini belirtmek için de kullanılmaktadır: gomaricë "*dişi eşek*" < gomar+icë < gomar "*eşek*" : kodricë "*alçak tepe*" < kodër+icë < kodër "*tepe*" : ngarkicë "*küçük, az yük*" < ngarkoj-icë < ngarkoj "*yüklemek, doldurmak*" : pakicë "*az bir miktar, azınlık*" < pak+icë < pak "*az*" : rrugicë "*uzun dar yol, sokak, koridor*" < rrugë+icë < rrugë "*sokak, yol*" : udhicë "*geçit*" < udhë+icë < udhë "*yol*" vb.

"Rruga nuk është shumë e gjatë, efektivisht duhet të quhet "**rrugicë**" as dhe një çerek kilometri, por për këtë **rrugicë** që pengojnë makinat, njeriu duhet të bëjë një orë kohë, për të gjetur vendet e kalimit, deri sa të dalë në trotuar."[452]

"*Yol çok uzun değil, hatta "**dar yol**" olarak adlandırılması gerekiyor, ama bu arabaların engel olduğu bu **dar sokak** için insanların kaldırıma gidebilmek için geçiş yollarını bulması bir saat sürüyor.*"

"Në rast se përfaqësuesit e komuniteteve **pakicë** në Këshill mbivotohen, ata objektivisht nuk mund të participojnë në marrjen e vendimeve."[453]

"*Konseyde **azınlık** toplulukların temsilcileri oy üstünlüğü sağlar ise, onlar objektif olarak karar alımına katılamazlar.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[452] Fiqiri Tartari, "24 maj 2007, ora 14.00", *LAJMETARI Gazetesi*, IV. yıl, No: 20 (188), 28 Mayıs 2007, s. 7.

[453] Agim Mustafai, *Ndarja E Pushtetit Model i Ri Për Vendimmarrje Në Komunat Multikulturore*, Shtëpia Botuese Dexel, Shkup 2006, s. 17.

2.2.2.52. {+iç} son eki

Bu son ek de işlek değildir. Küçültme veya hareket anlamlarını katarak isimden sıfat türetir. Dilde çok nadir rastlanır: barkiç "*göbekli, koca karınlı*" < bark+iç < bark "*karın, göbek*" : gomiç " *ahmak, budala*" < gomar+iç < *gomar* " eşek" vb.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.53. {+ik} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eqrem Çabej'e göre bu son ek Arnavutçaya Slav dillerinde girmiştir. [454] Dilde az sayıda isimden isim ve sıfat türetmiştir: biblik "*incil ile ilgili*" < bibël+ik < bibël "*incil*" : moçalik "*bataklık*" < moçal+ik < moçal "*batak, çamur*" : rrasik "*düz taş*" < rrasë+ik < rrasë "*levha, düz kaya*" vb.

"Studimi **biblik** kërkon kohë, përkushtim dhe zbatim, ashtu si edhe matematika, biokimia, rënia e pianos, ndërtimi i shtëpisë, ose fluturimi i një avioni."[455]

"***İncil ile ilgili*** *çalışmak, aynı matematik, biyokimya, piyano çalmak, ev inşa etmek veya bir uçağın uçması gibi zaman, bağlılık ve uygulama ister.*"

"Riviera e Adriatikut karakterizohet me breg të ulët dhe moçalik, por ka edhe plazhe të gjata."[456]

"*Adriyatik'in sahili alçak ve* ***bataklık*** *olan kıyısı ile karakterize edilmiş ancak uzun plajları da vardır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.54. {-/+inë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. İsim, fiil ve sıfatlardan yer isimleri türetmiştir: fundinë "*uçurum, derinlik*" < fund+inë < fund "*son*" : gjethinë "*yapraklı alan*" < gjeth+inë

---

[454] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 238.
[455] Nardi Doka, *Një Manual Udhëzues Për Të Kuptuar Biblën*, Shtëpia Botuese OM EAST, Prishtinë 2014, s. 5.
[456] Solidar Sulejmani, *Gjeografia Turistike Për Vitin i Profesioni Hoteleri-Turizëm*, Graficki centar dooel, Shkup 2010, s. 71.

< gjeth "*yaprak*" : larginë "*uzak bir yer, uzaktaki bir yer*" < larg+inë < larg "*uzak*" : ngrehinë "*fabrikalarda ürünleri korumak için yapılan yükse yapı*" < ngreh-inë < ngreh "*yukarı kaldırmak*" : pishinë "*çam ağaçlarıyla dolu orman, çamlık*" < pishë+inë < pishë "*çam ağacı*" : rruginë "*küçük bir koridor, sokak*" < rrugë+inë < rrugë "*yol*" : shkatërrinë "*eski, harap bina*" < shkatërrinë < shkatërrinë " *yıkılmış, yıkık durumda olan, karma karışık*" vb.

"Por i vetmuem nuk duket se ashtë ai ati ynë, atje në **Fundinë.**"[457]
"*Ama babamız orda* ***derinlikte*** *yalnız gibi görünmüyor.*"

"Sytë e plakut mbetën ca çaste të ngulur në **larginë**."[458]
"*Yaşlı adamın gözleri bir süreliğine* ***uzaktaki bir yere*** *kitlendi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.55. {+iq} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada isim ve sıfatlara eklenerek küçültme veya aşağılama anlamları katar: guriq "*küçük taş, çakıl*" < gur+iq < gur "*taş*" : hurdhiq "*çok ıslak, sırılsıklam*" < hurdhë+iq < hurdhë "*gölet, derin havuz*" : thatiq "*sısıka, zayıf*" < thatë+iq < i (e) thatë "*kuru*" vb.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.56. {-/+it} son eki

Bu son ek yalnızca Arnavutluk'un güney kısımlarında kullanılmaktadır. Eklendiği isimlere etnik bir anlam yüklemektedir. Ayrıca çok az sayıda fiilde karşımıza çıkar: ngulit "*yerleştirmek*" < ngul-it < ngul "*sokmak*" : Gjirokastrit "*Gjirokatër şehrinden olan*", Libëhovit "*Libëhovë şehrinden olan*" gibi.

---

[457] Rozana Rushiti, *Lidhëzat Që dhe Së në Gjuhën Shqipe*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë Departamenti i Gjuhësisë, Tiranë 2012, s. 46.
[458] Leonora Lumezi, *Përqasje E Ndërtimeve Me Sintagma Emërore Dhe Parafjalore Në Gjuhët Angleze Dhe Shqipe*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiranë 2012, s. 175.

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, isimlere bir şehre, bir kavime ait olma, bağlantılı olma anlamı katarak sıfat yapan {*+lI, +lU*} son eki ile sağlanabilir.

2.2.2.57. {-/+kë} son eki

Arnavutçada {*-/+kë*} son eki dilde işlek değildir ve nadiren karşımıza çıkar. İsim ve fiillere eklenerek küçültme veya aşağılama anlamı katar: arapkë "*esmer tenli kadın*" < arap+kë < arap "*çok koyu, esmer tenli*" : bretkoskë "*küçük kurbağa*" < bretkosë+kë < bretkosë "*kurbağa*" : çupkë "*küçük kız çocuğu*" < çupë+kë < çupë "*kız çocuğu*" gibi.

"Në krah mbante një fëmijë të sapolindur, një **çupkë** rreth tremuajshe, …"[459]

"*Kucağında yeni doğmuş bir bebek, yaklaşık üç aylık bir **küçük kız** çocuğu taşıyordu, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.58. {+ko} son eki

Bu son ek dilde yalnızca *Tosk* diyalektinde karşımıza çıkmaktadır. Eklendiği özel isimlerden sevme, okşamı anlamı taşıyan isimler türetmiştir: *Aliko, dajko, Hanko, Saliko, Veliko* gibi.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.59. {+l(ë)} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir ve çok az sayıda sözcükte karşımıza çıkar. Eklendiği isimlere küçültme anlamı katmasının dışında bitki ve hayvan isimleri de türetmektedir: dorëlë "*küçük el, elcik*" < dorë+lë < dorë "*el*" : kikël " *ince uçlu, sivri*" < kikë+l < kikë "*en üst nokta, zirve, sivri uç, doruk noktası*" : nusël "*gelincik*" < nuse+l < nuse "*gelin*" vb.

[459] Nathaniel Hawthorne, *Damka E Turpit,* çev. Amik Kasoruho, Botimet Pegi, Tiranë 2012, s. 10.

"Kultura e morali ende s'kanë mundë me u ngjitë në **kikël** dhe me e fitue çmimin e pare."[460]

"*Kültür ve ahlak hala en* ***sivri noktaya*** *çıkamadı ve birinci olma ödülünü kazanamadı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.60. {+li} son eki

Arnavutça {+*li*} son eki dilde fazla işlek olmayan Türkçe kökenli bir ektir. Arnavutçaya Türkçe ödünçlemeler ile girmiş fakat daha sonra Arnavutça sözcüklere de eklenerek bir değer, kalite anlamı katmış veya bir şeyin kökenini anlatmak için kullanılmıştır. Bu işlevlerde genellikle dilde işlek olan {-/+*as*} veya {-/+*ës*} son eki kullanılmaktadır. Fonetik açıdan ayrıca {+*lli*} olarak ta kullanılan {+*li*} son eki, *Geg* diyalektinde dişil isim ve sıfatlar türetirken {+*eshë*} son ekiyle birleşerek {+*lleshë*} son ekine dönüşür, *Tosk* diyalektinde ise ek sonuna /e/ sesi alır: borxhleshë "*borçlu* (dişil)" < borxh+leshë < borxh "*borç*" : borxhli "*borçlu* (eril)" < borxh+li < borxh "*borç*" : bojalleshë "*boyalı, renkli*" < boja+lleshë < bojë "*boya, renk*" : bojalli "*boyalı, renkli*" < boja+lli < bojë "*boya, renk*" : kajmaklie "*beze*" < kajmak+lie < kajmak "*kaymak*" : merakli "*meraklı*" < merak+li < merak "*merak*" : qosheli "*köşeli*" < qoshe+li < qoshe "*köşe*" : qukali "*çilli*" < qukë+li < qukë "*çil*" : sevdalleshë "*sevdalı* (dişil)" < sevda+lleshë < sevda "*tutku, aşk*" : sevdalli "*sevdalı* (eril)" < sevda+lli < sevda "*tutku, aşk*" : vendali "*yerli*" < vend+li < vend "*yer*" vb.

"Shkrimtari, publicisti dhe eseisti Skënder Buçpapaj është **vendali** i Tropojës epike."[461]

"*Yazar, gazeteci ve denemeci Skënder Buçpapaj eski Tropoja'nın* ***yerlisidir.***"

"Keni udhëtuar me trenin e Laçit? — pyeste një magazinier **qukali** shokët e tij."[462]

---

[460]Haki Stermilli, *Sikur T'isha Djalë*, Shtëpia Botuese Rilindja, Prishtinë 1980, s. 30.
[461]Rrustem Geci, "Rrukë, Mrrukë, Ndrrukë…", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 155, 8-15 Temmuz 2012, s. 7.
[462]Ismail Kadare, *Gjakftohtësia, a.g.e.,* s. 395.

"*Laçi'nin treni ile mi yolculuk ettiniz? – diye* ***çilli*** *bir mağaza çalışanı onun arkadaşlarına sordu.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı *{+lI, +lU}* son ekidir. Dilde genellikle Türkçe ödünçlemelerde rastlanılan bu son ek Arnavutça sözcüklerde çok nadir görülür.

2.2.2.61. {+linë} son eki

Bu son ek de işlek değildir. Yalnızca *Geg* diyalektinde kullanılan birkaç dişil cins isimde karşımıza çıkmaktadır: çupëlinë "*küçük akılsız kız*" < çupë+linë < çupë "*kız çocuğu*" : kuqëlinë "*kırmızımsı alan*, *kırmızımsı toprak*" < kuq+linë < i kuq (e kuqe) "*kırmızı*" : zezelinë "*gölgelik alan*" < zi+linë (zezë+linë) < i zi (e zezë) "*siyah*" vb.

"Hinkat karstike janë krijuar falë tokës **kuqëlinë,** …"[463]
"*Yeryüzü delikleri* ***kırmızımsı toprak*** *sayesinde oluşmuştur, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.62. {-/+man} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavut dilinde bu son ek ile isim, fiil ve sıfattan sıfat türemiştir. Eklendiği sözcüklere daha çok aşağılayıcı bir şekilde, kişisel veya fiziksel özellikleri belirten bir anlam katar: drogaman "*madde bağımlısı*" < drogë+man drogë "*uyuşturucu madde*" : fjalaman "*dedikoducu*" < fjalë+man < fjalë "*söz*, *sözcük*" : frikaman "*korkak*" < frikë+man < frikë "*bir tehlike veya kötü bir durum karşısında hissedilen derin endişe*, *korku*" : grindaman "*kavgacı*" < grind-man < grind "*kavga etmek, dövüşmek*" : shpifaman "*iftiracı*" < shpif-man < shpif "*karalamak, iftira etmek*" vb.

"Zotëri Tomas Tomi s'ishte **fjalaman**, grindavec."[464]
"*Tomas Tomi Bey* ***dedikoducudur****, kavgacı değil.*"

[463]Millutin Tadiq-Gojko Nikoliq-Osman Gergureviq, *Gjeografia Për Klasën E Nëntë Të Shkollës Fillore Nëntëvjeçare Manuali i Mësuesit*, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2009, s. 14.
[464]Alexander Alan Milne, "Mbreti Gazmend Dhe Lypësi", çev. Zymber Elshani, *NACIONAL Gazetesi*, V. yıl, No: 192, 3 Mart - 7 Nisan 2013, s. 7.

"Ndonjëherë konstatoj më të shëmtuarën: qenkam një burracak, një **frikaman**, përderisa duhet të zgjedh njërën nga të dyja dhe të tërhiqem zvarrë nga një dilemë gjoja hamletiane."[465]

"*Bazen en çirkin olana dikkat çekiyorum: ikisinden birini seçmem gerektiğine göre ve hamletimsi bir ikilem tarafından sürüklendiğimden* ***korkak*** *bir adammışım.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, bir şeyi huy edinmeyi gösteren alışkanlık sıfatları türeten {*+CI, +CU*} son eki[466] ile sağlanabilir.

2.2.2.63. {+nik} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Az sayıda isim ve sıfat türetmiştir. Türettiği isimler yer, eşya ve topluluk ismi olarak karşımıza çıkmaktadır: besnik "*inançlı, güvenilir*" < besë+nik < besë "*inanç, yemin, ant*" : çajnik "*çaydanlık*" < çaj+nik < çaj "çaj" : drithnik "*tahıl ambarı*" < drithë+nik < drithë "*hububat, tahıl*" : fisnik "*soylu*" < fis+nik < fis "*aynı geleneklere sahip ve aynı kandan olan insanlar topluluğu, soy*" : kungullnik "*kabaklı börek*" < kungull+nik < kungull "*kabak*" : vajnik "*yağdanlık*" < vaj+nik < vaj "*yağ*" vb.

"Rakela është arketipi i gruas **besnike**, …"[467]

"*Rekela* ***inançlı*** *bir kadın karakteridir, ...*"

"Ndërsa nëse kemi vetëm një **drithnik** të veçantë atëherë ai paraqitet si i vetëm."[468]

"*Eğer kendi başına bir* ***tahıl ambarı*** *varsa o zaman o yalnız gösterilir.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[465] Mirela Shella, *Strukturat Ligjërimore Në Prozën Bashkëkohore (Ismail Kadare Dhe Fatos Kongoli)*, (Doktora Tezi), Republika e Shqiperise Universiteti i Tiranes Fakulteti i Historise Dhe i Filologjisë, Tiranë 2015, s. 147.

[466] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s.41.

[467] Josif Papagjoni, "Izraelitë e Filistinë – Kumti Biblik dhe "Loja" Me Kohën", Fan S. Nolı Në 130 - Vjetorın E Lındjes 1882-2012 Konferenca Shkencore Ndërkombëtare, *Republika e Shqiperisë Universiteti " Fan S. Noli" "Fakulteti i Edukimit dhe Filologjisë*, Korçë 2012, s. 147.

[468] Murat Meha vd., *Katalog Për Matjen Dhe Krijimin e Njësive Kadastrale*, Agjencia Kadastrale e Kosovës, Prishtinë 2013, s. 43.

2.2.2.64. {+oç} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği sözcüklerin anlamlarına yoğunluk veya büyültme anlamı katar: brinoç "*iri, büyük boynuzlu*" < bri+oç < bri "*boynuz*" : burrakoç "*süper insan, doğaüstü insan*" < burrak+oç < burrak "*kısa, korkak, bodur adam*" : buzoç "*kalın dudaklı*" < buzë+oç < buzë "*dudak*" : mustakoç "*gür bıyıklı*" < mustak+oç < mustak "*bıyık*" vb.

"Sikur t'isha Ka, Zotin do ta bëja **brinoç**."[469]
"*Eğer öküz olsaydım, Tanrıyı* ***boynuzlu*** *yapardım.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.65. {+ok} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. İsimlerden isim ve sıfat türetir: maçok "*erkek kedi, sinsi kişi*" < maç+ok < maç (mace) "*kedi*" : viçok "*boğa*" < viç+ok < viç "*buzağı*" vb.

"McDonald's ka deklaruar se përdorimi i gotave me figurat e personazheve të filmit si Shreku, Fiona, **maçoku** me çizme apo gomari, duhet ndaluar menjëherë dhe ti rikthehen duke u kthyer dhe pagesa."[470]

"*McDonald's, Shrek, Fiona, çizmeli* ***kedi*** *veya eşek gibi fil karakterlerinin resimlerinin bulunduğu bardakların kullanımının hemen durdurulması gerektiğini ve ücretleri de geri verilerek iade edilmeleri gerektiğini açıklamıştır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.66.{+ole} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Dilde çok nadir rastlanan bu son ek isimlere küçültme anlamı katarak onları somutlaştırır: bregole "*alçak, küçük, tümsek veya tepe,*

[469] Tahir Jaha, *Lulet e Stinëve*, Shtëpia Botuese Jeta e re, Prishtinë 1998, s. 52.
[470] "McDonald dhe gotat me kadmium", *Ekolëvizja Gazetesi*, No: 122, 14 Haziran 2010, s. 8.

tepecik" < breg+ole < breg "*su kütlesi sınırındaki kara, kıyı, sahil*" : grykole "*bebeğin mama yakası*, k*adınların kullandığı bluzlarındaki işlemeli yaka*" < grykë+ole < grykë "*boğaz, gırtlak*" : krahol "*yelek*" < krahol < krah "*kol*" gibi.

"Xhubleta shoqërohet edhe me disa pjesë të tjera prej shajaku me ngjyrë të zezë, si të xhubletës të cilat quhen grykës, mangë, dhe **krahol**."[471]

"*Montun, boyunluk, kol ve **yelek** gibi siyah renkli keçeden başka parçaları da var.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.67. {+onjë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek ile birkaç dişil cins hayvan ismi oluşmuştur: bardhonjë "*beyaz veya beyazımsı hayvan*" < bardhë+onjë < i (e) bardhë : cjaponjë "*büyük boynuzlu dişi keçi*" < cjap+onjë < cjap " *erkek keçi*, *teke*" : ujkonjë "*dişi kurt*" < ujk+onjë < ujk "*kurt*" gibi.

"Fytyrë e shformuar nga shfaqja e së keqes si **ujkonjë** që përndien të panjohurën e trishtë nga largësi të mëdha, m'u hakërrua."[472]

"*Uzaktan bile bilinmeyenin korkunç kokusunu alan bir **dişi kurt** gibi yaşanan kötü olaylardan yüzü şeklini kaybetmiş bir halde benden hakkını aradı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.68.{-onjës} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği fiillerden hareket veya bir eylem bildiren isimler türetir: dëgjonjës "*dinleyici*" < dëgjoj-onjës < dëgjoj "*dinlemek, duymak*" : firmonjës "*imza yetkisi olan kişi*" < firmoj-onjës < firmoj "*imzalamak*" vb.

---

[471] Edlira Gugu-Nexhmie Muça, *Udhëzues për mësuesin për tekstin shkollor Gjuha Shqipe dhe Letërsia 12*, Botime shkollore Albas, Prishtinë 2013, s. 64.
[472] Istref Haxillari, *Bari i Ujkut, a.g.e.*, s. 81.

"**Dëgjonjësit** qenë prej të zgjedhuri ndë Korçë, zonja, zotërinj, bejlerë dhe efendilerë, të varoshit dhe të kasabasë."[473]

"***Dinleyiciler**, Korça'nın beyleri, bayanları, efendileri, varoşları, kasabalıları arasından seçilmişlerdi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.69. {+os} son eki

Bu son ek ile dilde türemiş az sayıda fiil bulunmaktadır. Eklendiği sözcüklere aşağılayıcı veya kötüleyici anlamlar katar: baltos "*çamura bulamak, çamur atmak*" < baltë+os < baltë "*çamur*" : kromos "*birine uyuz bulaştırmak*" < kromë+os < kromë "*uyuz hastalığı*" gibi.

"Ndërsa çlirimtarët, italo-kroatin që ka luftuar për pavarësinë e Kroacisë, që ka luftuar me armë për pavarësinë e Kosovës, vjen dhe e **baltos** këtu."[474]

"*Kurtuluşçular ise Hırvatistan'ın bağımsızlığı için savaşan, Kosova'nın bağımsızlığı için silahlarla savaşan italo-hırvat'a, geliyor ve **çamur atıyor.***"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.70.{+ot} son eki

Bu son ek dilde nadiren görülür. Yalnızca etnik isimler ve yer isimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu son ek ile türemiş isimlere özellikle Arnavutluk'un güney kesimlerinde *Tosk* diyalektinin sınırları içinde rastlanılır. *Kastriot, Kaninjot, Kuçot, Tepelenjot, Salarjot, Janjot* gibi.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[473] Nevila Mehmeti, "Në Gjurmët e Traditës së Arsimit Shqiptar", *Revista pedagogjike*, Instituti i Zhvillimit Të Arsimit, Tiranë 2011, s. 137.

[474] "Basha: Rama shkruan trakte kundër ndërkombëtarëve, ata e kanë braktisur", *"55" Gazetesi*, XXI. yıl, No: 6694, 20 Mart 2017, s. 2.

2.2.2.71. {+ovinë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isim ve sıfatlara bir değer anlamı veya bahsedilen şeyin bulunduğu yeri belirten bir anlam katar: baltovinë "*çamurla kaplı alan*" < baltë+ovinë < baltë "*çamur*" : batakovinë "*büyük çamur birikintisi*, *bataklık*" < batak+ovinë < batak "*üzerine basıldığında çöken çamurlaşmış toprak*, *batak*" : gjatovinë "*uzun boylu*, *yüksek boylu*" < gjatë+ovinë < i (e) gjatë "*uzun*" vb.

"Nga mezi e lart lakuriq, bënim fiskulturën e mëngjezit, fërkonim trupin me borë, hanim mëngjezin në "mensën" e improvizuar, që ishte thjeshtë një kanal i hapur me lopata xheniere, **baltovinë** e tëra."[475]

"*Belimizden yukarısı çıplak bir şekilde sabah antrenmanını yapardık, vücudumuzu karla ovardık, tamamı* ***çamurlu*** *bir alan olan küreklerle açılmış basit bir delik olan geçici "menzada" kahvaltı ederdik.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.72. {-/+qar} son eki

Arnavutça {*-/+qar*} son eki dilde işlek olmayan Türkçe kökenli bir ektir. Arnavutçaya Türkçe ödünçlemeler ile girmiş fakat daha sonra Arnavutça sözcüklere de eklenerek isim ve sıfatlar türetmiştir. Bu son ek ile türeyen sözcüklerin dişil cinslerinde ek sonuna /e/ sesi alır: grabitqar "*avcı*" < grabit-qar < grabit "*zorla ele geçirmek, yakalamak, el koymak, yağmalamak*" : gjynahqar "*günahkâr*" < gjynah+qar < gjynah "*günah*" : hileqar "*hileci, hilekâr*" < hile+qar < hile "*hile*" : namusqar "*namuslu*" < namus+qar < namus "*namus*" : ziliqar "*kıskanç*" < zili+qar < zili "*haset, kıskançlık*" : zullumqar "*zarar verici*, *küfürbaz*" < zullum+qar < zullum "*hasar*, *kötü muamele*, *istismar*" vb.

"Në fund veproi me udhëzimin e Iblisit për të shkuar te një **ziliqar**, i cili ishte me famë për zili dhe shumë pak kush i kishte shpëtuar zilisë dhe syrit të keq të tij."[476]

---

[475] Albert Z. Zholi, "Gazeta "Ushtria" dhe revista "Mbrojtja"-dashuritë e mia të mëdha", *Ushtria Gazetesi*, LXX. yıl, No: 17 (82668), 29 Nisan 2016, s. 11.
[476] Muhamed Eminë Xhundi, *a.g.e.,* s. 160.

"*Sonunda kıskançlık konusunda ün yapmış ve onun kıskançlığından ve kötü gözünden çok az kişi kurtulmuş olan* ***kıskanç*** *birine gitmek için iblisin yolundan hareket etti.*"

"Mjekët kirurgë, aspak nuhatës se këtu kishin të bënin me një **hileqar**, po përgatiteshin të mbushnin formularët dhe të firmosnin çmobilizimin e tij nga shërbimi ushtarak."[477]

"*Cerrah olan doktorlar* ***hilekâr*** *bir kişi ile karşı karşıya olduklarını hiç bilmeden formları doldurmak ve onun askerlikten terhisini imzalamak için hazırlanıyorlardı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı Farsçadan Türkçeye ödünçlenmiş olan *{+kâr}* son ekidir. Bu son ek Türkçe ödünçlemeler aracılığıyla Arnavutçaya geçmiş ve zaman içinde Arnavutça sözcüklere de eklenerek türetme yapmıştır.

2.2.2.73. {-së} son eki

Bu son ek de oldukça nadir görülen ve dilde işlek olmayan bir ektir. Eklendiği fiillerden somut ve soyut isimler türemiştir: fshisë "*silecek, silgi*" < fshij-së < fshij "*silmek, temizlemek*" : heqsë " *çekiş, çekme, çekiş gücü*" < heq-së < heq "*çekmek*" : mbajsë "*destek, tutucu, korkuluk*" < mbaj-së < mbaj "*tutmak*" : shtresë "*tabaka, katman*" < shtroj-së < shtroj "*bir şeyi sermek*" vb.

"Stone Mastic Asphalt (SMA) ka dëshmuar përparësitë e tij në shumë vende të ndryshme si zgjedhje e duhur dhe e nevojshme si **shtresë** sipërfaqësore."[478]

"*Stone Mastic Asphalt (SMA) kendi öncelliklerini bir yüzey* ***tabakası*** *gibi uygun ve gerekli seçimler olarak birçok farklı yerde kanıtlamıştır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[477] Sotir Athanasiu, *Polen gruaje - Stafetë e dhimbshme e një dashurie parisiene*, Shtëpia Botuese Neraida, Tiranë 2014, s. 77.

[478] Anitë Sadikaj, *Karakteristikat e Shtresës së Epërme Të Asfaltit SMA, Përparësitë, Krahasuar Me Shtresat E Rëndomta,* (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Ndërtimtarisë Dhe Arkitekturës Departamenti i Ndërtimtarisë, Prishtinë 2013, s. 2.

2.2.2.74. {+skë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği isimlerden hayvan isimleri türetmiştir: guaskë "*deniz kabuklusu, istiridye*" < guall+skë < guall "*hayvanlarda bulunan kabuk*" : laraskë "*saksağan*" < larë+skë < larë "*çok renkli, rengârenk hayvan veya giysi*" gibi.

"…ajo vërtitet lakuriq si një **guaskë** e kuqe që vezullon prej diellit."[479]

"*...o, güneşten parlayan kırmızı çıplak bir* ***istiridye*** *gibi döner.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.75. {+sh} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Sayılara eklenerek cümledeki yapısına göre isim, zarf veya sıfat niteliğinde sözcükler türetir: njësh "*birlikte, eşit, as*(birli)" < një+sh < një "*bir*" : dysh "*ikili, ikiz, çift*" < dy+sh < dy "*iki*" : tresh "*üçlü, üç kere*" < tre+sh < tre "*üç*" vb.

"Si alternativë montoni tirfor (çekrrik **dysh**) për të rrotulluar pemën për ta zbllokuar."[480]

"*Alternatif olarak ağacı yerinden oynatıp çevirmek için triforu (****ikili*** *çektirme) monte edin.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, eklendiği sayılara "*gruplanma, bir arada olma*" anlamı katan {*+lI, +lU*} son eki[481] ile sağlanabilir.

2.2.2.76. {+shkë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada nadir görülen bu ek ile birkaç isim ve sıfat türemiştir: dhishkë "*koyu gri keçi*" < dhi+shkë < dhi "*keçi*" : zeshkë "*koyu tenli, esmer*" < zi+shkë (zezë+shkë) < i zi (e zezë) "*siyah*" gibi.

---

[479] Çlirim Kokonozi, "Rrënimi yt vjen sepse ti s'ke frikë nga gjëma jote e triumfi yt..", *Rilindasi Gazetesi*, II. yıl, No: 25, 24 Haziran 2012, s. 16.
[480] *Libri i përdorimit të druvarit*, Drejtoria e Ekonomisë Malore dhe Pyjore, Torino 2007, s.22.
[481] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 54.

"Ai i bardhë, ajo **e zeshkë**; ai i gjatë, ajo fëmijë e padjallëzuar; ai ilirian, ajo judhee - megjithatë dashuroheshin egërsisht."[482]

"*O beyaz, o **esmer**; o uzun, o saf bir çocuk; o İlir kökenli, o Frizyeli- buna rağmen vahşice aşk yaşıyorlardı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.77. {+shor} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek ile küçültme, sevme veya okşama anlamlarına gelen az sayıda isimden isim ve sıfat türemiştir: barkashor "*doymayan doyumsuz kimse, şişko, göbekli*" < bark+shor < bark "*karın, göbek*" : katërshor "*dörtkenarlı bir yüzeye veya şekle sahip olan, dörtgen, gönye*" < katër+shor < katër "*dört*" : rrengshor "*sinsi*" < rreng+shor < rreng "*eşşek şakası, hile*" : trimshor "*genç cesur erkek*" < trim+shor < trim "*kahraman, cesur, yiğit*" vb.

"Një pirg letër e bardhë multiforme penë dhe ngjyra përmbi **katërshore**; siç i lashë mbrëmë, pa i ndarë prej meje."[483]

"*Yanımdan ayırmadan dün bıraktığım gibi, çok şekilli bir yığın beyaz kâğıt, kalem ve **dört köşeli** paletin üzerinde renkler.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.78. {+shtë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek çok az sayıda isimlerden somut, soyut veya alet isimleri türetmiştir: drushtë "*ahşap destek direği, çardak*" < dru+shtë < dru "*odun*" : lugshtë "*dağ geçidi*" < lug+shtë < lug "*kaşık, yalak, kanal, dere, oluk*" : njështë "*tek, eşsiz*" < një+shtë < një "*bir*" vb.

---

[482] Hamit Xhaferi, "Botëkuptimi Letrar Dhe Religjioz Në Veprën "E Madhe Është Gjëma E Mëkatit" Të Mitrush Kutelit", *Semınarı XXXIV Ndërkombëtar Për Gjuhën, Letërsinë Dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologjisë, Prishtinë 2015, s. 187.

[483] Isuf Luzaj, "Një tryezë, pak libra, një radio muzike...", *RILINDASI Gazetesi*, III. yıl, No: 27, 7 Temmuz 2013, s. 17.

"… të **njështë** me ndjenja …"[484]

"*... **eşsiz** duygularla ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.79. {-/+shti} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek yalnızca birkaç soyut isimde karşımıza çıkar: amështi "*belirli bir tadı olmama durumu, tatsızlık*" < amë+shti < amë "*suyun çıktığı yer, kaynak, pınar, memba*" : kundërshti "*muhalefet, itiraz*" < kundër+shti < kundër "*karşı*" : madhështi "*ihtişam, kibir*" < madhë+shti < i (e) madhë "*büyük*" : prapështi "*yaramazlık, kabahat, uygunsuzluk*, kötü şans, *talihsizlik, terslik*" < prapë+shti < prapë "*geri itmek, geri çevirmek, itelemek, püskürtmek*" vb.

"Edhe pse studiuesit nuk kanë të njëjtin projektim mbi analizën ata nuk përjashtojnë njëri-tjetrin dhe nuk janë në **kundërshti** të njëri-tjetrit."[485]

"*Yapılan analiz ile ilgili araştırmacılar aynı fikirde olmasalar da onlar birbirlerini dışlamıyorlar ve birbirlerine **karşı (zıt)** değiller.*"

"Teuta dhe Zijadini mbase janë të parët që nisën këtë proces vizionar të ndryshimit të mentalitetit votues dhe guximi i tyre për të sfiduar një **prapështi** e praktikuar zgjedhore duhet përkrahur."[486]

"*Teuta ve Zijadin belki de bu seçim zihniyetinin değişim sürecini başlatan ilk kişilerdir ve onların cesareti bu **uygunsuz** seçim uygulamasına meydan okumak için desteklenmelidir.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[484] Shaip Emërllahu, *Fytyra e Heshtjes*, Festivali Ndërkombëtar i Poezisë "Ditët e Naimit" Edicioni XVII, Tetovë 2013, s. 50.

[485] Albana Çoni, *Stilet Funksionale Dhe Interpretuese Të Komunikimit Publik Në Fushën E Edukimit*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiranë 2013, s. 72.

[486] Bekim Ajdini, "Vota e Strugës dhe e Tetovës, shkëndijë e pjekurisë politike", *KOHA Gazetesi*, VII. yıl, No: 1873, 28 Mart 2013, s. 11.

2.2.2.80. {+tari} son eki

Bu son ek dilde işlek değildir. E. Çabej'e göre Arnavutçada yeni olan bu son ek *{-/+tar}* ve *{-/+i}* son eklerinin birleşimidir.[487] Az sayıda dişil cins soyut isimde karşımıza çıkmaktadır: anëtari "*üyelik*" < anë+tari < anë "*taraf, yan*" : gjyqtari "*yargı organı, hukuk*" < gjyq+tari < gjyq "*kanun, yasa*" : kujdestari "*vesayet, koruma, gözetim, bakım, gözaltı*" < kujdes+tari < kujdes "*dikkat*" : rrogëtari "*görevli, personel*" < rrogë+tari < rrogë "*maaş*" vb.

"Ndalohet martesa midis kujdestarit dhe personit që ndodhet në kujdesin e tij gjatë kohës që vazhdon **kujdestaria**."[488]

"***Gözaltı süreci*** *devam ederken, gözetimi yapan kişi ve gözetim altında olan kişi arasında evlilik yasaktır.*"

"Ndërkohë vjen një çiklist i tretë me shpejtësi dhe ua kalon çiklistëve dhe mbërrin te **gjyqtaria** i pari."[489]

"*Bu esnada hızlıca üçüncü bir bisikletçi geliyor ve bisikletçileri geçiyor ve* ***hakemliğe*** *birinci olarak varıyor.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.81. {-/+të} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek ile isim ve fiillerden sıfatlar oluşmuştur. Eklendiği sözcüklerin anlamlarından uzaklaşmadan bir durum belirtir. En sık kullanım alanı ise sayılara eklenerek sıra sıfatı türetmesidir: i dytë (e dyta) "*ikinci*" < dy+të < dy "*iki*" : i (e) fshehtë "*gizli, saklı*" < fsheh-të < fsheh "*saklamak, gizlemek*" : i (e) ngrohtë "*sıcak*" < ngroh-të < ngroh "*ısıtmak, ısı vermek*" : qelqtë "*camdan yapılmış, camsı*" < qelq+të < qelq "*cam*" : qindtë "*yüzüncü*" < qind+të < qind "*yüz*" : i tretë (e treta) "*üçüncü*" < tre+të < tre "*üç*" vb.

---

[487] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 211.
[488] Valjeta Kaftalli-Afërdita Pernica, *Kodi i Familjes i Republikes së Shqipërisë*, Ribotimi i Qëndrës së Publikimeve Zyrtare, Ekim 2004, s.10.
[489] Vlash Pambuku, "Banderola "Mbërritja" ngatërron çiklistët", *Lajmëtari Gazetesi*, III. yıl, No: 46 (121), 26 Aralık 2015, s. 15.

“Informatorët janë persona që i japin policisë të dhëna të karakterit kriminal, herë pas here ose vazhdimisht, por gjithnjë në mënyrë të **fshehtë**.”[490]

“*Muhbirler ara sıra ve ya devamlı ama **gizli** bir şekilde polislere suçlu kişi hakkında bilgi veren kişilerdir.*”

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.82. {+ti} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek ile isim ve sıfatlardan nadiren karşımıza çıkan soyut isimler ve zarflar oluşmuştur: pastërti “*temizlik*” < pastër+ti < i (e) pastër “*temiz*” : robti “*kölelik, esaret*” < rob+ti < rob “*köle*” : shpeshti “*sıklıkla, yoğunlukla, çoğunlukla*” < shpesh+ti < shpesh “*kısa aralıklarla, sık sık, genellikle, yakın aralıklarla*” vb.

“Intervenimi i drejptërdrejtë më së **shpeshti** ndodh me rastin e shpërthimit të epidemive të ndryshme nozokomiale.”[491]

“*Doğrudan müdahale **çoğunlukla** farklı hastane salgınlarının patlak verdiği durumlarda gerçekleşir.*”

“Veshja e punës edhe ruan **pastërtinë**, edhe ka vlerë estetike.”[492]

“*İş kıyafeti hem **temizliği** sağlıyor hem de estetik bir değeri vardır.*”

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.83.{+tinë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Rotasizmden dolayı diyalektlere göre değişiklik gösterir. İsimlere somut anlam katarak bir yer adı türetmesinin yanı sıra az sayıda da sıfat türetmiştir: bërryltirë “*dönemeç, viraj*” < bërryl+tirë < bërryl “*dirsek*” :

---

[490] Borislav Petroviq, “Hyrje Në Kriminalistikë”, *Universiteti AAB-Universiteti u Sarajevu*, Prishtinë 2006, s. 20.
[491] Lul Raka-Sami Rexhepi, “Programi i Kontrollit Dhe Parandalimit Të Infeksioneve Nozokomiale Në Kosovë”, *Ministria E Shëndetësisë*, Prishtinë 2004, s. 19.
[492] Liljana Miftari-Anastar Kacori, *Higjenë dhe Mbrojtje Mjedisi 10,* Shtëpia Botuese e Teksteve Mësimore, Tiranë 2013, s. 19.

fushëtirë "*tepelik veya dağlık alan*" < fushë+tirë < fushë "*toprak parçası, alan, tarla*" : grykëtinë "*dar dağ geçidi*" < grykë+tinë < grykë "*boğaz, gırtlak*" : muzgëtinë (muzgëtirë) "*kasvetli hava, kasvet*" < muzgë+tinë < muzgë "*alacakaranlık*" : vorbëtinë "*arazide bulunan dar havza, küçük vadi, çukur*" < vorbë+tinë < vorbë "*yemek pişirmek için kullanılan kilden yapılan çömlek*" vb.

"Është **muzgëtirë**, kurse unë mendoi për vetveten, …"[493]
"***Hava kasvetli**, ben ise kendimi düşünüyorum, ...*"

"Përballë burgut dhe deri te rruga e qerreve shtrihej një **fushëtirë** me bar, …"[494]
"*Hapishanenin önünden araba yoluna kadar çimenli bir **alan** uzanıyordu, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.84. {+tor} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada az sayıda meslek ismi ve sıfat türetmiştir. Bu son ek ile oluşan bazı sıfatlar *Tosk* diyalektinde {+*tuar*}, *Geg* diyalektinde ise {+*tuer*} son eki ile türemiş olarak karşımıza çıkabilmektedir.[495] Ayrıca türemiş isimlerin de *Geg* diyalektinde {+*atuer*} ve {+*atuar*} formlarında karşımıza çıktığını görmekteyiz.[496] : anijetor "*gemide çalışan, gemici*" < anije+tor < anije "*su üstünde yüzen, inan ve yük taşımaya yarayan araç, gemi*" : bukatuer "*fırıncı, ekmek satıcısı*" < bukë+atuer < bukë "*ekmek*" : leshtor "*yünlük, tüylü, kıllı*" < lesh+tor < lesh "*tüy, yün*" : nazetor " *sahte, yapmacık, nazlı, gösterişli*" < naze+tor < naze "*naz, cilve*" : peshkatuer "*geçimini balık tutup satarak sağlayan, balıkçı*" < peshkë+atuer < peshkë "*balık*" : punëtor (punëtuer, punëtuar) "*işçi*" < punë+tor (punë+tuer, punë+tuar) < punë "*iş*" vb.

"Një qen i madh **leshtor**, që rrinte te hyrja, nisi të lehte."[497]
"*Girişte duran **kıllı**, büyük bir köpek havlamaya başladı.*"

---

[493] Miroslav Kërlezha, "Monologu i Njeriut Përtac", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 141, 1-8 Nisan 2012, s. 4.
[494] Nathaniel Hawthorne, *a.g.e.*, s. 6.
[495] Mehmet Halimi, *a.g.e.*, s. 26.
[496] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 213.
[497] Viola ISUFAJ, a.g.e., s. 51.

"Merrni emrat dhe mbiemrat e **punëtorëve** tuaj saktësisht siç janë shkruar në letërnjoftim."[498]

"***İşçilerinizin*** *isim ve soy isimlerini tam olarak kimlikte yazdığı gibi alın.*"

"… ,kjo qeverri pseudo-socialiste për turpin ma të math të socializmit e kapi për zverku këtë **punëtuer** atdhetar dhe ndoshta socialist i bindun, e largoi nga detyra arsimore e popullit kosovar edhe e inkuadroi, si **punëtuer** i thjeshtë, në sipërmarrjen e ndërtimevet në Gjakovë."[499]

"*..., bu sözde sosyalist hükümet, sosyalizmin en büyük bir ayıbıyla, bu vatansever ve belki de inançlı bir sosyalist olan* ***işçiyi*** *ensesinden tutup, Kosova halkına eğitim görevinden aldı ve Gjakovë'daki inşaat girişimlerine sıradan bir* ***işçi*** *olarak atadı.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraş olan seçmiş kişileri gösteren isimler türeten {+*CI,* +*CU*} son eki[500] ile sağlanabilir.

2.2.2.85.{+th} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. İsim eklenerek küçültme anlamı katar: birth "*küçük çocuk*" < bir+th < bir "*oğlan çocuğu*" : gurth "*küçük taş*, *taşçık*" < gur+th < gur "*taş*" : lumth "*nehir kolu*" < lum+th < lum "*nehir*" vb.

"Gur i gurëzuar pranë gurit/ **gurth** i nguruar rreth gurit."[501]

"*Taşın yanında taşlaştırılmış taş/ taşın etrafında sertleşmiş* ***taşçık.***"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.86. {+thi} son eki

Bu son ekle dilde işlek değildir. Eklendiği isimlerden isim ve zarf türetmiştir: arithi "*ayı gibi arka ayakların üzerinde durma*" < arithi < ari "*ayı*" : fluturimthi "*hızla*,

[498] *Udhëzues Për Punëdhënës*, Administrata Tatimore e Kosovës, Prishtinë 2012, s. 19.
[499] Mustafë Xhemaili, *Hysen Tërpeza Një Legjendë për Kosovën*, MKRSDÇJ - Departamenti i Çështjeve Jorezidente i Kosovës, Prishtinë 2004, s. 226.
[500] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s.41.
[501] Fitor Ollomani, *a.g.e.*, s. 267.

mermi gibi" < fluturim+thi < fluturim "*uçma, uçuş*": kryqthi "*çapraz*" < kryq+thi < kryq "*çarpı işareti*" : qorrthi "*körü körüne*" < qorr+thi < qorr "*kör*" vb.

"Në rastet kur përmasat nuk përkonin me ato të listës atëherë pas **kryqthi** shtohej një pikëpyetje."[502]

"*Durumlar listedeki şartlar ile uyum göstermediği zaman **çaprazın** arkasına bir soru işareti eklenirdi.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.87.{+uc} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek ile az sayıda isimden isim türemiştir. Eklendiği isimlere sevme, okşama veya küçültme anlamları katar: bebuc "*bebecik, bebekcik*" < bebe+uc < bebe "*bebek*" : derrkuc "*bebek domuz*" < derr+uc < derr "*domuz*" : gjeluc "*küçük, sıska horoz, horozcuk*" < gjel+uc < gjel "*horoz*" vb.

"…, si **derrkuc** tokën gërrmoj, …"[503]

"*.... **domuzcuk** gibi toprağı eşeledi, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, sevgi, şefkat ve acıma ifadesi taşıyan küçültme anlamlı isimler türeten {*+CIk, +CUk*} son eki[504] ile sağlanabilir.

2.2.2.88.{-/+ues} son eki

Arnavutçada yalnızca diyalektlerde rastlanılan bu ek dilde işlek değildir. İsim ve fiillerden bir hareket veya eylem bildiren isim ve sıfat türetir. *Geg* diyalektinde kullanılan {*-/+ues*} son eki, *Tosk* diyalektinde {*-/+uas*} olarak karşımıza çıkmaktadır: forcues "*güçlendirme, güçlendirici*" < forcë-ues < forcë "*güç, kuvvet*" : ndriçues "*aydınlatma,*

[502] Mirela Xhaferraj (Mitro), *Paralelizma në Strukturën Gramatikore të Shqipes e të Greqishtes (Sistemi Foljor)*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhëve Sllave dhe Ballkanike Dega e Gjuhës Greke, Tiranë 2012, s. 49.
[503] Arsen Dikliq, çev. Zymber Elshani, "Plaku me Mjekër", *NACIONAL Gazetesi*, IV. yıl, No: 162, 26 Ağustos-2 Eylül 2012, s. 5.
[504] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 43.

aydınlatma aleti" < ndriçim-ues < ndriçim "*parlaklık, aydınlık*" : thumbues "*iğneleyici, delici, sokan*" < thumb-ues < thumb "*diken*" vb.

"Dhe personazhi i Galicës te "Zi e më zi" mban gjatë gjithë kohës nje pozicion **thumbues** e tallës ndaj së zonjës, por në fund sheh se është duke ndjekur veprimet e saj."[505]

"*Galicë karakteri "Karadan da Kara" kitabında bütün zaman boyunca bayanla dalga geçen ve onu **iğneleyen** bir pozisyondadır, ama sonunda onun hareketlerini takip ettiğini fark ediyorsun.*"

"Për udhëkryqin në fjalë me sinjalizim **ndriçues** është llogaritur kapaciteti i qarkullimit dhe është kalkuluar plani i sinjalizimit sipas modelit të Webster-it."[506]

"*Söz konusu kavşağı **aydınlatma** sinyalizasyonu için trafik kapasitesi hesaplanmış ve sinyalizasyon planı Webster modeline göre hesaplanmıştır.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.89. {+ull} son eki

Dilde nadiren rastlanılan işlek olmayan eklerden biridir. N. Jokl, bu son ekin kullanımında daha çok bir topluluk türetme işlevi görse de E. Çabej'e göre bu ekin işlevi belirsizdir.[507] İsimlere eklenerek az sayıda isim türetmiştir: kafkull "*kaplumbağa kabuğu, salyangoz kabuğu*" < kafkë+ull < kafkë "*kafatası*" : petull "*gözleme, krep*" < petë+ull < petë "*yufka*" : rrotull "*çember, silindir, yuvarlak*" < rrotë+ull < rrotë "*tekerlek*" vb.

"Kjo **kafkull** breshke sa shumë i përngjan Epitafit të erës."[508]

"*Bu **kaplumbağa kabuğu** mezar taşı yazısına ne kadar da çok benziyor.*"

---

[505] Jonela Spaho, *Kristo Floqi, Koha Dhe Vepra E Tij Letrare*, (Doktora Tezi), Republika E Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2010, s. 92.
[506] Mevlan Bixhaku, *Kapaciteti Dhe Niveli i Shërbimit Në Udhëkryqet Pa Sinjalizim Ndriçues Në Pjesët Periferike Të Qytetit Të Prishtinës*, (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Inxhinierisë Mekanike, Prishtinë 2006, s. 6.
[507] Eqrem Çabej, *a.g.e.*, s. 289.
[508] Adem Zaplluzha, *Një Grusht Dashuri*, Shoqata e Shkrimtarëve"Fahri Fazliu", Kastriot 2014, s. 44.

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.90. {-/+ung(ë)} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Yalnızca birkaç isimde karşımıza çıkar. Eklendiği sözcüklere kattığı anlam belirsizdir: ballungë "*insanın anlında veya vücudunda oluşan şişkinlik, çıkıntılık*" < ballë+ung < ballë "*kaş ile saç arasında kalan yüz parçası, alın*" : majung "*balyoz, toprak keseklerini kırmak için kullanılan çekiç*" < majë+ung < majë "*uç, zirve*" : shtrungë " *hayvanların otlatıldığı yer, mera* " < shtroj-ungë < shtroj "*bir şeyi sermek*" vb.

"Pasi dhentë qetheshin, ato i futnin në **shtrungë**, …"[509]
"*Keçiler tıraş olduktan sonra onları **meraya** sokuyorlardı, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.91. {+uq} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Eklendiği sözcüklere küçültme veya aşağılama anlamlarını katar. Ayrıca dilde bu son ek kullanılarak örnekseme yoluyla oluşmuş sözcükler de mevcuttur: belbuq "*kekeme, kekemelik*" < belbët+uq < belbët "*kekeme*" : shushuq "*/s/ ve /z/ seslerini /sh/ ve /zh/ sesi olarak telefuz eden kişi, peltek*" : thuthuq "*/s/, /z/, /sh/ ve /zh/ selerini /th/ veya /dh/ sesi olarak telaffuz eden, peltek*" gibi.

"E di vetëm **belbuq**i, se ç'heq **thuthuq**i."[510]
"***Kekemenin** ne çektiğini sadece **peltek** olan bilir.*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[509] Vehbi Bexheti vd., *Studime Etnolinguistike, Folklorike Dhe Sociolinguistike Për Kulturën Shqiptare Në Maqedoni*, Projekt i Qendrës për Hulumtime Shkencore të Fakultetit të Gjuhëve, Kulturave dhe Komunikimit – UEJL, Tetovë 2008, s. 35.
[510] Manola Myrta, *Në Gjurmë të ELbasanishtes Letrare*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2014, s. 208.

2.2.2.92.{+urina} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Arnavutçada bu son ek ile topluluk anlamı taşıyan isimler türemiştir: gjethurina "*ağaçlardan düşen yaprak topluluğu*, *yapraklar*" < gjeth+urina < gjeth "*yaprak*" : karturina "*mektup kâğıtları ve zarfları*, *kırtasiye*" < kartë+urina < kartë "*kart*, *kâğıt*" : kockurina "*kemik parçaları*" < kockë+urina < kockë "*kemik*" : qelqurina "*zücaciye*, *cam eşya*" < qelq+urina < qelq "*cam*" vb.

"…, Si **gjethurina** më kalben ngadalë në vegim, …"[511]

"*..., **Düşen yapraklar** gibi çürüyor yavaşça görüşümde, ...*"

"…. Se kishte bufe 7000-jshe, stolisur me **qelqurina**, …" [512]

"*.... Çünkü 7000lik **cam eşyalarla** süslenmiş büfesi vardı, ...*"

Türkiye Türkçesinde bu son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.2.2.93. {+ushkë} son eki

Bu son ek de dilde işlek değildir. Yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar. Eklendiği isimlere küçültme, sevme veya okşama anlamlarını katar: arushkë " *ayı yavrusu*, *küçük tatlı ayıcık*" < ari+ushkë < ari "*ayı*" : fletushkë "*küçük kâğıt parçası*, *broşür*, *kâğıtçık*" < fletë+ushkë < fletë "*kâğıt*" : librushkë "*küçük kitap*, *kitapçık*" < libër+ushkë < libër "*kitap*" vb.

"Kjo **fletushkë** do t'i informojë njerëzit, të cilët vuajnë nën dhunën shtëpiake, mbi gjendjen aktuale ligjore."[513]

"*Bu **kâğıtçık**, aile içi şiddete maruz kalan insanları mevcut yasal durum hakkında bilgilendirecek.*"

"Duke vështruar rreth e qark pa një **librushkë** për punonjësen e parë të shtëpisë, Keit Alenbaj."[514]

---

[511] Moikom Zeqo, *Herezia E Madhe*, Alfred Cako Helga's Secrets, Tiranë 2013, s. 49.
[512] Meti Fıdani, "Na Vjen Dritëroi Në Nikolicë", *Devolli Gazetesi*, XVII. yıl, No: 11 (97), Ekim 2014, s. 5.
[513] Ministria e Punës dhe Rendit Shoqëror, e Familjes, e Grave dhe e Pleqve, *Informata mbi përjashtimin nga banesa në rastet e dhunës shtëpiake*, Baden-Württemberg, Stuttgart, 2015, s.2.
[514] Gracia Burnham, *a.g.e.*, s. 209.

"*Etrafta dolaşırken evin ilk çalışanı olan Keit Alenbaj ile ilgili bir* ***kitapçık*** *gördü.*"

Türkiye Türkçesinde bu son ekin tam olarak karşılığı, sevgi, şefkat ve acıma ifadesi taşıyan küçültme anlamlı isimler türeten {*+CIk, +CUk*} son eki[515] ile sağlanabilir.

2.3. Arnavutça Ön-Son Ekler

2.3.1. {n} -/+ {së} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve fiillere eklenerek isim türetir. Standart Arnavutça sözlüğünde bu ön-son ek ile türemiş yalnızca iki sözcük bulunmaktadır: ndalesë "*durma noktası, yasak, engel*" < n-dal-esë < ndal "*durmak, durdurmak*" < dal "*çıkmak*" : ngjatesë "*uzantı, uzatma*" < n+gjatë+esë < i (e) gjatë "*uzun*" gibi.

"Në çdo **ndalesë** bëhen pyetje për të kuptuar më mirë përmbajtjen."[516]
"*İçeriği daha iyi anlayabilmek için her* ***durma noktasında*** *sorular sorulur.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.2. {n} + {(ë)s} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek sıfat türetirler. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: ndritës "*aydınlatıcı, parlak*" < n+dritë+s < ndrit " *aydınlatmak*" < dritë "*ışık*" : ngjethës "*ürpertici, ürkütücü*" < n+gjethë+s < ngjeth "*birini titretmek, ürpertmek*" < gjeth "*yaprak*" gibi.

"Në roman, ky aspekt është përshkruar me një realizëm **ngjethës**."[517]
"*Romanda bu durum* ***ürpertici*** *bir gerçeklik ile yazılmıştır.*"

---

[515] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 43.
[516] Enkelejda Jaupi-Eldion Nevruzi-Albert Riska, *Libër mësuesi Gjuha Shqipe 3*, Botimet Pegi, Tiranë 2011, s. 99.
[517] Jonela Spaho, "Realizmi Tronditës si Anatemë e Dhimbjes dhe Lirisë së Munguar", *Buletini i Shkencave Shoqërore*, Shtëpia Botuese Promo Print, Korçë 2014, s. 178.

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.3. {n} + {je} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve sıfatlara eklenerek isim türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: ngjallje "*dirilme, diriliş, canlanma*" < n+gjallë+je < ngjall "*canlandırmak, diriltmek*" < i (e) gjallë "*canlı, yaşayan*" : ngjatje "*uzatma*" < n+gjatë+je < ngjat "*uzamak, uzatmak*" < i (e) gjatë "*uzun*" : ngjethje "*ürperme, ürkme*" < n+gjeth+je < ngjeth "*birini titretmek, ürpertmek*" < gjeth "*yaprak*" gibi.

"Nga ana tjetër, ai jep mendime për artin kur thotë se arti është jetë, **ngjallje**, energji dhe se ai nuk beson "në të famshmen arti për artin."[518]

"*Diğer taraftan o sanatın yaşam, **dirilme**, enerji olduğu ve "sanat sanat içindir" klişesine inanmadığı ile ilgili düşüncelerini söylemektedir.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.4. {n} -/+ {o-} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve fiillere eklenerek fiil türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: ndaloj "*durdurmak, yasaklamak*" < n-dal-o-j < ndal "*durmak, durdurmak*" < dal "*çıkmak*" : nguroj (nguros) "*sertleştirmek, katılaştırmak*" < n+gur+o-j < guroj (guros) "*taşa çevirmek*" < gur "*taş*" gibi.

"Në hyrje të Komorës, çifligarja Uranie urdhëron pajtanxhinë që fillimisht të **ndalojë** te saraji i Selim agait."[519]

"*Komorë'nın girişinde, toprak sahibi Uranie faytoncu ilk önce Selim ağanın sarayında **durması** için emir verdi.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

---

[518] Janis Lilis, *a.g.e.*, s. 19.
[519] Ahmet Qeriqi*, Koha e Jeniçerëve,* Botues Radio-Kosova e Lirë, Prishtinë 2009, s. 168.

2.3.5. {për} -/+ {(ë)s} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve fiillere eklenerek isim ve sıfat türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: përderës "*kapı kapı gezip dilenen kişi, dilenci*" < për+derë+s < derë "*kapı*" : përfaqës "*temsilen, sembolik, temsilci*" < për-faqe-ës < faqe "*yüz, yanak, sayfa*" : përdhes "*yerde, zemin kat*" < për+dhe+s < dhe "*toprak*" : përkallës "*ikiyüzlü, numaracı*" < për-kall-ës < kall "*kandırmak*" : përqindës "*yüzdelik*" < për+qind+ës < qind "*yüz*" vb.

"Ti lypës e unë **përderës** njësoj jemi, të dy nuk kemi."[520]

"*Ben **dilenci** sen dilenci ikimiz de aynıyız ikimizde de yok.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.6. {për} + {(ë)si} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek isim türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: përbotësi "*evrensellik*" < për+botë+si < botë "*dünya*" : përdritësi "*şeffaflık*" < për+dritë+si < përdrit "*aydınlatmak*" < dritë "*ışık*" : përgjithësi "*genel olarak*" < për+gjithë+si < gjithë "*tüm, hepsi*" : përjetësi "*sonsuzluk, ebediyet*" < për+jetë+si < jetë "*hayat, yaşam*": përkohësi "*geçicilik*" < për+kohë+si < kohë "*zaman*" : përzemërsi "*yüreklilik, samimiyet*" < për+zemër+si < zemër "*kalp, yürek*" vb.

"Fëmijët kanë gjasa që të jenë në rrezik më të lartë nga varfëria sesa popullsia në **përgjithësi**."[521]

"*Çocukların yoksulluktan, **genel** nüfusa göre daha fazla risk altında olmaları muhtemeldir.*"

---

[520] Xhafer Beqiraj, *Sintagma Mbiemërore në Gjuhën Shqipe*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë Dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2016, s. 132.

[521] Paul Stubbs-Danijel Nestiq, *Varfëria E Fëmijëve Në Kosovë*, United Nations Children's Fund (UNICEF), Kosovë 2010, s. 15.

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, genel ve yaygın nitelikte soyut isimler türeten {*+lIk, +lUk* }son eki[522] ile sağlanabilir.

2.3.7. {për} + {(ë)so-} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek fiil türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: përditësoj "*ertelemek, güncellemek*" < për+ditë+so-j < përditë "*hergün, sürekli*" < ditë "gün" : përerësoj "*koklamak*" < për+erë+so-j < erë "*rüzgâr, hava, koku*" : përkeqësoj "*çok kötüye gitmek*" < për+keq+ëso-j < përkeq "*çirkinleştirmek, karalamak*" < i keq (e keqe) "*kötü, çirkin*" vb.

"Përshkruaj veprimet që kryen për të **përditësuar** programin antivirusal që ke instaluar në kompjuterin personal."[523]

"*Kişisel bilgisayarına yüklediğin anti virüs programını **güncellemek** için yapılan işlemleri açıkla.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.8. {për} -/+ {je} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve fiillere eklenerek isim türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: përdjerrje "*imha, yok edilme*" < për+djerr+je < djerr "*işlenmemiş toprak*" : përqindje "yüzde (%)" < për+qind+je < qind "*yüz*" : përshtypje "*izlenim*" < për-shtyp-je < shtypje "*basma, ezme*" < shtyp "*basmak, ezmek*" gibi.

"Ky ligj ka për qëllim përcaktimin e tarifave të veçanta të akcizës për prodhuesit e vegjël të produkteve alkoolike dhe caktimin e metodës për përcaktimin e sasive dhe të **përqindjes** së alkoolit të produkteve alkoolike."[524]

---

[522] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.* s. 57.
[523] Etleva Smaçi, *Udhëzues për mësuesit TIK 7*, Botimet IDEART, Tiranë 2016, s. 25.
[524] *Republika e Kosovës*, Ligji nr. 04/L-185.

"*Bu kanunun amacı, alkollü ürünlerin küçük üreticiler için tüketim vergilerini belirlemek ve alkollü ürünlerin* ***yüzdesini*** *ve miktarını belirlemede bir yöntem saptamaktır.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.9. {për} + {o-} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere ve zarflara eklenerek fiil türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: përafroj "*yakınlaştırmak*" < për+afër+o-j < afroj "*yaklaşmak*" < afër "*uzak olmadan*" : përforcoj "*güçlendirmek*" < për+forcë+o-j < forcoj "*güçlenmek*" < forcë "*güç, kuvvet*" vb.

"Qeveria, gjithashtu, u obligua se do ta përforcoj kapacitetin institucional të administratës."[525]

"*Aynı zamanda hükümet, kurumsal uygulama kapasitesini* ***güçlendireceğine*** *taahhüt etti.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son ek ile türemiş sözcüklerin tam olarak karşılığı, isimden fiil türeten {+*lAn*} son eki[526] ve ardından oldurma ve yaptırma bildiren {*-DIr, -DUr*} son ekinin[527] eklenmesiyle sağlanabilir.

2.3.10. {për} + {sh} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek sıfat ve zarf türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: përbaltësh "*çamurlu, kirli*" < për+baltë+sh < përbalt "çamurlamak" < baltë "*çamur*" : përhollësh "*sıska*" < për+hollë+sh < i (e) hollë "*ince*" : përgjumësh "*uykulu*" < për+gjumë+sh < gjumë "*uyku*" vb.

"Pa e kuptuar mirë se ç`më kish thënë nëna, u nisa ashtu **përgjumësh** në Ndërmarrjen ku punoja si mekanik."[528]

---

[525] Imzot Dodë Gjergji, *a.g.e*, s. 9.
[526] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 119.
[527] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 126.
[528] Enver Memishaj, "Kush e dogji Ndërmarrjen e Përpunimit të Drurit të Vlorës?", *"55" Gazetesi*, XVIII. yıl, No: 6160, 13 Temmuz 2015, s. 16.

"*Annemin ne söylediğini tam anlamadan, tamirci olarak çalıştığım kuruluşa gitmek için* ***uykulu bir şekilde*** *yola çıktım*."

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.11. {për} + {shëm} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek sıfat ve zarf türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: i përanshëm (e përanshme) "*yan tarafından, yanında*" < për+anë+shëm < anshëm "*yanlı, taraflı*" < anë "*köşe, taraf, yan*" : i përbotshëm (e përbotshmë) "*evrensel*" < për+botë+shëm < botë "*dünya*" : i përditshëm (e përditshme) "*günlük*" < për+ditë+shëm < përditë "*hergün, günlük*" < ditë "*gün*" : i përfaqshëm (e përfaqshme) "*göstermelik*" < për+faqe+shëm < faqe "*yüz, yanak, sayfa*" vb.

"…e ndërgjegjshme për vullnetin e **përbotshëm** dhe për shqetësimin e përbashkët për të ruajtur trashëgiminë kulturore jomateriale të njerëzimit…"[529]

"…***evrensel*** *bilinç ve insanlığın somut olmayan kültürel mirasını korumak için duyulan ortak endişe açısından irade …*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.12. {sh} -/+ {(ë)s} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve fiillere eklenerek isim ve sıfat türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: shfaqës "*sanatçı, oyuncu*" < sh+faqe+ës < shfaqe "perde" < faqe "*yüz, yanak, sayfa*" : shfryrës "*egzoz açıklığı*" < sh-fryj-ës < fryj "*üflemek, esmek*" : shkyçës "*bir çeşit anahtar hizmeti veren alet*" < sh+kyç+ës < kyç "*anahtar, kilit*" : shthurës "*bozulmaya sebebiyet veren, bozucu*" < sh-thur-ës < thur "*örmek, düğümlemek*" vb.

"Forma kryesore e sulmeve ndaj mësuesve ishte ajo e denigrimit të tyre moral, duke i akuzuar si **shthurës** seksualë të rinisë fshatare."[530]

---

[529] *Kuvendi i Republikës së Shqipërisë*, Ligjin nr. 9490 datë 13.03.2006.
[530] Sofokli Meksi, *a.g.e.*, s. 160.

"*Öğretmenlere yapılan saldırıların ana teması, köyün genç nüfusunu cinsel açıdan* ***bozucu kimse*** *olmakla suçlayarak onların ahlakını kötülemekti.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.13. { sh} + {(ë)so-} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek fiil türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: shfajësoj "*affetmek, bağışlamak*" < sh+fajë+so-j < fajësoj "*suçlamak, itham etmek*" < fajë "suç" : shpronësoj "*istimlak etmek, kamulaştırmak*" < sh+pronë+so-j < pronësoj "*mülk sahibi olmak*" < pronë "*mülk*" : shqetësoj "*rahatsız etmek, huzur bozmak*" < sh+qetë+so-j < qetësoj "*sakinleştirmek*" < i (e) qetë "*sakin*" vb.

"Unë nuk e **shfajësoj** veten(nefsin) time, sepse nefsi është shumë nxitës për të keqen.(12-Jusuf:53)"[531]

"*Ben yine de nefsimi* ***temize çıkarmıyorum****. Çünkü nefis şiddetle kötülüğü emreder.(12/Yusuf-53)*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.14. {sh} + {(ë)zo-} ön-son eki

Bu ön- son ek isimlere eklenerek fiil türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: shkripëzoj "*tuzundan arındırmak, tuzsuzlaştırmak*" < sh+kripë+zo-j < kripëzoj (kripësoj) "*tuzlamak*" < kripë "*tuz*" : shpyllëzoj "*ormansızlaştırmak*" < sh+pyll+ëzo-j < pyllëzoj "*ormanlaştırmak*" < pyll "*orman*" vb.

"Në fund të vitit 2005 Kina shkripëzonte 120.000 m3 ujë deti në ditë."[532]

"*2005 yılının sonunda Çin günde 120.000 m3 deniz suyunu* ***tuzdan arındırıyordu***."

[531] Imam Gazali, *Gjendjet e Mahnitsme të Zemrës*, çev. Abdullah B. Ferizi, Botimet Shkolla Print, Prishtinë 2015, s. 17.
[532] "Kina Shkripëzon Ujin E Detit", *Ekolëvizja Gazetesi*, III. yıl, No: 17 (61), 30 Kasım 2006, s. 12.

Türkiye Türkçesinde bu ön-son ek ile türemiş sözcüklerin tam olarak karşılığı, yokluk bildiren {*+sIz, +sUz*} son eki[533], isimden fiil türeten {*+lAş*}[534] son eki ve ardından oldurma ve yaptırma bildiren {*-DIr, -DUr*} son ekinin[535] eklenmesiyle sağlanabilir.

2.3.15. {sh} -/+ {je} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve fiillere eklenerek isim türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: shfaqje "*gösteri, sunum, apaçık ifade etme*" < sh+faqe+je < faqe "*yüz, yanak, sayfa*" : shfryrje "*zorla ve gürültüyle buhar veya hava çıkartma, patlama*" < sh-fryj-je < fryj "*üflemek, esmek*" : shkujdesje "*ihmal, dikkatsizlik, ilgisizlik*" < sh+kujdes+je < kujdes "*dikkat*" : shkyçje "*kilit açma*" < sh+kyç+je < kyç "*anahtar, kilit*" : shthurje "*bozuk, çözülme*" < sh-thur-je < thur "*örmek, düğümlemek*" vb.

"Në përfundim të këtij moduli, nxënës/i,-ja duhet të jetë i/e aftë: të kuptojë hapat se si realizohet një **shfaqje** artistike, duke përcaktuar vendin e pjesëmarrësve në një **shfaqje** teatrale."[536]

"*Bu modülün sonunda, öğrenci; artistik bir **gösterinin** nasıl gerçekleştiğinin kademelerini, katılımcıların bir artistik **gösterideki** yerlerini belirleyerek anlaması gerek.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.16. {z} + {(ë)s} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek isim ve sıfat türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: zbardhës "*beyazlatıcı, ağartıcı*" < z+bardhë+s < zbardh "beyazlatmak" < i (e) bardhë "beyaz" : zbutës "*yumuşatıcı, sakinleştirici*" < z+butë+s < zbut "*yumuşatmak, sakinleştirmek*" < i (e) butë "*yumuşak*" : zgjatës "*uzatıcı, uzatmaya yarayan*" < z+gjatë+s < zgjat "*uzatmak*" < i (e) gjatë "*uzun*" vb.

---

[533] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 64.
[534] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 119.
[535] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 126.
[536] *Programi i Modulit Shfaqje Teatrale për klasën e 11-të*, Instituti i Kurrikulës dhe i Trajnimit, Tiranë 2009, s. 2.

"Agjentët **zbardhës** të lëkurës mund të kenë efekte anësore."[537]

"*Cilt rengini **beyazlatıcı** maddeler yan etkilere sahip olabilir*."

Türkiye Türkçesinde bu ön ekin tam olarak karşılığı, bir hareketi alışkanlık halinde yapma veya yapan vasfı yükleyen {*-IcI, -IcU*} son eki[538] ile sağlanabilir.

2.3.17. {z} + {o-} ön-son eki

Bu ön-son ek isim ve sıfatlara eklenerek fiil türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: zbukuroj "*güzelleştirmek, süslemek*" < z+bukur+o-j < i (e) bukur "*güzel*" : zgozhdoj "*çivi sökmek*" < z+gozhdë+o-j < gozhdoj "*çivi çakmak*" < gozhdë "*çivi*" : zgjeroj "*daha fazla genişletmek*" < z+gjerë+o-j < i (e) gjerë "*geniş*" vb.

"P.sh. nëse fjalës **zbukuroj** do t'i largonim parashtesën z-, do të na mbetej tema bukuroj, një fjalë që nuk ekziston në gjuhën shqipe."[539]

"*Örneğin, eğer **güzelleştirmek** sözcüğünden z- ön ekini çıkarırsak, Arnavut dilinde var olmayan bir sözcük olan 'bukuroj' kalacaktı.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.18. {z} + {shëm} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek sıfat ve zarf türetir. Standart Arnavutça sözlüğünde yalnızca iki sözcükte karşımıza çıkmaktadır: i zbutshëm (e zbutshme) "*yumuşak bir şekilde, yumuşakça*" < z+butë+shëm < zbut "*yumuşatmak, sakinleştirmek*" < i (e) butë "*yumuşak*" : i zdritshëm (e zdritshme) "*ışık geçiren, şeffaf, saydam*" < z+dritë+shëm < zdrit "*aydınlatmak*" < dritë "*ışık*" gibi.

"Mbeta në shi pa ombrellë, se ombrellë s'pata kurrë, se mburojë s'pata, se një dorë ku të mbahem se pata, as një strehë ku të ëndërroj për një mëngjes të **zdritshëm**."[540]

---

[537] *Ndihmesë për punë me adoleshentin*, Organizata Botërore e Shëndetësisë, Tiranë 2010, s. 121.
[538] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 963.
[539] Migena Sejdini, *a.g.e.*, s. 12.
[540] Valbona Hykaj, "Porta u Mbyll", *NACIONAL Gazetesi*, IV. yıl, No: 179, 23-30 Aralık 2012, s. 14.

"*Yağmurda şemsiyesiz kaldım çünkü ne şemsiyem oldu hiç, ne kalkanım oldu, ne tutunacak bir elim vardı ne de* ***parlak*** *bir sabahı hayal edebileceğim bir sığınağım.*"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

2.3.19. {zh} + {o-} ön-son eki

Bu ön-son ek isimlere eklenerek fiil türetir. Arnavutçada yalnızca birkaç sözcükte karşımıza çıkar: zhbllokoj "*blokeyi kaldırmak*" < zh+bllok+o-j < bllokoj "*bloke etmek*" < bllok "*büyük ve ağır kitle, blok*" : zhdetyroj "*görevden almak*" < zh+detyrë+o-j < detyroj "*görevlendirmek*" < detyrë "*görev*" : zhgozhdoj "*çivi sökmek*" < zh+gozhdë+o-j < gozhdoj "*çivi çakmak*" < gozhdë "*çivi*" vb.

"Gjykata Kushtetuese **zhbllokoi** dje ligjin e vetingut, duke zhbllokuar në këtë mënyrë të gjithë reformën në drejtësi."[541]

"*Bu şekilde tüm adalet reformunun* ***blokesini kaldırarak****, Anayasa Mahkemesi dün güvenlik soruşturması kanununun* ***blokesini kaldırdı.***"

Türkiye Türkçesinde bu ön-son eki tam olarak karşılayan herhangi bir yapım eki bulunmamaktadır.

[541] Kliti Topalli, "Miratohet vetingu, nis numërimi mbrapsht për gjyqtarët dhe prokurorët e korruptuar, ja personat që rrezikohen dhe si do zbulohen aferat", *SOT Gazetesi*, 23 Aralık 2016, s. 3.

SONUÇ

Çalışmamızda Arnavutçanın yapım eklerini açıklayarak Türkiye Türkçesinde kullanılan yapım ekleriyle benzerliklerini ve farklılıklarını tespit etmeye çalıştık. Arnavutçanın sözcük türetme yolları alanında günümüze kadar yapılmış çalışmaları tespit edip ulaşabildiklerimiz üzerinden detaylı incelemeler yaptık. Bu incelemeleri yerinde tespitler ve dilin ana konuşurları tarafından da destekle önemli derecede şekillendirmeye çalıştık. Çeşitli materyallerin kullanılmasında zorunluluk gerektiren çalışmamız, bu anlamda hem eş zamanlı hem de art zamanlı bir incelemeye dönüşmüştür. Bununla birlikte Arnavutçada bulunan bütün sözcük türetme yolları ve bunların içinde önemli bir yeri olan yapım eklerini ayrıntılı bir biçimde inceleyerek Türkiye Türkçesindeki karşılıklarını aradık. Farklılıkları olduğu kadar ortak noktalarının da olabileceği merakından yola çıkarak birçok tespit yaptık. Sözcük türetme yolları ve yapım eklerinin karşılaştırılması üzerinde durduğumuz çalışmamızda ulaştığımız bulguları madde madde ele alarak üzerinde durmanın karşılaştığımız ortak noktalar, farklılıklar ve sorunların daha iyi algılanmasında faydalı olacaktır.

1. Arnavutçanın sözcük türetme yolları genel olarak Türkiye Türkçesinin sözcük türetme yollarından farklıdır. Bunlardan özellikle eklerle türetme, birleştirme ve tür değiştirme yöntemleri ilk bakışta aynı gibi görünse de işlev bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Yapıştırma ve karışık durumlarla türetme yolları ise tamamen Arnavutçanın dil yapısına has sözcük türetme yolları olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Arnavutçanın eklerle türetme yolları kendi içinde 4 dala ayrılır. Bunların içinde yalnızca son eklerle türetme Türkçe ile ortaklık gösteren yapısıdır. Türkçede ön eklerle türetme bulunmadığından Arnavutça ön ve ön-son eklerle türetmenin, sözcüklere yükledikleri anlamlar haricinde diğer hiçbir yapısı Türkçenin morfolojik yapısı ile herhangi bir benzerlik göstermez.

3. Arnavutça ön ve ön-son eklerin türetme yaparken sözcüklere yükledikleri anlamlar bağlamında Türkiye Türkçesinde karşılığını sağlayan son ekler karşımıza çıkmaktadır. Burada tespit ettiğimiz diğer bir önemli husus ise Arnavutçaya ödünçlemeler aracılığıyla giren ve aynı zamanda uyum sağlayan {*a+*}, {*anti+*} ve {*dis+*} gibi ön ekler Türkçede kullanılan bazı yabancı kökenli sözcüklerde de karşımıza çıkmaktadır. Fakat

Türkçe sondan eklemeli bir dildir ve ön ekleri yalnızca dile ödünçlenen yabancı sözcüklerde rastlamaktayız.

4. Arnavutçanın son eklerle sözcük türetme yolları, eklerle türetme yolları ve diğer türetme yollarına göre en işlek ve çeşitli yapıya sahip olan yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Arnavutçanın son ekleri tek tek incelendiğinde, büyük bir oranında Türkçe yapım eklerine göre farklılıklar tespit edilmiştir. Türkçe yapım eklerinin çeşitli işlevleri olsa da görev tanımları belli kurallar çerçevesinde sabittir. Arnavutçanın yapım ekleri ise yalnızca sözcüklere yükledikleri anlamlara göre çeşitlendirilebilmektedir. Fakat bunlarında birçoğunda anlam bütünlüğü gösterdiği söylenemez.

6. Arnavutçanın son eklerinde Türkçeden ödünçlenen yapım ekleri önemli bir yerde bulunmaktadır. Özellikle bazılarının dilde işlek olmasından dolayı Arnavutça sözcüklere de eklenerek türetme yaptığı görülmektedir. Fonetik farklılığı haricinde Türkçedeki görevleri dışında Arnavutçada başka bir görevle türetme yapmazlar.

7. Arnavutçanın son eklerinin yüksek bir oranı dilde işlek değildir. İşlek olmayan eklerin birçoğu ise çok nadir rastlanan veya süreç içerisinde etkisini kaybetmiş eklerden oluşmaktadır. Bunların bazıları ise yalnızca bir diyalektte veya birkaç alt diyalekte karşılaşılmasından dolayı Albanaloglar, eklerin birçoğunda köken araştırması yapmak zorunda kalmıştır.

8. Genel olarak Arnavutçanın eklerine bakıldığında /ë/ ve /i/ ünlülerinin parantez içinde gösterildiği görülmektedir. Bunların özellikle son ekin sonunda karşımıza çıkması durumunda Arnavutçanın diyalektlerinde sıkça görülen /ë/ sesinin düşmesi veya yazı dilinde kullanılırken konuşma dilinde telaffuz edilmemesi bilinen bir durumdur. Fakat eklerin sözcükle birleşme esnasında arada kalan bazı seslerin düşmesi veya türemesi gibi herhangi bir kuraldan bahsedilmediği gibi bu parantez içinde yer alan seslerinde de hangi özelliklerde eklerin yapısında yer aldıkları önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

9. Arnavutçanın ön ve son eklerinde karşımıza çıkan diğer bir soru da diyalektal değişimlerinin yanı sıra birden fazla ekin birleşerek yeni bir ek oluşturmasıdır. İşlevsel açıdan birleşik eklerin hangi kurallar çerçevesinde fonetik değişimler gösterdiği veya

sözcüklere yükledikleri anlamların sınırları neye göre çizildiği sorularına verilen yanıtlarda farklı görüşlerle karşılaşılmaktadır.

10. Sonuç olarak Arnavutçanın yapım ekleri Türkiye Türkçesinde kullanılan yapım eklerine oranla oldukça farklı bir yapıda karşımıza çıktığı görülmektedir. Tespit edilen ortak noktaların yanında farklılıklar ve cevapsız sorular, Arnavutçanın yapısal anlamda Türkçeden çok uzak bir dil olduğunu kanıtlamaktadır. Aradığımız cevapların ise Türkçenin eklemeli bir dil olduğu ve tüm yapılarının belli kurallar dâhilinde tarihsel bir düzende günümüze kadar geldiğini de göz önüne alarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan Arnavutçanın eklemeli bir dilde bulunan düzene sahip olmaması yadsınacak bir durum değildir. Tarih sahnesinde eski bir toplum olarak kabul görmesine rağmen ilk yazılı belgelerinin çok eskiye dayanmaması ve geniş bir coğrafyada birbirlerinden uzun yıllar kopuk yaşamaları, karşımıza birden fazla diyalekt ve bölgelere göre alt diyalektler çıkarmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan standart Arnavutçanın tam manasıyla halen daha oturmamış olması gibi sorunlar da göz ardı edilmemesi gereken hususlardır.

DİZİN

A

afetar, 65
afër, 52, 138, 168
afërsinë, 138
afërsirë, 138
afërt (i, e), 52
ajër, 81
akëcili, 66
akëku, 66
akëkush, 66
akull, 18, 115, 138
akullaç, 18, 115
akullsirë, 138
akullsinë, 138
akustik, 43
alkoolik, 66
amë, 155
amështi, 155
amoral, 65
Anadoll, 88
anadollak, 88
andej, 52
andej/më (i), -me (e), 52
anë, 81, 110, 156, 169
anësisht, 45
anëtar, 110
anëtari, 156
anije, 18, 110, 158
anijetar, 110
anijetor, 18, 158
ansh/më (i), -me (e), 169
antialkoolik, 66
antidemokratik, 66
antifetar, 66
antikishtar, 66
antikombëtar, 66
antimarksist, 66
antipushtet, 66
antishkencor, 66
apolitik, 65
arap, 144
arapkë, 144
ardhje, 59
argjend, 92
argjendar, 92
ari, 159, 163
aritmik, 65
arithi, 159
armik, 97
armiqësi, 97
arsim, 110
arsimtar, 110
arsye, 98
arsyetoj, 98
arushkë, 163
arravë, 126
arrë, 126
arritje, 59
asimetrik, 65
ashkë, 77
ashtu, 80, 83
atdhe, 139
atdhesor, 139
atje, 80, 83
aty, 80, 85, 137
Azerbajxhan, 93
azerbajxhanas, 93

B

babë, 69, 81, 111
babush, 111
balancoj, 57
baltavec, 125
baltë, 125, 150, 151, 168
baltos, 150

baltovinë, 151
ballë, 63, 162
Ballkan, 93
ballkanas, 93
ballungë, 162
bankar, 92
bankë, 134
bankier, 134
barazi, 9, 59, 81
bardhajkë, 117
bardhan, 89
bardhavel, 126
bardhec, 113
bardheme, 133
bardhë (i, e), 14, 25, 34, 50, 78, 89, 108, 111, 113, 117, 126, 133, 149, 154, 171
bardhonjë, 149
bardh/ë, -a (e), 50
bardhosh, 25, 108
bardhuk, 111
bardhush, 111
bark, 20, 60, 108, 142, 154
barkashor, 154
barkiç, 142
barkosh, 20, 108
bashkas, 93
bashkë, 40, 42, 93, 106
bashkëluftëtar, 40
bashkëpunoj, 42
bashkoj, 106
batak, 151
batakovinë, 151
bebe, 160
bebuc, 160
bej, 129
bejçe, 129
bejlerë, 130
bejlurçinë, 130
bektashi, 89
bektashian, 89
bel, 43
belbacak, 114
belbacuk, 114
belbër, 114
belbët, 162
belbuq, 162
belhollë, 43
beqar, 99
beqari, 99
besë, 19, 106, 147
besim, 9, 59
besnik, 147
besoj, 19, 106
bëj, 57, 63
bërryl, 157
bërryltirë, 157
biblik, 142
bie, 39
bikër, 67
bindje, 59
bisedim, 100
bisedoj, 100
bisk, 69
bisht, 75, 81, 118, 120, 140
bishtagan, 140
bishtalec, 118
bishtanjak, 120
bllok, 173
bllokoj, 173
bojalleshë, 145
bojalli, 145
bojë, 145
borxh, 145
borxhleshë, 145
borxhli, 145
botë, 30, 32, 40, 53, 166, 169
botëkuptim, 40
botoj, 12, 37, 84
botuar, 37
breg, 103, 107, 149
bregishtë, 103
bregole, 148
bregor, 107
brenda, 44, 63, 109
brendafisnor, 44
brendsh/ëm (i), -me (e), 109

bretkosë, 144
bretkoskë, 144
bri, 148
brinoç, 148
brita, 105
britmë, 105
bubuzhij, 101
bubuzhimë, 101
budalla, 24, 105
budallallëk, 24, 105
bukatuer, 158
bukë, 40, 158
bukëpjekës, 40
bukur (i, e), 34, 50, 99, 108, 172
bukuri, 99
bukurosh, 108
bulon, 12, 67
burgim, 61
burrak, 148
burrakoç, 148
burrçe, 129
burrec, 113, 114
burrë, 49, 113, 129, 140
burrëzi, 140
bushtër, 67
butë (i, e), 171, 172
buzel, 132
buzë, 42, 60, 63, 132, 148
buzëqesh, 42
buzoç, 148
byk, 81

C

caktim, 61
cbulon, 12, 67
cili, 66
cingëllij, 101
cingëllimë, 101
cirikokë, 68
cirilëng, 68
ciripupe, 68
cirivi, 68
cjap, 149
cjaponjë, 149
cmir, 67
copë, 19, 98
copëtoj, 19, 98
currubabë, 69
cvarr, 67

Ç

çak, 118
çakalle, 118
çal, 93
çalas, 93
çam, 103
çamishtë, 103
çap, 21
çapthi, 21
çarravalle, 69
çarravi, 69
çati, 60
çel, 96
çelës, 96
Çelik, 89
Çelikan, 89
çideologjizoj, 56
çilibisk, 69
çilimi, 69, 70
çlidh, 12, 56
çlirim, 61
çliroj, 37
çliruar (i, e), 37
çlyrësoj, 56
çmagnetizoj, 56
çmbështjell, 56
çmbledh, 56
çmbush, 56
çmim, 63
çmoj, 58, 60, 63
çnderoj, 56
çngjyroj, 56
çoban, 69, 88, 97, 102, 129, 134
çobanak, 88
çobançe, 129
çobanësi, 97

çobanisht, 102
çorientoj, 56
çrregulloj, 56
çrrotulloj, 56
çthurje, 56
çupë, 144, 146
çupëlinë, 146
çupkë, 144

D

dajeshë, 95
dajë, 95
dal, 79, 164, 165
dalë (i, e), 13, 63
dardhë, 103
dardhishtë, 103
darkë, 62
dashje, 59
dashur (i, e), 39
deh, 85
dele, 134
delme, 134
delmer, 134
dembel, 105
dembellëk, 105
demokrat, 66, 72
demokratik, 66, 72
derë, 30, 166
derr, 160
derrkuc, 160
det, 87
detyrë, 31, 173
detyrim, 102
detyrimisht, 102
detyroj, 173
dëbim, 100
dëboj, 100
dëgjim, 59
dëgjoj, 37, 149
dëgjonjës, 149
dëgjuar (i, e), 37
dëkoj, 70
dëm, 49, 51, 98
dëmsh/më (i), -me (e), 51
dëmtoj, 37, 98
dëmtuar (i, e), 37
dëng, 68
dërgim, 100
dërgoj, 100
dërrackë, 127
dërrasë, 128
dërraskë, 128
di, 88
dialekt, 60
Dibër, 89
dibran, 89
dije, 59
dimër, 88, 107
dimërak, 88
dimëror, 107
dinak, 88, 89
disfatë, 70
disfavor, 70
diskreditoj, 70
disnivel, 70
disharmoni, 70
ditë, 11, 61, 62, 63, 167, 169
ditur (i, e), 39
djalë, 20, 108
djalëri, 130
djalosh, 108
djalurçinë, 130
djall, 140
djallëzi, 140
djathanik, 91
djathë, 91
dje, 52
djeg, 96, 104, 138
djegës, 96
djegësinë, 138
djegësirë, 138
djegje, 104
djerr, 30, 87, 167
djesh/më (i), -me (e), 52
dorashkë, 123
dorë, 19, 60, 98, 113, 123, 144

dorëlë, 144
dorëzoj, 19, 98
dorrac, 113
dozë, 58
dre, 73
dredh, 85, 88, 91
dredhak, 88
dredhanik, 91
dredhë, 74
drejtor, 9, 60
drekë, 61
dridh, 105
dridhmë, 105
dritë, 32, 166, 172
drithanik, 91
drithë, 147
drithnik, 147
drogama, 146
drogë, 146
dru, 154
drushtë, 154
dua, 39
Durrës, 88
durrsak, 88
doktor, 124
doktoratë, 124
dvesh, 70
dy, 41, 44, 45, 128, 153
dyanësisht, 45
dyç, 128
dyluftim, 41
dynja, 105
dynjallëk, 105
dysh, 153
dyvjeçar, 44

DH

dhe, 93, 103
dheas, 93
dheishtë, 103
dhelpër, 99
dhelpëri, 99
dhemb, 109
dhembsh/më (i), -me (e), 109
dhëmb, 86, 88, 89, 92, 113, 118
dhëmbak, 88
dhëmballë, 118
dhëmban, 89
dhëmbarash, 92
dhëmbë, 89
dhëndër, 99, 111
dhëndëri, 99
dhëndërush, 111
dhënë (i, e), 38
dhi, 88, 153
dhiak, 88
dhishkë, 153
dhjetë, 22, 47

E

ecës, 96
eci, 96, 104
ecje, 104
edukatë, 22, 124
edukoj, 22, 37, 124
edukuar (i, e), 37
egjëll, 71
elektorakustikë, 43
elektro, 43
emër, 9, 31, 58, 63, 81, 106
emëroj, 106
erë, 166
esëll, 71

Ë

ëmbël (i, e), 24, 25, 88, 139
ëmbëlak, 88
ëmbëlsirë, 24
ëmbëlsoj, 25
ëmbëltor, 24

F

fajë, 170
fajësoj, 170
fal, 23

falas, 23
faleminderit, 48
fall, 112
fallxhi, 112
famë, 109
famësh/më (i), -me (e), 109
faqe, 30, 40, 63, 166, 169, 171
farashë, 111
farashuk, 111
farec, 113
farefis, 47
farë, 47, 113
fashist, 82
fatë, 70
favor, 70
fe, 81, 88, 110
fejoj, 37
fejuar (i, e), 37
femër, 107
femëror, 107
ferrc, 127
ferrë, 127
fetak, 88
fetar, 11, 65, 66, 72, 110
fërfëllej, 101
fërfëllimë, 101
fërkoj, 127
fërkojcë, 127
fërkojse, 127
fik, 73, 81
fill, 128
fillçë, 128
fillesë, 22, 94
fillim, 102
fillimisht, 102
filloj, 22, 94
firmoj, 149
firmonjës, 149
fis, 47, 51, 119, 147
fisanak, 119
fis/ëm (i), -me (e), 51
fisnik, 147
fisnor, 44
fitoj, 12, 58
fjalaman, 146
fjalë, 146
fjetur (i, e), 39
flakadan, 131
flakë, 131, 137
flakëroj, 137
flas, 12, 63
fle, 39
fletë, 163
fletushkë, 163
flokë, 110, 117
floknajë, 116
floktar, 110
fluturak, 23, 88
fluturim, 160
fluturimthi, 159
fluturoj, 23, 88
forcë, 31, 160, 168
forcues, 160
frikacak, 114
frikaman, 146
frikanjos, 121
frikë, 114, 121, 139, 146
frikësoj, 139
fruth, 76
fryj, 22, 32, 57, 105, 169, 171
frymë, 22, 99, 105
frymëzoj, 98
frymor, 72
fshaj, 71
fshatar, 49
fsheh, 52, 156
fshehtas, 26
fshehtë (i, e), 26, 52, 156
fshij, 63, 71, 152
fshisë, 152
ftes, 135
ftesë, 63
ftoj, 135
fund, 142
fundinë, 142
fundoj, 63

fustan, 133
fustanellë, 133
fushatë, 124
fushë, 117, 124, 158
fushëtirë, 158
fushnajë, 117
fyt, 45, 73
fytafyt, 45

G

gabim, 21, 102
gabimisht, 21, 102
gatojcë, 127
gatuaj, 127
gdhendës, 96
gdhënd, 96
gërhij, 101
gërhimë, 101
gërshet, 106
gërshetoj, 106
gështallë, 73
goditje, 9, 62
gojac, 113
gojcë, 127
gojë, 64, 79, 113, 127
gomar, 105, 141, 142
gomaricë, 141
gomarllëk, 105
gomellë, 133
gomën, 133
gomiç, 142
gozhdë, 31, 172, 173
gozhdoj, 172, 173
grabit, 151
grabitqar, 151
gramer, 107
gramatikor, 107
grind, 125, 146
grindaman, 146
grindavec, 146
grusht, 62
gropë, 138
gropësinë, 138
gropësirë, 138
grup, 60
grykashkë, 123
grykele, 132
grykë, 117, 123, 132, 149, 158
grykëtinë, 158
grykole, 149
guall, 153
guaskë, 153
gur, 31, 51, 117, 126, 130, 143, 159, 165
gurajë, 117
guravët, 126
guriçkë, 130
guriq, 143
guroj, 165
gurtë (i, e), 51
gurth, 159
gush, 89
gushan, 89

GJ

gjah, 110
gjahtar, 110
gjak, 63, 96, 97
gjakë, 139
gjakës, 96
gjakësi, 97
gjakësor, 139
gjallë (i, e), 34, 79, 165
gjatë (i, e), 63, 82, 115, 164, 165, 171
gjatovinë, 151
gjel, 73, 160
gjelbër, 99
gjelbëri, 99
gjeluc, 160
gjellë, 71
gjemb, 88, 118, 122
gjembak, 88
gjembal, 118
gjembash, 122
gjerë (i, e), 172
gjeth, 30, 32, 124, 143, 164, 165

gjethanik, 91
gjethatak, 124
gjethinë, 142
gjethishtë, 103
gjethurina, 163
gjë, 47
gjëegjëzë, 47
gjëzë, 47
gjithë, 166
gjizanik, 91
gjizë, 91
gjuhë, 18, 110
gjuhëtar, 18, 110
gjumë, 54, 168
gjurmashkë, 123
gjurmë, 123
gjykatë, 96
gjykatës, 96, 101
gjykim, 61
gjykoj, 61
gjynah, 151
gjynahqar, 151
gjyq, 110, 156
gjyqtar, 110
gjyqtari, 156
gjysh, 86, 124
gjyshatë, 124

H

ha, 16, 39
habit, 109
habitsh/ëm (i), -e (e), 109
hajdut, 21
hajdutçe, 21
hallvaxhi, 112
hallvë, 112
hamall, 102
hamallisht, 102
hap, 35, 38, 63, 93
hapas, 93
hapur (i, e), 38
harmoni, 70
harxhoj, 58
hata, 109
hatash/ëm (i), -me (e), 109
helmoj, 77
heq, 152, 162
heqsë, 152
herdhe, 82
hile, 110, 151
hileqar, 151
hiletar, 110
histori, 11, 61
historik, 72
hollak, 25, 115
hollë (i, e), 25, 43, 88, 106, 168
holloj, 12, 86, 106
hotel, 112
hotelxhi, 112
humb, 96, 104, 133
humbellë, 133
humbës, 96
humbje, 104
hundak, 88
hundë, 88, 96, 107
hundës, 96,
hundor, 107
hurdhele, 132
hurdhë, 132, 143
hurdhiq, 143
hutesë, 94
hutoj, 94
hyj, 12, 79

I

ideologjizoj, 56
ik, 114, 120
ikacak, 114
ikanak, 120
ikër, 67
inat, 102, 109
inatisht, 102
inatsh/ëm (i), -me (e), 109
interesim, 59
ith, 87

J

jabanxheshë, 95
jabanxhi, 95
jap, 38
jargavel, 126
jargë, 126
jastëçkë, 130
jastëk, 130
jashtë, 13, 44, 63
jashtëshkollor, 44
jetë, 81, 166
jodemokratik, 72
jofetar, 11, 72
jofrymor, 72
johistorik, 72
jokalimtar, 72
jonormal, 72
joorganik, 72
joparimor, 13, 72
joreal, 72

K

kacadre, 73
kacadhe, 73
kacafik, 73
kacafyt, 73
kacagjel, 73
kacamic, 73
kacavarje, 73
kaçak, 114, 129
kaçakçe, 129
kaçubet, 135
kaçubë, 135
kafkë, 161
kafkull, 161
kafshë, 107
kafshor, 107
kajmak, 145
kajmaklie, 145
kajsi, 103
kajsishtë, 103
kakëzogëz, 74
kaladredhë, 74
kalama, 105
kalamallëk, 105
kalamend, 74
kalaqafë, 74
kalavesh, 74
kalb, 97
kalbësi, 97
kalim, 58
kalimtar, 72
kaloj, 37, 58
kaluar (i, e), 37
kall, 33
kallm, 135
kallmet, 135
kap, 52
kapërcej, 132
kapërcell, 132
kapërcyell, 132
kapiten, 122
kapitenari, 122
kapsh/ëm (i), -me (e), 52
kartë, 163
karturina, 163
karrocaxhi, 112
karrocë, 112
katalesh, 74
katër, 154
katërshor, 154
katralojë, 75
katrasyll, 75
katund, 88, 97, 102, 122
katundak, 88
katundari, 122
katundësi, 97
katundisht, 102
keq (i), -e (e), 34, 87, 89, 132, 167
keqan, 89
keqel, 132
këlthej, 101
këlthime, 101
këmbac, 113
këmbajkë, 117

këmbar, 92
këmbas, 93
këmbej, 94, 100, 135
këmbes, 135
këmbesë, 94
këmbë, 18, 80, 92, 93, 104, 113, 117
këmbim, 100
këmbje, 18, 104
këmishari, 122
këmishë, 122
kënaqësi, 90
këndes, 135
këndoj, 135
këngë, 110
këngëtar, 110
këpucar, 92
këpucë, 92
këput, 45
këqyr, 73
kërcej, 100
kërcell, 132
kërcë, 132
kërcim, 100
kërcyell, 132
kërkaç, 115
kërkoj, 115
kërkues, 115
kështallë, 73
këthadër, 73
kikë, 144
kikël, 144
kishar, 92
kishë, 92
kishtar, 66
klasë, 60
kobec, 113
kobë, 113
kobisht, 75
kockanjar, 120
kockë, 120, 163
kockurina, 163
kocomi, 76
kodër, 103, 141
kodricë, 141
kodrishtë, 103
kohanik, 91
kohë, 9, 58, 91, 107, 166
kohor, 107
koj, 70
kokë, 64, 68, 138
kokërr, 138
kokolëmsh, 75
kokorreth, 75
kolonel, 60
kolovajzë, 76
kollofruth, 76
kollum, 75
komb, 110
kombëtar, 13, 25, 66, 79, 102, 110
kombëtarisht, 102
kombëtarizoj, 25
komitet, 60
konsull, 124
konsullatë, 124
kopsht, 92
kopshtar, 92
Kore, 90
kore, 84
korean, 89
korrovesh, 77
korrozi, 77
kosh, 92
koshar, 92
kqyr, 73
krah, 10, 61, 62, 63, 149
krahinari, 122
krahinë, 122
krahol, 149
kreditoj, 70
kreh, 136
krehën, 136
krehër, 136
krenar, 102
krenarisht, 102
kreshnik, 99, 102
kreshniki, 99

kreshnikisht, 102
kripë, 31, 170
kripësoj, 170
kripëzoj, 170
kripur (i, e), 13
kromë, 150
kromos, 150
krye, 45, 139
kryekëput, 45
kryesor, 139
kryetar, 60
kryq, 88, 93, 160
kryqak, 88
kryqas, 93
kryqthi, 160
ksehelmoj, 77
ksemolar, 77
ku, 66
kufi, 99
kufizoj, 99
kujdes, 81, 156, 171
kujdestari, 156
kujtesë, 94
kujtoj, 63, 94
kumbull, 103
kumbullishtë, 103
kundër, 99, 155
kundërshti, 155
kundri, 99
kungull, 115
kungullaç, 115
kungullnik, 147
kuptim, 40, 59
kuptoj, 60, 61
kuq (i), -e (e), 41, 69, 103, 118, 133, 146
kuqal, 118
kuqalak, 118
kuqëlinë, 146
kuqishtë, 103
kuqreme, 133
kush, 66
kusht, 61
kyç, 110, 169, 171
kyçtar, 110

L

lag, 97
lagësi, 97
laj, 86
lajmë, 137
lajmërim, 61
lajmëroj, 137
laragan, 140
laraskë, 153
larë, 140, 153
larg, 97, 143
largesë, 94
largësi, 97, 149
larginë, 143
largoj, 94
lart, 26, 93
lartas, 26
lashkë, 77
lavër, 131
lavërdan, 131
legjend, 20, 92
legjendar, 20, 92
lehtë (i, e), 139
lehtësoj, 139
lejesë, 94
lejoj, 94
lesh, 74, 90, 158
leshan, 90
leshtor, 158
lexoj, 100
lexim, 100
lezet, 109
lezetsh/ëm (i), -me (e), 109
lëbardh, 78
lëmsh, 75
lënë (i, e), 39
lëng, 99
lëngëzoj, 99
lëvar, 78
lëviz, 38

lëvizur (i, e), 38
libër, 163
librushkë, 163
lidh, 12, 22, 56, 104
lidhës, 79
lidhje, 22, 104
lig (i, e), 24, 97, 108, 138
ligësi, 24, 97
ligësinë, 138
ligësirë, 138
ligosh, 108
ligj, 81, 107
ligjor, 107
lind, 96, 104
lindem, 84
lindës, 96
lindje, 61, 62, 104
lirë (i,e), 102
lirisht, 102
logjik, 102
logjikisht, 102
lojë, 75
lopë, 41
luan, 95
luaneshë, 95
luftë, 11, 62, 110
luftëtar, 40
luftim, 41
lug, 68, 154
lugshtë, 154
lule, 92, 133
lulear, 92
lulëkuqe, 41
lum, 159
lumth, 159
lyrësoj, 56

LL

llaç, 68
llambadhë, 131
llambë, 131
llum, 75

M

mace, 148
maçok, 148
madh/ë (i), -e (e), 155
madhështi, 155
madhor, 25
magnetizoj, 56
majë, 82, 162
majung, 162
mal, 64, 87, 93
malas, 64, 93
mangë, 97
mangësi, 97
marksist, 66
martoj, 37
martuar (i, e), 37
marr, 38, 55
marraq, 121
marrë (i, e), 38, 121
marrëveshje, 55, 59
maskara, 105
maskarallëk, 105
mbaj, 152
mbajsë, 152
mbasdarkë, 62
mbasditë, 62
mbasnesër, 16, 62
mbërtheckë, 128
mbërthej, 128
mbërtheskë, 128
mbështes, 135
mbështjell, 56
mbështoj, 135
mbi, 47
mbiçmoj, 58
mbidialektor, 58
mbidozë, 58
mbiemër, 58
mbifitoj, 12, 58
mbiharxhoj, 58
mbikalim, 58
mbikaloj, 58
mbikëqyr, 58

mbikohë, 9, 58
mbinatyror, 13, 58
mbingarkesë, 58
mbiprodhim, 58
mbisundim, 58
mbishikim, 58
mbitaksë, 58
mbitokë, 58
mbivlerë, 58
mbledh, 56, 104
mbledhje, 104
mbrapaskenë, 64
mbrapashtesë, 64
mbrapavijë, 64
mbulesë, 94
mbuloj, 94
mbush, 56, 57
mbyll, 38
mbyllur (i, e), 38
memec, 99
memeci, 99
menatë, 78
mend, 20, 74, 88, 106, 107, 109
mendak, 20, 88
mendim, 100
mendoj, 100, 106
mendor, 107
mendsh/ëm (i), -me (e), 109
merak, 145
merakli, 145
mes, 64, 110
mesatar, 26, 110
mesatarisht, 26
mestar, 110
mëllet, 135
mërgim, 100
mërgoj, 100
mësoj, 37
mësuar (i, e), 37
mi, 69, 76
mik, 18, 97
miqësi, 18, 97
mirë (i, e), 67, 68
mish, 124
mishatak, 124
mjegull, 117
mjegullnajë, 117
mjekim, 61
mjerë (i, e), 112
mjerush, 111, 112
mjeshtër, 18, 99
mjeshtëri, 18, 99
mjet, 80
moçal, 142
moçalik, 142
molar, 77
mollë, 18, 103, 135
mollishtë, 18, 103
moral, 65
morr, 122
morrash, 122
mosardhje, 59
mosarritje, 59
mosbarazi, 59
mosbesim, 9, 59
mosbindje, 59
mosdashje, 59
mosdëgjim, 59
mosdije, 59
mosinteresim, 59
moskënaqësi, 59
moskuptim, 59
mosmarrëveshje, 59
mosnjohje, 59
mosplotësim, 59
mospranim, 59
mossukses, 59
mosveprues, 13, 59
moszhivillim, 59
moshar, 92
moshatar, 110
moshë, 92, 110
mot, 84, 88
motak, 88
mrekull, 102
mrekullisht, 102

muaj, 54, 121
Muhamed, 90
muhamedan, 90
mund, 35
murg, 95
murgeshë, 95
mustak, 148
mustakoç, 148
muzgë, 158
muzgëtinë, 158
muzgëtirë, 158
muzikë, 107
muzikor, 107

N

namus, 151
namusqar, 151
natë, 64, 78
natyror, 13, 58
naze, 20, 110, 158
nazetar, 20, 110
nazetor, 158
ndal, 23, 165
ndalesë, 32, 164
ndaloj, 23, 33, 165
ndaras, 93
ndarë (i, e), 93
nderoj, 56
ndez, 128
ndezçë, 128
ndërhyj, 12, 79
ndërkombëtar, 13, 79
ndërlidhës, 79
ndërshtresë, 79
ndërtesë, 94
ndërtim, 84
ndërtoj, 94
ndërveprim, 79
ndikesë, 94
ndikoj, 94
ndjenjë, 61
ndodh, 99
ndodhi, 99
ndriçim, 161
ndriçues, 160
ndrit, 85, 164
ndritës, 164
ndrys, 79
ndyracak, 115
ndyravik, 127
ndyraviq, 127
ndyrë (i, e), 115, 127
nesër, 16, 62
nënbark, 60
nënbuzë, 60
nënçati, 60
nënçmoj, 60
nëndialekt, 60
nëndorë, 60
nëndrejtor, 9, 60
nëngrup, 60
nënklasë, 60
nënkolonel, 60
nënkomitet, 60
nënkryetar, 60
nënkuptoj, 60
nënoficer, 60
nënpikë, 60
nënsistem, 60
nënshkruaj, 60
nënshtroj, 12, 60
nëntë, 47
nëntëmbëdhjetë, 47
nëntitull, 60
nënvlerësoj, 60
nëpërkemb, 80
nëpërmjet, 80
ngadalë, 26, 163
ngadalësoj, 26
ngarkesë, 58
ngarkicë, 141
ngarkoj, 57, 141
ngel, 121
ngelaq, 121
ngoje, 79
ngordh, 104, 121

ngordhalaq, 121
ngordhje, 104
ngreh, 143
ngrehinë, 143
ngrënë (i, e), 39
ngroh, 156
ngrohtë (i, e), 156
ngul, 23, 86, 93
ngulas, 93
ngulit, 23
nguroj, 31, 165
ngjall, 79, 165
ngjallje, 34, 165
ngjatesë, 34, 164
ngjatje, 165
ngjeth, 164, 165
ngjethës, 32, 164
ngjethje, 30, 165
ngjyroj, 56
nip, 129
nipçe, 129
nivel, 70
normal, 72
nuse, 136, 144
nusël, 144
nusëri, 136
nusni, 136

NJ

njashtu, 80
njatje, 80
njaty, 80
njerëzi, 105
njerëzillëk, 105
një, 47, 153, 154
njëmbëdhjetë, 47
njësh, 153
njështë, 154
njohje, 59

O

oficer, 60
opingaxhi, 112
opingë, 112
organik, 72
organizoj, 84
orientoj, 56

P

paajër (i, e), 81
paanë (i, e), 11, 81
pababë, 81
pabarazi, 9, 81
pabisht, 81
paemër, 81
pafe, 81
pafytyrë (i, e), 53
pagesë, 61
pagjumësi, 54, 55
pak, 141
pakicë, 141
pakripur (i, e), 13
pakujdes, 81
palafike, 81
palapetë, 81
paligjë, 81
pallabyk, 81
pallavesh, 81
paraburgim, 61
paracaktim, 61
paraçlirim, 61
paradite, 61, 62
paradreke, 61
paragjykim, 61
paragjykoj, 61
parahistori, 11, 61
parakrah, 61
parakuptoj, 61
parakusht, 61
paralajmërim, 61
paralindje, 61
paramjekim, 61
parandjenjë, 61
parapagesë, 61
paraskenë, 61
parastudim, 62

parashikoj, 62
parashtesë, 9, 62
parë (i, e), 84
parimor, 13, 72
partizan, 129
partizançe, 129
pasdarkë, 62
pasdite, 62
pasgoditje, 9, 62
paskrah, 62
paslindje, 62
pasluftë, 11, 62
pasnesër, 62
passhkrim, 62
pastë, 134
pastër (i, e), 106, 157
pastërti, 157
pastiçer, 134
pastroj, 106
pasur (i, e), 99
pasuri, 99
pasvdekje, 62
pazar, 18, 88
pazarak, 18, 88
pellg, 129
pellgaçe, 129
pemaxhi, 112
pemë, 112
perandor, 88
perandorak, 88
pesë, 47
pesëmbëdhjetë, 47
peshkatar, 110
peshkatuer, 158
peshkë, 110, 158
petë, 81, 161
petull, 161
pëlqej, 100
pëlqim, 100
përafroj, 168
përansh/ëm (i), -me (e), 169
përbaltësh, 168
përballë, 63
përbëj, 63
përbotësi, 30, 166
përbotsh/ëm (i), -me (e), 32, 53, 169
përbrenda, 63
përbuzë, 63
përçmim, 63
përçmoj, 63
përdalë (i, e), 13, 63
përderës, 30, 166
përditë, 11, 63, 167, 169
përditësoj, 167
përditsh/ëm (i), -me (e), 169
përdjerrje, 30, 167
përdor, 38, 96
përdorës, 96
përdorur (i, e), 38
përdritës, 166
përdritësi, 166
përdhes, 166
përemër, 9, 63
përerësoj, 31, 167
përfaqe, 63
përfaqsh/ëm (i), -me (e), 169
përflas, 12, 63
përforcoj, 31, 168
përfshij, 63
përftesë, 63
përfundoj, 63
përgjak, 63
përgjatë, 63
përgjithësi, 166
përgjumësh, 168
përhap, 63
përhollësh, 168
përjashtë, 14, 63
përjetësi, 166
përkallës, 33, 166
përkeqësoj, 34, 167
përkohësi, 166
përkrah, 10, 63
përkujtoj, 63
përmes, 63
përmuajsh/ëm (i), -me (e), 54

përnatë, 64
përpunoj, 64
përqindës, 166
përqindje, 167
përsëprap, 26
përsëprapthi, 26
përshtypje, 32
përtac, 99, 113
përtaci, 99
përtoj, 113
përzemërsi, 166
pështëllimë, 101
pështilloj, 101
pi, 39
picë, 138
picërr, 138
picigjatë, 82
picimajë, 82
pikë, 60
piliherdhe, 82
pilivesë, 82
pirë (i,e), 39
pishë, 143
pishinë, 143
pite, 112
pitush, 112
pjek, 40, 69
pjekës, 40
pjell, 88
pjellak, 88
pjesë, 98
pjesëtoj, 98
pleh, 103
plehishtë, 103
plotësim, 59
politik, 65
portokall, 103
portokallishtë, 103
pranim, 59
prapagojë, 64
prapakokë, 64
prapamalas, 64
prapaskenë, 64
prapashtesë, 9, 64
prapavesh, 64
prapavijë, 64
prapë, 155
prapështi, 155
prashajkë, 117
prashit, 117
princ, 95, 136
princeshë, 95
princëri, 136
princni, 136
prish, 91
prishanik, 91
prodhim, 58
profashist, 82
pronë, 31, 170
pronësoj, 170
prorevizionist, 82
proshqiptar, 83
punë, 20, 106, 158
punëtor, 20, 158
punëtuar, 158
punëtuer, 158
punim, 100
punoj, 42, 64, 84, 100, 106
pupë, 68
pushkallë, 118
pushkatoj, 98
pushkë, 119
pushtet, 66
puth, 104
puthje, 104
pyll, 99, 103, 170
pyllëzoj, 99, 170
pyllishtë, 103

Q

qafak, 88
qafë, 74, 111
qafuk, 111
qart (i, e), 93
qartas, 93
qashtu, 83

qatje, 83
qelb, 113, 123
qelbac, 113
qelbash, 122
qelq, 156, 163
qelqtë, 156
qelqurina, 163
qereste, 112
qerestexhi, 112
qesh, 38, 42, 104
qeshje, 104
qeshur (i, e), 38
qetë (i, e), 102, 170
qetësi, 102
qetësisht, 102
qetësoj, 170
qëllim, 102
qëllimisht, 102
qëmoti, 84
qëndis, 105
qëndismë, 105
qëparë, 84
qind, 96, 156, 166, 167
qindës, 96
qindtë, 156
qira, 95
qiraxheshë, 95
qiraxhi, 95
qit, 84
qorr, 26, 160
qorrthi, 26, 160
qoshe, 145
qosheli, 145
qukali, 145
qukë, 145
qull, 123
qullash, 123
qurra, 125
qurravec, 125
qyq, 90
qyqan, 90
qyr, 73

R

radhas, 21, 93
radhë, 21, 93
real, 72
republik, 90
republikan, 90
revizionist, 83
rëkore, 84
rëndesë, 94
rëndoj, 94
rënë (i, e), 39
rëqit, 84
ribotoj, 12, 84
rilindem, 84
rindërtim, 84
riorganizon, 84
ripunoj, 84
ritmik, 65, 118
rivlerësim, 84
rob, 19, 137,157
robëroj, 19, 137
robti, 157
rosak, 88
rosë, 88

RR

rrasë, 142
rrasik, 142
rregull, 102, 106
rregullisht, 102
rregulloj, 56, 106
rremall, 119
rremë, 119
rreng, 154
rrengshor, 154
rreth, 49, 75, 91
rrethanik, 91
rrëfej, 100
rrëfim, 100
rrogë, 156
rrogëtari, 156
rrotë, 161

rrotull, 119, 161
rrotullamë, 119
rrotulles, 135
rrotullimë, 101
rrotulloj, 56, 101, 135
rrugaç, 115
rrugë, 115, 141, 143
rrugicë, 141
rruginë, 143

S

sekondar, 92
sekondë, 92
seltanak, 120
Seltë, 120
sevda, 145
sevdalleshë, 145
sevdalli, 145
si, 66
sillë, 71
simetrik, 65
sipër, 40
sipërfaqe, 40
sistem, 60
skenë, 62, 64
skërdeh, 85
skëterrë, 85
skuq, 104
skuqje, 104
smir, 67
sobaxhi, 112
sobë, 112
sot, 109
sotsh/ëm (i), -me (e), 109
spërdredh, 85
spërndrit, 85
spiun, 18, 105
spiunllëk, 18, 105
stërdhëmb, 86
stërgjysh, 86
stërholloj, 12, 86
studim, 62, 100
studioj, 100
sukses, 59
sulltan, 95
sulltaneshë, 95
sundim, 58
sy, 128, 130
syç, 128
syçkë, 130
syll, 75

SH

shaj, 71
shaka, 112
shakaxhi, 112
shalakuq, 69
shalaqe, 121
shalë, 121
sharapjek, 69
sherr, 112
sherrxheshë, 95
sherrxhi, 112
shërbej, 100
shërbim, 100
shfajësoj, 170
shfaqe, 169
shfaqës, 30, 169
shfaqje, 171
shfryj, 57
shfryrës, 169
shfryrje, 32, 171
shij, 71
shikim, 58
shikoj, 62
shkadhec, 113
shkadhis, 113
shkadhit, 113
shkarkoj, 57
shkatërr, 143
shkatërrinë, 143
shkel, 106
shkencë, 107
shkencor, 66, 107
shkëmb, 103
shkëmbishtë, 103

Shkodër, 90
shkodran, 90
shkollor, 44
shkrep, 127
shkrepcë, 127
shkrim, 62, 110
shkrimtar, 110
shkripëzoj, 31, 170
shkruaj, 60
shkujdesje, 171
shkul, 35
shkurt, 106, 118, 122, 136
shkurtalac, 118
shkurtalaq, 118, 121
shkurtalec, 118
shkurtesë, 94
shkurtën (i, e), 28, 136
shkurtër (i, e), 28, 136
shkurtoj, 94
shkyçës, 169
shkyçje, 171
shmbush, 57
shok, 137
shoqe, 137
shoqëri, 136
shoqni, 136
shpejt, 26
shpejtoj, 26
shpesh, 98, 157
shpeshti, 157
shpërlaj, 86
shpërngul, 86
shpif, 96, 104, 146
shpifaman, 146
shpifës, 96
shpifje, 104
shpjegim, 100
shpjegoj, 100
shpreh, 104
shprehje, 104
shpronësoj, 31, 170
shpyllëzoj, 170
shqelm, 106
shqetësoj, 170
shqip, 129
shqipçe, 129
shqiptar, 83
shtallë, 73
shtatanik, 91
shtatë, 91
shtatzënë, 97
shtatzënësi, 97
shtazarak, 92
shtazë, 92
shtesë, 9, 62, 64
shtet, 99
shtetëzoj, 99
shtëpi, 88
shtëpiak, 88
shtrembë, 97, 138
shtrembësi, 97
shtrembësinë, 138
shtrembësirë, 138
shtresë, 79
shtroj, 12, 60, 152, 162
shtrungë, 162
shtyp, 32, 113, 167
shtypec, 113
shthurës, 33, 169
shthurje, 171
shul, 120
shulanak, 120
shurdh, 88, 99
shurdhak, 88
shurdhi, 99
shurukamë, 119
shurukoj, 119
shurraviq, 127
shurrë, 127
shush, 122, 126
shushaq, 122
shushavel, 126
shushuq, 162

T

taksë, 58

taraf, 105
tarafllëk, 105
taravel, 126
tarë, 126
tejdet, 87
tejmal, 87
tepër, 99
tepëri, 99
terr, 85
tetovar, 92
Tetovë, 92
tërheq, 104
tërheqje, 104
tingëllimë, 101
tingëlloj, 101
titull, 60
tokë, 58
trash, 91
trashanak, 120
trashanik, 91
trashë (i, e), 120
tre, 22, 153
treg, 98, 110
tregtar, 110
tregtoj, 98
tremb, 23, 96, 104, 109
trembës, 23, 96
trembje, 104
trembsh/ëm (i), -me (e), 109
tresh, 153
trim, 154
trimshor, 154
trys, 79
tukeq, 87
tumirë, 87
tungjatjeta, 48
turçe, 129
turk, 102, 129
turp, 109, 137
turpëroj, 137
turpsh/ëm (i), -me (e), 109
turqisht, 102, 129
tym, 92
tymar, 92

TH

thadër, 73
thashethem, 47
thashë, 47
thatë (i, e), 143
thatiq, 143
them, 47
thërras, 106
thërres, 106
thirrmë, 106
thith, 41
thithlopë, 41
thumb, 161
thumbues, 161
thundër, 116
thundraç, 116
thur, 33, 169, 171
thurje, 56
thuthuq, 162

U

udhë, 98, 141
udhëtoj, 98
udhicë, 141
ujë, 20
ujës, 20
ujk, 95, 149
ujkeshë, 95
ujkonjë, 149
ushqej, 100
ushqim, 100
ushtër, 67

V

vaj, 147
vajnik, 147
vajzë, 76
valle, 69
var, 78
varje, 73

varfanjak, 120
varfër (i, e), 25, 99, 120
varfëri, 99
varfëroj, 25
varr, 67
vdekje, 62
vdjerr, 87
veç, 93
veças, 93
vend, 93, 96, 145
vendali, 145
vendas, 93
vendës, 96
veprim, 79
veprues, 13, 59
verb, 97
verbësi, 97
verbim, 100
verboj, 100
verdhac, 113
verdhacak, 115
verdhacuk, 115
verdhacuq, 115
verdhalaq, 118
verdhalash, 118
verdhanik, 91
verdhanjak, 120
verdhë (i, e), 91, 111, 113, 115, 118, 120
verdhuk, 111
vesë, 82
vesh, 55, 57, 64, 70, 74, 77, 81, 84, 104, 111
veshak, 88
veshje, 104
veshuk, 111
vetull, 108
vetullosh, 108
vërshillej, 101
vërshillimë, 101
vërtet, 106
vërtetoj, 106
viç, 148
viçok, 148
vidan, 90
vidë, 90
vijë, 64, 68, 69
vishnjadhë, 131
vishnjë, 131
vithe, 87
vizë, 98
vizatoj, 98
vjeç, 92
vjeçar, 44, 92
vjedh, 93, 97
vjedhas, 93
vjedhësi, 97
vjeshtë, 111
vjeshtuk, 111
vlerë, 19, 58, 139
vlerësim, 84
vlerësoj, 19, 60, 139
vogël (i, e), 108
vogëlosh, 108
vorbë, 158
vorbëtinë, 158

X

xixëllimë, 101, 102
xixëlloj, 101

XH

xhaxha, 95
xhaxheshë, 95
xhuxhmaxhuxh, 78

Y

Z

zakon, 102
zakonisht, 102
zanat, 18
zanatçi, 18

zbardh, 171
zbardhës, 34, 171
zbath, 91
zbathanik, 91
zbukuroj, 34, 172
zbut, 171
zbutës, 171
zbutsh/ëm (i), -me (e), 172
zdërdëng, 68
zdërlaq, 68
zdërlug, 68
zdritsh/ëm (i), -me (e), 32, 172
zemëratë, 124
zemër, 124, 166
zeshkë, 153
zezak, 88
zezelinë, 146
zgërlaq, 68
zgozhdoj, 31, 172
zgjat, 171
zgjatës, 171
zgjeroj, 172
zgjidh, 104
zgjidhje, 104
zi (i), zezë (e), 77, 88, 146, 153
zili, 151
ziliqar, 151
zog, 74
zullum, 151
zullumqar, 151
zvarr, 67, 91
zvarranik, 91

ZH

zhbalancoj, 57
zhbllokoj, 173
zhdetyroj, 31, 173
zhgozhdoj, 173
zhurmë, 109
zhurmsh/ëm (i), -me (e), 109
zhvillim, 59

KAYNAKÇA

"Antibiotikët natyrorë", *Koha ditore Gazetesi*, 11 Mayıs 2011

"Arusha lirohet nga zinxhirët", *Koha Gazetesi*, 13 Ekim 2012, Sayı 1738

"Basha: Rama shkruan trakte kundër ndërkombëtarëve, ata e kanë braktisur", *"55" Gazetesi*, XXI. yıl, No: 6694, 20 Mart 2017

"FSK-ja promovon stabilitetin në vend, në rajon dhe më gjerë", *Forca Jonë Gazetesi*, II. yıl, No: 10 Mart 2013

"Hermendi e Dorotheja", *Leka Dergisi*, , VII. yıl, No: XI, (Kasım 1935), Shkodër

"Kategoria e Dytë, hidhet shorti", *Albania Futboll Dergisi*, No: 22, (2015)

"Kina Shkripëzon Ujin E Detit", *Ekolëvizja Gazetesi*, III. yıl, No: 17 (61), 30 Kasım 2006

"Kuajt, si i dhanë formë historisë së njerëzimit", *KOHA Gazetesi*, , X. yıl, No: 2667, 21 Aralık 2015

"Majko: "Gjella" e të bërit opozitë me vezë është justifikim i drejtësisë së korruptuar", *STANDART Gazetesi,* No: 3527, 26 Şubat 2016

"McDonald Dhe Gotat Me Kadmium", *Ekolëvizja Gazetesi*, No: 122, 14 Haziran 2010

"Ministri i FSK-së, Haki Demolli takoi ambasadorin e Zvicrës në NATO", *Forca Jonë Gazetesi*, V. yıl, No: 47, Haziran 2016

"REGJIA: Ridley Scott", *Shqip Gazetesi*, Sayı 128(3650), 11 Mayıs 2016

"Republika E Shqipërisë Institucioni i Presidentit Të Republikës", *Presidenca Shqiptare*, II. Yıl, No: 4, (2015)

"Rikthimi në Kosovë: Histori ri-integrimi", Organizata ndërkombëtare për migracionin, (Haziran 2015) Budapest

"Sinqeriteti vlerësohet gjithmonë", *KOHA Gazetesi*, VII. yıl, No: 1909, 11-12 Mayıs 2013

"Shpallet gjendja e emergjencës në Kaliforni", *Koha Gazetesi*, Sayı 2286, 26 Ağustos 2014

"Ungjilli: Shërimi i një shurdhamani belbacuk (Mk 7,31-37)", *Drita Jonë Gazetesi,* 18. yıl, No: 898, 6 Eylül 2015

ABAZI, Genciana, *Türkçeden Arnavutçaya geçmiş ekler ve bunların ses, şekil ve anlam bakımından uğradığı değişiklikler*, (Yüksek Lisans Tezi), Anakara Üniversitesi, Sosyal BilimlerEnstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1996

ABDULLAH, Z. Omer*, Ndihmëtar për Kuptimin e Xhuzit të tridhjetë, Botimet Komiteti i Bashkuar i Saudit*, Prishtinë 2004

AGOLLI, Sadije, "Dritëroi i thotë vdekjes "Prit edhe pak"", *Koha Jonë Gazetesi*, Ekim 2016

AHMETI, Lindita, "Jashtë atdheut pa pasaportë shqiptare", *Rilindasi Gazetesi*, III. Yıl, No: 1, 6 Ocak 2013

AJDINI, Bekim, "Vota e Strugës dhe e Tetovës, shkëndijë e pjekurisë politike", *KOHA Gazetesi*, VII. yıl, No: 1873, 28 Mart 2013

AJETI, Idriz, *Historia e gjuhës shqipe,* Enti i Botimeve Shkollore e Republikës Socialiste të Sërbisë, Prishtinë 1969

AJRULI, Ekrem, *100 Vjet Vargje Atdheut*, Shtëpia botuese Arbëria Design, Tetovë 2012

ALARUPI, V, D., "MUZEOT Mburje dhe Madhështi e së Shkuarës KOMBËTARE", *Rilindja Dergisi*, I.yıl, No:4, (19 Ocak 1935), Korçë

Aleanca Për Shqipërine Evropiane, Programi i Qeverisë 2013 – 2017

ALIDEMA, Albulena, "Shqipja Standarde dhe Shkolla", *Kumtesat I Shkencat Gjuhësore, Kulturore dhe Historike, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë Departamenti i Shkencës dhe i Teknologjisë*, Prishtinë 2013

ALIKAJ, Marsela; HASANI, Lavdi, "Të Dhëna Taksonomike Mbi Përfaqësuesit e Rendit Odonata Të Takuara Në Mjediset e Liqenit Të Viroit Në Rrethin e Gjırokastrës", *Alb-Shkenca Dergisi*, III. yıl, No: 1, (2010), Tiranë-Prishtinë-Shkup

ALIMERKO, Rudina, "Përmbledhje e punimeve shkencore e Fakultetit të Edukimit 4/2010", *Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Edukimit*, Prishtinë 2010

ALPAN, Necip, *Arnavut Alfabesi Nasıl Doğdu ?,* Kişisel Yayın, Ankara 1979

ALSULA, Ardita, *Kodi i Punës i Repuklikës së Shqipërisë*, Botim i Qendrës së Publikimeve Zyrtare, Shtator 2003

ALLITE, Rexhai, *Diskriminimi Gjinor në Menaxhimin e Karrierës,* (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti Aleksander Moisiu, Durres 2013

AREF, Mathieu, *Mikenët=Pellazgët. Greqia ose zgjidja e një enigme*, Shtëpia Botuese Plejad, Tiranë 2008

ATHANASIU, Sotir, *Polen gruaje - Stafetë e dhimbshme e një dashurie parisiene*, Shtëpia Botuese Neraida, Tiranë 2014

BECI, Bahri, *Fonetika e Gjuhës* Shqipe, EDFA Yayınevi, Tiranë 2004

BEKTESHI, Besi, "Antiamerikanët" e fshehur, shumë më keq se inkoshientët!", *Sot Gazetesi*, 28 Mart 2015

BEKTESHI, Besi, "Ju keni maxhorancën, ne kemi destabilitetin!?", *SOT Gazetesi*, 23 Nisan 2014

BEKTESHI, Besi, "Nga statutet e Shkodrës dhe Drishtit, në Kushtetutën e "zbuluar" sot!", *SOT Gazetesi*, 16 Nisan 2014

BEQIRAJ, Xhafer, *Sintagma Mbiemërore në Gjuhën Shqipe,* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë Dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2016

BERISHA, Enver, *Teknologjia Ushqimore për vitin e II teknik ushqimor drejtimi kimiko-teknologjik,* Graficki centar dooel, Shkup 2014

BERISHA, Gjon, "Kosova Në Shekullin XVII Sipas Relatorëve Shqiptarë", *Konferenca Kombëtare e Bibliotekonomisë,* Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës, Prishtinë 2008

BERİSHA, Merita; GUGA, Nina, *Libër Për Mësuesin Kimia 9,* Botimet Pegi, Tiranë 2012

BEXHETI, Vehbi, vd., *Studime Etnolinguistike, Folklorike Dhe Sociolinguistike Për Kulturën Shqiptare Në Maqedoni*, Projekt i Qendrës për Hulumtime Shkencore të Fakultetit të Gjuhëve, Kulturave dhe Komunikimit – UEJL, Tetovë 2008

BISHQEMI, Astrit, "Arritje e re në letërsinë për fëmijë e të rinj", *"55" Gazetesi,* XIX. yıl, No: 6584, 4 Kasım 2016

BISHQEMI, Astrit, "Një pendë e fuqishme e letërsisë shqipe për fëmijë", *NACIONAL Gazetesi*, VI. yıl, No: 239, 2 - 9 Mart 2014

BIXHAKU, Mevlan, *Kapaciteti Dhe Niveli i Shërbimit Në Udhëkryqet Pa Sinjalizim Ndriçues Në Pjesët Periferike Të Qytetit Të Prishtinës*, (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Inxhinierisë Mekanike, Prishtinë 2006

BLAKAJ, Muharrem, *Thesaret e humbura,* MKRSDÇJ - Departamenti i Çështjeve Jorezidente i Kosovës, Prishtinë 2005

BLUMBACH, S. L., *Ëndërr e Shetuar*, Bibloteka Meridiane Poetike, Tetovë 2012

BOREALIS, "Për një "Politikë Populllësije"", *MINERVA Gazetesi,* No: 7, 10 Şubat 1933

BOZHINOVSKI, Vangel, "Shkupi 2014 dhe gurët e përçarjes", *Koha Gazetesi*, VII. yıl, No: 1804, 5-7 Ocak 2013

BREGU, Zylyftar, *Të Dënuarit mes Izolimit, Informimit dhe Nevojës për Komunikim*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Tiranë 2013

BRUQI, Flori, *Olimpi shqiptar (Pikëpamje/kritikë/vlerësime/poetikë…)*, Shtëpia Botuese RUGOVA ART, Prishtinë 2009

BURNHAM, Gracia, *Zemra të Zjarrta, Tetë Gra në Kishën e Fshehtë Dhe Historitë e tyre Të një Besimi të Kushtueshëm*, Voice of the Martyrs, USA 2011

BUSHATI, Albana, "Metoda për vlerësimin e produktivitetit të mësuesve", *Revista Shqiptare e Studimeve Arsimore*, I. Cilt, No: 1, (2013), Tiranë

CAKAJ, Enver, "A ka bërë ndonjë analizë humbjeje PD?", *SOT Gazetesi*, 25 Haziran 2015

CANA, Jaho, *Institucioni i Kuvendit Sipas së Drejtës Zakonore Labe*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori dhe i Filologjisë Departamenti i Historisë, Tiranë 2012

CANAT, Hale Gürgül, *Mbreti i Yjeve*, Çev. Fatmir Sulaj, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2014

COLOMA, Luis; POLEMI, Mujs, "Juan Miseria", *Leka dergisi*, IX. yıl, No: 1, (1937)

ÇABEJ, Eqrem, *Elemente të Gjuhësisë e të literaturës Shqipe*, Shtëpia Botuese Çabej, Tiranë 2009

ÇABEJ, Eqrem, *Hyrje në historinë e gjuhës shqipe I,* Shtëpia Botuese Çabej, Tiranë 2008

ÇABEJ, Eqrem, *Studime Gjuhësore III*, Shtëpia Botuese Rilindja, Prishtinë 1976

ÇEHOV, Anton, "E përmortshmja", çev. Ilıas Bobaj, *NACIONAL Gazetesi,* IV. yıl, No: 203, 16-23 Haziran 2013

ÇELA, Artan, *Greva,* (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Drejtësisë Departamenti i së Drejtës Civile, Tiranë 2015

ÇELA, Dritan, *Një Dashuri*, Shtëpia e librit OMBRA GVG, Tiranë 2009

ÇERRAGA, Brunilda, *Libër Mësuesi Gjuha Shqipe 3*, Shtëpia Botuese Mediaprint, Tiranë 2011

ÇONI, Albana, *Stilet Funksionale Dhe Interpretuese Të Komunikimit Publik Në Fushën E Edukimit*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiranë 2013

DAULLE, Gentian, *Kanceri Pulmonar dhe Kujdesi Infermieror*, (Yüksek Lisans Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës Fakulteti i Studimeve Profesionale Departamenti i Mjekësisë Dega i Infermieri Kirurgjikale, Durrës 2014

DEDAJ, Martin, "Pas afro pesë dekadash krijimtari pritet të botojë librin e parë poetik", *"55" Gazetesi*, XXI. yıl, No: 6706, 3 Nisan 2017

DELIJORGJI, Sofia, *Rreth Interferencave Leksiko-Semantike Të Greqishtes Në Shqipe,* (Doktora Tezi), Republika E Shqipërisë Unıversiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhëve Sllave Ballkanike, Tiranë 2011

DEMIRAJ, Shaban, "Shqipja-Gjuha Indoevropiane", *Për Gjuhën Shqipe dhe Mendimin Kritik*, der. Ali Jashari, MKLSH, Tiranë 2000

DEMIRAJ, Shaban, *Gjuha Shqipe dhe Historia e saj*, Shtëpia Botuese e Librit Universitar, Tiranë 1988

DENEVI, Marko, "Tregim tmerri", *Saras Dergisi*, II. yıl, No:14, (Haziran 2016)

DIBRA, Nevila, *Turizmi ne kuadrin e zhvillimit rajonal të Alpeve Perendimore*, (Doktora Tezi), Universiteti i Shkodrës ”Luigj Gurakuqi” Departamenti i Gjeografise, Shkodër 2008

DIKLIQ, Arsen, “Plaku Me Mjekër”, çev. Zymber Elshani, *NACIONAL Gazetesi*, IV. yıl, No: 162, 26 Ağustos-2 Eylül 2012

DOKA, Nardi, *Një Manual Udhëzues Për Të Kuptuar Biblën*, Shtëpia Botuese OM EAST, Prishtinë 2014

DOZON, Auguste, *Manuel de la Langue Chkipe Ou Albanaise: Grammaire, Chrestomathie, Vocabulaire*, Ernest Leroux, Paris 1879

Drejtimi, “Edhe Shkodra”, *AGIM Dergisi*, No: 5, II. yıl, Shtyphkronja Nikaj, (Eylül 1920), Shkodër

DRESHAJ, Adem, *Studimi kimiko-mjedisor i baseneve ujore Drini i Bardhë dhe Ibër në Republikën e Kosovës*, (Doktora Tezi), Republika Shqipërisë Universiteti Tiranës Fakulteti i Shkencave Natyrore Departamenti i Kimisë Industriale – Mjedisore, Tiranë 2012

DRINI, Ahmet, “Ymeri Prizreni-Lider i Lidhjes Shqiptare Të Prizrenit”, *Sharri Dergisi*, No: 6465, (Aralık-Ocak 2011-2012)

DUKA, Kostaq, *Hoteli i fantazmave*, Art grafik, Globus R. 2010

DULLA, Ermion, “Po rikthehen azilantët mes indiferentizmit shtetëror”, *“55” Gazetesi*, XVIII. Yıl, No: 6198, 20 Ağustos 2015

DURAJ, Valbona, vd., *Libër Për Mësuesin Histori Arti 12 Për Klasën e 12-të të Arsimit Të Mesëm Të Përgjithshëm*, Botimet PEGI, Tiranë 2011

DURMISHI, B. H., *Përcaktimi i Shkallës së Ndotjes së Ujërave të Lumit Shkumbin (Pena) Me Metale të Rënda dhe Efluent të Tjerë Me Metodën Spektrometrike dhe “Striping“ Voltametri*, (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Shkencave Matematike-Natyrore Departamenti i Kimisë, Prishtinë 2005

DHRİMO, Ali, "Formimi i mbiemrave në gjuhën e sotme shqipe", *Çështje të gramatikës së shqipes së sotme*, 2. cilt, Tiranë 1975

DHRIMO, Ali, vd., *Gramatika e Gjuhës Shqipe 1 Morfologjia*, Akademia e Shkencave, Tiranë 2002

ELSIE, Robert, *Albanian Literature. A Short History*, I.B.Tauris, London 2005

EMËRLLAHU, Shaip, *FYTYRA E HESHTJES*, Festivali Ndërkombëtar i Poezisë "DITËT E NAIMIT" Edicioni XVII, Tetovë 2013

FETHULLAH, M. Ali, *Ta Mësojmë Islamin,* çev. Irfan Salihu, Komiteti i Bashkuar Saudit Për Ndihmë Kosovës, Prishtinë 2004

FIDANI, Meti, "Na Vjen Dritëroi në Nikolicë", *Devolli Gazetesi*, XVII. yıl, No: 11 (97), Ekim 2014

FILIPI, Gjergji, *Shqipëria Në Shifra 2014*, Shtëpia Botuese INSTAT, Tiranë 2014

FILIPI, Yllka, *Struktura e Triptikut Infernal Dante-Migjeni-Kadare,* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2012

FRANCK, Pierre, *Dialogu Në Mes Të Makiavelit Dhe Monteskiesë Në Skëterrë,* çev. Sherefedin Mustafa, Botimet Brezi 9, Tetovë 1990

FRIEDMAN, V. A., *Studies on Albanian and Other Balkan Language*, Shtëpia Botuese Dukagjini, Pejë 2004

GANI, Ibrahim, "I Besoj Vetëm Diellit", *NACIONAL Gazetesi*, IV. yıl, No: 174, 18-25 Kasım 2012

GAVAZAJ, Fahri, *Analizimi i Profilit të ADN-së Duke Përdorur Markatorët STR dhe Qëndrueshmëria e tyre Ndaj Faktorëve të Ndyryshëm Mjedisorë dhe Mikroorganizmave*, (Doktora Tezi), Repuklika e Shqiprisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkencave Natyrore departamenti i Biologjisë, Tiranë 2012

GAZALI, Imam, *Gjendjet e Mahnitsme të Zemrës*, çev. Abdullah B. Ferizi, Botimet Shkolla Print, Prishtinë 2015

GECI, Rrustem, "Rrukë, Mrrukë, Ndrrukë…", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 155, 8-15 Temmuz 2012

GERAMITÇIOSKI, Tale, vd., *Programi nacional për zhvillimin e arsimit në republikën e Maqedonisë 2005 - 2015 me dokumentet shoqëruese Programore*, Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë, 2006

GINZBURG, Natalia, "Gratë", *KORÇA Gazetesi*, No: 154, Şubat 2009

GUGU, Edlira; MUÇA, Nexhmie, *Udhëzues për mësuesin për tekstin shkollor Gjuha Shqipe dhe Letërsia 12*, Botime shkollore Albas, Prishtinë 2013

GÜNŞEN, Ahmet; ERDEM, Mehmet Dursun, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Tür Değiştirme Örnekleri", *Turkish Studies (International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)*, Volume 2/1, Winter 2007

GJERGJI, I. Dodë, *Shërbejmë Me Përvujtëri e Kumtojmë Me Hare*, Shtëpia Botuese Drita, Prishtinë 2014

GJINI, Balil, "Shteti dhe kulti i rinimit të përjetshëm", *Lajmëtari Gazetesi*, III. yıl, No: 50 (125), 30 Ocak 2006

GJOKA, Fran, "Dhuna Ndaj Fëmijëve Shpreh Edhe Dobësi Në Punën e Shkollës", *Mësuesi Dergisi*, No: 8, Tiranë 2015

GJOKA, Rasim, *Ndërmjetësimi i Konflikteve Në Grupmoshat Shkollore, Roli i komunikimit në parandalimin dhe zgjidhjen e konflikteve në grupmoshat shkollore*, Botimet Zgjidhja e Konfl ikteve dhe Pajtimi i Mosmarrëveshjeve, Tiranë 2006

GJOLAJ, Rrok, *Duam, Duam, Posı Nuk Duam,* Letërsia 1 për klasën e parë të shkollës fillore nëntëvjeçare Libri i Mësuesit (Botimi i dytë), Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2006

GJONI, Irena, *Marrëdhënie të Miteve dhe Kulteve të Bregdetit të Jonit Me Areale të Tjera Mitike*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2012

HAFIZOVIQ, Reshid, "Njohja dyanëshe e islamit dhe e krishtërimit", *Etika Dergisi,* II. yıl, No: 9, Progresi Yayınevi, (Ekim-Kasım-Aralık 2007)

HAHN, J. G. V., *Beitrage zu einer Grammatik des toskischen Dialektes. Albanesische Studien*, Jena 1854

HALIME, Abdulmunim Mustafa (Ebu Basir Tartusi), *Rregulla rreth tekfirit*, çev. Florian Leli, THİRRJAISLAME, 2014

HALIMI, Mehmet, *Çeshtje Fjalëformimi në Gjuhën Shqipe*, Botimet Etruria, Prishtinë 1996

HAMITI, Asllan, *Fonetika dhe Fonologjia e Gjuhës Standarde Shqipe*, Interdiskont Yayınevi, Shkup 2005

HAMITI, Muhamed, "Ardhja dhe Ikja e Barbarëve në Letërsinë e Cavafy-t, J.M.Coetzee-s dhe Hamitit", *Seminari XXXIII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologjisë, Prishtinë 2014

HAWTHORNE, Nathaniel, *Damka E Turpit,* Çev. Amik KASORUHO, Botimet Pegi, Tiranë 2012

HAXILLARI, Istref, *Bari i Ujkut*, Botimet TOENA, Tiranë 2009

HAXHI, Kleida, *Metoda Për Vlerësimin E Rezervave Teknike Të Dëmeve Në Sigurimin E Detyrueshëm*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Politeknik -Tiranë Fakulteti Inxhinierisë Matematike & Inxhinierisë Fizike Departamenti i Inxhinierisë Matematike, Tiranë 2015

HAXHIJAHA, Selman; GASHI, Luan, "Bazat Teknike të informatikës – BTI", *Kolegji - Universiteti për Biznes dhe Teknologji Fakultetit i Shkencave Kompjuterike dhe Inxhinierisë,* Prishtinë 2012/2013

HAXHILLARI, Istref, "Murati", *NACIONAL Gazetesi*, V. yıl, No: 198, 12-19 Mayıs 2013

HAXHILLARI, Istref, "Përtej Grykës së Gurit", *NOSITI Gazetesi*, No: 474, 20 Nisan-10 Mayıs 2010

HAXHILLAZI, Pavli, "Vëzgime mbi Mbiemrat Foljore me Prapashtesën –shëm në Gjuhën Shqipe", *Studime Filologjik*, Sayı 2, Tiranë 1969

HAXHIYMER, Edlira, *Kriminaliteti i Të Miturve Në Shqipëri*, VISI Design, Tiranë 2007

Historia e Partisë së Punës Të Shqipërisë, Instituti i Studimeve Marksiste-Leniniste Pranë Kq të Ppsh, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, Tiranë 1981

HOXHA, Enver, *Mes njerëzve të thjeshtë*, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, Tiranë 1984

HOXHA, Enver, *Vite të Vegjëlisë, kujtime për Gjirokastrën*, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, Tiranë 1983

HOXHA, Mandela, *Kirurgjia e Troidëst, Diagnostikimi, Edukimi Shëndetësor dhe Kujdesi Infermijeror*, (Yüksek Lisans Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës Fakulteti i Studimeve Profesionale Departamenti i Mjekësisë, Durrës 2013

HOXHA, Shpresa, vd,, *Terminologjia Juridike Anglisht-Shqip në Legjislacionin e Kosovës në Periudhën 1999-2009*

HUSHI, Skënder, *Emnat Atlantideopellazgo-Ilırë Nëpër Botë (dhe kuptimi i tyne me anën e gjuhës shqipe të sotme, që gabimisht janë quejtë arap, turk, grek, sllav etj)*, Shtëpia botuese EMAL, Tiranë 2014

HYKAJ, Valbona, "Porta u Mbyll", *NACIONAL Gazetesi*, IV. yıl, No: 179, 23-30 Aralık 2012

HYSA, Enver, "Disa çështje të parashtesimit në gjuhën shqipë", *Çështje të gramatikës së shqipes së sotme*, 2. cilt, Tiranë 1975

HYSA, Enver, "Formimi i emrave me ndajshtesa në gjuhën shqipe", *Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë*, Tiranë 2004

HYSA, Enver, *Formime ndajfoljore me prapashtesa në shqipen e sotme letrare*, SF Tiranë 1970

ISLAMI, Hivzi, *Studime Demografike 100 Vjet Të Zhvillimit Demografik Të Kosovës*, Akademıa E Shkencave Dhe E Arteve E Kosovës, Prishtinë 2008

ISMAILI, Rexhep, "Diskutime për prejardhjen e Gjuhës Shqip", *Seminari XXXII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologji, Prishtinë 2013

ISUFAJ, Viola, *Rikthimi i mitit në veprën e Ismail Kadaresë*, Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2013

IZETI, Metin, *Tarikati Bektashian*, Shtëpia Botuese Çabej, Tetovë 2001

JAÇAJ, Eneida, "Gaz Demi i përgjigjet PD: edhe Shëlzenin e kam mik", *SOT Gazetesi*, 30 Ocak 2016

JAHA, Tahir, *Lulet e Stinëve*, Shtëpia Botuese Jeta e re, Prishtinë 1998

JAMES, E. L., *Pesëdhjetë Hijet e Greit*, Çev. M B Bako, Botimet DRITAN, Tiranë 2011

JANI, Sokrat, "Metodika e Punes Për Rigjenerimin, shtimin, karakterizimin dhe vlerësimin e germplazmes së bimëve perimore bishtajore (barbunjës, bizeles dhe bathës)", *Universiteti Bujqesor i Tiranës Qendra e Resurseve Gjenetike,* Tiranë 2015

JASHARI-CICKO, Alda, *Shqyrtime Kontrastive Për Formën e Brendshme Të Gjuhës Në Shqipe, Përqasur Me Gjuhë Të Tjera Indoevropiane*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2014

JAUPI, Enkelejda, vd., *Libër mësuesi Gjuha Shqipe 3*, Botimet Pegi, Tiranë 2011

JOKL, Norbert, *Studime Për Etimologjinë Dhe Fjalëformimin Shqip*, çev. Eqrem Çabej, Akademia e Shkencave e Arteve e Kosovës, Prishtinë 2011

JOVANOVSKA, Iskra; DOMAZETOVSKA, Jasna, *Qarqet Dhe Pajisjet Elektronike Viti III Elektroteknik Për Elektronikë Dhe Telekomunikacion*, Ministria e arsimit dhe shkencës e Republikës së Maqedonisë, Shkup 2012

JUSTINI, Atë, "Fanuri martir, i "Sapodukuri" (27 gusht)", *NGJALLJA Gazetesi*, XV. yıl, No: 163, Ağustos 2006

KABA, Flavia, *Aplikime stilistikore në tekstet letrare (Vepra e Isabel Allende),* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Spanjolle, Tiranë 2016

KADARE, Ismail, *Gjakftohtësia*, Shtëpia Botuese Naim Frashëri, Tiranë 1980

KADARE, Ismail, *Vepra 3*, Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2008

KADRIU, Zeqir, *Dialektet dhe të Folmet e Shqiptarëve në Maqedoni*, Shtëpia Botuese BLANA, Tetovë 2002

KAFKA, Franz, *Kështjella*, Çev. Ardian Klosi, Shtëpia Botuese Traduki, Tiranë 2012

KAFTALLI, Valjeta; PERNICA, Afërdita, *Kodi i Familjes i Republikes së Shqipërisë*, Ribotimi i Qëndrës së Publikimeve Zyrtare, Ekim 2004

KALLAMATA, Arben, "Dialekte dhe Standarde", *Instituti Albanologjik i Prishtinës, Gjuha Shqipe*, Sayı 3, Prishtinë 2015

KAMARDA, Dhimitër, *Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese,* Egisto Vignozi, Livorno 1864

KANDEMİR, M.Yaşar, *Dyzet Hadithe me Tregime Për Fëmijë*, Çev. Fatmir Sulaj, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2013

KARANFILI, Islam; OSMANI, Zihni, *Gjuha Shqipe Dhe Leximi Për Klasën VIII*, Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë, Shkup 2010

KARIĆ, Enes, *Këngët E Zogjve Të Egër*, Çev. Ben Andoni, Shtëpia Botuese Traduki, Tiranë 2014

KAROSHI, Bujar, "Rruga e Arbrit, një projekt strategjik që do ta çojmë përpara me shumë vullnet", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 6 (86), Haziran 2013

KASTRATI, Jup, *Historia e Albanologjisë 1497-1997*, 1. cilt, Argeta Lmg Yayınevi, Tiranë 2000

KATI, Fabian, *Antologjia E Plagëve Nën terrorin komünist*, Qendra Shqiptare e Rehabilitimit të Traumës dhe Torturës, Tiranë 2004

KELMENDI, Shaban, "Fjala Shqıpe Në Vend Të Fjalës Së Huaj", *Gjuha Jone Dergisi*, (2000), Mirovicë

KËRLEZHA, Miroslav, "Monologu i Njeriut Përtac", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 141, 1-8 Nisan 2012

KIPA, Vesna, vd., *Hulumtoj Mijedisin tim*, Natura dhe Shoqeria për Klasën e Parë të Shkollës Fillore, Manuali i Mësuesit, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2011

KISI, Anida; BASHA, Dorina, *Si të kujdesemi për të porsalindurin Këshillues për nënat e reja*, Botimet Pegi, Tiranë 2012

KLOSI, Doriana, *Çështje Të Variacionit Gjuhësor Në Mjedisin Universitar Të Qytetit Të Vlorës*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë Dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhësisë, Tiranë 2014

KOCAQI, Elena, *Shqipja Çelsi i Gjuhëve Indoevropiane,* Shtëpia Botuese EMAL, Tiranë 2008

Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, Ligjin nr.7895 datë 27.1.1995.

KODRA, Lazer, "Kompozimi i Veçante i Nje Libri", *Dukagjini Gazetesi*, VIII. yıl, No: 110, Aralık 2012

KOKOLLARI, Besim J., *Doracak Numri Standard Ndërkombëtar i Muzikës*, Biblioteka Kombëtare e Kosovës "Pjetër Bogdani", Prishtinë 2015

KOKONOZİ, Çlirim, "Rrënimi yt vjen sepse ti s'ke frikë nga gjëma jote e triumfi yt..", *Rilindasi Gazetesi*, II. yıl, No: 25, 24 Haziran 2012

KOLEVICA, Petraq, *Arkitektura dhe Diktatura*, Shtëpia Botuese Marin Barletti, Tiranë 1997

KOLEVICA, Petraq, *Kam njohur sy, o, ata sy!* , Botimet TOENA, Tiranë 1998

KOLIQI, Ernest, *Pasqyrat e Narçizit*, Shtëpia Botuese Rilindja, Prishtinë 1996

KOMNENA, Anna, *Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi,* Çev. Bilge Umay, İnkilap Yayınevi, İstanbul 1996

KONDA, Spiro, *Shqiptarët dhe Problemi Pellasgjik,* Botimet UEGEN, Tiranë 1964

KOPLIKU, Bresena, *Migrimi dhe Ndryshimet e Populsisë në Rajonin e Shkodrës*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë Departamenti i Gjeografisë, Tiranë 2013

KORE, Mimoza; SHABA, Violeta, "Common Patterns Of Word-Formatıon In Balkan "Languages: The Case Of Dımınuıtıve Suffixes", *Asian journal of social sciences & humanities*, Cilt 2, Sayı 2, Oyama Mayıs 2013

KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009

KORKUTI, Muzafer, *Historia e Popullit Shqiptar*, TOENA Yayınevi, Tiranë 2002

KOSTALLARI, Androkli, "Mbi disa veçori të fjalës së përbërë në gjuhën shqipe.", *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe I*, Tiranë 1972

KOSTALLARI, Androkli, vd., *Drejtshkrimi i Gjuhës Shqipe,* Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 1973

KOSTERI, Anisa, *Leksiku Veriperëndimor i Gjuhës Shqipe Përmes Autorëve Bardhi, Gazulıı e Dema*, (Doktora Tezi), Univeristeti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2013

KOZMA, Veronika, "Specialistet dhe specialistët e bukurisë", *FOREVER Dergisi*, XV. yıl, No: 4, (Nisan 2011)

KRASNIQI, Bedri, "Lexuese/ lexues të nderuar", *ALBSUISSE Dergisi*, 4. yıl, No: 4, (Nisan 2011)

KRASNIQI, Seniha, *Ndikimi, Komunikimi dhe Marrdhënia Gjinore tek Tragjeditë e Shekspirit*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiranë 2016

KRYEZIU, Jorina, *Narratori dhe Narracioni në Prozën e Ismail Kadaresë,* (Doktora Tezi), Repuklika e Shqipërisë Universiteti i Tranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2015

KUÇUKU, Bashkim, *KADARE në gjuhët e botës në dyzet e pesë gjuhë*, Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2015

KULLA, Florian, vd., *Jam Mes Jush, I Ngjashëm, I Ndryshëm, I Barabartë… (për të gjithë ata që kanë zgjedhur profesionin e mësuesit)*, World Vision, Tiranë 2014

Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, Komisioni pë Punën, Çeshtjet Sociale dhe Shën., datë 29.10.2013.

Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, Komisioni për Edukimin dhe Mjetet e Informimit Publik, datë 26.09.2016.

Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, Ligjin nr. 239/2015 datë 17.12.2015.

Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, Ligjin nr. 9490 datë 13.03.2006.

LALAJ, Meri, "Ndarja", *NACIONAL Gazetesi*, V. yıl, No: 189, 10-17 Mart 2013

LAQI (LIKA), Irida, *Paradigma Ne / Ata nga Miti i Europës në Europënbashkëkohore (Paralele Historike dhe Aktuale),* (Doktora Tezi) Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Instituti i Studimeve Evropiane, , Tiranë 2015

LELA, Olsi; KACI, Ervin, *Aspekte të Historisë, Kulturës dhe Traditës Rome Nëpërmjet Rrëfimeve Përsonale të Anëtarëve të Komuniteti në Shqipëri*, Fondacioni Shoqëria e Hapur për Shqipërinë, dekada e romeve dhe situata e romeve në shqiperi, Tiranë 2012

Libri i përdorimit të druvarit, Drejtoria e Ekonomisë Malore dhe Pyjore, Torino 2007

LIKA, Ersenta, *Shteti i së drejtës; Përqasja e Shtetit të së Drejtës dhe Shteti Ligjor; Dallimet Midis Tyre,* (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti "Aleksandër Moisiu" Durrës Fakulteti i Shkencave Politike Juridike, Durrës 2013

LILIS, Janis, *Ballkani i Dehur*, Çev. Panajot Barka, Botime albprinder, Tiranë 2012

LITA, Qerim, "Fëmijët e arsimtarëve ndjekin mësimin fetar", *Koha Gazetesi,* IV. yıl, No: 1406, 27-28 Ağustos 2011

LUKA, David, *Studime Për Historinë e Gjuhës Shqipe*, Qëndra e Studimeve Albanologji, Tiranë 2010

LUMEZI, Leonora, *Përqasje E Ndërtimeve Me Sintagma Emërore Dhe Parafjalore Në Gjuhët Angleze Dhe Shqipe*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiranë 2012

LUSHI, Fadil, "Vareni këtë njeri, sepse ofendoi padishahun!", *SOT Gazetesi,* 1 Mayıs 2015

LUZAJ, Isuf, "Një tryezë, pak libra, një radio muzike...", *RILINDASI Gazetesi*, III. yıl, No: 27, 7 Temmuz 2013

LLADROVCI, Ramiz, "A duhet ngritur një tribunal i veçantë për Kosovën?", *Koha Gazetesi*, VIII. yıl, No: 2156

LLALLA, Arben P., *Aristidh Kola dhe Shtypi Shqiptar*, Stëpia Botuese ARS-ZZ, Tetovë 2007

LLESHAJ, Sashenka; CELA, Alba, *Shqiptarët dhe Modeli Social Evropian Drejt Një Ripërcaktimi Të Kontratës Sociale,* Friedrich-Ebert-Stiftung, Tiranë 2014

LLESHI, Zabit; DEMA, Mendu, "Një shekull në shërbim të shkollës shqipe", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 2 (70), Şubat 2012

MAHMUTAJ, Behlul, "Ndihma e mësuesit dhe progresi njohës i nx°nësve", *Mësuesi Dergisi*, No: 4, (Aralık 2014), Tiranë

MARCUSE, Herbert, *Njeriu Njëdimensional*, Çev: Gaqo Karakashi, Tiranë 2006

MARINAJ, Gjekë, "Varfëria në romanin "Krim dhe ndëshkim" të Dostojevskit", *Nacional Gazetesi*, 13 Eylül 2009, Sayı 17

MARJANOVIQ, Damir, "Skriptë Për Lëndën Bioantropologjia Forenzike", Prill 2007

MEHA, Murat, vd., *Katalog Për Matjen Dhe Krijimin e Njësive Kadastrale*, Agjencia Kadastrale e Kosovës, Prishtinë 2013

MEHMETAJ, Gani, "Eunukët shqiptarë në mbrojtje të Jugosllavisë e Turqisë", *"55" Gazetesi*, XIX. yıl, No: 6364, 10 Şubat 2016

MEHMETI, Arben, vd., *Bimët Mjekësore*, Shoqata për Bujqësi Organike e Kosovës, Prishtinë 2007

MEHMETI, Nevila, "Në Gjurmët e Traditës së Arsimit Shqiptar", *Revista pedagogjike*, Instituti i Zhvillimit Të Arsimit, Tiranë 2011

MEKSI, Sofokli, *Stalinizmi shqiptar: një vështrim nga poshtë (Aspekte politike dhe shoqërore të sistemit stalinist shqiptar në vitet 1960-1961),* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkencave Sociale Departamenti i Shkencave Politike, Tiranë 2015

MEMETI, S. I., *Temat dhe Karakteret Femërore në Romanin Viktorian*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Angleze, Tiranë 2016

MEMISHAJ, Enver, "Kush e dogji Ndërmarrjen e Përpunimit të Drurit të Vlorës?", *"55" Gazetesi*, XVIII. yıl, No: 6160, 13 Temmuz 2015

MEROVCI, Haki, "Ambasadori Ynë Në Detyrë Vetëm Për Administratën Publike Në Mpj", *Ministria e Puneve të Jashtme Akademia Diplomatike*, Prishtinë 2014

MERSINI, Mirela; SULA, Teuta, *Konvertimi Retrospektiv: Sfida dhe Arritje, Konferenca Kombëtare e Bibliotekonomisë 2*, Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës, Prishtinë 20 - 22 Nëntor 2007

MERTZOS, N. I., *Vllehtë Arumunë*, Shoqata Bamirëse E Meshkujve Në Selanik, Selanik 2010

MEYER, Gustav, *Fjalor Etimologjik i Gjuhës Shqipe 1981,* Çev. Anila Omari, Botimet Çabej, Tiranë 2007

MEYER, Gustav, *Studime Albanesischen I,* Vienna 1888

MEYER, Joyce, *Shërim për Zemrat e Thyera*, Botim i Joyce Meyer Ministries, Tiranë 1997

Mësuesi Dergisi, No: 4, (Aralık 2014), Tiranë

MIFTARI, Alida, *Erërat e Gjellëve të Harruara Prizrenase*, Shtëpia Botuese Blendi, Prizren 2013

MIFTARI, Liljana; KACORI, Anastar, *Higjenë dhe Mbrojtje Mjedisi 10,* Shtëpia Botuese e Teksteve Mësimore, Tiranë 2013

MILNE, A. A., "Mbreti Gazmend Dhe Lypësi", çev. Zymber Elshani, *NACIONAL Gazetesi,* V. yıl, No: 192, 3 Mart - 7 Nisan 2013

MILLAKU, Fadil, *Atlas i Bimëve Mjekësore Aromatike Dhe i Kërpudhave*, Helvetas Swiss Intercooperation - S4RE & Operatorët kryesorë të bimëve mjekësore aromatike dhe të kërpudhave në Kosovë, Prishtinë 2015

Ministria e Punës dhe Rendit Shoqëror, e Familjes, e Grave dhe e Pleqve, *Informata mbi përjashtimin nga banesa në rastet e dhunës shtëpiake*, Baden-Württemberg, Stuttgart, 2015

MIRACCO, M. G., "I bukuri festivall", *Jeta Arbëreshe Gazetesi*, VII. yıl, No: 59, Ocak 2008

MUHARREMAJ, Vezir, "Kontribut me vlerë i Dr. Parim Çarçani", *Kurora e Gjelbër Gazetesi*, 15. yıl, No: 129, Temmuz 2013

MUHARREMI, Ilir, "Imagjet e regjimit Stalinian në artin e Kseniya Simonova", *Diogen Dergisi*, (Eylül 2012)

MUNEXHID, M. Salih El, *A gjendet rruzulli tokësor në qiellin e dynjasë?*, çev. Nexhat Ceka, Komiteti i Bashkuar Saudit Për Ndihmë Kosovës, Prishtinë 2011

MUSTAFAI, Agim, *Ndarja E Pushtetit Model i Ri Për Vendimmarrje Në Komunat Multikulturore*, Shtëpia Botuese Dexel, Shkup 2006

MYRTA, Manola, *Në Gjurmë të ELbasanishtes Letrare*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2014

NAÇI, Nesti, "Strategjıa Ateıste Dhe Ideologjıa Antıfetare E Partısë Komunıste Shqıptare (1943-1990)", *Revistë Shkencore e Institutit Alb-Shkenca*, V. yıl, No: 4, (2012)

NAIK, Z. A. K., *Përgjigje Jomusıımanëve Në Pyetjet Më Të Shpeshta Për Islamin (Përhapja E së Vërtetës Rreth Islamit)*, Çev. Feim Dragusha, Kryesia e Bashkësisë Islame "El-Hidaje", Zvicër 2010

NANUSHI, Kristaq, "Fyelli i Tiranës", *MOKRA Gazetesi*, 15. yıl, No: 1 (172), Ocak 2013

Ndihmesë Për Punë Me Adoleshentë, Organizata Botërore e Shëndetësisë, Prishtinë 2011

NEGRIEVSKA, Filipina, *Hirushi*, Çev. Vehbi Kadriu, Botimet UNICEF, Shkup 2015

NEZIRI, Z. U., "Studime Për Folklorin II Epika Gojore Dhe Etnokultura", *Instituti Albanologjik i Prishtinës,* Prishtinë 2008

OLLOMANI, Fitor, *Semantika e Figurshmërisë në Artin Poetik Të Ali Podrimjës Dhe Din Mehmetit*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë Dhe Filologjisë Departamenti i Gjuhësisë, Tiranë 2015

OREL, Vladimir, *Albanian Etymological Dictionary*, Brill Academic Publishers, Ledien, Boston, Köln 1998

OSEKU, Shqiptar, "Alibija e flamurit", *VETËVENDOSJE! Gazetesi*, No: 65, 12 Aralık 2006

OSMANI, Ismet, vd., *Gjuha Shqipe dhe Leximi 5*, Ministiria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë, Shkup 2010

OSMANI, Jusuf, *Standardi Ndërkombëtar ISO15489 Informatat dhe Dokumentacioni-Menagjimi me Dokumente,* Këshilli Ndërkombëtar i Arkivave Agjencia Shtetërore e Arkivave të Kosovës, Prishtinë 2009

OSMANI, Shefik, *Ky është Profeti Muhamed (a.s.) - i dërguari i Zotit për mbarë njerëzimin*, Instituti Shqiptar i Mendimit dhe i Qytetërimit Islam, Tiranë 2007

PAÇARIZI, Rrahman, *Konversioni në Gjuhën Shqipe*, Shtëpia Botues Parnas, Prishtinë 2015

PALOKAJ, Augustin; TUHINA, Gjeraçina, "Çfarë Pas MSA: Raportet Kosovë-BE", *Fondacioni i Kosovës për Shoqeri të hapur*, Prishtinë 2016

PAMBUKU, Vlash, "Banderola "Mbërritja" ngatërron çiklistët", *Lajmëtari Gazetesi*, III. yıl, No: 46 (121), 26 Aralık 2015

PANUKO, Luz, "E në qoftë se Krishti nuk është ngjallu?", *Drita GAZETESİ*, XXV. yıl, No: 2/3 (161/162), Şubat/Mart 2008

PAPAGJONI, Josıf, "Izraelitë e Filistinë – Kumti Biblik dhe "Loja" Me Kohën", Fan S. Nolı Në 130 - Vjetorın E Lındjes 1882-2012 Konferenca Shkencore Ndërkombëtare, *Republika e Shqiperisë Universiteti " Fan S. Noli" "Fakulteti i Edukimit dhe Filologjisë,* Korçë 2012

PAPLEKA, Anton, "Pikërisht te kjo fletë", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 141, 1-8 Nisan 2012

PETRO, Rita, vd., *Gjuha shqipe 7 (lexim, të folur, të shkruar, njohuri për gjuhën),* Shtëpia Botuese Albas, Tiranë 2009

PETROVIQ, Borislav, "Hyrje Në Kriminalistikë", *Universiteti AAB-Universiteti u Sarajevu*, Prishtinë 2006

PETROVSKA, K. S., "Anatomia e kokës dhe syrit vitin II Drejtimi shërbimet personale – teknike për optikë të syrit", *Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë*, Shkup 2014

PINARI, Andi, *Politika e Jashtme Italiane dhe Çështja Shqiptare (1878-1912),* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Histori-Filologjisë Departamenti i Historisë, Tiranë 2011

PODGORICA, Ela, *Refleksione Mbi Anën Objektive Të Figurës Së Veprës Penale*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Drejtësisë Departamenti së Drejtës Penale, Tiranë 2014

PODRIMJA, Ali, "Dështimi i Orës Historike", *NACIONAL Gazetesi*, III. yıl, No: 141, 1-8 Nisan 2012

POGONI, Alma, *Ilokutiviteti Në Gjuhën Shqipe*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë Dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2016

POLISI, Mehdi, *Gramatika e Gjuhës Turke (Fonetika dhe Morfologjia),* Botimet LOGOS, Shkup 2009

POLOVINA, Ylli, "Komunizmi e çeli derën më 7 prill të 1939", *RILINDASI Gazetesi*, 7.04.2013

PONE, Stavri, *Mirëmëngjes, e dashur,* Botimet Grafon, Tiranë 2006

PORADECI, Lasgush, ""EJANI SOT, O SHQIPETARE..." Strofa e pabotuar kurrë e Asdrenit", *RILINDASI Gazetesi*, II. yıl, No: 42, 28 Ekim 2012

Praktika bashkëkohore të mësimdheniës Pjesa 1, Projekti për Arsim Fillor, Shkup 2011

PRIKU, Mimoza, "Ndikimi i Ideologjisë Gjinore Gjatë Procesit të Përkthimit (Rasti i Përkthimit të Virginia Woolfit në Shqip)", *Seminari XXXIII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologjisë, Prishtinë 2014

Program Mësimor Për Arsimin e Mesëm Të Ulët Lënda: Gjuhë Angleze (Klasa E Tetë), Instituti i Kurrikulave Dhe Standardeve, Tiranë 2005

Programi i Modulit Shfaqje Teatrale për klasën e 11-të, Instituti i Kurrikulës dhe i Trajnimit, Tiranë 2009

Punime Të Kuvendit Seancat plenare Viti 2002/6, Drejtoria e Shërbimit të Botimeve Parlamentare, Tiranë, 2009, s. 1790.

QERIMI, Qenan, *Regjistri i të Drejtave Mbi Pronën e Paluajtshme*, Avokatura Buletin i Odës së Avokatëve të Kosovës, sayı 14/ 2012

QERIQI, Ahmet, *Koha e Jeniçerëve*, Botues Radio-Kosova e Lirë, Prishtinë 2009

RAKA, Fadil, *Historia e Shqipes* Letrare, Universiteti i Tetovës Fakulteti i Filologjisë, Prishtinë 1997

RAKA, Lul; REXHEPI, Sami, "Programi i Kontrollit Dhe Parandalimit Të Infeksioneve Nozokomiale Në Kosovë", *Ministria E Shëndetësisë*, Prishtinë 2004

RAMADANI, Nijazi, *Vështrime Letrare*, Shtëpia Botuese "Rrjedha", Gjilan 2012

RAMO, E., "Dule Xhevo Demko, një emër i paharruar", *Tradita Gazetesi*, 12. yıl, No: 7 (141), Temmuz 2012

Raport Shëndetësor Kombëtar, *Gjendja Shëndetësore E Popullatës Shqiptare*, Instıtutı I Shëndetıt Publik, Tiranë 2014

Rekomandime Për Ushqyerjen e Shëndetshme Në Shqipëri, Drejtoria e Shëndetit Publik, Tiranë 2008

Republika e Kosovës, Ligji nr. 04/L-185.

RILL, Helena; FRANOVİC, Ivana, *As unë nuk mund të ndihem mirë nëse fqinji im ndihet keq*, Botimet Qendra për aksijon të padhunshëm, Beograd 2005

RUKA, Rudenc, vd., "Arti Shkëmbor i "Shpellës Në Buzë" Në Mërkurth (Mirditë): Reflektime Mbi Inkuadrimin Kronologjik*", Qëndra e Studimeve Albanologjike Instituti i Arkeologjisë Departamenti i Antikitetit të Vonë dhe i Mesjetës*, Tiranë 2015

RUSHITI, Rozana, *Lidhëzat Që dhe Së në Gjuhën Shqipe*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë Departamenti i Gjuhësisë, Tiranë 2012

SADIKAJ, Anitë, *Karakteristikat e Shtresës së Epërme Të Asfaltit SMA, Përparësitë, Krahasuar Me Shtresat E Rëndomta,* (Yüksek Lisans Tezi), Universiteti i Prishtinës Fakulteti i Ndërtimtarisë Dhe Arkitekturës Departamenti i Ndërtimtarisë, Prishtinë 2013

SAMARA, Miço, *Çështje të antonimisë në gjuhën shqipe*, Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 1985

SCHMITT, O. Jens, *Kosova Histori E Shkurtër E Një Treve Qendrore Ballkanike*, çev. Enver Robelli, Shtëpia Botuese KOHA, Prishtinë 2012

SEJDINI, Migena, *Kompozimi Dhe Përngjitja Në Gjuhën Shqipe Dhe Në Gjuhën Gjermane*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Tiranë 2013

SINA, Beqir, "35-vjetori i Sheshit Skënderbej në Paris (1980-2015)", *"55" Gazetesi*, XVIII. yıl, No: 6211, 2 Eylül 2015

SINANI, Mirela, *Pikëpamjet egzistencialiste të Zh. P. Sartrit në novelat e tij "Muri"*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkecave Sociale Departamenti i Filozofisë, Tiranë 2015

SKARA, Gentjan, "*BE, si nxitës i sigurisë dhe i paqes në periferi të saj: rasti i Ballkanit Perëndimor*.", *Çështje Europiane dhe të Sigurisë*, Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim, No:23, Tiranë 2012

SKARRA, Shaqir, "Te "SARINA" ide dhe dije", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 6 (74), Haziran 2012

SMAÇI, Etleva, *Udhëzues për mësuesit TIK 7*, Botimet IDEART, Tiranë 2016

SPAHIU, Agim, *Fjalet e urta në FGJSSH,* 10 Kasım 2008

SPAHIU, Agim, *Fjalët me kuptim të gurshëm në FGJSSH të vitit 1980*

SPAHO, Jonela, "Realizmi Tronditës si Anatemë e Dhimbjes dhe Lirisë së Munguar", *Buletini i Shkencave Shoqërore*, Shtëpia Botuese Promo Print, Korçë 2014

SPAHO, Jonela, *Kristo Floqi, Koha Dhe Vepra E Tij Letrare*, (Doktora Tezi), Republika E Shqipërısë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë Departamenti i Letërsisë, Tiranë 2010

STERMIİLLI, Haki, *Sikur T'isha Djalë*, Shtëpia Botuese Rilindja, Prishtinë 1980

STUBBS, Paul; NESTIQ, Danijel, *Varfëria E Fëmijëve Në Kosovë*, United Nations Children's Fund (UNICEF), Kosovë 2010

SULEJMANI, Solidar, *Gjeografia Turistike Për Vitin i Profesioni Hoteleri-Turizëm*, Graficki centar dooel, Shkup 2010

SULSTAROVA, Enis, *Arratisje nga Lindja Orientalizmi shqiptar nga Naimi te Kadareja*, Botimet GLOBIC PRESS, NewYork 2006

SUROVČÁK, Martin, "Mallkimi si Çështje e Frazeologjisë Ballkanike, Shqipja Dhe Gjuhët e Ballkanit", *Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës Akademia e Shkencave e Shqipërisë*, Prishtinë 2012

SHAKESPEARE, William, *Tragjedia e Othello's Arapit të Venetikut*, çev. At Fan S. Noli, Federata Pan-Shqiptare VATRA, Boston 1916

SHATRI, Z. G., "Përparësitë dhe Dobësitë e Vetëvlerësimit të Nxënësve në Arsimin Parauniversitar", *Book of Proceedings*

SHEHU, Elfrida, *Studim i Ndikimit Të Faktorëve Teknikë Në Vlerën e Tregut Të Pasurive Të Paluajtshme*, (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti Politeknik i Tiranës Fakulteti i Inxhinierisë së Ndërtimit Departamenti i Konstruksioneve dhe Infrastrukturës së Transportit, Tiranë 2013

SHEHU, Hajri, "Profesor Mois Cami, mësuesi dhe edukatori ynë i dashur", *RRUGA E ARBERİT Gazetesi*, No: (5) 109, Mayıs 2015

SHELLA, Mirela, *Strukturat Ligjërimore Në Prozën Bashkëkohore (Ismail Kadare Dhe Fatos Kongoli)*, (Doktora Tezi), Republika e Shqiperise Universiteti i Tiranes Fakulteti i Historise Dhe i Filologjisë, Tiranë 2015

SHERIFI, Edo, *Rrugë të Edukimit dhe të Zhvillimit të Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Për Integrimin e Tyre në Komunitet*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tranës Fakulteti i Shkencave Sociale Departamenti i Psikologjisë & Pedagogjisë, Tiranë 2013

SHERJA, Ramazan, "Berisha ka filluar "t!i qajë hallin" PS", *SOT Gazetesi*, 31 Temmuz 2015

SHTINO, Nazim; RUSTEMI, Jorida, "Teknika dhe Strategji të punës praktike profesionale për përmirësimin e kujdesit ndaj shëndetit mendor në sistemin e burgjeve në Shqipëri", *IET- The Institution for Engineering and Technology*, Tiranë 2012

TADIQ, Millutin, vd., *Gjeografia Për Klasën E Nëntë Të Shkollës Fillore Nëntëvjeçare Manuali i Mësuesit*, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2009

TAFAJ, Myqerem, "Skeletkurrikuli Për Drejtimin Mësimor Veterinari Niveli III Kodi: N-III-12", *Republika E Shqipërisë Ministria E Arsimit Dhe E Shkencës Agjencia Kombëtare e Arsimit, Formimit Profesional dhe Kualifikimeve*, Tiranë 2012

TANAGHO, Samy, *Lajm i Gëzuar Perëndia Të Do, Miku Im Mysliman*, Shtëpia Botuese TENDA, Prishtinë 2002

TARTARI, Fiqiri, "24 maj 2007, ora 14.00", *LAJMETARI Gazetesi*, IV. yıl, No: 20 (188), 28 Mayıs 2007

TENEQEXHI, Alba, *Përqasje Të Përkthimeve Të Ndryshme Në Gjuhën Shqipe Të Shkıımtarit Italian Dino Buxati,* (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Italiane, Tiranë 2014

TIRTA, Mark, "Mitologjia ndër shqiptarë", *Akadeiıa e Shkencave e Shqipërisë Instituti i Kulturës Popullore Dega e Etnologjisë*, Tiranë 2004

TOPALLI, Kolec, *Bazat e Gramatikës Historike të Gjuhës Shqipe*, SHBLU, Tiranë 2011

TOPBASH, O. Nuri, *Hazreti Muhamed Mustafa*, Shtëpia Botuese Progresi, İstanbul 2006

TOPBASH, O. Nuri, *Meditimi Rreth Universit, Njeriut dhe Kuranit*, Shtëpia Botuese Progressi, Shkodër 2010

TOPBASH, O. Nuri, *Nga Morali Shembullor İ të Dashurve të Allahut*, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2014

TOPBASH, O. Nuri, *Një Këshillë 1001 Mësime*, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2014

TOPBASH, O. Nuri, *Pika Eliksiri nga Deti i Mesnevisë*, Shtëpia Botuese Progresi, İstanbul 2007

TOPBASH, O. Nuri, *Qytetërimi i virtyteve Nga epoka e lumturisë deri në ditët tona*, Shtëpia Botuese Progresi, Shkodër 2010

TOPOLLAJ, Shpendi, "Shkodrës i qe kthyer buzëqeshja", *Nacional Gazetesi*, IV. yıl, No: 179, 23-30 Aralık 2012

TOSKA, Teuta, *Në strofkën e të pabesëve*, Vernon Publishing, Tiranë 2003

TUFA, Agroni "I gjashti në listë I gjashti në listë I gjashti në liste", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 4 (48), Nisan 2010

TURTULLI, Kristaq, "Një bejlurçinë i ri në Korçën plakë", *Koha Jonë Gazetesi*, XXIV. yıl, No: 9 (6869), 14 Ocak 2014

THOMAI, Jani, vd., *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 2006

THOMAI, Jani, vd., *Fjalori i Shqipes së Sotme,* Akademia e Shkencave e Shqipërisë Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet TOENA, Tiranë 2002

THUNMANN, Johannes, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, Crusius Yayınları, Leibzig 1774

Udhëzues Për Punëdhënës, Administrata Tatimore e Kosovës, Prishtinë 2012

UKAJ, Ndue, "Ato Që Nuk Arrijmë", Festivali Ndërkombëtar i Poezisë "Ditët e Naimit", Tetovë 2014

URUÇI, Aida, *Prirje Fjalëformuese E Ngjyresa Ligjërimore Në Krijimtarinë E Shkrimtarit Martin Camaj*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2013

VELO, Maks, *Zdukja e "Pashallarëve të kuq" të Kadaresë",* Shtëpia Botuese Onufri, Tiranë 2002

VENETIKU, Klodiana, *Aspektet Ndërkulturore Në Mësimdhënien e Gjuhës Gjermane*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve Të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Tiranë 2014

VESELAJ, Nuhi, *Drejt Standardizimit të Gjuhës Shqipe*, Shtëpia Botuese ERA, Prishtinë 2015

VESHI, Luftar, *Ëndërr E Thyer*, Shtëpia Botuese Triptik, Vlora 2012

VRENOZI, Blerina, *Studim Taksonomik dhe Ekologjik i Merimangave (Araneae) Në Rrethin e Tiranës*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Shkencave Natyrore Departamenti i Biologjisë, Tiranë 2012

VUJIÇIQ, Branka; TMUSHIQ, Sërgjan, *Kultura Muzikore për klasën e gjashtë të shkollës fillore nëntëvjeçare*, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Podgoricë 2006

VUTHAJ, Merita, *Manual i Trajnimit të Edukatorëve Bashkëmoshatarë Shëndeti Riprodhues*, Shtëpia Botuese KOPF, Prishtinë 2015

WEIGANT, G. Ludwig, *Albanesische Grammatik im südgegischen Dialekt (Durazzo, Elbassan, Tirana),* J.A.Barth, Leipzig 1913

XHAFERI, Hamit, "Botëkuptimi Letrar Dhe Religjioz Në Veprën "E Madhe Është Gjëma E Mëkatit" Të Mitrush Kutelit", *Semınarı XXXIV Ndërkombëtar Për Gjuhën, Letërsinë Dhe Kulturën Shqiptare*, Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" Fakulteti i Filologjisë dhe Universiteti i Tiranës Fakulteti Histori-Filologjisë, Prishtinë 2015

XHAFERRAJ (MITRO), Mirela, *Paralelizma në Strukturën Gramatikore të Shqipes e të Greqishtes (Sistemi Foljor)*, (Doktora Tezi), Universiteti i Tiranës Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhëve Sllave dhe Ballkanike Dega e Gjuhës Greke, Tiranë 2012

XHARRA, Fahri, *Unë dhe O. J. Schmitti,* , Shtëpia Botuese Filozofia Urbane, Prishtinë 2014

XHEMAILI, Mustafë, *HYSEN TËRPEZA Një legjendë për Kosovën*, MKRSDÇJ - Departamenti i Çështjeve Jorezidente i Kosovës, Prishtinë 2004

XHILI, Osman, "Lulzim Piku, përpunuesi i "arit të bardhë"", *Rruga e Arbërit Gazetesi*, No: 2 (118), Şubat 2016

XHUNDI, M.Eminë, *101 tregime për të arritur kulminacionin e mirësisë dhe përsosmërinë e devotshmërisë*, Yayınlayan yazarın kendisi, Shkup 2008

ZAHITI, Bashkim, "Sistemi Gjyqësor i Bashkimit Evropian", *Institucionet e BE,* Tiranë 2015

ZAPLLUZHA, Adem, *Diku Në Fund Të Një Fillimi*, Shoqata e Shkrimtarëve"Fahri Fazliu", Kastriot 2013

ZAPLLUZHA, Adem, *Druri i Pikëluar*, Shoqata e Shkrimtarëve Fahri Fazliu, Kastriot 2014

ZAPLLUZHA, Adem, *Një Grusht Dashuri*, Shoqata e Shkrimtarëve"Fahri Fazliu", Kastriot 2014

ZAPLLUZHA, Adem, *Refrene yjesh poezi*, Shoqata e Shkrimtarëve "Fahri Fazliu" Kastriot 2013

ZEFI, Nest, "Otomano-komunizmi, si shkollë pragmatike sundimi në Shqipëri", *"55" Gazetesi*, Sayı 6367, 13 Şubat 2016

ZEKAJ, Mimoza, *Gjuha e Musine Kokalarit në Veprat e saj Orgjinale,* (Doktora Tezi), Republika e Shqipërisë Universiteti i Tiranës Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë Departamenti i Gjuhësisë, Tiranë 2011

ZEQO, Moikom, *Herezia E Madhe*, Alfred Cako Helga's Secrets, Tiranë 2013

ZYMBERI, Abdullah, “Leksiku Te Veprat e Poradecit”, *Universiteti i Prishtinës Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës,* Prishtinë 2011

ZHOLI, A. Z., “Gazeta “Ushtria” dhe revista “Mbrojtja”-dashuritë e mia të mëdha”, *Ushtria Gazetesi*, 70. yıl, No: 17 (82668), 29 Nisan 2016